2021

Rahvakultuuri aastaraamat

EESTI RAHVAKULTUURI KESKUS

Rahvakultuuri
aastaraamat 2021

Koostanud: Eesti Rahvakultuuri Keskus©
Toimkond: Annika Aasa, Külliki Aasa, Kaja Allilender, Kati Grauberg-Longhurst, Urve Gromov, Merike Hallik, Riin Kivinurm, Aire Koop, Eeva Kumberg, Anneli Kundla, Erika Kõllo, Helle-Mare Kõmmus, Krista Lember, Kaja Liivak, Reet Maks, Eha Mandel, Maili Metssalu, Maie Pau, Aires Põder, Liina Rullingo, Margit Salmar, Kati Taal, Epp Tamm, Pille Tutt, Leelo Isidora Viita, Marju Viitmaa, Kalle Vister, Triinu Ülemaante

Toimetajad: Annika Aasa, Külliki Aasa, Kaja Allilender, Kaja Liivak
Keeletoimetaja: Inge Annom
Kujundus ja küljendus: Merike Kask
Esikaane foto: Reti Kokk
Trükk: Paar

Aastaraamat ilmub Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali toel

Viljandi 2022

ISSN 1736-1877

Hea kultuurisõber

Tänavusel 2022. aasta raamatukogude aastal hoiate käes 24. rahvakultuuri aastaraamatut, mis viib tagasi aastasse 2021.

On ju tore numbrite jada! Veel toredam on aga see, et nende arvude taga on 24 aastat järjepidevat ja teadlikku tegevust, talletamaks rahvakultuuriga seotud artikleid, sündmusi ja tegevusi. Arvestades fakti, et Eestis on raamatukogud tegutsenud umbes 500 aastat, oleks tore unistada, et järgmistel sadadel aastatel on meie raamat raamatukogude mahukate köidete seas.

Mitmed kahel viimasel aastal toimunud sündmused ja käivitunud protsessid mõjutavad meid veel järgnevatel aastatel. Kuidas kõik eelmisel aastal välja nägi, millised olid rahvakultuuriga tegelevate inimeste lood ning sellega kaasnevad mõtted ja tunded, sellest saate lugeda juba sellest raamatust.

Ajatamise aasta pole möödas. Pean siinkohal eelkõige silmas koroonaviiruse levikuga seotuid tegevusi, mida pidime vastavalt olukorrale muutma, ajatama, edasi lükkama. Me kõik.

Meie asutuse üheks selliseks muutuseks on kindlasti koolituste kolimine veebikeskkonda. Oleme seeläbi leidnud uusi õpihimulisi, kellele on just selline vorm sobilikuks osutunud, sest nii on võimalik aega kokku hoida. Just väärtuslikku aega silmas pidades jäävad ka järgmisel aastal paljud koolitused veebikeskseks.

Samuti puhuvad meil uued tuuled suulise kultuuripärandi valdkonnas. Rahvakultuuri püsimiseks on oluline arenguga kaasas käia ning muutustel kätt pulsil hoida. Nii lõime eesti muinasjuttude sarja platvormile Spotify.

Novembris 2021 valmis mahukas Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutuse (ELT SA) registri ja rahvakultuuri andmekogu (RAKU) detailanalüüs. Töö tulemusena tehti ettepanek luua ühtne rahvakultuurialane andmekogu, kus on ajakohane ja usaldusväärne rahvakultuuriga seotud info. Tegemist on seega ühise andmekoguga, kus sisenemine toimub kas RAKU andmekogu või ELT SA registri alammooduli lehelt. Suurem osa tööst on veel ees ja kui kõik laabub, võiks ühine andmekogu olla valmis 2024. aasta lõpuks.

Hoogsalt oleme astunud rahvusvaheliste projektide maailma. Käimas on Erasmus+ projekt „Innovative methods and ICT competencies for cultural sector employees". Projekti käigus on kavas välja töötada kultuuritehnoloogi kompetentsikaart, mis laiendaks seniseid kultuurikorraldaja täiendus- ja tasemeõppe õppekavasid. Partnerina anname oma panuse ka projekti „Creative and Living Cultural Heritage as a Resource for the Northern Dimension Region (LIVIND)". Selles antakse panus, et välja töötada strateegiad ja tegevuskava, mis suurendavad elava pärandi potentsiaali ühiskonnas stabiilsuse, heaolu, jätkusuutliku arengu ja ettevõtluse (loomemajanduse) alusena.

Peale selle on meie valduses mõned näitused, mida tellida saab. Koostöös Tantsupeomuuseumi ja Tallinna Kultuuri- ja Spordiametiga on kõigil omavalitsustel või teistel organisatsioonidel võimalus endale tellida suurepärane näitus „Laulupeo teekond läbi aja". Samuti pakume jätkuvalt vaimukat pesunöörilaadis näitust „Pärand elab!", kust saab näiteks teada, kuidas üliõpilased tähistavad Tartus volbrit, kuidas Võrumaal ravimtaimedega tohterdatakse või kuidas mulgid putru valmistavad.

Nende ridade vahele jäävad tohutud töötunnid kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise protsessis osalemisel maakondlikul, üleriigilisel ja rahvusvahelisel tasandil. Eri asutuste ja koostööpartnerite toel anname igapäevaselt panuse rahvakultuuri püsimisele ning arengule kaasaaitamisele.

Valik nimetatud tegevustest on ainult väike, kuid väga oluline osa meie igapäevatööst. Nagu näete, siis osa mainitud näidetest on seotud nn digijäljega.

Valdur Mikita on aga öelnud, et üldiselt võttes on tänapäeval väärtuslik kõik see, mida ei saa guugeldada, ning temaga saab nõustuda.

Tihti ei pane me tähele seda, mis meie nina all on. Unustame helid, lõhnad, emotsioonid, kuid just nendes on palju väärtusi, mis meid voolivad ja kasvatavad. Meie esivanemate jutud või ema-isa pajatatud unejutud on hindamatu väärtusega. Laste kilked, porised kummikud, looduse vaikuse helid, värvid ja lõhnad on kulla väärtusega ning ükski helendav ekraan ei suuda asendada nende kogemisest saadud

tundeid. Räägin seda selleks, et kõige selle suure kiirustamise, digipädevuse ja digitaliseerimise kõrval ei unustaks me inimlikke väärtusi ja neid juuri, kust oleme saanud alguse.

Jah, ka meie elavat pärandit ei tohi unustada, ning tõsi ta on, et tuleviku nimel tuleb see siiski guugeldamise vormi jäädvustada. Alati peame siinjuures mõtlema oma jälgedele, mida maha jätame.

Hea kultuurisõber, loodan, et leiad selle raamatu lehtedelt midagi toredat, mida edasi kanda. Olgu selleks uued teadmised, ideed või lihtsalt teadmine, et kirjutajaks oli Sinu tuttav. Pea vastu, ole valmis uuteks väljakutseteks ning leia aega enda laadimiseks. Väärtusta oma aega ja seda jälge, mida maha jätad.

Suur tänu teile, hea Eesti Rahvakultuuri Keskuse rahvas, ja loomulikult teile, koostööpartnerid, kellega kõrvuti oleme sellel aastal käinud ja vastu pidanud.

Kalle Vister
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
direktor

Tagasivaade 2021. aastale

Ülevaade lõppenud perioodide tegevustest Mulgimaa ja Vana-Võromaa pärimuskultuuri ning regionaalse kultuuritegevuse toetusmeetmetes

2021. aastal lõppesid Mulgimaa ja Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeetmete nelja-aastased perioodid. Allpool lühiülevaade nimetatud toetusmeetmete kokkuvõtetest.

Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede perioodil 2018–2021

Mulgi kultuuriruum hõlmab enamiku Viljandimaad, väiksem osa paikneb Valgamaal ja veel väiksem osa jääb Pärnumaale. Neist Viljandimaa Mulgi valla ala moodustub põhiosas Halliste ja Karksi kihelkonnast ning Viljandi valla koosseisu jäävast Tarvastu ja enamusest Paistu kihelkonnast. Valgamaa Tõrva vald katab suurema osa Helme kihelkonnast. Pärnumaa Saarde valla alale ulatub aga Mulgimaast vaid pisike osa Halliste kihelkonna veerest.

Pärimuskultuuri toetusmeetme eesmärgiks on kaasa aidata vaimse kultuuripärandi väärtustamisele ja säilimisele ning püsimisele elavas kasutuses.

Toetusmeetme eelarve maht oli perioodil 2018–2021 kokku 423 962 eurot.

Nelja aasta jooksul toetati kokku 44 eri taotleja 164 projekti kogusummas 432 005 eurot.

Vaadeldaval perioodil esitati 199 taotlust, millest 164 projekti toetati. Toetusperioodil 2014–2017 esitati 222 taotlust ning toetati 156 projekti. Toetatud projektide hulk on kasvanud 12,14%.

Tabel 1 Taotletud ja rahastatud projektid perioodil 2018–2021

aasta	taotlusi kokku	summas	rahastatud projekte	summas	rahastatud projektide arvu protsent	rahastuse protsent
2018	48	108 244	48	90 173	**100 %**	**83%**
2019	68	189 302	50	111 263	**74 %**	**58%**
2020	35	138 752	31	111 263	**88 %**	**80%**
2021	48	203 262	36	111 263	**75 %**	**54%**
Kokku	**199**	**639 560**	**164**	**423 962**		
Perioodi keskmine			**82%**			**66%**

Toetusmeetmest eraldatakse toetusi järgmistele valdkondadele: pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine; pärimusel põhinev kunst; keel ja haridus; teadus; meedia ja mainekujundus; arendustegevus.

Tabel 2 Rahastatud projektide summad valdkondade kaupa (sulgudes rahastatud projektide arv)

Valdkond	2018	2019	2020	2021	KOKKU
Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine	33 348	27 030	9 984	23 221	**93 583**
(rahastatud projektide arv)	*25*	*13*	*7*	*7*	***52***
Pärimusel põhinev kunst	8 766	6 528	5 137	1 003	**21 434**
(rahastatud projektide arv)	*6*	*5*	*3*	*1*	***15***
Keel ja haridus	27 897	31 758	29 505	33 015	**122 175**
(rahastatud projektide arv)	*8*	*15*	*12*	*14*	***49***
Teadus	8 956	4 760	7 625	1 853	**23 194**
(rahastatud projektide arv)	*2*	*2*	*2*	*1*	***7***
Meedia ja mainekujundus	11 298	18 622	13 711	20 610	**64 241**
(rahastatud projektide arv)	*5*	*18*	*6*	*9*	***38***
Arendustegevus	-	21 500	38 936	38 899	**99 335**
(rahastatud projektide arv)	*-*	*1*	*1*	*1*	***3***
(kokku rahastatud projektide arv)	46	54	31	33	**164**
KOKKU (euro)	**90 265**	**110 198**	**104 898**	**118 601**	**423 962**

Vaadeldaval perioodil toetati arvuliselt kokku:

- pärimuskultuuril põhinevad sündmused – 48 korral
- lastele ja noortele suunatud sündmused – 31 korral
- kultuuri- ja koduloolised uuringud – 11 korral
- trükised ja audiovisuaalsed digitaalväljaanded – 36 korral
- mulgi keele, kultuuri- ja koduloo koolitused – 29 korral
- mulgi keelt ja kultuuri käsitlevad õppematerjalid – 18 korral
- teaduslikud uurimused, artiklid ja väljaanded – 7 korral
- mulgikeelne ajaleht ilmumissagedusega 4 korda aastas

Projektiideede ja nende rahastamise abil on mulgi keel ja kultuuripärand saanud suures osas väljundi, mida ilma toetusmeetmeta ei oleks võimalik selles mahus teostada. On toetatud uusi põnevaid ideid ja ka juba eelmisel perioodil alustatud pikaajalisi projekte, mille tulemusena teadvustatakse aina enam Mulgimaa erisusi ja omapära.

Toetusmeetme eelarve maht on suurenenud vaadeldaval perioodil 18%. Esitatud ja ka rahastatud taotluste arv on aastate lõikes kahanenud, mis võib näidata taotluste sisu kvaliteedi kasvu. Oluline, et seni tehtu ei kaotaks järjepidevust ja käivitatud protsesside tulemusena oleks Mulgimaa tugeva identiteediga piirkond ning elanikud tunneksid ennast paikkondlike vaimsete väärtuste ja pärimuse edasikandjatena.

Täispikka versiooni Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme perioodi 2018–2021 kokkuvõttest saate lugeda Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt.

Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeede perioodil 2018–2021

Vana-Võromaa toetusmeetme tegevuspiirkonnaks on kogu ajalooline Võrumaa, mis hõlmab alljärgnevaid omavalitsusi:

• Põlva maakonnas: Kanepi vald (hõlmab senised Kanepi, Kõlleste ja Valgjärve vallad), osaliselt Põlva vald (hõlmab senised Põlva, Laheda ja Mooste vallad ning Vana-Võromaa pärimuskultuuri programmi piirkonda mittekuuluvad Ahja ja Vastse-Kuuste vallad), Räpina vald (hõlmab senised Räpina, Veriora ja Meeksi vallad, va Meeksi valla Järvselja ja Rõka küla);

• Tartu maakonnas: osaliselt Kastre vald (senise Meeksi valla Järvselja ja Rõka küla);

• Valga maakonnas: osaliselt Valga vald (hõlmab senised Karula, Taheva ja Tõlliste vallad ning Vana-Võromaa pärimuskultuuri programmi piirkonda mittekuuluvad Valga linna ja Õru valla);

• Võru maakonnas: Võru linn, Võru vald (senised Võru, Lasva, Sõmerpalu, Vastseliina ja Orava vallad), Rõuge vald (senised Rõuge, Haanja, Mõniste, Varstu ja Misso vallad), Antsla vald (senised Antsla ja Urvaste vallad).

Kuna tänapäevased halduspiirid ei lange kokku omaaegsete kihelkonnapiiridega, on mõned vallad Vana-Võromaa piirides ainult osaliselt.

Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeetme eesmärgiks on väärtustada Vana-Võromaa pärimuskultuuri ja seeläbi taaselustada Vana-Võromaale omast elulaadi, tavasid ja kombeid, oskusi ning keelelist eripära, mis on eri inimrühmadele nende igapäevaelu ja identiteedi osana omased ja olulised.

Toetusmeetme eelarve maht oli perioodil 2018–2021 kokku 344 029 eurot. Toetusmeetme perioodil suurenes toetusmeetme eelarve 18 657 euro võrra ehk 23%.

Nelja aasta jooksul toetati kokku 49 erineva taotleja 164 projekti kogusummas 357 481 eurot. Eelmisel perioodil toetati kokku 53 erineva taotleja 149 projekti kogusummas 458 850 eurot.

Tabel 3 Taotletud summad ja rahastatud projektide summad ja rahastatud projektide protsent

aasta	taotlusi kokku	summas	rahastatud projekte	summas	rahastatud projektide arvu protsent	Rahastuse protsent
2018	63	201 318	43	81 563	68%	41%
2019	43	121 533	40	81 343	93%	70%
2020	35	120 183	35	81 343	100%	68%
2021	51	214 187	46	113 232	90%	53%
kokku	**192**	**657 221**	**164**	**357 481**		
Perioodi keskmine			**85%**			**54%**

Vaadeldava perioodi jooksul esitatud taotluste hulgast ligi 85% taotlustest said rahastatud, eelmisel perioodil (2013–2017) rahastati 73% esitatud taotlustest. Summaliselt on projektide rahastus vaid ligi 54%, toetusmeetme eelmisel perioodil oli see aga 68%.

Toetusmeetmest eraldatakse toetusi järgmistele valdkondadele: pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine; pärimusel põhinev kunst; keel ja haridus; teadus; meedia ja mainekujundus; arendustegevus.

Tabel 4 Rahastatud projektide summad valdkondade kaupa (sulgudes rahastatud projektide arv)

Valdkond	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**kokku**
Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine	30 323	26 390	19 450	23 163	**99 326**
(rahastatud projektide arv)	*24*	*18*	*15*	*17*	***74***
Pärimusel põhinevad kunstid	18 500	11 528	10 480	31 883	**72 391**
(rahastatud projektide arv)	*7*	*6*	*5*	*11*	***29***
Keel ja haridus	27 900	21 574	27 073	26 973	**103 520**
(rahastatud projektide arv)	*9*	*9*	*8*	*10*	***36***
Teadus	2 300	8 891	14 324	14 197	**39 712**
(rahastatud projektide arv)	*1*	*2*	*3*	*4*	***10***
Meedia ja mainekujundus	2 540	4 960	4 016	4 016	**15 532**
(rahastatud projektide arv)	*2*	*3*	*2*	*2*	***9***
Arendustegevus	-	8 000	6 000	13 000	**27 000**
(rahastatud projektide arv)	-	*2*	*2*	*2*	***6***
(kokku rahastatud projektide arv)	***43***	***40***	***35***	***46***	***164***
KOKKU	**81 563**	**81 343**	**81 343**	**113 232**	**357 481**

Vaadeldaval perioodil toetati arvuliselt kokku:

- pärimuskultuuril põhinevate sündmuste arv – 101
- lastele ja noortele suunatud sündmuste arv – 59
- kultuuri- ja koduloolistе uuringute arv – 28
- trükiste ja audiovisuaalsete digitaalväljaannete arv – 42
- võru keele, kultuuri- ja koduloo koolitusprojektide arv – 68
- võru keelt ja kultuuri käsitlevate õppematerjalide projektide arv – 35
- teaduslike uurimuste, artiklite ja väljaannete projektide arv – 16

Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeede on kaasa aidanud Vana-Võromaa elanike piirkonna pärimuse teadvustamisele. Tugevnenud on side oma kodukoha ja sealsete traditsioonidega. Pärimuse jätkusuutlikkusele on kaasa aidanud lastele pärimuslaagrite korraldamine. Väga oluline on olnud kogu perioodi jooksul toetatud võrukeelne kooliõpe Vana-Võromaa koolides, mis on andnud kasvavale järelpõlvele kindlama aluse piirkonna kultuurilise eripära mõistmiseks ja omasemaks saamisel. Lisaks võru keelega seotud projektide toetamisele on avardunud võimalused erinevate tegevusvaldkondade projektide rahastamiseks. Esitatud taotlused on muutunud konkreetsemaks ja korrektsemaks, projektide hindamine rangemaks ja sisulisemaks.

Täispikka versiooni Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeetme perioodi 2018–2021 kokkuvõttest saate lugeda Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt.

Margit Salmar
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
toetusmeetmete osakonna juhataja

Esimese aasta võlud ja valud laulu- ja tantsupeo liikumises osalevate kollektiivide juhendajate tööjõukulu toetuse taotlemisel ning toetuse saamisel

2021. aastal alustati laulu- ja tantsupeo kollektiivide juhendajate tööjõukulude toetuse andmisega, et anda tuge peoliikumise traditsioonide jätkumiseks. Meetme eelarve oli 2,5 miljonit eurot.

Vajadus uue palgatoetusmeetme järele tekkis 2019. aastal tellitud uuringu järeldustest, kus selgus, et laulu- ja tantsupeo kollektiive ähvardab lähitulevikus juhendajate põud. Üheks põhjuseks peeti juhendajatele makstavat väikest töötasu ja mitte piisavat töötus- ja ravikindlustuskaitset, mis omakorda ei motiveeri noori juhendajaid laulu- ja tantsupidude traditsiooniga jätkama. Selleks loodigi toetusmeede, millega riik väärtustab laulu- ja tantsupeo liikumises osalevaid kollektiivijuhte, pakkudes nende tööandjatele riiklikku abi juhendajate töö tasustamisel ja andes võimaluse juhendajate töötasu tõusuks, seehulgas kehtestades miinimum töötasumäära. Palgatoetusmeetmest saavad otsest abi laulu- ja tantsupidudeks ettevalmistavate kollektiivide koorijuhid, rahvatantsurühmade ja rahvamuusikakollektiivi juhendajad, puhkpilli-, sümfoonia- või sümfoniettorkestri juhid ning keelpilliorkestri juhid.

2021. aastal korraldati kaks taotlusvooru: 1.–31. märtsini ning 1.–31. augustini. Kokku laekus 393 taotlust (I voorus 196 ning II voorus 197), summas **924 185** eurot.

Taotlusvooru 2021. aasta eelarve oli **2 590 000** eurot, millest jaotati toetusteks **857 507** eurot (I taotlusvoorus **548 935** eurot ja II voorus **308 572** eurot).

Taotlejate poolt esitatud taotlustest võeti menetlemise käigus tagasi 20 taotlust, summas **32 822** eurot. Taotlusvooru tingimustele ei vastanud 17 taotlust, summas **25 401** eurot.

Menetleti 356 taotlust (I voorus 171 ning II voorus 185), summas **857 507** eurot.

Taotlusi esitati 14 maakonnast. Maakondlikus jaotuses on eraldi välja toodud üleriigilised kollektiivid. Kõige rohkem esitati taotlusi Harju maakonnast – kokku 139 taotlust, kõige vähem esitati taotlusi Lääne maakonnast – 2 taotlust. Taotlusi ei esitatud Valga maakonnast.

Tabel 1 Eraldatud toetused maakondade kaupa

Maakond	Eraldatud toetuse suurus (eurodes)	Toetatud taotluste arv
Harju	389 816	139
Tartu	146 921	59
Pärnu	64 105	30
Viljandi	55 378	22
Lääne-Viru	41 505	21
Järva	35 072	25
Võru	22 591	10
Rapla	21 780	15
Jõgeva	21 175	12
Ida-Viru	13 860	4
Üleriigiline	12 983	6
Põlva	10 543	3
Saare	8 247	5
Hiiu	7 336	3
Lääne	6 195	2
KOKKU	**857 507**	**356**

Summaliselt toetati enam Harju, Tartu, Pärnu ja Viljandi maakondade kollektiivide juhendajaid.

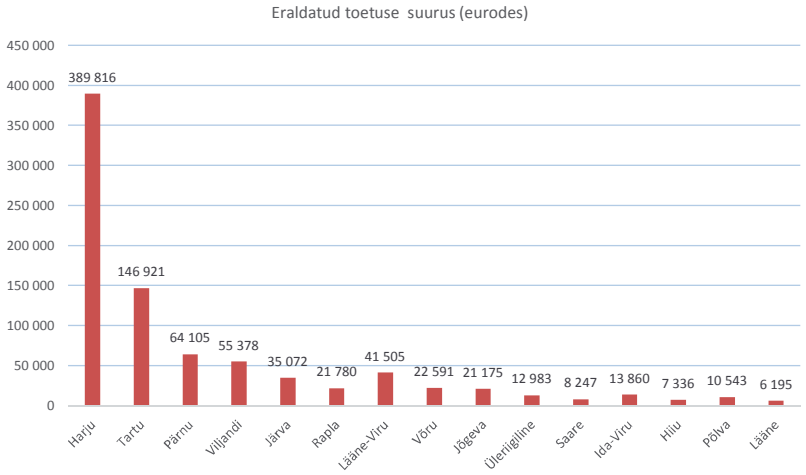

Joonis 1. Toetuse jagunemine summaliselt maakonniti

Tabel 3 Kokkuvõtlik palgatoetuse, taotluste, kollektiivide ja kontakttundide arvu ning keskmise kontakttunni maksumuse võrdlustabel maakondade lõikes

Maakond	Palgatoetus (eurodes)	Kollektiivide arv	Taotlusperioodi kontakttundide arv	Keskmine kontakt-tunni maksumus (eurodes)
Harju	389 816	227	24 801,1	20,66
Tartu	146 921	79	9 066,67	20,88
Pärnu	64 105	53	4 206,3	19,44
Viljandi	55 378	41	3 257,07	21,30
Järva	35 072	53	2 872,02	19,70
Rapla	21 780	17	1 410	19,28
Lääne-Viru	41 505	29	2 615,3	21,88
Võru	22 591	15	1 296,87	22,93
Jõgeva	21 175	14	1 353,97	19,71
Üleriigiline	12 983	6	558	30,16
Saare	8 247	14	684	22,75
Ida-Viru	13 860	6	1 287	17,25
Hiiu	7 336	8	657	15,50
Põlva	10 543	3	501,68	21,25
Lääne	6 195	4	456	17,05

Nagu iga uue asjaga, võtab ka selle toetusmeetme juurutamine veidi aega. Võimalik, et näeme esimesi positiivseid tulemusi alles paari-kolme aasta pärast, mil taotlejad on toetuse saamiseks uute tingimustega harjunud.

Enne taotluse kirjutamist on mõistlik läbi lugeda määrus, mille alusel üldse on võimalik toetust küsida. Kuna määruste lugemine ei ole paljudele taotlejatele igapäevane tegevus, siis oleme määruse tutvustamiseks infopäevi korraldanud. Kindlasti jätkame seda tegevust, et taotlejal, kes kord aastas toetust küsib, taas mälu värskendada ning vajadusel ka taotlusprotsessi muudatusi-uuendusi tutvustada.

Peamise eksimusena jäi taotlustes silma see, et taotluste kirjutajad ei olnud dokumentidega tutvunud, nt esitati lisadokumendina käsunduslepinguid. Töölepingutes oli sageli kirjas, et kollektiivijuhi tööle asumise aeg on alles saabumas. Määruses on aga kirjas, et

kollektiivil on töölepingu alusel töötav juhendaja, kellega on sõlmitud tööleping vähemalt taotletava toetuse perioodiks. Samuti peab töölepingus olema märgitud kontakttundide arv ja kontakttunni maksumus. 2021. aastal oli kontakttunni hind 15.50 eurot, sageli oli kontakttunnihind sellest madalam. Kahjuks sellistel puhkudel ei vasta taotlus nõuetele ning taotlust ei menetleta. Ettevalmistused, esinemised ja lisaproovid ei ole määruse mõistes kontakttunnid ning neid taotlusesse kirjutada ei tohi.

Täispikka versiooni laulu- ja tantsupeo-liikumises osalevate kollektiivide juhendajate tööjõukulu toetuse kokkuvõttest saate lugeda Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt.

Toetusmeetmete osakonna töös on kokkuvõtete koostamine üks tööülesanne, mis neelab palju tööaega, dokumentide lugemist ja uute kirjutiste koostamist. Loodan, et leiate nendest kokkuvõtetest endale vajalikku või põnevat? informatsiooni. Loodan, et nii mõnigi kokkuvõttest loetud mõte aitab tõsta huvi pärimuse, murdekeele, aga ka laiemalt kultuuri vastu.

Tänan kõiki koostööpartnereid, kolleege Eesti Rahvakultuuri Keskusest ja toetusmeetmete osakonna töökaid naisi: Piret Koorep, Marika Kutser, Kersti Sillaots ja Merike Soomets (nimed mitte tähtsuse, vaid perekonnanime tähestikulises järjekorras), kes igapäevaselt seisavad hea selle eest, et taotlused jõuaksid hindamisele ja toetused projektide elluviijatele. Jõudu-jaksu meile kõigile!

Siinkohal tänan ka lugejat, et jaksasid artikli lõpuni lugeda!

Margit Salmar
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
toetusmeetmete osakonna juhataja

Rahvakultuuri andmekogu võib valmida 2024. aastal

Eesti Rahvakultuuri Keskus (ERK) haldab juba aastaid rahvakultuuri andmekogu (RAKU). Täpsemalt alustati rahvakultuuri andmete kogumist aastast 2008. Meie kasutuses on andmed kõigist rahvakultuuri valdkondadest, olgu selleks siis rahvatants, koorimuusika, käsitöö, harrastusteatrid või rahvamajad. Informatsiooni ei vaja ainult meie, vaid olulisi numbrinäitajaid on vaja nii kultuuripoliitika kujundamiseks kui info edastamiseks eri institutsioonidele, nagu statistikaamet, ministeeriumid, keskseltsid või kohalikud omavalitsused.

Viimastel aastatel on aga selgeks saanud, et kasutusel olev platvorm on juba vana ning kaasaegseid IT tehnilisi uuendusi ei toeta. Lihtsamalt öeldes on 2008. aastal valminud andmekogu IT maailmas pärit türannosauruste ajastust. Seetõttu pole ühelt poolt enam otstarbekas praeguses keskkonnas edasiarendusi teha, teiselt poolt on ka andmebaasi avalikustamise seadustamisega muresid. Just sellepärast pole see andmebaas paar viimast aastat avalikkusele nähtav. Kuid andmeid saavad kõik, kes selleks soovi avaldavad.

Samal ajal kui meie oma andmebaasi murekohad lauale panime, selgus, et tulevikku silmas pidades tuleks mõelda ka Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutuse (ELT SA) registri arendustele. Nende registrisse kogutakse laulu- ja tantsupeo liikumises osalevate kooride, orkestrite ja rahvatantsurühmade jt vajalikud andmed.

Seega otsustati, et analüüsida tuleks mõlemat keskkonda, leidmaks parimat lahendust rahvakultuurialaste andmete kogumiseks ja haldamiseks. 2021. aasta kevadel kuulutati Eesti Rahvakultuuri Keskuse tellimusel välja riigihange. Hanke võitjaks osutus Civitta Eesti AS.

Töö oli väga mahukas ning parima analüüsi saamiseks kaasati valdkonna keskseltse, omavalitsuse esindajaid ning korraldati hulk intervjuusid ja töökoosolekuid. Novembris olime nii kaugel, et valmis põhjalik analüüs koos esialgse tehnoloogilise lahendusega.

Töö tulemusena selgus, et otstarbekam on luua ühtne rahvakultuurialane andmekogu, kus andmed on avalikult kättesaadavad, ajakohased ja usaldusväärsed. Tegemist oleks seega ühise andmekoguga, kus sisenemine toimub kas RAKU andmekogu või ELT SA registri alammooduli lehelt. Seda siis sõltuvalt sellest, kas siseneja tahab osaleda näiteks laulupeol või sisestada oma andmeid RAKU andmekogusse.

Projektis osalenute arvates oli väga oluline rõhutada, et mõlema asutuse identiteet peab silma paistma, ja nii on mõlemal alammoodulil siiski oma visuaal ja mõnevõrra erinevad andmed, mida peab sisestama.

Tuleb tunnistada, et see on ühe pika arengu algus, ning kui kõik läheb planeeritult, siis võiks uus ühine andmekogu olla valmis 2024. aasta lõpuks. Soovime, et tulevane andmekogu vastaks kasutajate vajadustele ning oleks aja- ja kuluefektiivne. Peale kvaliteetse andmekeskkonna annab uus andmekogu kindlasti hoogu juurde asutustevahelises koostöös. Seisab ju Laulu- ja Tantsupeo SA, Kultuuriministeerium ja Eesti Rahvakultuuri Keskus laulu- ja tantsupeo liikumise traditsiooni hoidmise ja väärtustamise eest. Vajame kõik, et laulu- ja tantsupeo liikumise traditsioon oleks elujõuline ning rahvakultuuri puudutavad andmed kõigile kättesaadavad.

Neil Amstrongi parafraseerides oli see analüüs üks väike samm inimesele, kuid tohutu hüpe rahvakultuuri jaoks.

Meie jaoks töö veel käib ja anname endast kõik, et ühtne andmekogu 2024. aastal ilmavalgust näeks.

Analüüs on leitav Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt.

Kaja Liivak
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
kommunikatsiooni- ja personalijuht
Projekti „ELTSA ja RAKU andmebaasidel põhineva
ühtse kasutajakeskkonna ja palgatoetuse
väljamakse süsteemi detailanalüüs“ koordinaator

Tervis olgu ERK

Olen maalaps ja mäletan, kuidas vend pisikesena rääkis kanast, kes enne supipatta jõudmist mööda hoovi kaagutades ringi tuhises, endal pea pakul. See jutt oli nii ilmekas, kuid selles oli oma kogus hirmul.

Oleme praeguses nn kriisiolukorras olnud juba kaks aastat. Kas see nüüd kogu aeg just kriis on olnud, aga kõhedaid hetki ja teadmatust on pakkunud kõigile. Kui 2020. aastal olid ühed, siis eelmisel aastal hoopis teised hirmud. Igaüks kandis seda endas just nii, nagu oskas. Võitsid need, kel rahulikum meel või siis pikem süütenöör. Võitis talupojatarkus.

Olgu olukord milline tahes, kuid üks endast ja oma töötajatest lugupidav asutuse juhtkond mõtleb ka tervisele, töötajate tervisele.

2020. aastal tunnustati Eesti Rahvakultuuri Keskust kaugtöö tegija märgisega. Toona ei osanud me arvata, et reaalsus paneb meie asutust ka kohe proovile. Tõsi ta on, et tervisest hoolimise esimeseks meetmeks oli kaugtöö, 100-protsendiliselt siirdusime kodudesse tööd tegema. See omakorda pani meid tähelepanu pöörama sotsiaalsele kapitalile, sh vaimse tervisega seotud riskidele. Meie igapäeva rutiine muutsid piirangud, kuid mitte ainult töötegemises, vaid ka sportimise, meelelahutuse ja puhkuse veetmise tasandil.

Märkasime oma asutuses, et ärevus ja depressiivsus on vaikselt tõusmas korrelatsioonis olukorra tõsidusega. Pidime töökorraldusele põhjalikumalt otsa vaatama, sest kui töötajale tundub, et tööandja hoolib tema tervisest ja panustab, siis tekitab see meeskonnatunnet.

Füüsiliselt polnud enam kokku võimalik saada ning meie esimeseks ideeks oli sisse viia nn kohviZoomid. Ainuke reegel oli see, et räägime virtuaalmaailmas kõigest muust kui tööst. See traditsioon on meid saatnud siiani. Iga nädal tund aega Zoomi, mille käigus võid rahuliku südamega lõunat süüa või metsas jalutada, klapid peas kolleegidega lobiseda. Põhjalikult oleme teada saanud üksteise hobidest, koduloomadest, sõpradest ning muljetanud lapsepõlvemälestusi. Omamoodi väike samm traditsioonide tutvustamisel ja kindlasti ka suulise pärandi radadel.

Ühiselt jõululaua taga jõuluvanaga juttu ajada pole saanud me kaks aastat. Vaatamata sellele käisid ikka päkapikud ning kingitusi saime kõik. 2020. aastal kasutasime kavalust ja palusime kõigil üheks päevaks kontorisse minna, kus siis libapäkapikud kenasti kingituse üle andsid. Eelmisel aastal olid abiks pakiautomaadid. Kevadetki oleme asutuses oma töötajate meelespidamisega tähistanud. Nii saatsime kõigile kirjaga seemnepakikese, et vitamiinid aknalaua potimajandusega endale ise kasvatada. Kes sai sibulat, kes spinatit või salatit, kes tomatit või kurki. Tore oli hiljem neid pilte näha, mis kõik mulla seest välja kasvas.

Kõik nii lustlikult siiski ei läinud. Meiegi puutusime viirusega kokku, põdedes seda ise või nähes pereliikmete, sugulaste valu ja vaeva.

Iga asutuse juht võib mõelda, kas tema organisatsioonis on vaimse tervise riske või mitte, teadmata kuipalju inimesi selle riski käes tegelikult kannatab. Analüüsisime töökeskkonda sellest vaatenurgast, millised on riskitegurid ja kuidas neid efektiivselt maandada. Teadsime, et pikk periood üksi töötades võib mõjutada vaimset tervist. Lähedase pikaajaline hooldus, raske haigus või kaotus muudab meie elu täielikult. Nii otsustasime liituda MinuDoc platvormiga, mis võimaldab kõigil töötajatel kasutada vaimse tervise vallas professionaalset nõustamist kaasaegses keskkonnas.

Minudoc.ee on virtuaalne kliinik, mille kaudu on võimalik mugavalt arvuti või nutitelefoni abil pääseda pere- või eriarsti konsultatsioonile loetud tundide jooksul. Seega, kui on mure ja sa soovid psühholoogi, füsioterapeudi, logopeedi, superviisori abi, siis on see võimalus meie asutuses olemas ning abi töötajani kiiremini jõudmas kui kuudepikkune ravijärjekord.

Uuendada tuli ka riskianalüüsi, mille üheks osaks on bioloogiliste ohutegurite kaardistus ja meetmed riskide vähendamiseks. Eesti Rahvakultuuri Keskuse töötajate kokkupuude teiste töötajate ja tööruumides viibivate majaväliste koostööpartneritega on igapäevane ning viirushaigustesse nakatumise oht töökeskkonnas perioodi kõrge. Lisaks täidavad meie inimesed tööülesandeid väljaspool töökeskkonda, kohtudes kolmandate osapooltega. Alates 2022. aasta sügisperioodist oleme loonud võimaluse tööandja kulul gripivaktsiini teha. COVID-19 olukorda silmas pidades oleme selge sõnumina aga välja öelnud, et

vaktsineerimine on parim viis viiruse leviku tõkestamiseks, kuna vaktsineerimine kaitseb raskelt haigestumise eest ning vähendab oluliselt nakatumisriski.

See on vaid väikene osas sellest, mida teinud oleme. Kõige olulisem on aga olemas olla – töötaja, oma kolleegi jaoks olemas olla. Kes meist siis ei taha tunda, et temast hoolitakse ja mõista püütakse. Pealegi on tulevikuorganisatsioonid ainult sellised, kus pööratakse rohkem tähelepanu vaimsele tervisele ning pakutakse töötajatele abi nii karjääriplaanide, enesearenguküsimuste kui stressi, läbipõlemise ning koduste suhete teemadel.

Meie soovitame oma kogemusest lähtudes kõigil vaimse tervise teemadesse panustada, sest kogukondlikud suhted ja inimestevahelised kontaktid loevad. Kultuurirahvas või mitte, aga inimene loeb alati!

Kaja Liivak
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
kommunikatsiooni- ja personalijuht

VAINE PÄRAND

Vahtset vaimse kultuuripärandi nimistus

Esmalt rõõmustavast uudisest kogu Eestile. 14. detsembril 2021. aastal kinnitati UNESCO riikidevahelise vaimse pärandi komitee istungil Eesti Haabjaseltsi ja Põlisrahvaste Arengu Keskuse poolt koostatud ja kultuuriminister Tõnis Lukase allkirjaga UNESCO-le saadetud **taotlus „Ühepuulootsiku valmistamise ja kasutamise traditsioon Soomaal" UNESCO kiiret kaitset vajavasse vaimse kultuuripärandi nimekirja.**

Taotluse koostasid Aivar Ruukel, Priit-Kalev Parts, Sandra Urvak ja Oliver Loode. Panuse taotluse nõustamisel ja jõudmisel UNESCO-sse andsid UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon, Eesti Rahvakultuuri Keskus, Eesti Kultuuriministeerium ja Eesti Rahva Muuseum, kes tootis taotlusega koos UNESCO-le saadetud haabjakultuuri tutvustava filmi. Tegemist on esmase vaimse pärandi kandega Eestist sellesse nimekirja. UNESCO kolmest vaimse kultuuripärandi nimekirjast just kiiret kaitset vajava nimekirja kasuks otsustati seetõttu, et olles tänapäeval küll elujõuline traditsioon, vajab haabjakultuuri edasikestmine teadlikku kaitset ja täiendavaid jõupingutusi, et leida noori haabjameistreid, kes traditsiooni edasi kannavad.

Ühepuulootsiku – Soomaa sümboli jõudmine UNESCO nimekirja on suur tunnustus pärandikandjale, kogukonnale ja haabjameistritele. Nimelt on ühepuulootsik Soomaa elanikele ja eluviisile olemuslikult omane liikumisvahend. Tänapäeval on Euraasias ühepuulootsiku levila läänepiiriks Soomaa. UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja jõudmise üheks eelduseks tulenevalt UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioonist 2003 (millega Eesti liitus 2006. aastal) on esmalt elava pärandi nähtuse tutvustamine riiklikus vaimse kultuuripärandi nimistus.

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu[1] tutvustab Eestimaal elavate inimeste elavat pärandit artiklite ehk sissekannete kaudu, millest

[1] https://rahvakultuur.ee/vkp/nimistu/

igaüks annab edasi mõne vaimse pärandi nähtuse – teadmise, oskuse, kombe või tava – iseloomu ja tähtsust asjaomase kogukonna jaoks.

2020. ja 2021. aastal kinnitas Eesti vaimse kultuuripärandi nõukogu[2] kokku 13 sissekannet nimistusse kandmiseks. Neid oli eri paigust ja eri valdkondadest, Võrtsjärve äärest Peipsi järve veereni, Saaremaalt Mulgimaani ja käsitööst tähtpäevade pidamiseni.

Musta pässiku ehk kasekäsna korjamine ja kasutamine (koostanud Ly Laanemets)

Müstilise nime „must pässik", rahvakeeli vahel ka „kasekäsn" taha peitub üks matsakas krobeline puuseen, mis kasvab vanemates veidi soostunud metsades kasetüvedel. Ehkki seda tegelast on uuritud ka teadusliku meditsiini võtmes, on sissekandes juttu tema rahvapärastest kasutusviisidest – tema leidmisest, töötlemisest ja omadustest. Sissekande autor Ly Laanemets kirjeldab isiklikku kogemust ja võtteid selle salapärase, kuid üha kuulsust koguva seene kättesaamisel ja kasutamisel.

Must pässik. Foto Ando Laanemets

[2] Vaimse kultuuripärandi nõukogu on kultuuriministeeriumi juurde moodustatud ekspertide kogu.

Olavipäeva tähistamine Vormsil (koostanud Jana Stahl)

Vormsi suurim pidupäev on Vormsi saare kiriku pühaku Olavi nimepäev 29. juulil, mille kohta on rahvakalendri üleskirjutusi just eelkõige Lääne-Eestist ja saartelt. Keskne sündmus on kiriku taaspühitsemise aastapäeva (1990) pidulik jumalateenistus, millele järgneb ühine supisöömine kiriku aias. Pidustus toob kokku endised ja praegused vormsilased, oluline koht on ka rannarootsi muusika- ja tantsupärandi väärtustamisel, samas täieneb kultuuriprogramm ka pidevalt nt konverentside, näituste, laatade ja muusikaüritustega.

Sissekanne on ühtlasi esimene, mis tutvustab rannarootsi kultuuripärandit Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus ja loodetavasti rajab teed teistelegi.

Rahvarõivasukkade roosimine Suure-Jaani kihelkonnas (koostanud Merike Saaremets)

„Sukakudumine on üks võimalus olla ühenduses esiemade kunsti ja tarkusega, nii nagu rahvarõivavalmistajad jagavad ühist vajadust mõtestada oma elu mineviku ja pärandoskuste kaudu. Rahvarõiva ja selle osade valmistajad mitmes käsitööringis Suure-Jaani kihelkonnas roosivad sukki ja kindaid ja õpetavad seda võtet uue põlvkonna huvilistele. Miks? Võte on lihtne, kaunis, autentne ja pakub võimalusi loovaks edasiarenduseks. Rahvarõivaste mõjuväljas elavaid inimesi alates imetlejatest kuni tegijate, omajate ja teoreetikuteni kohtame oma kihelkonnas kõikjal, kus rahvarõiva ja pärandkäsitööga tegemist. Imetlejatest kasvavad tegijad, käsitööhuvilistest selle ala õppijad ja juhendajad, käsitööringide liikmetest arenevad vanade töövõtete tundjad ja õpetajad." Nii kirjeldab sissekandes sukkade roosimise tagamaid oma kodukihelkonnas Merike Saaremets, kes on kogenud ja austatud käsitöömeister.

Tule vastuvõtmise traditsioon Rannu kihelkonnas Vallapalu küla võidutule altaril (koostanud Viive Vink)

Kui võidutule altaril süüdatakse tuli, mille president on võidupüha paraadil jaganud maakondade esindajatele ja mis on toodud koju Tartumaale Vallapalu külla, toob see rahva kokku, juhatab jaaniõhtu sisse ja tekitab võimaluse ühiselt mõtiskleda koosolemise, eelkäijate ohverduste ja meie justkui iseenesestmõistetava vabaduse üle. Altaril süüdatud tulest on võimalik kõigil kohaletulnuil võtta

Teeviit tulealtari juurde. Foto Viive Vink

Tule jagamine 2020. aastal. Foto Urmas Madiste

algatust oma jaanilõkkeks. Need, kel on kõrvalasuval kalmistul lähedaste kalmud, võtavad tuld ka haudadele küünalde panekuks. Sündmust organiseerivad tänapäeval Rannu rahvamaja ja Rannu maanaiste selts, osalevad ka kaitseliit, naiskodukaitse, kodutütred, noorkotkad. Kokku tulevad nii kohalikud inimesed kui ka suvekülalised. Traditsioonil on põlvkondi hariv mõte ja seda toetab koosolemise rõõm.

Kose valla laulu- ja tantsupidu (koostanud Ly Renter)

Harjumaal Kose kihelkonnas on alates 1921. aastast peetud laulupäevi ja hiljem laulu- ning tantsupidusid. Vast iga eestlane teab, et laulu- ja tantsupeod ei ole pelgalt ühe- või paaripäevased üritused, kus tullakse kokku, lauldakse-tantsitakse ja minnakse lihtsalt laiali. Tegu on kogukondliku, tihti loomingulise koostöö avaldumisega, mis eeldab sihikindlust ja vastutust, ning saab haripuntki pidustusel. Kose vallaski peavad tantsijad ja lauljad harrastust oma elus tähtsaks. Peod on oma kvaliteetse esitusega harrastajate töö tulemus ja väljendusrõõm.

Külateatriga tegelemine Valtus (koostanud Anne Archipov, Koidu Archipov)

„Inimestele on ikka meeldinud näidendeid vaadata, aga ka ennast laval proovile panna. Laulda võid koduski, tantsida said kiige all, aga näitemängu tuli minna seltsimajja vaatama. See oli midagi erilist, sai näha oma silmaga mingit lugu, mis juhtus mingite inimestega. Ja see tõmbas. Ning see põhimõte kehtib samuti ka tänapäeval." Nii alustab sissekannet ise juba üle poole sajandi Raplamaal Valtu harrastusteatri eest hoolitsenud Anne Archipov, kes on nüüd kokku pannud ülevaate külateatri ajaloost. Teatrilugu Valtus on kestnud juba 1920. aastast alates. Viimased 25 aastat on toimunud ka kohalik ja rahva seas alati oodatud teatripäev Külalava. Valtus on nii rõõmsaid tegijaid kui vaatajaid ehk kõike, mida kogukonnal näitemänguks vaja.

Nimeliste puude istutamine Mulgimaal (koostanud Kairi Müürsepp)

Kairi Müürsepp arutleb sissekandes rituaalsete puude istutamise üle Mulgimaal – milliseid puid on istutatud, mis puhkudel, millised lood nende ümber käivad ja kellele ning milleks neid siis lõpuks vaja

Rääbisetaldrik. Foto Pille Põld

on. Mulgimaal on põlvkondade vaheline suhtlus veel üsna tihe ning elavat pärandit teadvustatakse seal küllaltki hästi. Nii on nooremad põlvkonnad vastuvõtlikud tavade ülevõtmisele, milleks võib olla ka lapse sünni puhul puu kasvama panemine. Puudel ja nende istutamisel on positiivne kuvand ja miks mitte anda puu elule ka sügavam tähendus ja siduda see inimesega rohkem kui kasu eesmärk.

Rääbise soolamine Rannapungerja külas (koostanud Pille Põld)

Värvikas ja rohkelt toredate tsitaatidega pikitud sissekanne „Peipsi Kullast" tutvustab vääriskala rääbise soolamise protsessi Peipsi järve põhjakaldal nii minevikus kui tänapäeval. Oma roll on nii ühiskondlikel kui looduslikel muutustel, toitumisharjumustel ja põlvkondadevahelistel sidemetel. Sissekande koostaja, Pärna talu perenaine Pille Põld nendib: *„Vahel tundub, et kõik need mälestused rääbisest on muutunud juba olulisemaks kui kala täna ise."* Kui hoiame oma järvesid ja leidub inimesi, kes rääbise soolamisest ja selle söömisest lugu peavad, jõuab see pärandhõrgutis järeltulevate põlvkondadeni.

Pilutikandi valmistamise oskus Saaremaal (koostanud Mareli Rannap)

Pilutikand on peen käsitöötehnika, mis on aega ja osavust nõudev. Pilutatud rõivaese on hinnaline ja uhke. Ise valmistatud pilutikand on tõeline näpuosavuse tunnistus ning oskuse omandanud saare naised on oma vilumuse ja kannatlikkuse üle põhjendatult uhked olnud. Kande autor Mareli Rannapki imestab, et kui tänapäeval on pilutikandi tegemiseks abiks elektrivalgus, luubid ja prillid, siis kuidas mõnisada aastat tagasi ilma nendeta küll hakkama saadi! Aga saadi. Pilutikandi valmistamine oma täpsuse ja aeglase tempo tõttu ei sobi tänasesse maailma, kus asjade kohene kättesaadavus ja kiired tulemused on juba iseenesestmõistetavad ning ei soosi kannatlikkust. Õnneks on Saaremaal aga pühendunud ja tublisid tegijaid, kes viivad oskusi edasi ja innustavad ilu hindama.

Kinnaste kudumise traditsioon Saaremaal (koostanud Mareli Rannap)

„Vanade traditsiooniliste Saaremaa kindamustrite ja nende kudumistehnoloogia eripärade omandamine on käsitööliste hulgas väga populaarne," kirjutab kande koostaja, käsitööline ja päranditehnoloog Mareli

Helgi Veel omakootud kinnastega 2021. aastal. Foto Mareli Rannap

Rannap. Sissekanne annab põhjalikult edasi kindakudumise ajalugu ja tänapäevast olukorda Saaremaal ning toob ära nii toimunud muutuste põhjuseid kui ka detailsemaid nüansse kindakudumise tehnoloogias. Teksti kirjavad saarekeelsed ütlused. Huvitatud saavad aimu, kust ja kellelt tõsisema huvi korral nõu otsida.

Lisaks kinnaste kudumise traditsiooni kirjeldavale põhisissekandele on isikusissekanded ka osavnäppudest: Kaie Keskküla, Ly Põlluäär ja Helgi Veel.

Kangakudumise oskus Saaremaal (koostanud Mareli Rannap)

Saaremaa talurahvale oli kangakudumine 19. sajandil üks tähtsamaid talvetöid ning üldiselt olid igal talul oma teljedki. Tänapäeval kootakse kangast kas ajaviiteks või huvist selle käsitöövõtte vastu ning ehkki telgi on tegelejatel koduski, soovitakse kohtuda kudumiseks ka külade seltsimajades. 21. sajandil saame rääkida kangakudujate kogukondadest. Mareli Rannap kirjeldab

Kaarma naise rahvarõivad. Foto Arbo Rae

praktikule omase asjakohasusega nii kangakudumise tehnikaid kui ka laiemat tausta, põhilisi trende ning tulevikuvaateid. Välja tuuakse võimalused, kus Saaremaal seda kunsti õppida saab.

Põhisissekande juurde saab lugeda isikusissekandeid sellistest kangakudujatest nagu Anne Kolk, Kaire Ley ja Marika Samlik.

Reservtrükitehnikas indigotekstiilide valmistamine Peipsimaal (koostanud Õnne Uus)

Eestis on reservtrükimeistreid küll ajalooliselt olnud, kuid järjepidevus oskuste edasiandmises katkes 100 aastaks ning taastati aastal 2017, mil Peipsimaa külastuskeskuses viidi läbi projekt „Sinilniku töökoda“, kus katsetati ajaloolisi reservtükitehnikaid ja indigoga liniku värvimist. Praegu valmistataksegi reservtrükis

Indigotekstiili viimistlemine. Foto Erik Uus

indigokangaid Eestis igapäevaselt vaid selles töökojas, kus valmistatakse sisustustekstiile, rätikuid ja rõivaid. Tekstiilikunstnik Õnne Uus kirjutab sissekandes: *„Indigotekstiilide valmistamise ning tutvustamise kaudu on võimalik illustreerida ja jutustada kohalikku ajalugu. Tänapäeva inimest kõnetab eelkõige teadmine, et Peipsi ääres on olnud rikkalik ja huvitav käsitöötraditsioon, mille üks väljund on ka kaasajal reservtrükk ja indigoga värvimine. Ühtlasi aitab see paremini mõista, milliseid radu pidi on jõutud suurte tekstiilitööstusteni."*

Kevadlaatade korraldamise traditsioon Häädemeeste piirkonnas – Põhja-Liivimaa festival (koostanud Aire Koop)

Pärnumaal Häädemeeste kandis on laatu peetud juba pikka aega – need on sündmused nii kaubanduslikus kui kultuurilises suhtluses. Laatade noor järeltulija – Põhja-Liivimaa festival – on üks piirkonna olulisemaid tunnussündmusi. Kohalik elanikkond osaleb ja panustab ürituse korraldusse ja lööb kaasa kõikvõimalikes rollides, nii on see olnud ja jätkub kindlasti veel pikka aega. Elavale pärandile omaselt pole ka laadatraditsioon seal Liivi lahe ääres muutumatult püsinud. Sissekandel on väga põhjalik ajaloolise tausta kirjeldus, millest saab muuhulgas teada, kes olid Susla mammi ja Magus Jaan. Kindlasti saab vahvaid karaktereid kohata ka tänapäeval, mistõttu tasub külastada kevadlaada ajal Häädemeestet, kuid kindlasti hoida silmad-kõrvad lahti ka oma kohalikel laatadel.

Epp Tamm
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
vaimse kultuuripärandi spetsialist

Uuringust „Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused” 2021

Uuringu „Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused” viis läbi Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) tellimusel 2021. aastal. Uuringut rahastas SA Eesti Teadusagentuur Euroopa Regionaalarengu Fondist toetatava programmi (RITA) raames.

Uuringu ajend

Uuringu ajendiks oli asjaolu, et vaatamata väga rikkalikule ajaloo- ja kultuuripärandile on Eesti potentsiaal turismi, eeskätt välisturismi arendamiseks suuresti kasutamata. Kultuuriturism kui omaette valdkond ja üks kandvaid teemasid turismis on praegu riiklikul tasemel puudulikult korraldatud.

Uuringu eesmärgid

Uuringu eesmärgid sõnastati järgmiselt:

1. kaardistada Eesti ajaloo- ja kultuuripärand, mis võiks välisturistidele huvi pakkuda: määratleda pärandiliigid ja kaardistada pärandi paiknemine ruumis;
2. määratleda lood, mida võiks kasutada Eesti kui välisturismi sihtriigi turundamisel;
3. selgitada, millised on välisturistide huvid pärandi vastu nende päritoluriikide põhiselt;
4. kaardistada Eesti-sisesed pärandiregioonid ja määratleda päranditurismi soovituslikud koostööpiirkonnad;
5. esitada soovitused sihtgruppide päranditurismi edendamiseks.

Sihtrühmad

Sihtrühmad, kellele uuringu tulemustest võiks kasu olla, on kohalikud omavalitsused, turismisfääris tegelevad ettevõtted ja ettevõtjad (turismikorraldusfirmad, giidid, turistidele teenuseid pakkuvad majutus-, toitlustus-, meelelahutus- jt ettevõtted), Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, turismiga seotud ministeeriumid (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, kultuuriministeerium) ja teised Eesti kui turismi sihtriigi kuvandi loomisega ning välis- ja eriti maaturismi arendamisega tegelevad asutused ja organisatsioonid.

Veebiküsitlused

Uuringu käigus valmistati ette ja tehti veebiküsitlused viiele sihtrühmale:

1. kohalikud pärandi asjatundjad. Lähtuti sellest, et iga kihelkonna pärandi kohta esitavad andmeid vähemalt kaks kohalikku inimest, keda kohapeal peetakse piirkonna tundjaks. Kokku vastas küsitlusele 155 inimest. Vastused saadi 107 kihelkonnast ning eraldi Maardust, Viimsist, Loksalt, Toilast, Sillamäelt, Narva-Jõesuust, samuti Setomaa põhja- ja lõunaosast;
2. kohalikes omavalitsustes (KOV) töötavad ja oma ametikohustuste kaudu pärandi- ja turismivaldkonnaga tegelevad spetsialistid. Vastused saadi 47 KOV-ist. Vastuste jaotumus üle Eesti oli üsna ühtlane;
3. giidid ja turismisektori töötajad. Vastajaid oli 44. Üle kümne aasta giidikogemust oli 71%-l vastanutest;
4. vaimse kultuuripärandi asjatundjad: Eesti Rahvakultuuri Keskuse regionaalosakonna rahvakultuurispetsialistid maakondades, vaimse kultuuripärandi osakonna töötajad ja vaimse kultuuripärandi nõukogu liikmed. Kokku 15 vastajat;
5. eri riikidest pärit välismaalased, kes on aastatel 2014–2019 osalenud TÜ Viljandi kultuuriakadeemia korraldatud Craft Camp pärandkäsitöö laagrites. Kokku 49 vastajat.

Uuringu töörühm

Uuringu teostajaks oli Tartu Ülikool, konkreetsemalt ajaloo ja arheoloogia instituut ja TÜ Viljandi kultuuriakadeemia, koostööpartneriks Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv. Uuringu tegemisel tugineti mitmeid erialasid esindava töörühma liikmete aastatepikkusele kogemusele, samuti 2020. aasta suvel korraldatud veebiküsitlustele. Tartu Ülikooli töörühmas olid esindatud järgmised erialad: arheoloogia (Aivar Kriiska ja töörühma juht Heiki Valk), ajalugu (Aigi Rahi-Tamm), kunstiajalugu ja arhitektuurilugu (Anu Ormisson-Lahe), kultuurigeograafia (Taavi Pae), pärandkultuur (Ave Matsin). Folkloristika valdkonda esindasid Eesti Kirjandusmuuseumist kohapärimuse uurija, looduslike pühapaikade eksperdinõukogu liige Mari-Ann Remmel ning rahvamuusika asjatundja, vaimse kultuuripärandi nõukogu ja Eesti Folkloorinõukogu liige Janika Oras. Ekspertidena olid kaasatud Eesti Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja Leelo Viita, Eesti Rahva Muuseumi toidukultuuri uurija Anu Kannike, Tartu Ülikooli kunstiajaloo professor Juhan Maiste jt. Kaardid vormistas Martti Veldi (Muinsuskaitseamet).

Raport ja soovitused sihtgruppidele

Raporti koostamisel lähtuti tellijalt saadud suunistest. Nendest tulenevalt on väljund rakendusliku iseloomuga, kujutades endast lõppkasutajale – EAS-ile, ministeeriumidele, omavalitsustele ja teistele kesksetele asutustele, giididele ning turismisektori töötajatele, selle arendajatele ja päranditoodete pakkujatele – suunatud praktilist käsiraamatut, millest võiks olla abi päranditurismi, aga laiemalt ehk ka välisturismi edendamiseks Eesti maapiirkondades.

Uuringu kokkuvõte

Päranditurism kujutab endast Eestis tugevasti alakasutatud potentsiaaliga valdkonda, millest võiks saada oluline tuluallikas nii riigi, regioonide, omavalitsuste kui ka ettevõtjate ja kohaliku elu tasandil. Päranditurismi arendamiseks leidub Eestis rohkelt kasutamata võimalusi ning see võiks etendada väga olulist osa regionaalarengus ja elu hoidmisel Eesti maapiirkondades.

Käesolev uuring, mis tugineb viie sihtgrupi küsitlusele, töörühma kogemusele ja nii trükistes kui veebis avaldatud materjalidele, annab ülevaate Eesti materiaalsest ja vaimsest pärandist. Eesti päranditurismi suur võimalus on pärandi mitmekesisus. Siin võib kohata nii kohalikku, Läänemeremaade ja õhtumaise Euroopa kui ka Vene ja Nõukogude impeeriumi pärandit, jälgi nii eestlaste kui ka teiste rahvaste (baltisakslaste, venelaste ja (ranna)rootslaste) kultuuridest. Maal on hoomatav veel arhailine, Kesk-Euroopas ammu kadunud õhustik, vanapärase arhitektuuri mitmepalgelisus ja mitmekihilisus. Väga rikkalik on rahvaluulearhiivi talletatud kohapärimus, mille potentsiaal on suuresti rakendamata. Kõik see, nagu ka paiknemine lääne ja ida kultuurisfääride piiril ning looduse ja maastiku mitmekesisus, muudab Eesti „huvitavaks maaks" ja atraktiivseks nii Ida- kui ka Lääne-Euroopa ja samuti maailma teiste piirkondade turistidele. Pärandit, selle tähendust ja ajaloolist konteksti aitavad avada Eestit tutvustavad baasnarratiivid, mis on esitatud peatükis „Eesti suured lood" ja mida võiks tutvustada igale Eestit külastavale esmaturistile.

Mõneti kajastab uuring ka turistide päritolu ja turismi infrastruktuuriga seonduvat. Välisturistide riikide ja rahvuste pingerida on giidide küsitluse vastustes veidi teistsugune kui kohalike omavalitsuste küsitluses, kuid peab arvestama, et kui esimene kajastas töökogemust turismigruppidega, siis viimane hõlmas kõiki külastajate rühmi (sh äri-, kultuuri- ja spordikontakte, era- ja pereturiste). Suurim erinevus on see, et korraldatud turismis pole esikohal lätlased, vaid soomlased, ning et ka leedulaste osakaal on siin tagasihoidlikum – lõunanaabrite osas on suurem omal käel reisimise osatähtsus. Ilmneb, et paljudes Eesti maapiirkondades tuntakse puudust toitlustus- ja majutuskohtadest, vähe on kohaliku koloriidiga meeneid ja käsitöötooteid, kuigi nõudlus oleks suur.

Uuriti ka turistide huve nii teemavaldkondade- kui ka sihtriikidepõhiselt. Kuna COVID-19 tõttu oli välisturism nullseisus, tuli lähtuda giidide hinnangutest ja turistide endi küsitlemine piirdus veebipõhise ankeediga rahvusvahelistes pärandkäsitöölaagrites osalenutele. Olulist lisa andsid küsitluste tulemustele fookusintervjuud üksikute eri rahvuste esindajatega. Ilmnes, et suurimat huvi tuntakse kohaliku toidu ja joogi, pärandmaastike ja vanema ehituspärandi, eriti mõisate, kirikute ja keskaegsete linnuste, ajalooliste linnasüdamike ja vana

puitarhitektuuri, samuti saunakultuuri, koorilaulu ja suuremate muuseumide vastu. Turiste huvitab tänapäevane Eesti elu. Nõukogude aja osas pakuvad huvi eeskätt toonane argielu ja laulev revolutsioon, vähem materiaalne pärand. Eestlaste kui rahva puhul huvitavad turisti kõige enam mentaliteet, kombed ja käitumine, samuti traditsioonilised elatisalad, aga ka vana rahvakultuur, sealhulgas rahvalaul ja -tants, rahvameditsiin ja ravimtaimede kasutamine. Üldistavalt tuleb esile tuua turistide erilist huvi sellise pärandi vastu, mis on seotud nende maa ja kultuuriga (sh Eestis viibinud kaasmaalastest kuulsustega) ning ühise ajalooga.

Uuring toob esile Eesti pärandiregioonid ja samuti nende seosed kohalike omavalitsuste piiridega ning soovitab arendada koostööd samasse pärandiregiooni kuuluvate omavalituste vahel. Pärandiregioonide eristamisel peeti silmas, et need ei oleks liiga suured ja et neid saaks vajaduse korral käsitleda üksteisega kombineeritavate moodulitena.

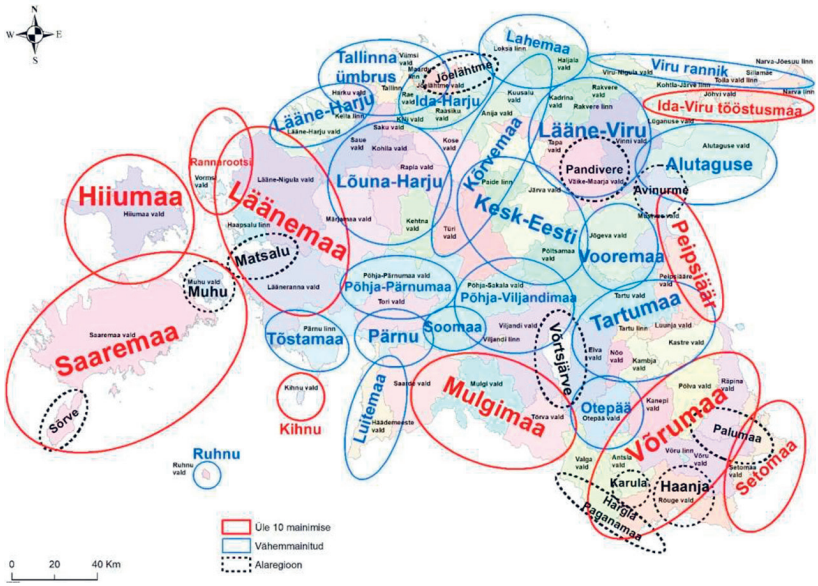

Kultuuripiirkonnad. Kaardi sisu: uuringu autorid, vormistus: Martti Veldi

Soovitused

Uuringu üks peatulemusi on soovitused päranditurismi arendamiseks. Küsitluste vastustest jäi kajastuma, et kogu päranditurismi areng on Eesti ligi 30 aastat kestnud taasiseseisvusperioodi vältel toimunud kaootiliselt ja „alt üles“, tuginedes giidide ning turismiorganisatsioonide algatustele ja ärivaistule. Peame vältimatult vajalikuks eeskätt maapiirkondadele keskenduva riikliku turismistrateegia väljatöötamist ja selle elluviimiseks vajalike püsivahendite eraldamist riigieelarvest. Vaja on:

1) luua riiklikud, sh regionaalsed institutsionaalsed tugistruktuurid päranditurismi arendamise toetuseks, et koguda ja levitada infot ning aidata kohalikku teenusepakkujat;

2) määratleda ja tähistada päranditurismi valikobjektid ning tagada info olemasolu nende kohta nii kohapeal kui ka veebis;

3) välja töötada päranditurismi ja sellega seotud ettevõtluse toetusmeetmeid ning korraldada konkursse nende toetamiseks ja arendamiseks;

4) luua pärandiga tutvumist toetavaid nutirakendusi;

5) süstemaatiliselt koondada ja jagada päranditurismisidusat infot, kasutades selleks hästi tuntud portaali Visitestonia.com, seda mitmes suunas edasi arendades;

6) pöörata suuremat tähelepanu Eesti pärandi tutvustamisele eri keeltes;

7) luua keskne giididele, turismiorganisatsioonidele ja pärandipakkujatele mõeldud infoportaal, mis vahendaks pidevalt muutuvat teavet toitlustus- ja majutusvõimaluste kohta, samuti muid infomaterjale.

Kindlasti tuleb pärandi turundamisel pakkuda erinevaid valikuvõimalusi esma- ja korduvkülastajatele. Esmakülastajate puhul soovitame pärandit ja loodust käsitleda kompleksselt, sest pärand on tihedalt seotud maastiku ja loodusega. Eesti rikkalik pärand ja maailma turismiturg pakuvad rohkelt võimalusi ka kitsamate teemapakettide loomiseks tavaturistile keskmisest vähem huvi pakkuvates valdkondades (nt arheoloogia, vanad sõjad, militaar ja terror, looduslikud pühapaigad, konfessioonid).

Pärandi tutvustamisel võiks senisest suurem roll olla vahetutel elamuskogemustel ja osalustegevustel ning kohapärimusel.

Vaja on üle-eestiliselt välja selgitada pärandisidusa, päranditurismile tugistruktuuriks oleva ettevõtluse praegune seis maapiirkondades ning toetada selle väljaarendamist, esmajärjekorras ääremaadel ja suuremat regionaalpoliitilist toetust vajavates omavalitsustes. Kuigi küsitluste vastused kujutavad endast vaid juhuslikke väljavõtteid tervikust, annavad need ülevaate turismisidusa ettevõtluse mitmekesisusest, samuti piiride hägususest pärandisidusa ja muu ettevõtluse vahel.

Pärandi ja päranditurismi teema tuleb selgemini fokusseerida ja esile tõsta nii riiklikes, regionaalsetes kui ka kohalikes arendusprogrammides ning vaja on välja töötada päranditurismi riiklik strateegia. On oluline, et riiklikud tegevused ja toetusmeetmed hõlmaksid kogu Eestit, seades prioriteediks turismi arendamise ja toetamise maapiirkondades ning iseäranis ääremaadel – suuremate linnade puhul on olukord niigi hea ega vaja enamasti lisavahendeid. Regionaalarengu tasakaalustamiseks peaksid toetusmeetmed olema maakonnapõhised ja arvestama toetust enam vajavate piirkondade tarvidusi.

Valk, H., Kriiska, A., Matsin, A., Oras, J., Ormisson-Lahe, A., Pae, T., Rahi-Tamm, A., Remmel, M-A. (2021). Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut.

Uuringu veebilink:
https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/03/Paranditurism-Eestis.pdf

Leelo Viita
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja

Uuringust „Vaimne kultuuri-pärand ja noored“

Noored ja vaimne kultuuripärand – Tartu Ülikooli ja Eesti Rahvakultuuri Keskuse koostööprojekt

2021. aasta kevadsemestril toimus Tartu Ülikooli ja Eesti Rahvakultuuri Keskuse koostöös Tartu Ülikooli rakendusantropoloogia aine raames Eesti Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakonna poolt tellitud uurimisprojekt „Vaimne kultuuripärand ja noored“. Uuringu viisid läbi etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia magistrandid. Projekti juhendajad olid Ester Bardone Tartu Ülikoolist ja Sigrid Solnik Rakendusliku Antropoloogia Keskusest. Sihtgrupiks olid kahekümnendates eluaastates noored. Uuringu tulemusi esitlesid magistrandid Tartu Ülikoolis 25. juunil 2021. a.

Vaimne kultuuripärand ehk elav pärand puudutab kõiki inimesi, aga kuivõrd või kuidas noored seda teadvustavad ja tajuvad? Tulevikku silmas pidades on noortel oluline roll vaimse kultuuripärandi kestlikkuses.

Uuringuga soovisime teada saada, kuidas kõnetab vaimne pärand kahekümnendates eluaastates noori. Ühtlasi soovisime saada infot eri vormide ja väljundite kohta, mille abil vaimse kultuuripärandi teemat noortega käsitleda ja noortele vahendada, ning millised võiksid olla selleks sobivad kanalid ja vahendid.

Püstitasime järgmised uurimisküsimused:

• Mis on kahekümnendates eluaastates noorte jaoks vaimne kultuuripärand ehk elav pärand? Millised teemad ja tegevused kultuuris seostuvad nende jaoks vaimse pärandiga? Millises kontekstis noored vaimset pärandit märkavad ja väärtustavad?

• Millistel põhjustel noored ei suhestu vaimse pärandiga? Mis on takistuseks?

• Kuidas, milliste vahendite või kanalitega vaimse pärandi teemat noortele vahendada?

• Kuidas saaks vaimse pärandi temaatikat noorte jaoks elulisemaks ja olulisemaks muuta?

Uuringu valim ja meetod

Uuringu sihtgrupiks olid nii linnas kui maal elavad võimalikult erineva tausta ja huvidega kahekümnendates eluaastates Eestis elavad noored. Materjali kogumiseks kasutati etnograafiliste välitööde meetodeid ja loovmeetodeid.

Ootused uuringu tulemustele olid uurimistulemusi kokkuvõtva ja analüüsiva ning soovitusi väljapakkuva raporti koostamine. Raporti tingimuseks olid konkreetsed praktilised soovitused ja lahendused. Lisaks ootasime ka praktilist loovat lahendust, mille abil noortega elava pärandi teemat käsitleda.

Uurimisprojekti tulemused ja järeldused

Uuringu tulemusena valmis uurimistulemusi kokkuvõttev ja soovitusi väljapakkuv raport ettekande vormis. Magistrandid tegid kokku 54 intervjuud kahekümnendates eluaastates noortega, kes olid pärit nii linnast kui maapiirkonnast üle Eesti. Nende hulgas oli nii eestlasi kui venelasi. Vaatamata COVID-19 olukorrale toimus enamik intervjuudest reaalselt kohtudes, 4 informanti vastas e-posti teel. Intervjuud ja litereeringud on üle antud Eesti Rahvakultuuri Keskusele.

Küsitlustulemuste mustrite põhjal panid magistrandid kokku viis põhitüüpi ehk „persoonat".

Persoona 1 – Krõõt, pärandihoidjast linnapatrioot

Krõõt elab linnas, tal on rahvuslik kasvatus ja rahvakultuurialane haridus. Krõõt tunneb muret eesti keele säilimise pärast. Tema jaoks on olulised tugevad perekondlikud traditsioonid linlikus elukorralduses: riigipühad, sünnipäevad, toit ja reisimine. Krõõt kohandab pärimuse tänapäeva. Suhtlemiseks kasutab haridussüsteemi- ja sotsiaalmeedia-kanaleid.

Persoona 2 – Maarja, talukultuuri patrioot

Maarja on pärit väikesaarelt, õpib Viljandi kultuuriakadeemias. Maarja väärtustab perekonnaga koos veedetud aega ja traditsioone. Ta leiab, et kultuuripärandit ei saa raamatust õppida, vaid see

omandatakse läbi praktiliste tegevuste. Maarja leiab, et vaimne pärand on kõikjal, ja kui inimesel puuduvad vaimse pärandiga seosed, on see suur puudujääk. Maarja leiab, et võõra asja hoidmisel ilma tunnetuseta pole mõtet. Tema peamine suhtlusvorm on virtuaalne. Ta peab oluliseks õppida looma asju ka oma kätega.

Persoona 3 – Theodor, tehnilise ja praktilise mõtteviisiga pärandientusiast

Theodor on mitmendat põlve linnaelanik, tal on tehniline haridus, bakalaureuse- või magistrikraad. Theodor töötab suures rahvusvahelises ettevõttes. Tema pere on väike, aga kokkuhoidev. Theodoril on suur huvi ennast arendada, ta on huvitatud ka pärimusest. Theodorit huvitab rohkem pärimuse praktiline osa: kus ja kuidas seda saab eluliselt (kodus, aias või toidu valmistamisel) kasutada. Ta tõdeb, et kultuur ja traditsioonid liiguvad elust veebi ja see teeb talle muret, kuna soovib hoida traditsioone elavas kasutuses, praktilise eluga seotuna. Inimene ei saa elada ainult internetis. Theodor täiendab ennast ja õpib pidevalt, kasutab ajakohaseid infoallikaid nagu taskuhääling, veebilehed, erilised IT-lahendused ja äpid. Ta osaleb samuti rahvakultuuriga ja ühiskonnateadustega seotud tundides ja huviringides.

Persoona 4 – Artur, kultuurientusiast, pärandiskeptik

Artur on pärit maalt, elab linnas, on kunstihuviga tudeng. Artur tegeleb kunsti ja muusikaga, osaleb kultuuriüritustel, veedab palju aega sõpradega. Artur näeb vaimset pärandit kultuuris üldises plaanis: nii kunstis, kirjanduses, muusikas kui ka keeles, kuid mõistab, et kõik siin maailmas on muutuv ning seetõttu ei tohiks traditsioonides liialt kinni olla. Arturil on palju praktilisi oskusi, mida ta on omandanud maal elades. Arturil ei ole huvi vaimse pärandi vastu, kuna ta ei näe seost noortekultuuri ja pärandi vahel. Ta loodab, et see huvi tuleb hiljem vanemaks saades. Artur leiab samas, et oleks kurb, kui kultuuripärand kaoks, siis oleks tühimik. Artur leiab, et pärandit tuleb noortele vahendada lahedal noortepärasel viisil, näiteks meemidega.

Persoona 5 – Mati, töölisest intelligent väikelinnast

Matil on põhi-, kesk- või lõpetamata kutseharidus. Vaba aja veedab Mati sõpradega, mängib bändis ja joob nendega koos õlut, tegeleb spordiga. Kooli ajal ja lapsepõlves ta pärandi vastu huvi ei tundnud.

Mati tõdeb, et ses osas hakkab suhtumine muutuma, kuna on hakanud üha enam pärandit märkama. Talle pakuvad järjest rohkem huvi toidud, saunakombed ja rahvakalender. Mati leiab, et pärandi osas on noortekultuur kõrvale jäetud ja keskendutakse ajast ja arust asjadele. Infot otsib ta YouTube'ist, kus on videod seletustega, ja Vikipeediast.

Küsimusele „Mis takistab noori vaimse pärandiga suhestumisel?" andis uuring järgmised vastused:

• Noorte jaoks tekitab vastuseisu ja huvipuudust pärandi n-ö õige kasutus ehk asjade n-ö õigesti tegemine, nagu tehti vanasti. Kui tähistamise viisid ei käi noorte jaoks ajaga kaasas, siis need ei kõneta noori. Noori huvitavad seosed enda eluga, nende seoste vahetu tunnetamine ja jagamine.

• Piiratud teadmised ja huvipuudus vaimse pärandi vastu. Huvi puudumine vaimse pärandi vastu tuleneb ka päranditeadlikkuse puudumisest päritoluperekonnas. Seejuures väljendati ka tunnet, et ollakse millestki olulisest ilma jäänud.

• Maalt või väiksemast kohast linna tulnud noortel ei ole kodukohaga seonduv esiplaanil. Väljendati lootust, et vanemaks saades tekib huvi kodukohaga seotud traditsioonide vastu.

• Pühade tähistamine kooli ajal ei seostu noorte jaoks päris elu ja kultuuriga. Informandid tõid välja, et nad ei saa rahvuslike sümbolite kaudu pühade tähistamise tähendusest aru, see ei kõneta neid. See seisukoht tuli hästi välja, kui teemaks oli eestlaseks olemise ja eesti kultuuri defineerimise küsimus.

• Teatud inimgruppide välistamine, näiteks seksuaal- ja soovähemused, rahvusvähemused, tervisevähemused.

• Patroneeriv suhtumine vanema põlvkonna poolt, *a la* „lumehelbekesed" *vs.* „hakkamasaajad".

Küsimusele „Kuidas saaks vaimse pärandiga suhestumist noorte jaoks elavamaks muuta?" andis uuring vastuseks:

• kasutada sotsiaalmeediakanaleid:
  - Facebook. Samas toodi ka välja, et noorte jaoks on Facebookil pigem kodulehe või ajalehe funktsioon, sealt otsitakse peamiselt infot sündmuste kohta;
  - Instagram ja TikTok. Instagramis ja Tiktokis jagavad noored neile olulist infot, need keskkonnad on eneseväljendusvahendid;
  - YouTube ja juutuuberid.

- luues seosed noore jaoks tema töö ning hobidega;
- haridussüsteemi kaudu nii formaal- kui mitteformaalhariduses. Haridussüsteemis lõimitakse vaimset pärandit kaasaegsel moel;
- interaktiivsete sündmuste kaudu;
- meediakanalite (taskuhäälingud, telesaated ja filmid) kaudu.

Magistrandid andsid noortega suhtlemiseks soovituse, et noorte kõneisikud ehk saadikud peaksid olema samuti noored, ärksad ja avatud inimesed, keda kuulatakse ja kes loovad avatud ja vaba vestlust, mida noored vajavad. Need saadikud võiksid olla noorte sihtgrupiga samaealised populaarsed inimesed: juutuuberid, blogijad, näitlejad, muusikud jt. Praktilistest vahenditest andsid magistrandid soovituse kõnetada noori näiteks meemide kaudu. Siinkohal mõned meemide näited uurimisprojekti esitluselt:

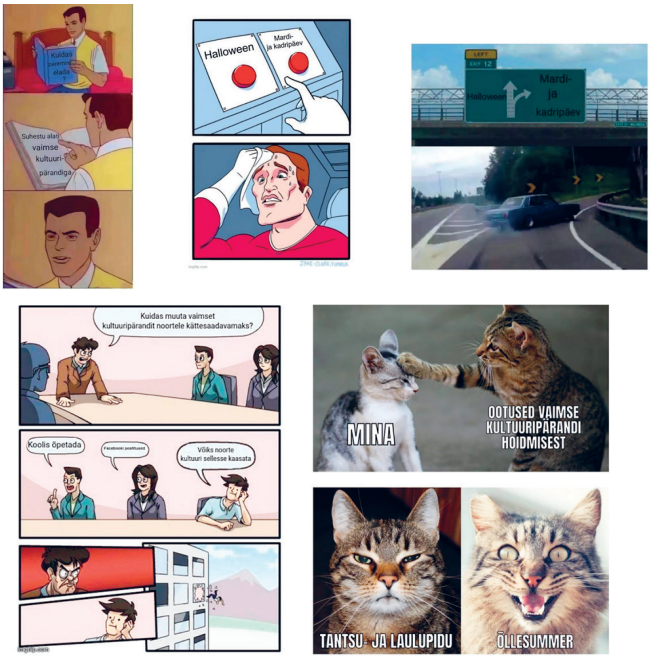

Projekti meemid. Autorid projektis osalenud magistrandid

Leelo Viita
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja

Võilill õitseb igal kevadel vaatamata olukorrale meie ümber

11 aastat Võililleffestivali Kihlepas

Võilill, rahvapärase hüüdnimega „maapealne PÄIKE“, on Ameerika mandril kevade alguse festivali nimi, sain ma teada pärast paar aastat Kihlepas Eassalu-Neitsi külaseltsiga Võililleffestivali korraldades. „Võilill on muru hirm ja võimsa väega ravimtaim“, kirjutab Postimees 18. mail 2017.

Tänaseks on möödas 11 festivali, kus peateema ikka: loodusest ja loomulik. Külamaja seinal ripub Vändra OÜ Valley vaibakunstniku Ruth Vesseli võililleest inspireeritud vaip, meenutamaks, et siit saadud inspiratsiooni on valatud vaibakunsti, veinivalmistamisse, fermenteeritud hoidistesse jm. Lisaks kohalikule omavalitsusele on külaseltsi koostööpartneriks nüüd ka MTÜ Loomulikult, mis on minu jaoks omamoodi märgiline.

Nendesse aastatesse mahub erinevaid tegemisi Audru Kooli kohalike laululastega, rahvatantsijatega, Valdur Mikita mõtisklusi, udmurdide hõimukunsti, Vene Talu samovariteed ja Silver Sepa omaloomingut mõtestamaks inimese ja looduse üksolemist. Kogukonnaköögis valmistatud nõgesesupp on saanud omaette traditsiooniks umbrohupesto, marineeritud võililleenuttide, naadipiruka, pihlakamandlipiima, naadipuerhi ja teiste metsikute maitsete hulgas. Võililleffestivali kaasleiuna avastatud tammetõru ehk põhjamaa šokolaadi on OÜ Metsikud Maitsed kätkenud oma käsitööfirma põhitoodangusse tammetõruküpsistena.

Inimene ihkab lisaks füüsilisele toidule ka vaimutoitu. Võililleffestivali töötubades esitletust on sündinud mitmeid asjalikke koostööelamusi. Järgnevalt mõningaid ahhaa-elamusi: Pärnu Loodusmajaga koostöös oleme vaadelnud teleskoobiga Päikest, Serinus OÜ abiga valmistanud toitu päikesegrillil, tutvustanud päikeseenergiat, Kodu Kuubis OÜ kaasloomes tutvustanud ökoehitust, sh põhupaneeli kui ehitus- ja heliisolatsioonimaterjali. Külamajas on Saviehitus OÜ ehitatud elava tulega köetav pitsaahi ja rakettahi sooja diivaniga. Külamaja keldrit kuivatab-soojendab SOL Navitase päikeseenergial töötav

VI Võilillefestivali tegemised. Fotod Herdis Elmend

ventilatsioonisüsteem. Põlistarkuste ja Rahvaravi Kooliga koostöös oleme käsitlenud maitse- ja ravimtaimede teemat. „Mersuga metsa“ on muutunud juba traditsiooniliseks retkeks, millele järgneb üheskoos metsikute söödavate taimede fermenteerimine. Kogukonna laste katsepeenrana kannab permapeenar külamaja õuealal kolmandat aastat saaki ja kasvatab maitserohelist, tutvustades huvilistele meie kliimas kasvavaid uudistaimi. Esmakordselt kasvas peenras söödav lõikehein jakoonijuure, magusa kartuli ja kikkaputke kõrval.

Eesti taimemäärajas on võilille perekonnas kirjeldatud ligi 160 liiki. Lääne-Euroopas, USA-s ja Jaapanis kasvatatakse võilille ka köögiviljana. On aretatud salativõililleesorte ja apteegist leiab võilille komponente sisaldavaid ravimeid. Nii nagu võilill on niidukultuuris seedimise etalon, on Võililleefestival aidanud MTÜ Eassalu-Neitsi külaseltsil ja piirkonna kogukonnal tuua looduse ja inimese sümbioosi oma igapäevaellu. Loodetavasti oleme andnud oma väikese panuse muutmaks looduse vastu võitlemise koostööks paljude inimeste isiklikus maailmapildis ja igapäevaelus. Võilill alustab õitsemist mai keskel igal kevadel.

Võililleefestivalil Merle Einola töötoast inspireeritud retsept kõigile huvilistele:

Soe mahetatrasalat hanemaltsa ning peedi- ja võililleeroonlehtedega

• Võta klaasitäis mahedat toortatart, vala vesi peale ja leota paar tundi.
• Puhasta ja tükelda kuubikuteks porgand, suvikõrvits ja mugulisibul. Voki köögiviljad pannil õliga.
• Sega leotatud tatar köögiviljadega kokku, vala peale klaasijagu keevat vett ja jäta kuumale pliidiplaadile paisuma. Ära keeda! Soovi korral võid keevat vett täiendavalt lisada, kuni tatar on sobiva pehmuse saavutanud ja parajalt paisunud. Sellisel valmistusviisil säilivad toitained tatras kenasti.
• Lisa tükeldatud värskeid või kuivatatud ürte (till, petersell, seller, pune, oregano vms) ja maitse järgi soola. Lisa tatrale ratasteks tükeldatud kikkaputke-, hanemaltsa- ja peedileheribad.

Sobib serveerida värske köögiviljasalatiga, kastmeks oliiviõli. Maitsestamiseks õunaäädikas, inglise sinep, roosa himaalaja sool, pruun roosuhkur või mesi, pipar, kuivatatud ja värsked ürdid jne. Kaunistuseks võililleeroonlehed.

Võilille-nõgese kotletid

(retsept Nadjalt Udmurtiast Võililleestivalil 2019)

3 spl kaerahelbeid/täisterajahu/kartulipüreed
30–40 võililleehte
10–15 kõrvenõgeseleehte
1 sibul
2 küüslaugu küünt
¼ tl pipart
200 ml toiduõli
1 muna
soola maitse järgi

Leota parajalt soolases vees 40 minutit võililleehti, seejärel pese puhta veega, kuivata-nõruta käterätil.
Peenesta sibul, küüslauk ja nõgeseleehed oma võimalusi kasutades, sega hakitud materjalile juurde kaerahelbed, sool, pipar, toores muna. Hästi segatud mass prae lusikakotlettidena pannil õlis.

Mercedes Merimaa
Võililleestivali
eestvedaja ja projektijuht

Mõtteid ja muljeid „Baltica foorumilt“

2020. aasta suvelt tänavu sügisesse lükatud Baltica festival leidis aset veebikonverentsina „Baltica foorum“. Otsuse kohta oli loomulikult vastakaid arvamusi. Mulle isiklikult meeldis idee võtta oludest tingituna festivali virvarrist aeg maha ning hoopis kõnelda sarnasustest ja erinevustest Baltimaade rahvalaulus, -tantsus, -muusikas, aga ka pärimuspeost Baltica. Ka tehniline lahendus töötas paremini kui ootasin. See aga ei tähenda, et järgnev on „Baltica foorumi“ kriitikavaba ülistus.

Vormiliselt olid festivalipäevad (20.–22. september) üles ehitatud ühtviisi. Hommikuti kõlasid ettekannete plokid, kus iga teemat avasid Eesti, Läti ja Leedu spetsialistid. Igale teemaplokile järgnes küsimustevastuste voor, kus iga maa stuudiost sai esitada ühe küsimuse ühele esinejale. Esimese õhtu lõpetas veebikontsert, teise pulmateemaline plokk, kolmanda ühistantsimine. Igas riigis oli oma stuudio kohaliku moderaatoriga ning esinejad tegid oma ettekanded enamasti stuudiost, mõni üksik oli ettekande eelsalvestanud. Sünkroontõlkega konverentsi sai otseülekande vahendusel jälgida igas Balti riigis.

Küsimustele ei järgne dialoogi

Ehkki keerukas ülesanne – kolm keelt, kolm stuudiot, kuus sünkroontõlki – oli tehniliselt pigem hästi lahendatud, seadis see siiski piirid diskussiooni sisukusele. Esinejal ei olnud üldjuhul võimalik täpsustada talle esitatud küsimusi, küsijal võimalust kommenteerida vastust või arutelu jätkata. Ise kogesin, et leedu tantsu uurija Dalia Urbanaviciene ei vastanud minu küsimusele. Ei ole võimalik, et ta sisuliselt poleks aru saanud. Ehk sõnastasin küsimuse ise halvasti või läks midagi tõlkes kaduma? Igal juhul puudus võimalus küsimust täpsustada ning seega ka vastust saada, millest oli kahju. On tõenäoline, et teiste valdkondade spetsialistid tundsid sedasama.

Ehkki konverentsi ajal oli ka kuulajatel võimalik küsimusi esitada, seda võimalust pigem ei kasutatud. Et konverentsi eelistati järele vaadata, kadus võimalus sisukaks ja spetsiifiliseks diskussiooniks. Julgen väita, et moderaatorid küsisid nende põhiampluaasse mitte-

kuuluvate teemade puhul kohati triviaalseid küsimusi. See ei tähenda aga, et ettekannet poleks hoolega kuulatud või see poleks põnev olnud. Asjatundjate küsimused oleksid teemade käsitlust kindlasti rikastanud.

Teine aspekt lihtsakoeliste küsimuste esitamise juures on muidugi toosama formaat: mõistlik inimene ei esita ühe lause piires liialt keerukaid, mitmetahulisi ega heas mõttes provotseerivaid küsimusi, sest dialoogi järgneda ei saa. Sellesama tõid leedukad välja festivali viimase päeva vestlusringis „Folkloori arhailised vormid tänapäeval: teoreetilised ja praktilised eeldused, asjakohasus, probleemid ja ohud". Veeretati kena juttu, kuid puudus oponeerimine, probleemide üle arutlemine, edasiviivad mõtted. Ent keeruline on kirglikuks minna, kui sõna andmine ühest stuudiost teise käib kindlas järjekorras (Leedu-Läti-Eesti). Isegi kui õnnestub järjekorda muuta, käib see siiski veidi kohmakalt, sest lisaks kahele dialoogi pidavale inimesele on tõlkimas ka kaks tõlki. Riskikohti ja muutujaid on sisuka diskussiooni alustamiseks liiga palju. Ent olgu siinkohal veelkord öeldud, et tehniline meeskond ja tõlgid olid tasemel ning andsid endast parima. See ei ole kivi nende kapsaaeda, vaid paratamatuse nentimine.

Taustal olevad teemad tähelepanukeskmesse

Konverentsi programm oli mitmekesine, valitud teemad ja ülesehitus paljutõotav: alustades arheoloogilisest, mütoloogilisest ja keelelisest vaatest liiguti laulu-, tantsu- ja pillimuusikatraditsioonide juurde. Viimasel päeval räägiti pärimuse õpetamisest, taaselustamisest, esitamisest. Konverentsiformaat võimaldas esile tõsta ka teemad, mis folkloorifestivalil on küll alati esindatud, kuid pälvivad sageli vähem tähelepanu: käsitöö, toit, keel.

Värskendavalt mõjus, et keelelises vaates oli läti ja leedu kui sugulaskeelte kõrval teemana üles võetud ka eesti ja läti keele sarnasus, mis tuleneb ühisest ajaloost ja kultuuriruumist. Muljetavaldav oli Valdis Muktupavelsi põhjalik ning asjatundlik ülevaade Baltimaade rahvapillimuusikast ning rahvamuusikainstrumente käsitlevate trükiste tutvustus. Eesti stuudiost peetud ettekannetest oli minu lemmikuks Janika Orase ettekanne eesti laulutraditisoonist, mida ilmestasid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia rahvamuusika eriala tudengite-õppejõudude elavad esitused. Küllap see vormi erinevus võluski: rohkem kui üks inimene stuudios, laul elavas ettekandes, mitte arhiivilintidelt. See ei ole

mõistagi hinnang üksiku lektori ja arhiivisalvestiste formaadile kui sellisele – lihtsalt kolmepäevase veebiseminari puhul mõjus mitme esinejaga ettekande vorm virgutavalt. Ent erinevalt ülejäänud kuulajatest oli mul privileeg seda ettekannet kogeda viibides esinejatega samas ruumis.

Tantsijana tundsin ebaõiglust tantsuvaldkonna kajastamisele eraldatud aja osas. Kui rahvalaulule oli ette nähtud 45, siis tantsule 15 minutit. Üllatav oli lätlaste valik läti folkloorse tantsuteemalise ettekandja osas. Kui tema kommunikatsiooni-, reklaamilahenduste ja avalikkuse kaasamise paneeli kuulunud veebilehe dancukratuve.lv esitlus oli põhjendatud ja omal kohal, siis tantsupärimuse tundmise osas jäid teadmised eesti ja leedu ettekannetele karjuvalt alla. Samuti mõjus suvaliselt ja isegi asjatundmatult leedulaste kolmapäevaõhtuse ühistantsimise tantsuvalik ning eelkorraldus.

Soovitus kuulata-vaadata jupikaupa

Jätan kõrvale küsimuse, kas „Baltica foorum“ asendas Baltica festivali, ja kas oleks saanud või pidanud püüdlema suuremale seotusele festivaliga. „Baltica foorumi“ kui Baltikumi pärimuskultuurialase konverentsi suurte teemaplokkide valik ja järjestus oli väga hea. Programmi sisuline osa oli kokkuvõttes hea – nagu ikka oli õnnestumisi, kuid ka vähem tabavaid ettekandeid. Kui sama programmiga konverents toimuks reaalelus, tormaksin registreeruma. Paraku nõudis veebiformaat oma: diskussioonivõimalust oli püütud luua, kuid sisuliselt see ei toiminud. Samuti väsitas tõlge – ehkki ettekannete sisu oli pigem hästi esitatud ja tõlgid tegid head tööd, oli päevast päeva samade häälte kuulamine väsitav. Loomulikult ei ole ka sünkroontõlgi intonatsioon ja ilmekus võrreldav esineja enda omaga.

Soovitan veebikonverentsi rahulikus tempos ja sobival ajal jupikaupa siiski järele vaadata. Samuti loodan, et analoogne konverents – ülevaatlik ja mitmekesine, mõnusa tasakaaluga teadusliku ja populaarteadusliku vahel leiab kunagi aset reaalelus. Eesti, Läti ja Leedu pärimuskultuuris, selle kandjates ja uurijates-vaatlejates on nii palju sisu ja mõtteid, et need väärivad esitamis- või ka osaluspõhise festivaliformaadi kõrval ühist sõnalist mõtestamist.

Kristiina Siig
rahva- ja pärimustantsuõpetaja, tantsuansambli Leesikad juht
„Baltica foorumi“ eestipoolne päevamoderaator

“Baltica foorumi” ettekanded ja ettekandjad. Foto Eesti Folkloorinõukogu

KORMUSIKA

Mõtteid koorimuusika-aastast 2021

2021. aasta algas koorimuusikas teisiti kui varem – nimelt ei olnud meil võimalik korraldada jaanuaris oma traditsioonilist aastapreemiate galat. Teadagi, miks. Planeerisime selle algul märtsi, siis lükkasime aprilli, lõpuks toimus aastakontsert 20. juunil.

Siiski oli koorivaldkond juba eelmise aastaga päris palju õppinud. Püüti tegutseda niipalju kui võimalik. Veebruaris said koorid veel „päris“ proove teha ning seda võimalust paljud ka kasutasid, edasi jätkus töö jälle Zoomis.

Kahjuks oli üks möödunud aasta nukraid tendentse, et isegi kui kooriproovid polnud keelatud, ei lubanud mõned koolidirektorid või kultuurikeskuste juhid dirigendil neid teha. Või kui lubati ja proovid toimusid, ei julgenud kõik lauljad neis osaleda. Korraldasime möödunud aastal ka kooride hulgas küsitluse, kus tundsime huvi nende hakkamasaamise vastu koroona-ajal, ning paraku selguski selle tulemusena, et on koore, mille tegevus on peatunud; paljudes on lauljate arvud vähenenud ning mitmed dirigendid vastasid, et ei ole kindlad, kui palju lauljaid pärast proovide taasalustamist kokku koguneb.

Kooriühingu juhatus otsustas korraldada kõik sündmused, mida meil vähegi teha oli võimalik, ning mitte tühistada midagi kergekäeliselt. Õnneks toimis juba 2020. aastal alanud hea koostöö terviseameti, kultuuriministeeriumi ning haridus- ja teadusministeeriumiga ka 2021. aastal. Koorijuhtide palgatoetuse programm läks täie hooga käima ning kindlasti oli sellest suur abi dirigentide töötasu maksmisel ka koroonatingimustes ja Zoomi proovide korral – igatahes teateid dirigentide lepingute peatamisest uuel hooajal enam peaaegu ei tulnudki. Kriisimeetmete ja abipakettide arutelud jätkusid, korraldasime infotunde ja töötasime iga reeglite-piirangute muutuse korral jälle kiiresti välja juhised kooridele ning puhkpilliorkestritele selle kohta, kuidas täpselt tööd korraldada. Jätkuvalt täiendasime kooriühingu kodulehel COVID-19 infosektsiooni, saatsime kooridele kohandatud info võimalikult kiiresti laiali, vastasime lõpututele küsimustele selle kohta, kas ja kuidas võib teha kooriproove, laagreid, kontserte või koolitusi koroona-ajal jne.

Möödunud hooajal planeeritud sündmustest tuli meil järgmisse aastasse edasi lükata märtsi lõpus toimuma pidanud VII Eesti lastekooride konkurss-festival Keilas, juunisse planeeritud mudilaskooride festival MudiFest ja juulisse kavandatud Eesti koorijuhtide rahvusvaheline õppereis.

Aprillis toimuma pidanud **mudilaskooride konkurss-kontsert toimus 4. detsembril** seitsme koori osavõtul (üks neist video vahendusel) ja kontserdina, mille järel saalis istunud žürii esinejatele tagasisidet andis. Olukorras, kus proovide toimumine oli lünklik ja osa lapsi isolatsioonikohustuse tõttu pidevalt puudu, ei pidanud me omavahelise võistluse korraldamist väga mõttekaks. Kuid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (EMTA) suures saalis toimunud mudilaskooride kontsert (kunstiline juht Mariliis Kreintaal) osutus väga südamlikuks sündmuseks. Publikut oli rõõmustavalt rohkesti ning tahame seda kontsert-konkursi formaati ka edaspidi jätkata.

20. juunil toimus Eesti Kooriühingu traditsiooniline aastakontsert, ehkki täiesti ebatraditsioonilisel moel – Estonia kontserdisaali asemel hoopis Tallinna Botaanikaaias vabaõhulaval. Sisuline osa jäi aga samaks: esinesid möödunud aastal enim silma paistnud koorid, dirigendid ja ansamblid ning anti üle aasta koori, aasta puhkpilliorkestri, aasta dirigendi jt tiitlid.

Aasta kooriks 2020 valiti Voces Tallinn. Foto Vahur Lõhmus

8.–11. juulil toimus kooriühingu esimene kultuurilooline rattaretk, seekord Eesti Lauljate Liidu 100. aastapäeva tähe all ja Riina Roose eestvedamisel. Kokku läbisime nelja päeva jooksul 160 kilomeetrit. Eredalt jäid meelde kohtumised ja jutuajamised Anu Rauaga Heimtalis, Linda Köleriga Lubjassaares ning Mart Saare majamuuseumi hoidjatega Hüpassaares, samuti kunagise EMTA tegutsemiskoha Lahmuse mõisa külastamine, Tarvastu ja Suure-Jaani kirikud, arvukad ujumiskohad, vanad külakalmistud jne.

Traditsiooniline, möödunud aastal juba **38. korda korraldatud koorijuhtide ja muusikaõpetajate suveseminar Haapsalus 16.–20. augustil** sai õnneks toimuda nii, nagu plaanitud. Kokku tegi suvekoolis kaasa 156 inimest, neist 128 muusikaõpetajat-koorijuhti-koorivanemat ning 28 juhendajat (lektorid, korraldajad, kontsertmeistrid, esinejad jt), kes osalesid õpitubades, loengutes, individuaaltundides ja kontsertidel.

24. oktoobril tähistasime Eesti Lauljate Liidu 100. aastapäeva piduliku galakontserdiga EMTA kontserdi- ja teatrimajas.

Eesti Lauljate Liit (ELL) asutati 1921. aastal ning tegutses peaaegu 20 aastat, kuni 1940. aastal seoses nõukogude okupatsiooniga laiali saadeti. Tegemist oli omaaegse ühe olulisema kultuuriorganisatsiooniga, mis koondas Eestis tegutsevaid koore ja orkestreid, korraldas üldlaulupidusid, andis välja Muusikalehte jne. Vahetult enne laialisaatmist 1940. aastal kuulus sinna ligi 25 000 liiget. Tänane Eesti Kooriühing on ELL-i õigusjärglane ja nii soovisimegi selle mälestuse jäädvustamiseks korraldada aastapäevakontserdi.

Kooriühingu iga alaliit valis kontserdile esinema oma esinduskoori, mille liikmed kandsid ette mõne loo Eesti Vabariigi ajal ELL-i korraldatud laulupidude repertuaarist lisaks Eesti tänapäeva heliloojate loomingule. Muusikanumbrite vahel tutvustas Riina Roose Eesti Lauljate Liidu ajalugu.

Oleme väga rõõmsad, et Eesti Lauljate Liidu 100. aastapäeva kontserdil viibis ning esinejaid ja külastajaid tervitas ka Eesti Vabariigi president Alar Karis.

15.–18. aprillil toimuma pidanud **XVII rahvusvaheline koorifestival „Tallinn 2021“** sel ajal kahjuks toimuda ei saanud – piirangud olid selleks liiga karmid ja kooridel reisida võimatu. Niisiis lükkasime selle novembrisse, aga ka siis polnud konkurssi paljude koorilauljate

“Eesti Lauljate Liit 100” kontserdi eel EMTA kontserdi- ja teatrimajas. Hirvo Surva, Kaie Tanner, EMTA rektor prof Ivari Ilja, Eesti president Alar Karis. Foto Vahur Lõhmus

haigestumise tõttu võimalik korraldada. Selle asemel korraldasime kaks Tallinna koorikontserti, kus said esineda kõik festivalile registreerunud koorid. Need toimusid Tallinna Filharmoonia Mustpeade Majas ning EMTA kontserdi- ja teatrimajas. Kontserdid olid väga rahvarohked ning oleme rõõmsad, et vähemalt need said toimuda.

Kokkuvõtteks – üheksast 2021. aastasse planeeritud suuremast sündmusest õnnestus kooriühingul korraldada kuus, ehkki mõnel juhul algsest oluliselt väiksemas mahus. Edasi pidime lükkama kolm üritust, päris ära ei jäänud ükski. Olusid arvestades pole see üldse halb tulemus. Väga oluliseks pean aga seda, et koorivaldkond püüab ise agaralt leida viise, kuidas oleks võimalik turvaliselt tegutseda, harjutada ja ka kontserte anda – koorikontsertide kalender oli möödunud aastal mitmekülgne ja huvitav. Ka 2023. aasta noorte laulupeole registreerumine läks üle ootuste hästi. Küllap peame tunnistama, et praegu on koorimuusikal mõnevõrra rasked ajad, kuid ma usun kõigest südamest, et need lähevad mööda. Tahaksin väga tänada leidlikku, optimistlikku, õpivõimelist ja tulevikku vaatavat koorirahvast, kes ka möödunud aastal näitas, et kõik on võimalik!

Kaie Tanner
Eesti Kooriühingu
tegevjuht

140 aastat laulu- ja tantsupidusid Võrumaal

Laulupidude traditsiooni alguseks loetakse Võrumaal aastat 1881, mil 2. ja 3. juulil peeti siin esimene maakonna laulupidu. Sama aasta augustis kinnitati Võru Laulu- ja Mänguseltsi Kannel põhikiri. Seltsist sai siinse muusikaelu üks korraldajaid ja eestvõtjaid. Ajaloolise tõe huvides olgu siiski mainitud, et juba 1855. aastal toimus Võrumaal Põlvas laste laulupüha. Laulupeod toimusid Põlvas ka 1857. ja 1858. aastal. 1859. a toimus laulupidu Harglas. Esimene Eesti üldlaulupidu toimus alles kümmekond aastat hiljem, 1869. aastal.

Ikka on pidudel midagi tähistatud, küll Kandle Seltsi asutamise aastapäevi, küll laulupeo enda ümmargusi tähtpäevi. Nõukogude ajal oli neid pidulikke numbreid lausa jalaga segada – Nõukogude Eesti asutamine, pioneeriorganisatsiooni, komsomoli või partei asutamise aastapäevad, Suure Isamaasõjaga seotud daatumid. Ajastule lõivu makstes oli sõjaaegne 1943. aasta laulupidu pühendatud Võrumaa bolševikest vabastamisele. Õnneks on meelespidamise ja austuse vääriliseks peetud ka tantsu- ja lauluinimesi. Kõige enam on ehk tähistatud tuntud ja armastatud tantsuõpetaja Kai Leete (1910–1995) sünnipäeva. Kogu see ideoloogiline kirevus rullus lõbusana, samas kohati ka masendavana me ette, kui näitust koostasime.

Aga oli ka teine emotsioon – liigutav tänutunne ja imetlus kõikide nende inimeste ees, kes on pidusid algatanud, korraldanud, kollektiive juhendanud. Lapsi rahvakunsti juurde toonud. Meid kõiki innustanud ja sütitanud! Traditsioon ei ole katkenud, vaatamata aegadele on ikka kokku tuldud, lauldud ja tantsitud. Jah just laulurahva kõrval hakkasid endale kohta pidudel nõutama ka rahvatantsijad. Võimlejad olid juba omaks võetud. Esimest korda mainitakse rahvatantsijaid esinejate seas 1930. aastal toimunud Võrumaa I noortepühal.

Sõjajärgsetel aastatel alates 1949. aastast tekkis traditsioon, et laulupeole eelnenud päeva õhtul toimus eraldi rahvakunstiõhtu, mis kujunes alati väga emotsionaalseks publikurohkeks isamaaliseks rahvapeoks. 2000. aastate alguses sulasid peod taas ühte, hakati pidama ühist laulu- ja tantsupidu. Vahetuvad peopaigad: Kandle aed, kus

mitugi lava olnud, linna staadion, linnalähedane Kirepi, siis Kubija, kus laululava algul ühele, siis teisele poole vaadanud, tulekahjugi üle elanud.

140 aastat on päris aukartustäratav aeg. Selle aja jooksul on lauljate, tantsijate, aga ka tänulike kuulajate-vaatajate ridades vahetunud viis põlvkonda inimesi. Kuidas seda aega kajastada? Kas temaatiliselt, isikute kaudu, kümnenditena? Iga pidu on ju olnud ainukordne, kandnud oma aja pitserit, mõtteid, unistusi, rõõme ja kurvastust, igal peol oma laulud ja tantsud. Igaühel meist on oma laulupidu! Missuguse peo võtame, missuguse jätame?

Ja nii saigi näitus ülimalt teksti- ja pilditihe, sest igast peost, mille kohta andmeid oli, sai kirja tekstilõigukene ja pildimaterjal, kui seda leidus. Suur austus ja lugupidamine kollektiivide kroonikutele, ajakirjanikele ja muidugi fotograafidele, kes on pidanud oma kohuseks ja missiooniks pidusid jäädvustada. Mõne peo kohta sai juttu pikemalt, teise kohta lühemalt, mõne kohta vaid lausekene. Niimoodi on kajastatud 112 pidu! Pidude valik on suur! Koolinoored said oma peod, on nais- ja meestelaulupidusid, rahvamuusikal ja -muusikuil on oma peod. Tantsijad said alates 1995. aastast juurde rahvatantsule keskendunud Võru Folkloorifestivali (need peod eelnimetatud 112 seas kirjas ei ole) ja laulurahvas rõkkab alates 2008. aastast võrokeelsel Uma Pidol (need peod on näitusel kirjas).

Las näitus pajatab nüüd ise kümneaastase sammuga minevikust tänasesse astudes, mõnd pidu ka vahele jättes.

Esimene pidu: 2.–3. juuli 1881: *„25. juulil 1879. a toimus Võrumaa laulu- ja mängukooride juhatajate koosolek. Valiti toimkond Võru kreisi- ehk maakondliku kontserdi korraldamiseks. Toimetajaks valiti Hugo Treffner, kirjutajaks Kanepist Võru linna elama asunud köster Adam Arras, laulujuhatajaks ja nootide kirjutajaks Julius Erlemann. Esimene kreisilaulupidu peetigi Võrus 2. ja 3. juulil 1881. Anti 3 kontserti, esines 12 koori umbes 150 lauljaga. Kolmandal kontserdil esinesid ka seto leelotajad Himmastest. 28. augustil 1881 kinnitati Võru Laulu- ja Mänguseltsi Kannel põhikiri, seltsist sai Võru muusikaelu üks korraldajaid.”*

1891. ja 1901. aastal pidu ei toimunud. Järjekordse kümnendi möödumisel toimus pidu 4.–5. juunil 1911. Eesti Vabariigi aegne esimene pidu oli **16.–17. juuli 1921:** *„Esimese maailmasõja ja Vabadussõja*

kannatusterohked aastad olid möödas. 1918. aastal oli Eestist saanud iseseisev riik. 1921. aasta pidu peeti Kandle Seltsi 40. aastapäeva auks, härra Lindpere juhatas lauljaid suures vihmasajus. Võistulaulmisel osales vaid kaks koori – Navi segakoor härra Torropi juhatusel ja Haanja segakoor, mida juhtis J. Sokk. Komisjon otsustas määrata mõlemale koorile II auhinna – 1500 marga eest noote Kandle Seltsi poolt."

6.–7. juunil 1931. aastal toimunud pidu kujunes kaasaegsete hinnangul oodatust kesisemaks. 1941. aastal sõjaolukorras iseenesestmõistetavalt pidu ei peetud.

Esimene sõjajärgne pidu toimus **20.–21. juulil 1951:** *„Järjekordse haldusreformi käigus tekkisid rajoonid, muutus ka peo nimetus, nüüd on pidu Võru rajooni laulupäev. Nummerdama hakatakse ka rahvakunstiõhtuid, 20. juulil toimus Võru rajooni I rahvakunstiõhtu. Selle avas karjasarv ja Leili Rinne esitatud leelo. Tantsijaid juhendas Sirje Soomre ja saatis 20-liikmeline rahvapilliorkester E. Neumanni juhatusel."*

1961. aastal toimus koguni mitu pidu, nii oli mõnel muulgi aastal, kui eraldi peeti laste ja noorte ning täiskasvanute peod. Võru rajooni laste I laulupäev toimus **4. juunil 1961** ja laulu- ning tantsupidu **16.–17. juulil 1961:** *„1961. a liitus Võru tantsurahvaga Kai Leete. Rahvakunstiõhtu lavastajana muutis ta peod seotud lavastuseks. Esimese peo teemaks oli „Kiigepidu". Peo lõpetas traditsiooniliselt „Tuljak". Tantsijate vahele ilmusid noored põlevate tõrvikutega ja moodustusid erinevad kujundid. See oli unustamatu vaatepilt."*

5.–6. juunil 1971 toimus ühispidu koos Eesti rahvapillimängijatega: *„Pidustused algasid laupäeval, 5. juunil kultuurimajas Kannel rahvamuusikapäevade avamisega. Järgnes lõõtspillimängijate võistumängimine ja külaliskollektiivide tutvustuskontsert. Õhtul avati Loosu külas mälestuskivi pillimeister August Teppole. Õhtune rahvakunstiõhtu oli seekord Diana Otsingu, Ellinor Kohvi, Adelina Sibula, Helju Müürseppa vedada. Kavasse oli seatud peo aujuhi Kai Leete seatud uus lüüriline tants „Külvajad". Vahetekstide autor Leili Rinne, esitaja Aksel Asi. Pühapäevase rahvamuusikapäeva viisid läbi külalistena Uno Veenre, Eik Toivi ja Daniel Järvpõld."*

Stagnaajastul peeti **6.–7. juunil 1981** pidu, mis tähistas 100 aasta möödumist laulupidudest Võrumaal. **16.–17. juunil 1991** toimunud pidu ennustas juba muutusi ühiskonnas ja kultuurielus: *„Laupäevane „Võrumaa tantsurahva pidotsõõr Kubja mändide all" kujunes lustimiseks nii osavõtjatele kui pealtvaatajatele. Lava ehtisid suviselt rohelised kased ja*

Võru muusika- ja laulupäev 13. juulil 1924. Foto Võrumaa muuseum

karikakrasülemid. Olav Ehala „Päikeseratta“ saatel süttis peotuli. Kavas oli kasutatud peamiselt uusloomingulisi tantse. Vahepaladeks kasutati Kaval-Antsu ja Vanapagana (J. Ossis, K. Liiver) lustakaid kemplemisi. Muusika eest kandsid hoolt „Käojaanid“ Erja Arop, Tiina Rõigas, Kadri Mähar. Silvi Jansons pöördub ajalehe vahendusel osalejate poole: „Hea tantsija ja pillimees, see on sinu pidu, see on sinu rahva varandus, mida sa hoiad ja mille pärast sa elus kunagi häbenema ei pea. Kui, siis ainult selle unustamist.“.“

Uue sajandi esimene pidu **2. juunil 2001** juba taasiseseisvunud Eestis oli kantud isamaalistest meeleoludest.

4. juuni 2011: *„Võrumaa tantsu- ja laulupidu „Heinale” märkis taas ära suure tähtpäeva – 130 aastat laulupidusid Võrumaal. Kuigi koorid kurdavad aeg-ajalt just noorte lauljate nappuse ja üldise lauluhuvi puuduse üle, astub sel peol lavale 35 koori, tantsurühmi on 51. Stsenarist-lavastaja Astrid Hallik, üldjuht-lavastaja Maie Pau, kooride üldjuht Silja Otsar, assistendid Maire Udras, Helle Liloson, Anne Tolk, Tea Kõrs, Andre Laine. Vahetekste loevad noored Sirke Mägi, Sander Suleva, Mart Lissmann.“*

Meie näituse viimane, 112. pidu – **16. juuni 2019:** *„Võru maakonna järjekordne ühine laulu- ja tantsupidu toimub pealkirja all „Võru vere värinal”. Peol astub rahva ette 32 tantsurühma, 35 koori, 4 puhkpilliorkestrit, keelpillikvartett ja bändki, viimane Riivo Jõgi juhtimisel. Korraldajad on tantsujuhid Anne Tolk ja Ulvi Toomik, muusikajuht Kuno Kerge, kujunduslikud*

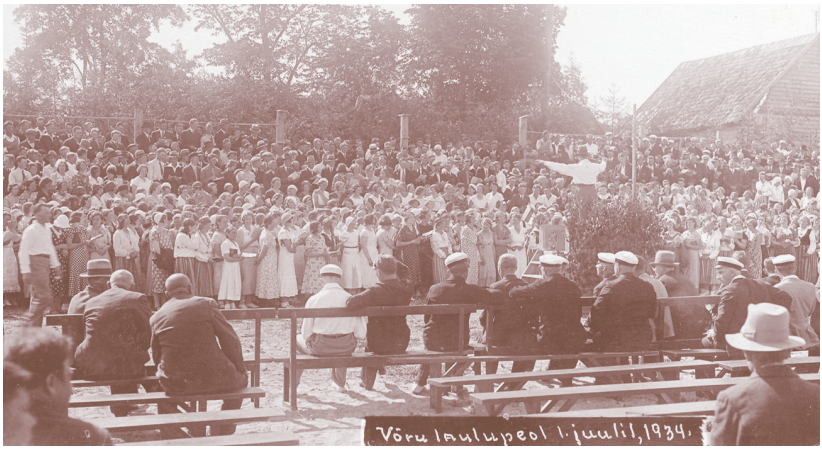

Võru laulupidu 1934. aastal. Foto Võrumaa muuseum

Võrumaa pidu 25. juunil 1949. aastal Kandle suveaias. Foto Võrumaa muuseum

ideed ja teostus Silvi Jansonsilt, tehniline juht Margus Külm, projektijuht Aigi Pall. Oli juubelilaulupeo aasta, esimesest laulupeost Tartus 1869. aastal möödus 150 aastat. Pühapäeva, 16. juuni hommikul jõudis 27. üldlaulupeo ja 20. üldtantsupeo tuli Võrumaale. Õhtuks jõudis tuli Kubijale peoplatsile. Seejärel läbis see kahe päeva jooksul Võru maakonna, peatudes kohalikul

sündmusel või kultuuriloolistes paikades ning liikus siis 18. juuni hommikul edasi Põlvamaale. 2019. aastal sai tule tulemise traditsioon 50-aastaseks. Esimest korda toimus see üle-eestiliselt 1969. aastal seoses laulupeo sajanda juubeliga.

2020. aastal jäi maakondlik pidu koroona tõttu ära. 2021. aastaks kavandatud Eesti Naislaulu Seltsi ja Eesti Meestelaulu Seltsi ühine pidu lükati paremate päevade ootuses aasta võrra edasi. Loodetavasti kohtume taas Kubija mändide all 14. mail Võrumaa laulu- ja tantsupeol ning 11. juunil 2022. aastal toimuval Eesti ja Võrumaa laulurahvast ühendaval peol.“

Loodame, et sellel viimasel soovil on antud täituda ja laulupidude traditsioon Võrumaal ei katke.

Näituse valmimise juures olid Maie Pau (idee autor), Kristi Vals (projektijuht), Tiia Haug, Silvi Jansons, Siiri Toomik. Kujundas Kerttu Laane ja teostas firma ADexpert.

Siiri Toomik
endine muuseumitöötaja

Võrumaa tantsu- ja laulupidu 2015. aastal. Foto Maie Pau fotokogu, autor teadmata

Jõgeva meeskoor Mehis on andnud meestele oma laulu

Neljakümne viie aastane Jõgeva meeskoor Mehis muudab veel praegugi lauluga maailma. Seni, kui kooris on raudvara, kel tahe koorielu elada ning ühes hingata, jõuab koor väärikate juubeliteni välja. Kui siia lisada ühine mõtlemine, kollektiivi ning dirigendi austamine ning koori presidendi kaalukas sõna, saame tugeva meestelaulu.

Dirigent Merike Katt sõnas, et koor on siis koor, kui ta ennast nii tunneb. Mehises laulab praegu 15 meest. „Laulupeo kategooria järgi peab kooris olema küll 16 liiget, ent oleme see, mida laulame," märkis dirigent ning lisas, et kõik mehed on arvel ning keegi ei tohi kõrvale jääda.

Mehise sünni juures olnutest on endiselt koori ridades kaks meest: Heino Ilves ning Eino Vähk. Heino Ilves on ka kogu koori tegutsemisaja täitnud presidendi kohustusi. Ühtlasi on ta praegu kõige pikema staažiga meeskoori president Eestis. Ühena raudvarast on tal suured teened selles, et Mehis on Jõgevamaal meestelaulu traditsiooni hoidnud. Meeskoor Mehis sai alguse mitme varem Laiuse meeskooris laulmas käinud Jõgeva mehe eestvedamisel. Toona oli lauluhuvilisi mehi sedavõrd palju, et Laiusele sõitmise asemel sai Jõgeval uue kooriga meeste hääled kõlama panna. Kõige suurema töö tegid selleks Heino Ilves ja Kalju Anton. Esimene proov toimus Jõgeva teedevalitsuse saalis 19. jaanuaril 1976 ja selles osales 19 meest. Koori võttis enda taktikepi alla muusikaõpetaja Kaarel Tetsmann. Koori on aja jooksul pea- või abidirigendina juhatanud Kaarel Tetsmann, Reet Noorkõiv, Merike Katt ja Margus Kask. Alguses tegutseski koor teedevalitsuse ruumides ja ka dirigendi palga maksis selle asutuse ametiühing. Samas saadi mitme suurema ettevõtmise jaoks, nagu näiteks esimeste esinemisrõivaste soetamine, raha rajooni täitevkomiteest. Esinemisvorme on Mehisel olnud mitmeid, praegune punane pintsak on meestel neljas. Hiljem on koor proove teinud Jõgeva muusikakoolis ning rahalist tuge saanud Jõgeva linna- ja vallavalitsuselt.

Mehise mehed on osalenud kõigil nende tegutsemisajal toimunud laulupidudel, esinenud maakondlikel ja kohalikel rahvakultuuri-sündmustel ning kaasa löönud 1988. aastal taasasutatud Eesti

Jõgeva meeskoor Mehis ja dirigent Merike Katt tammepuud istutamas.
Foto Marge Tasur

Meestelaulu Seltsi ettevõtmistes. Mehis on üks Eesti Meestelaulu Seltsi asutajaliikmetest. Selts ühendab meeste- ja poistekoore ning pakub vajalikku „katust". Eestile murrangulistel aegadel näitasid meeskoorid oma jõudu ja väge. Selts hakkas tegelema nootide kirjastamisega ning meestelaulu kuldvara loomisega. Seni on nende kanda laulu- ja tantsupeo tule teekonna korraldamine.

Mehise lauljad on end proovile pannud võistulaulmistel, näiteks 1998. aastal Gustav Ernesaksa sünniaastapäevale pühendatud võistulaulmisel Estonia kontserdisaalis pälvis Mehis oma kategoorias kolmanda koha. Koor pole piirdunud vaid Eestiga, laulurõõmu on jagunud kaugemalegi. Välissuhtlus on toiminud nii Rootsi, Soome kui Lätiga.

Mehise praegune peadirigent Merike Katt on kooriga töötanud juba kolmkümmend viis aastat. Algul oli ta Kaarel Tetsmanni kõrval abidirigent, kuid 1995. aastal vahetasid nad Kaarliga rollid. Värske koolilõpetajana ei osanud Merike sel ajal ettegi kujutada, et koostöö kujuneb nii pikaks ja viljakaks. „Dirigendi nimi ei tule diplomiga, vaid kooriga töötades. Mind võttis toona vastu stabiilne seltskond. Tugevates rajooni majandites töötavad haritud inimesed, kes väärtustasid kultuuri," meenutas dirigent.

Koorilaul on alates esimesest laulupeost olnud oluline eneseväljenduse viis. Laul hoidis seltskondi ning seltsielu. Laulust kujunes relvgi, millega võideti revolutsioon. Mehise kroonik Rein Põder rääkis, et

laulul oli siis teine tähendus ja sõnum. „Koorilaul suutis liigutada mägesid ja muuta maailma," lausus ta. Ent staažikad laulumehed Heino Ilves ja Rein Põder tõdevad, et meestelaulul pole praegu kõige paremad ajad. Mitte ainult Mehises, vaid Eestis üldiselt. Meeskoorilauljate arv on pidevalt vähenenud. Viimase aastaga pole Mehisesse uusi liikmeid tulnud. „Meestelaulus on toimunud põlvkonnavahetus, vanad tuntud lood ning aeganõudev koori paralleelelu enam noori ei kõneta," täheldas Põder. Koroonaaegki on kultuurilisele ühistegevusele oma pitseri vajutanud. „Inimestel on teised väljendusvahendid ja laulupeoga enam kooriliikmeks ei meelita," sõnas dirigent. Võluvitsa, mis noored laulma meelitaks, aga leitud veel ei ole. 46. aastat sammuva Mehise üks silm naerab ja teine nutab. Aastatega on kooriliikmed saanud võimaluse sisustada nauditavat kvaliteetaega meeste seltskonnas ning hoidnud alal meeste laulu traditsiooni Jõgeval. Teisalt igatsetakse kingituseks imerohtu, mis paneks noored mehed taas koorilaulurütmis ühes hingama.

Marge Tasur
Jõgeva Vallavalitsuse
avalike suhete spetsialist

Jõgeva meeskoor Mehis ja dirigent Merike Katt. Foto Marge Tasur

Laula elu ilusaks – Canzone 20

Kui Ulrika Graubergist sai peale muusikaakadeemia lõpetamist Haapsalu muusikakooli solfedžoõpetaja, sattusid talle klassi väga musikaalsed tüdrukud. Ühes solfitunnis tuli Ulrikal mõte proovida laulda vanu kaanoneid, keskaegset muusikat. Õpetajal oli põnev, tüdrukutel oli põnev, et ei pea laulma harjutust number 129, vaid hoopis mõnda Händeli teost. Ühel hetkel otsustati, et nüüd astume selle solfitunni kavaga muusikakooli kontserdil üles. Oli 2001. aasta detsember. Kontsert toimus Haapsalu toomkirikus. Kui Ulrika Grauberg 20 aastat tagasi Canzone asutas, oli ta üksi. Nüüdseks on kasvanud nii lauljate hulk kui ka nendega tegelev meeskond. Canzones on aegade jooksul laulnud ligi 200 neidu. Praegu on kooril kolm koosseisu: ettevalmistuskoor, tütarlastekoor ja neidudekoor. Käesoleval hooajal laulab Canzone erinevates koosseisudes kokku 70 lauljat. Neidudekoori võib nimetada ka vilistlaste kooriks. Kes on gümnaasiumi lõpetanud ning jätkavad õpinguid eri koolides, laulavad vilistlaskoosseisus. Kõrgkooli kõrvalt pidevalt Haapsalus proovis käia pole võimalik, repertuaar õpitakse selgeks laululaagrites. Kõigil lauljatel on võimalus osaleda kooristuudios hääleseade, noodiõpetuse ja instrumendiõpetuse tundides.

Grauberg ise on Canzone peadirigent, abidirigendi ja kontsertmeistrina on tema kõrval Eneken Viitmaa. Vaheldumisi ollakse kontsertmeistri rollis ehk klaveri taga ja koori ees dirigeerimas. Ulrika Graubergi tütar, koori vilistlane Teele Takjas, tegeleb ettevalmistuskooriga ja oskab lastega imearmsalt toimetada.

Kahekümne aasta jooksul pole lauljatel kirg muusika vastu kuhugi kadunud, vastupidi, see läheb aastatega aina tugevamaks. Väikeses kohas on muusikaga tegeleda küll keerukam kui suurlinnas, kuid võimatu see pole. Pikkade tegevusaastate võti on uudne lähenemine, ajas kohanemine ja järjepidevus. Ühtsustunde lauljatele annavad laululaagrid Roostal.

Canzone on andnud kontserte Soomes, Rootsis, Taanis, Saksamaal, Hispaanias, Itaalias, Hiinas, Kreekas ja Eesti eri paikades. Koor on teinud koostööd Taani helilooja John Hoybyega, Hispaania helilooja David Azurzaga ning Eesti noorte heliloojate Pärt Uusbergi ja Rolf Roosaluga. 2007. a suvel kontsertreisil Taani korraldati koori kohtumine ja *workshop* helilooja J. Hoybyega, kus koor kandis ette tema loodud kooriteoseid.

Koori musitseerimine jättis heliloojale väga sügava mulje ning 2007. a jõuludeks saatis J. Hoybye koorile oma vastvalminud kolm jõululaulu, mis olid pühendatud neidudekoorile ja koori dirigentidele. 2008. a sügisel viibis Canzone taas kontsertturneel Taanis, kus toimus ka koori plaadi salvestus.

Canzone neidudekoor on Eesti Naislaulu Seltsi (ENSL) liige ja osaleb aktiivselt ENLS-i korraldatud kontsertidel, kontsertreisidel. Ühiskontserte on antud Rootsis, Soomes, Peterburis.

Canzonel on ka toredaid saavutusi:

2007. a juunis toimus Poris II Soome-Eesti laulupeo raames Eesti ja Soome kooride võistulaulmine, Canzone valiti I kategoorias 10 parima koori hulka;

2011. a oktoobris toimus rahvusvaheline koorikonkurss „In Canto sul Garda", folkloorikategoorias laste- ja noortekooride hulgas saavutati I koht, kulddiplom;

2012. a oktoobris toimus rahvusvaheline koorikonkurss „1-st Xinghai Prize International Choir Championship" Guangzhous Hiinas – folkloorikategoorias II koht, kulddiplom;

2013. a septembris lauldi laste-ja noortekooride festivalil „Eurotreff 2013" Hispaania helilooja David Azurza ateljees;

2014. a oktoobris toimus rahvusvaheline koorikonkurss „Canta al mar 2014" Hispaanias – noortekooride kategoorias I koht, kulddiplom;

2015. a aprillis toimus ENLS-i korraldatud nais- ja neidudekooride konkurss. Neidudekooride B-kategoorias saadi I koht, kohustusliku laulu parima esituse preemia ja dirigendipreemia (Ulrika Grauberg);

2015. a oktoobris toimus II rahvusvaheline pop/jazzkooride konkurss-festival „Lauluragin" Valgas – II koht, Eesti kooriühingu eripreemia;

2016. a augustis toimus noortekooride festival Saksamaal Usedomis, osaleti Hispaania dirigendi ja muusiku Basilio Aztuleze ateljees;

2017. a aprillis toimus rahvusvaheline koorikonkurss „Tallinn 2017", noortekooride kategoorias saavutati III koht;

2017. a oktoobris toimus rahvusvaheline koorikonkurss „Kalamata 2017" Kreekas. Laste- ja noortekooride kategooria I koht, kulddiplom; folkloorikategooria II koht, kulddiplom;

27.07.–04.08. 2018 osavõtmine rahvusvahelisest koorifestivalist „Europa Cantat 2018" Tallinnas, osalemine Bob Chilcotti ateljees;

11.–18.09. 2018 osalemine INTERKULTURI poolt korraldatud koorikonkursil „2nd Corfu International Festival & Choir Competition" –

noortekooride kategooria I koht ja kulddiplom; vaimuliku muusika kategooria II koht, kulddiplom;

11.–15.09. 2019 „Eurotreff 2019“. Canzone laste- ja neidudekoor osales laste- ja noortekooride festivalil Saksamaal Wolfenbüttelis. Canzone lastekoori koosseis laulis Leslie Peetersi (Prantsusmaa) ateljees, neidudekoori koosseis Luigi Leo (Itaalia) ateljees.

Koroonaaeg on mitmetele reisidele ja esinemistele kriipsu peale tõmmanud ning proovide tegemine on keeruline olnud. Kahel viimasel aastal on repertuaari õppimiseks kasutatud ka veebilahendusi. Päris esinemisteta pole juubeliaasta siiski möödunud. Augustis andis Canzone öökontserdi Haaspalu toomkirikus, oktoobris toimus juubelikontsert „Laula elu ilusaks“, 27. novembril toimus toomkirikus advendikontsert „Vaikuslaul“.

Juubelisoov kõigile Canzone lauljatele – laulge elu ilusaks!

Marju Viitmaa
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Läänemaal

Koor Canzone. Foto Ada Peterson

„Vaba Rahva Laulu“ traditsioon

Kuidas sündis idee ja esimene „Vaba Rahva Laul“?

Kui 20.08.11 korraldati Tallinna Lauluväljakul kontsert „Vabaduse laul“, siis mõni päev hiljem lugesin sellest ühte lehelugu, kus Ivo Linna andis sellele oma hinnangu. Enamik 1000 kommentaarist ei olnud väga positiivsed ja hetkega tekkis mõte ise teha Kuressaares taasiseseisvumispäeva kontsert. Õnneks olid neli tuntud saarlasest lauljat ka nõus tulema esimesele (tookord ma ei mõelnudki, et esimesele järgneb teine, kümnes, kolmeteistkümnes jne) „Vaba Rahva Laulule“. Solistideks olid tulemas Marvi Vallaste, Margus Vaher, Teele Viira ja Ott Lepland. Sain teada, et 20. augustil oli Kuressaare kooridel plaan teha kõlakojas ühislaulmine. Kuna kooride dirigendid olid nõus minu plaaniga, siis koos Saaremaa kooridega (neid oli üle 20) ja solistidega saime kokku võimsa kava. Toimumiskohaks sai Kuressaare lossihoov. Siinjuures suur tänu Ülle Reinsoole, kes sai kooride noodid valmis juba Kihelkonna talvelaulupeoks detsembris 2011. Koostöö Kuressaare Linnaorkestriga sujus ka tänu dirigent Matis Männale. Nii toimus esimene „Vaba Rahva Laul“ Kuressaare lossihoovis 20.08.12 ja läks igati korda. Eks sellest ma sain julgust teha ka järgmised.

Miks selline nimi – „Vaba Rahva Laul“?

Saare Maavalitsuse kultuuriosakonnast taheti „Vaba Rahva Laul“ lisada 2012. aasta ürituste kalendrisse, kuid selleks oli vaja üritusele leida nimi. Arusaadavalt ei julgenud panna nimeks „Vabaduse laul“ ja mõtlesin päris kaua. Kuressaarde sõidu ajal oli veel viimane hetk nimi välja mõelda ja see sündiski vahetult enne linna jõudmist. Selleks sai „Vaba Rahva Laul“. Arvan ise, et kuna „Vaba Rahva Lauluga“ seostub väga hästi taasiseseisvumine, siis nii on jäänudki. Olla vaba, see on meile ürgomane eesmärk, milleni tahavad jõuda kõik rahvad.

Millist tühimikku see suursündmus koorimaastikul täidab?

Kuna laulupeod toimuvad iga viie aasta tagant, siis selliseid suure ühendkooriga üritusi pole palju, eriti taasiseseisvumispäeva tähistamiseks. „Vaba Rahva Laul“ on heas mõttes omanäoline, kus on

repertuaaris ka palju selliseid laule, mida öölaulupidudel, popkoori pidudel ja laulupidudel ei laulda. 2020. ja 2021. aastal oli „Vaba Rahva Laul“ ainus suur kooriüritus koroonaepideemia tingimustes, andes ühe vähestest võimalustest koos laulda. Õnneks on välitingimustes nakatumine null, sest need peod näitasid seda. Sellistel rasketel aegadel on kooslaulmine rahvale eriti tähtis.

Kas sündmuse rändamine Eesti eri paigus õigustab ennast? Mida see sündmusele juurde annab?

Kuna „Vaba Rahva Laul“ toimub igal aastal erinevas kohas, siis on see kooridele ainus võimalus neis kohtades laulda, sest tihti puuduvad seal suured koorilavad. Mina olen selleks paljudes paikades ise laululavad ehitanud (Paide vallimägi, Pärnu Vallikäär ja Haapsalu lossihoov). Iga-aastane peopaiga muutus toob peo rahvale lähemale. „Vaba Rahva Laulul“ on alati hea repertuaar, mis koosneb isamaalistest ja lihtsalt ilusatest eesti lauludest. Traditsiooniliselt on kontserdi kavas ka 4–5 vahvat rahvatantsu, millest kaks tantsitakse elava muusika saatel (näiteks „Laul Põhjamaast“, „Tuljak“ jt). Igal aastal samas kohas muudaks selle traditsiooni tüütavaks.

Kuidas toimub repertuaari valik?

Pean repertuaari valikut väga tähtsaks. See on keeruline ja aega nõudev, aga väga meeldiv tegevus. Häid laule on palju, aga ei saa kava lõhki ajada. Igal aastal vahetuvad paljud laulud, siiski osa on alati repertuaaris, ilma milleta ei saa. Kuna publik on enamuses erinev, siis võib nii teha. Meeskonnas on peale minu kaks fantastilist muusikut ja inimest: Lauri Breede ja Urmas Lattikas, kolmekesi saame lauljatega konsulteerides repertuaari põhiliselt valmis. Mul on endal palju ideid. Peadirigent Lauri Breedel on ka palju mõtteid ja ta teeb mõnele laulule kooriseade, kui vaja. Ta valmistab koorinoodid ette noodiraamatu trükkimiseks. Repertuaari valmimine on selline loominguline protsess, mida ei oskagi kirjeldada.

Kui suur on korraldusmeeskond?

Muusikalise poole pealt on korraldusmeeskonnas peale minu muusikud Lauri Breede ja Urmas Lattikas. Väga suure töö teeb minu abikaasa Marika, kes tegeleb raamatupidamisega, peab arvestust

kooride registreerimisel, komplekteerib ja saadab Omniva kaudu kõigile registreerunud kooridele A4 formaadis noodiraamatud. Tal on veel palju töid. Poeg Timol on OÜ Minu Print, kus ta kujundab ja prindib kõik reklaamid, saadab ajalehtedesse jm reklaamid, kujundab videoklipid ekraanidele. Timo abikaasa Teele on alati abis väga paljudes tegemistes.

Kes peamiselt õla alla panevad?

Eelarvesse olen raha saanud kohalikelt omavalitsustelt, projektidest väga harva. Mõni ettevõtja on toetanud. Viimastel aastatel olen saanud raha ka regionaalsetest investeeringutest (nn katuseraha). Kümne aasta jooksul olen panustanud ise nii rahas kui korraldamiskuludena *ca* 100 000 eurot, sest „Vaba Rahva Laulu“ traditsioon ei tohi katkeda.

Kes sa oled, Ülo? Kust pärit, millega tegeled, kuidas veoautode juurest koorimuusikani jõudsid?

Olen pärit Raplamaalt Kärust, kus lõpetasin 8 klassi, edasi Rapla Keskkool ja Eesti Põllumajanduse Akadeemia, kust läksin tööle Kingissepa rajooni Kärla kolhoosi inseneriks. Ehitasin oma perele ise kodu ja elan siin juba aastakümneid. Olin talupidaja 13 aastat, edasi tegelesin saeveskitööga oma saeveskis. Vanad veoautod on minu hobi olnud juba 20 aastat. Koorimuusika on minu hobi olnud Eesti Põllumajanduse Akadeemia (EPA) ajast, kuigi ma ise laulumees pole. Siis andsid neli EPA kursusevenda, kes laulsid Tartu Akadeemilises Meeskooris, tasuta pääsmeid oma esinemistele ja koorimuusika hakkas meeldima. Koorilauljad on uskumatult vahvad inimesed!

Intervjueeris Riin Kivinurm
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Tallinna linnas

Vastas Ülo Kannisto
„Vaba Rahva Laulu“ algataja ja korraldaja,
MTÜ Vaba Rahva Laul juhatuse liige

Fotod Urmas Saard, Külauudised

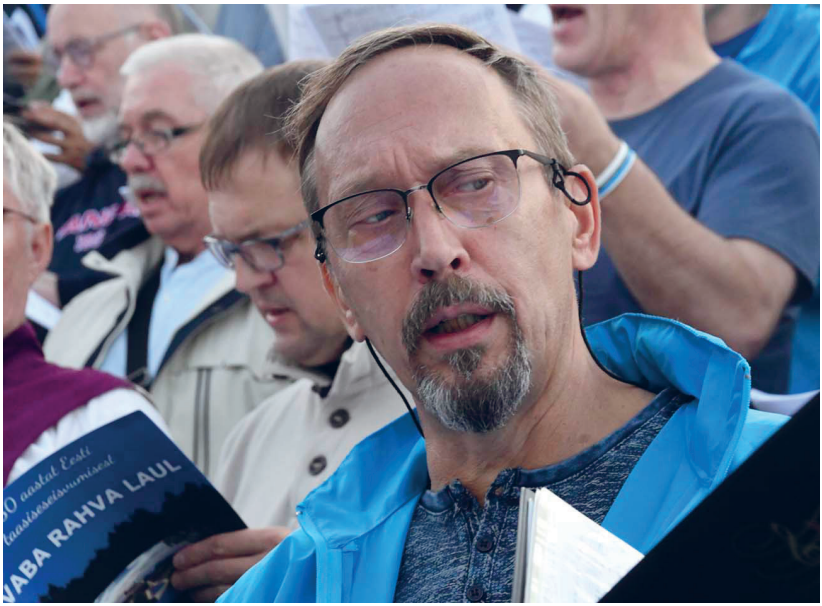

“Vaba Rahva Laul” Rakvere Vallimäe Vabaõhukeskuses. Fotod Urmas Saard, Külauudised

RAHVATANTS

Uus luud pühib

2021. aasta on Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsile (ERRS) toonud kaasa muutuste tuuled. Kevadisel üldkogul andis seltsi ligi 20 aastat juhtinud Kalev Järvela ametipulga üle Kadri Tiisile. Samuti on vahetunud hulk seltsi juhatuse liikmeid.

Aasta lõpuks on ERRS-i juhatuses lisaks Tiisile kolm rahvamuusika ja kolm rahvatantsu valdkonna esindajat. Nende hulgas on nii noori kui juba suurema kogemusega liikmeid.

Poole aasta jooksul on uued inimesed põhiliselt tegelenud seltsi sisse vaatamisega ning püüdnud mõista tegevusega seotud kitsaskohti. Astutud on ka esimesed sammud olukorra lahendamiseks.

Rahast

Oleme sattunud olukorda, kus ühelt poolt oodatakse riigi tasandil ERRS-ilt rohkem nähtavust, mõju ja tegusid, kuid teisalt oleme seltsi vaates olukorras, kus soovitu saavutamiseks vajame lisaraha, mida antakse liiga vähe selleks, et seltsi nähtavust ja mõju kasvatada.

Kultuurielus on kõige tähtsamal kohal inimene oma mõtete ja tegutsemistahtega, ent selleks, et neid inimesi leida ja hoida, peab olema võimalus neile ka tehtava töö eest väärilist tasu maksta. See võimekus ERRS-il hetkel puudub.

Sarnaselt teiste kultuurivaldkonna organisatsioonidega on ka ERRS silmitsi palgaküsimusega. Ehkki 2022. aastast otsustas valitsus tõsta kultuuritöötajate miinimumpalka, siis ei ole riigipoolne rahastus kahjuks ERRS-il siiamaani võimaldanud oma kontoritöötajatele maksta isegi miinimumpalka.

See on viinud paraku olukorrani, kus valdkonnas pädevad ja südamega tööd tegevad inimesed ei ole valmis sellise töötasu eest vastu võtma vastutusrikast tööd, et seista kogu rahvatantsu ja rahvamuusika tuleviku, arengu ja heaolu eest. Loodame, et ühes uue ministriga kasvab ka teadlikkus valdkonna eestkõnelejate olemasolust, rollist ja tähtsusest.

Kui kõikidele rahvakultuuri keskuse juurde kuuluvatele keskseltsidele eraldataks sadakond tuhat eurot, aitaks juba see oluliselt parandada võimekust maksta oma inimestele väärilist töötasu.

Liikmete huvidest

ERRS-i eesmärk on väärtustada rahvatantsu ja rahvamuusikat ning selts tegutseb selle nimel, et need oleksid hoitud, hinnatud ja elujõulised.

Sügisel oma liikmete hulgas läbi viidud küsitluses tuvastasime, et meie liikmed ei mõista tihtipeale, miks liikmelisus on vajalik, ent samas peetakse oluliseks kuuluda organisatsiooni, mis riiklikul tasandil kõneleb nende huvide eest. Seejuures jäetaksegi ehk tähelepanuta kaudne kasu, mida nad tänu ERRS-ile saavad.

Liikmed näevad ERRS-i rollina toetada oma liikmeid, seda eeskätt moraalselt. Loodetakse saada oma muredele ja küsimustele lahendusi ning oodatakse, et selts viiks ka enam sündmusi läbi.

Eelnevast tulenevalt peame seltsi tegevust planeerides mõistma seda, et meie liikmed soovivad näha ka isiklikku kasu.

Tegelikult jääb liikmete jaoks tihtipeale tähelepanuta roll, mida selts kannab valdkonna eestkõnelejana. See tähendab kohtumist nii erinevate inimeste kui organisatsioonidega ning pidevat selgitustööd, millega nii rahvatantsijad kui rahvamuusikud tegelevad. Selle juurde ka tähelepanekud, mis mured neid vaevavad, ning kui oluline on mitmepoolne mõistmine selles osas, et rahvakultuuri säilitamiseks ei piisa vaid arvutiekraanile trükitud materjalidest, kogutud piltidest ja arhiividesse kogutud esemetest.

Selleks, et kultuur püsiks, peab see ka elama ning sellega tegelejate kaudu edasi kanduma.

Mis saab edasi?

ERRS on võtnud enda sihiks kasvatada 2022. aastal märgatavalt enda mõju ja nähtavust nii oma partnerite hulgas kui ka ühiskonnas laiemalt. Soovime üha tugevamalt seista nii rahvatantsu kui rahvamuusika juhtide huvide eest.

Näeme, et oma nähtavuse tõstmiseks peame tulema lähemale ka neile inimestele, kelle eest seisame.

Selleks sai 2021. aastal moodustatud ERRS-i juurde koostöökogu, mis koondab eri organisatsioone, kellega ERRS koostööd teeb ning kellega näeme ühiseid huvisid valdkonna arengu eest seista.

Kuigi ERRS koondab nime järgi ka endas rahvamuusikuid, siis tegelikult on nende osakaal seltsi liikmete hulgas väga väike. Samuti on selge, et nende hulgas on veelgi suurem huvide killustatus, sest rahvamuusika valdkond hõlmab ansambleid, kapelle, üksikpillimehi ja muusikaõpet eri huvikoolides.

Mõistmaks, millised väljakutsed eri huvigruppidel ees seisavad, kutsus ERRS kokku ka rahvamuusikute ümarlaua, et ühelt poolt avardada valdkonnas tegelejate teadlikkust nende endi hulgas ja teisalt selleks, et mõista, millist rolli rahvamuusikute huvide eest seismisel on võimalik kanda ERRS-il.

2022. aastal plaanib ERRS eest vedada mitmeid valdkondlike sündmusi ja üritusi, millest saavad osa võtta kõik Eestis tegutsevad rahvatantsu ja -muusikaga tegelevad kollektiivid ja nende juhid.

Panustame oluliselt juhendajate koolitamisse, võimaldades neil erinevate õpiampsude abil ennast täiendada just nendes küsimustes, milles nad eriti puudust tunnevad – kuidas tulla toime hariduslike erivajadustega õpilastega, kuidas panna kokku esinemiskavasid, millised võimalused on osaleda välismaistel festivalidel ning millist rolli mängib teadlikkus tantsijate tervises ja toitumises.

Ees ootab väljakutseterohke põnev aasta, mille käigus loodab ERRS nii oma liikmete kui ühiskonna jaoks selgemaks ja arusaadavamaks häälekandjaks muutuda.

Karel Vähi
Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi
tegevjuht

Rakvere – imeline linn, kus igaüks on rahvatantsija. Vähemasti hinges

75-aastaseks saanud tantsuansambli Tarvanpää ja tantsijate 80-aastaseks saanud juhi Maie Orava kodulinnas Rakveres on võimatu leida inimest, kes poleks tarvanpäälastega seotud.

Rakveres elab 15 000 inimest. Neist enamiku lugu on kröömike ka Tarvanpää lugu. On neid, kes on ise tantsinud 1946. aastal sündinud kollektiivis, ja ka neid, kelle lapsed tantsinud, ning neid, kelle lapselapsed tantsinud või tantsimas. Lisanduvad naabrid, sugulased-tuttavad ning mitte üksnes Rakverest. Trennipäevadel vuravad Rakverre autod Uhtnast, Kadrinast, Kuusalust, Kundast, Tamsalust, Sõmerult, Viru-Jaagupist ja ka Tallinnast.

Teinekord võib tunduda, et rahvatantsuansambel Tarvanpää on suure osa Virumaa rahvatantsuelu keskpaigaks alates lasteaiajõnglatest kuni kaheksandat kümnendit käivate härrade-prouadeni. Tõesti, igas vanuses inimesi leidub me hulgas! Ja kui on vaja esinejaid kutsuda, rahvarõivaid laenata, folkloorset konsultatsiooni saada, ikka pöördutakse Tarvanpää poole.

Tarvanpää on midagi enamat kui lihtsalt rahvatantsuansambel, see on pigem suur Viru pere, kelle teod-toimetamised on oluliseks osaks Rakvere linnapildist, vaimsusest, isamaalisusest.

Läbi kitsaste sovetiaastate oli Rakvere avalikuks saladuseks, et just Tarvanpää seltsimajas elab eestlus. Nupukus oma asja kõige kiuste edasi ajada. Kasvõi aastavahetuspeod „Tantsimata tantsude öö" olid legendaarsed oma asja ajamise kursused. See, et provintsiansambel Tarvanpää jõudis Moskva olümpiamängude avamisele „Tuljakut" tantsima, näitas samuti siinset nägu ja tegu.

Valikuta valikud

Karm aeg lükkas mullu aina edasi Tarvanpää 75. sünnipäeva kontserti, mis on nüüdseks maandunud 24. aprillile 2022 Rakvere Teatri saali. Samas oli ansambli ajalootoimkonnal enam aega anda laiemat sisu Tarvanpää juubeli veebinäitusele, mille leiab aadressilt https://kontori.ee/tarvanpaa/.

Tarvanpää 20. augustil 2021 peale esinemist Rakvere Vallimäe Vabaõhukeskuses „Vaba Rahva Laulul". All keskel Maie Orav, tema kõrval ülesaste lavastaja ja treener Triinu Sikk. Foto Raul Valgiste

Enam kui 3000 fotot, mitukümmend videot vaat et päevapikkuselt. Mitmed kümned mälestuskillud, ajalehtede lõiked, kenad-kentsakad dokumendid, see kõik talletab me 75-aastast lugu. Kae perra!

Kokku tuleb tundideks paeluvast ajalookogumist välja aga Tarvanpää nõrkus, millest saanud hoopis tugevus. See iseloomustab paljusid teisigi kollektiive, mis tegutsevad väikelinnas kesk külaühiskonda. Nimelt meie Tarvanpää valik on valiku puudumine. Me ei saa endale lubada seda, mis toimub suurlinnades, kus tippkollektiividesse valitaksegi vaid tippusid. Maarahva ansamblis on väärtuseks igaüks, olgu siis pikk ja peenike või mürakas ja matsakas, noor või vana. Nii ongi täna Tarvanpääs 10 rühma ja 140 tantsijat, igaühel oma nägu ja tegu.

Tarvanpää läbi põlvkonna. Foto Reti Kokk

Mentor harib

Ilma Maie Oravata poleks Tarvanpääd tänasel kujul. Tarvanpää oli ta elutöö aastail 1968–2011, mil Maie oli kunstiliseks juhiks. Ilma Oravata ja Tarvanpääta poleks tantse „Viru simmanil", „Suur suvine valgus" ja „Ukuaru valss", mida pool Eestit tantsib, rääkimata teistest kümnetest tantsudest, kõigil virumaine nägu.

Orava ja Tarvanpääta poleks legendiks saanud folkloorifestivali „Viru Säru", ega mitte ka maailma esimest Meeste Tantsupidu. Oravata poleks eesti rahvatants jõudnud Helsingi olümpiastaadionile ajaloo esimesele Soome-Eesti rahvatantsupeole. Orava eestvõtmise ja Tarvanpää tagant lükkamiseta ei põletaks Eesti täna kolmekuningapäeva paiku kõikjal oma jõulukuuski.

Nüüd, mil Maie on kümnendat aastaringi Tarvanpää mentoriks, tõdeme: Oravata oleks ilm hoopis igavam! Ta tähelepanekud, õpetused on naksaka Orava nägu ja tegu, õhutades traditsiooni hoidma, virulaste tantsupalge jooni säilitama.

Virumaa folkloorne südametunnistus Tarvanpää läheb noorte juhtide suunamisel edasi oma 76. hooaja rada.

Rein Sikk
Virumaa ajakirjanik,
Tarvanpääs aastast 1983

Mait Agu „Suur ELU“ – minevik, olevik ja tulevik

Mait Agu oli ja on siiani Eesti tantsuajaloo üks tähtsamaid inimesi. Ta oli mees, kes oma lühikese eluaja jooksul suutis muuta inimeste nägemust tantsust ning kasvatada selles vallas huvi ja teadlikkust. Mait Agu elutöö on mõjutanud põlvkondi, tema elu oli käänuline, kuid suurejooneline.

Juba noormehena saadeti ta Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateedrist, kus ta õppis aastatel 1970–1972, Leningradi Riiklikku Kultuuriinstituuti, mille Mait lõpetas 1976 koreograafia erialal. Kohe pärast lõpetamist saabus ta uue tuulena juhatama vastavatud tantsujuhi eriala Tallinna Pedagoogilises Instituudis ja aasta hiljem asus tööle ka lavakunstikateedrisse lavalise liikumise ja tantsu õppejõuna. Olles kindla meele ja vahel ka järsu ütlemisega mees, muutis Mait inimeste elusid pea terves tantsuvaldkonnas. Nimelt jõudis ta muuhulgas lavastada nii Estonias, Vanemuises kui ka Eesti Televisioonis ja muidugi jätta oma kolleegidega mõõtmatu jälje Eesti varieteemaailma. Ta oli üliõpilaste tantsu- ja laulupeo Gaudeamus, noorte tantsupidude (1982, 1987, 1997) ja 1994. aasta üldtantsupeo üldjuht-pealavastaja. Mait oli esimene, kes lõi tantsupeol Kalevi staadionile tantsijatest Eesti kaardi piirjooned.

Mait Agu tudengid on väljendanud, et temas peitus ka isalik soojus: sellest ajast peale, kui ta asus tööle õppejõuna, leidis ta kõikides õpilastes potentsiaali ja juhatas igaüht omale teele, pakkudes neile juba tudengipõlves kohest praktikat eri valdkondades. Mait Agu oli suurmees, keda tasub igavesti meeles hoida, sest ilma temata poleks Eestis tantsumaastik suure arengu algust näinud.

Mait Agu juubeliaasta tähistamiseks algatati Tallinna Ülikooli (TLÜ) Balti filmi, meedia ja kunstide instituudis 2021. aasta sügisel „Suure ELU“ projekt. „ELU“ ehk Erialasid Lõimiv Uuendus on projekt, kus koostööd teevad ülikooli eri teaduskonnad, samuti ka inimesed ja organisatsioonid väljaspoolt akadeemilist kogukonda. Projekti eestvedajateks on Oksana Tralla, Maria Uppin-Sarv ja Indrek Kornel. „Suur ELU“ pakub koreograafia õppekava tudengitele palju uusi koostööpartnereid ja kogemusi.

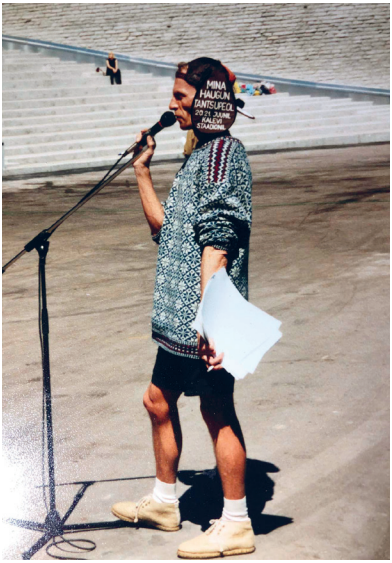

Mait Agu ja Koer-Mait VIII noorte tantsupeol. Fotod Mait Agu fotokogu, autor teadmata

Juubeliaasta ja „Suure ELU“ avasündmus toimus Mait Agu 70. sünniaastapäeval 1. oktoobril 2021 TLÜ-s. Sündmus algas Mait Agu loodud tantsuga „Karksi neiud”, mida esitasid Tallinna Ülikooli koreograafia õppekava tudengid. Tähtpäevale kohaselt anti üle järjekorras kahekümne teine Mait Agu stipendium, mille tänavu pälvisid Kalev Järvela ja Anastasia Masalova. Kavas oli ka Maria Uppin-Sarve ja Indrek Korneli lavastatud etteaste. TLÜ rahvatantsuansambli Soveldaja koostatud näitus Mait Agust pälvis palju positiivset tähelepanu, olles suurepärane näide, kuidas möödakõndijale Mait Agu tutvustada. Toimus ka vestluspaneel, kus arutati Eesti tantsumaastikul toimuvat ja Mait Agu pärandi minevikku ning tulevikku. Õhtu vältel said kõik külastada ka tantsupeomuuseumi, kus avati näitus „Kaleidoskoopiline Mait Agu”.

Kuigi projekt „Suur ELU“ kestab vaid aasta, sünnib sellest palju jäädavat. Projekti raames valmivad videointervjuud erinevate Eesti tantsumaastikul tegelevate inimestega, kes annavad vaatajale võimaluse Mait Aguga läbi eri valdkondade esindajate rohkem tutvuda. Neis sisalduv info ja mälestused on Eesti tantsuvaldkonnale märkimisväärse

tähtsusega. Intervjueeritavate hulgas on nii inimesi, kes tundsid Maitu hästi, kui ka neid, kellel temaga isiklikku kokkupuudet ei olnud. Kuid siiski on kõigil intervjueeritavatel Agu kohta midagi olulist rääkida: ühel või teisel moel on ju igaüks, kes tantsuvaldkonnas töötab või tegutseb, Mait Agu poolt mõjutatud. Laiem avalikkus saab intervjuudega tutvuda juba 2022. aasta veebruaris.

„Suure ELU" raames valmivad veel koreograafia õppekava tudengite lühitantsulavastused, mis on inspireeritud Maidu elust ja tegemistest. Uue nime sai ka Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudi Black Box, kus lavastused 2022. aasta kevadel esietenduvad – see kannab nüüd nime Mait Agu saal. See saal on tantsualase kõrghariduse jaoks väga suure tähtsusega. Oma eluajal võitles Mait Agu tulihingeliselt koreograafia osakonna tingimuste eest ning nägi vaeva, et koreograafiatudengitel oleks korralikud ruumid. Tänaseks on olud tantsutudengite jaoks Tallinna Ülikoolis märkimisväärselt muutunud. Lisaks Mait Agu saalile on tantsijatel korralik puhkeruum ja kaks tantsusaali. Ilma Agu panuse ja kindlameelsuseta poleks koreograafia õppekava praegu seal, kus ta on. „Suur ELU" kui projekt saab küll ühel hetkel läbi, kuid liikumise ning mentaliteedina elab ta meis edasi veel pikalt.

Võib kindlalt öelda, et Mait Agu sarnast inimest ei ole kerge leida, eriti Eestist. Ta oli ehtne näide suurepärasest tantsuõpetajast, kes õppis parimatelt ja õpetas veel paremini. Kuigi ta elutee jäi saatuse tahtel lühikeseks, oli see suurejooneline. Mait Agu andis tantsumaailmale palju, eesotsas Eesti tantsijatele ja tantsujuhtidele, seega tähistagem tema suurt elu üheskoos.

Reti Ann Niimann, Karmen King
Rünno Tammela, Elor-Tõnuri Lees
Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudi
koreograafia õppekava tudengid

Tallinna Rahvatantsujuhtide Seltsi uus tulemine

Tallinna Rahvatantsujuhtide Selts (TRS) asutati juba 2016. aastal eesmärgiga rahvatantsutraditsiooni igakülgselt arendada ja säilitada ning Tallinna rahvatantsuõpetajate ja -juhtide kogukonda ühendada.

Seltsi üks esimesi suuremaid ettevõtmisi oli 15. mail 2017. aastal I Tallinna tantsupeo „Linnalend" korraldamine. Pealavastajaks oli Elo Unt. Kahjuks jäi seltsi tegevus peagi pärast pidu soiku, kuniks 2019. aasta lõpus kutsuti kokku üldkogu ja valiti uus juhatus eesmärgiga selts taas elule puhuda. Uude, tänaseni ametis olevasse juhatusse valiti Kristi Aitsam, Ülo Luht, Erika Põlendik, Anneli Villenthal ja esimeheks Tiiu Üksik. Juba esimestel sammudel kujunes meie paremaks käeks Riin Kivinurm, Eesti Rahvakultuuri Keskuse rahvakultuuri spetsialist Tallinna linnas.

Kogu maailma 2020. aastal ootamatult lukku pannud koroonapandeemia sundpeatas ka seltsi aktiivse tegevuse. Septembriks toibusime piisavalt, et korraldada ettevaatlikult üldkoosolek ja mentorkoolitus. Teadmisi hääle oskuslikust kasutamisest ja lavalisest esinemisest jagas Eesti Teatri- ja Draamahariduse Seltsist Margit Salmar ning liigutuste asetamisest ruumi rääkis tantsuõpetaja, koreograaf-lavastaja Jaan Ulst. Kahjuks leidsime end peagi taas piirangute keskelt ning järgmise silmast-silma kohtumise plaanid tuli teadmata ajaks edasi lükata.

Jaanuariks 2021 oli selge, et olukord jätkub samas ebakindlas vaimus veel pikemat aega ning meil on valida, kas kohaneda või loobuda. Nägime ja kogesime omal nahal, kuidas tantsuõpetajad on ühes ülejäänud ühiskonnaga paisatud olukorda, millega toimetulekuks puudub piisav ettevalmistus, kuid milles tuleb leida lahendus, et saaks jätkuda väärikas rahvatantsutraditsioon. Teadsime, et peame asuma kiiremas korras õpetajaid koolitama ja toetama, et meil oleks jätkuvalt tantsijaid ja tantsujuhte, kes vaatamata keerulistele oludele tagaks tantsupeo traditsiooni kui UNESCO maailma kultuuripärandi säilimise.

Tantsurühmad olid kolinud vastavalt reeglitele kas õue, veebi või sootuks tegevuse peatanud. TRS-i juhatus asus kohtumisi pidama Zoomis ning kiire ajurünnaku tulemusena otsustasime esmalt arendada tantsuõpetajate digioskusi. Selleteemaline koolitus toimus juba märtsi alguses ning koolitusteemasid oli kaks: Rauno Zubko tutvustas Zoomi

tehnilisi võimalusi ning rääkis sellest, kuidas videosilla vahendusel tund erineb tavalisest tantsutunnist ning milliseid võtteid seal rakendada, et muuta tund maksimaalselt efektiivseks. Palju elevust tekitas Rauno Zubko sokimeetod, kus parema ja vasema jala eristamiseks kasutati eri värve sokke. Tiiu Üksik viis samm-sammult läbi koolituse, kuidas eelfilmitud treeningmaterjali VSDC Free Video Editori programmis töödelda, salvestada ja pärast YouTube'i laadida. Tantsujuhtide digioskuste lihvimine aitas oluliselt kaasa rühmade igapäevaste treeningute läbiviimisele ning koroona olukorras ellujäämisele.

Ilmselt on kõik tantsuõpetajad nõus, et ei videotreening ega talvine õuetund ole efektiivsuselt ega sotsiaalselt mõjult võrreldav päriselt ühes ruumis, kontaktis ja tantsimiseks sobival põrandal ning sobivates riietes läbiviidud saalitreeninguga. Kuid tantsurahvas on mõistlik ja vastutustundlik – teame, et kurtmine ei aita, vaid oludega tuleb kohaneda ja osata tunda rõõmu kasvõi sellest, et tänu kaasaegsetele võimalustele saame üksteist videosilla teel ikka näha.

Kuna piiratud treeningvõimalused olid harvendanud nii mõnegi rühma ridu, siis järgmise toetusmeetmena korraldasime juuni hakul veebis turunduskoolituse, mida viis läbi MyFitnessi turundusjuht Karin Maandi. Koolituse eesmärk oli tutvustada rühma juhtidele erinevaid viise, kuidas tuua oma tantsurühm pilti ja muuta atraktiivseks nii uutele liikmetele kui ka asutustele, kes soovivad üritusi rikastada rahvatantsijate esinemisega.

Koolitused ei olnud mõeldud ainult seltsi liikmetele ja Tallinnas tegutsevatele tantsuõpetajatele, vaid osalema olid oodatud huvilised üle Eesti. Sõna koolitustest levis Eestist kaugemalegi – uusi teadmisi tulid videosilla teel koguma õpetajad ka Londonist ja USA-st. Tasuliste koolituste puhul oli ja on ka edaspidi osalemine soodsam TRS-i liikmetele.

Märtsist startis ka Tantsupeomuuseumi, Eesti Rahvakultuuri Keskuse ja TRS-i kolmepoolses koostöös algatatud suhtlussari „Tark Tantsija". Tarkade tantsijate (ka tantsuõpetajate ja muude huviliste) kohtumised toimusid kokku kuuel korral kuu viimasel reedel Zoomis. Kohtumistel käsitleti erinevaid teemasid alates mõtisklustest tantsimise tähenduse üle ja lõpetades mentortunniga tantsudidaktikast.

TRS on piirkondlikku rahvatantsutegevust toetava organisatsioonina tähtis partner ka Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsile (ERRS). ERRS-i 2021. aastal algatatud koostöökogus kõneles Tiiu Üksik TRS-i esindajana piirkondlike organisatsioonide huvidest. Samuti esindas Tiiu piirkondlike organisatsioonide vaatepunkti Eesti Rahvakultuuri Keskuse rahvatantsujuhtide suvekoolis toimunud paneeldiskussioonil „Milleks meile ERRS?".

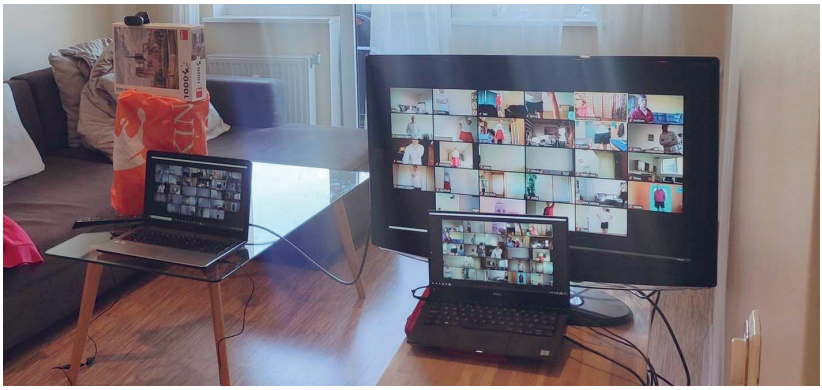

Tantsijad veebitrennis. Foto Tiiu Üksik

Algas ka tihedam koostöö Tallinna linna kultuuriosakonnaga. Tallinna linna ja Eesti Rahvakultuuri Keskuse koostöös valminud küsimustiku koostamisel, mille eesmärk oli uurida laulu- ja tantsupeol osalevate Tallinna kollektiivide toimetulekut, tutvustasime rahvatantsuõpetajate vaatepunkti.

Suvel sai alguse II Tallinna tantsupeo suurprojekt, mille korraldamisel on koostööpartneriteks samuti Tallinna linn ja Eesti Rahvakultuuri Keskus. Tallinna tantsupeo ideekavandi konkurss kuulutati välja 18. juunil ning ideekavandid olid oodatud 31. oktoobrini. Konkursile laekunud töid asus hindama kuueliikmeline komisjon, kuhu kuulusid TRS-i juhatuse liikmed Erika Põlendik, Anneli Villenthal ja Kristi Aitsam, Eesti Rahvakultuuri Keskuse esindaja Riin Kivinurm, ERRS-i mentornõukoja esindaja Kalev Järvela ning Tallinna Kultuuri- ja Spordiosakonna esindaja Marje Jürgenson. Võidutöö pealkirjaga „Eluilu" autorid on Helena-Mariana Reimann ja Liina Eero. II Tallinna tantsupidu leiab aset 15. mail 2023.

2021. aasta oli TRS-ile tegevusrohke: juhatuse koosolekuid jagus pea igasse kuusse. Kuigi seltsi liikmeskond on veel väike, võib kindlalt öelda, et oleme tulnud tugevalt tagasi. Oleme tohutult tänulikud kõigile suurepärastele koostööpartneritele, ilma kelleta ei oleks teoks saanud mitmed rahvatantsuvaldkonda edendavad ettevõtmised.

Siirdume aastasse 2022 rõõmsa ootusärevusega ja lubame, et kuulete meist veel palju!

Tiiu Üksik
Tallinna Rahvatantsujuhtide Seltsi esinaine

Algaja rahvatantsujuhi koolitus toob toreda lisa maakonna rahvatantsujuhtide perre

Ida-Virumaal tegutseb aktiivselt 21 rahvatantsujuhti, kes on koondunud Ida-Virumaa Rahvatantsujuhtide Seltsi „Viru". Ida-Virumaa rahvatantsujuhtide pere tegutseb väga suures üksmeeles, hoides elus maakonna rahvatantsutraditsioone. See pere on ka tulevikku vaatav ja alati avatud uutele tantsusündmustele. Kindlasti on meil igal aastal toimumas traditsioonilised rahvatantsusündmused, nagu naisrahvatantsurühmade päev, laste ja noorte rahvatantsurühmade päev, segarahvatantsurühmade ja rahvamuusikute päev. Kõik erinevate rühmaliikide päevad on alati oodatud ja osavõtjaterohked. Need sündmused on olnud ka sissejuhatuseks ja eelprooviks suvel toimuvale maakondlikule rahvatantsupeole. Sellel aastal COVID-19 tõttu toimumata jäänud Ida-Virumaa rahvatantsupidu „Kingitus kauneim on koos oldud aeg" on kavas korraldada järgmisel suvel 21. juunil 2022. aastal Kohtla-Järve uue spordihoone staadionil. Peo üldjuhi kohustused on enda kanda võtnud noorema generatsiooni tantsujuht Marju Aul. Kaasa on löömas kõik maakonna rahvatantsujuhid oma tantsijatega. Sellele vaatamata on mõnes liigis rühmi vähevõitu ja kavas on kutsuda rahvatantsurühmi ka naabermaakondadest: Jõgevamaalt ja Lääne-Virumaalt.

Kõik eelnev süvendas mõtet korraldada Ida-Virumaal „Algaja rahvatantsujuhi koolitus", mille tulemusena kasvaks ja ka nooreneks meie tantsujuhtide tore pere. Koolitus, mis algas 2020. a sügisel ja pidi lõppema 2021. a kevadel, on tänaseks terve aasta võrra edasi lükkunud. Koolitusele registreerunud 15-st tantsujuhi kutsest huvitunust on tänaseks õppima jäänud 11. Tore on see, et õpihimulisi on pea igast maakonna omavalitsusest. Koolitusel osaleb eri vanuses ja erinevate algteadmistega tantsuhuvilisi. On neid, kes juba tegelevad tantsujuhtidena, ja ka algajaid huvilisi. Järgnevalt lisaksin mõne alles õpetamissooviga koolitusele tulnu mõtted.

Monika Grinfeld

Koolituse mõtte sain seoses sellega, et meil, Alutaguse vallas, on raske leida tantsuõpetajat. Oleme püüdnud ise hakkama saada ning aeg-ajalt on

ka mind appi kutsutud. Samas on olnud tantsuoskused õpetamiseks liiga vähesed või isegi puudulikud. Koolitusel osaledes ja erinevaid etappe läbides on hakanud mitmed mõtted peas keerlema. Kindlasti tahaksin rahvatantsule pühendudes jõuda ka pärimustantsu ja seltskonnatantsu pärusmaadele. Eriti inspireeriv oli minu jaoks tantsumentori Kalev Järvela koolituspäev, millele kindlasti lisa ootan.

Kati Sile, Narva Eesti Gümnaasiumi õpetaja

Mina tulin koolitusele kolleegi, tantsujuhina töötava Tiiu Assafrei soovitusel. Olen noorena küll palju tantsinud, kuid tänaseks on see ununenud. Olen väga rõõmus, et selle koolitusega liitusin. On tore meelde tuletada oma tantsuoskusi ja saada uusi teadmisi. Pean oluliseks ka toredat seltskonda, kelle hulka sattusin. Olen saanud tuttavaks väga huvitavate, aktiivsete, rõõmsameelsete tantsujuhtidega Ida-Virumaal. Oluliselt targem olen täna ka Ida-Virumaa tantsuelu küsimustes. Sellel aastal hakkasin ka ise esimest korda lastele tantse õpetama. Tagasihoidlikult, ühele rühmale. Alustasin ring- ja laulumängudega. Koolitus on väga hästi korraldatud, pidevalt on uued koolitajad. Teooria ja praktika koos.

Saskia Sadrak

Mulle annab see koolitus nii öelda uue tööriista. Kuna olen õpetaja, siis on hea, kui on palju võimalusi, mida saan oma koolile pakkuda. Eriti oluline on see väiksemas koolis, kus saan väiksema koormuse juures anda nii tunde kui tegeleda huviringiga ehk tantsõpetusega. Lisaks töövõimalusele, mida koolitus mulle annab, võimaldab see mul ka rahvatantsumaailmas osaline olla. Mulle meeldib väga tantsimine ja sinna juurde kuuluv rahvapärimus ja kuna oman palju kogemusi, on loomulik jätk juhandajana tegutsemine. Mul on tekkinud ka mitmeid ideid, kuidas tantsimisse ja tantsuloomingusse panustada, ning tänu koolitusele omandan selleks ka mitmekülgseid teadmisi.

Need olid õppivate tantsujuhtide mõned mõtted algaja tantsujuhi koolituse kohta. Uute, alles õppivate tantsujuhtide mõtteid kuuldes olen veendunud selle koolituse olulisuses nii õppijate kui maakonna tantsuelu korraldamise mõttes. Usun, et tänased õppijad toovad toreda lisa ja uusi ideid meie rahvatantsujuhtide perre.

Erika Kõllo
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Ida-Virumaal,
algaja rahvatantsujuhi koolituse korraldaja

Rita Mändla andis elutöö üle Ulla Helin-Mengelile

Pärnumaa suurimal rahvatantsuansamblil Kajakas oli läinud nädalavahetusel 70-aastaseks saamise kõrval teinegi põhjus pidutseda.

Ansambli noorte liikmete Kätlin Kitse ja Rasmus Järvesaare loodud ja esitatud lauluga „Uljad kajakad" alanud juubelikontsert Pärnu Vallikäärus oli pühendatud Rita Mändlale, kes sellega andis ühtlasi oma aastakümnete-pikkuse kunstilise juhi töö pidulikult üle Ulla Helin-Mengelile.

Viimaste aastatega on Kajakate rida topelt kasvanud. Kui Pärnu Postimees kümme aastat tagasi Kajaka 60. aasta juubeli ajal Mändlaga intervjuu tegi, oli ansamblis tantsijaid ligi 80, nüüd on neid üle 160 ja rühmade juhendajate-abiliste arvgi mitmekordistunud. Järelkasv ei teki üleöö, aga enda sõnutsi pole Mändla selleks pidanud ülearu vaeva nägema. Osa praegustest juhendajatest on Kajakas väiksest peale tantsinud, osa aga üles kasvanud Laine Mägi tantsukoolis, siis tantsujuhiks õppinud, selle kõrval rahvatantsu nuusutanud ja õpetavad nüüd mõlemal pool.

Tantsijate hulk on kasvanud just laste- ja noorterühmade võrra. Kajakas on praegu viis laste- ja noorterühma, kaks segarühma ja naisrühm, samuti astusid peol üles vilistlased. Ansamblil on seitse õpetajat: Karl Sutt, Clelia Madi, Joanna Kärt Pärtel, Maris Kull, Ulla Helin-Mengel, Rita Mändla ja Ingrid Jasmin. Juubelikontserdi lõpus esitasid nad koos Helmi Tohvelmani tantsu „Külvaja", kus Mändla ulatas viljakoti Helin-Mengelile.

„Olen ammu mõelnud selle peale, et on vaja töö noortele üle anda. Kaua ma ikka siin, tehtud ka juba aastakümneid. On aeg kõrvale tõmmata, vaiksemaks jääda," põhjendas tehtut ansambli kauane juht, tõdedes, et eks igal kunstilisel juhil ole oma mõtted, aga trennid ja tants – need jäävad.

Mändla tuli Kajakasse tantsima 51 aastat tagasi, ansambli tantsujuhina on ta töötanud 44 ja kunstilise juhina 38 aastat. Oma Kajaka-elu esimene neiduderühmaga esitatud tants „Vändra neiud" on jäänud talle eriliselt meelde, sest sügisel alustanud tosinast neiust oli kevadeks järele jäänud vaid kuus, tema sealhulgas, ja just selle tantsuga astus ta 1971. aastal üles oma esimesel Kajaka juubelikontserdil. Kajakas sai siis 20-aastaseks.

Kajaka noorterühm. Foto Merit Hirvoja-Tamm

Rahvatantsuansambli austava nime oli Kajakas saanud natuke aega varem, 1964. aastal. Just siis, kui Mändlast sai tantsija, alustas ansambli esimese juhi Naima Ebroki assistendina Eevi Kiling. Seitse aastat hiljem oli Mändla juba ballettmeistri assistent. 1983, kui Kiling kolis seoses elumuutusega Pärnust Tallinna, sai Mändlast ansambli juhendaja.

„Loomulikult tilkus süda algul verd, ma ju ei saanud ise enam tantsida," mäletab Mändla, kuidas juhendajaks hakkamisega käis kaasa kahjutunnegi ja jalad kibelesid. Siis läks ta ise tantsima üleriigilisse rühmajuhtide segarühma ja sai seal oma tantsimisvajaduse rahuldatud.

Mändla on kindlalt seda meelt, et ükski juhendaja oma rühmas tantsida ei tohiks. Ja nendib, et kahjuks on selliseid rühmi. *„Siis sa ei näe ju, kuidas teised tantsivad. Sa võid vahel asendada, hüpata sisse augutäiteks, kui on häda, seda juhtub ikka. Aga et sa oled püsitantsija samal ajal, kui juhendad – vaat seda ei tohiks olla,"* leiab ta.

Aastatega on see isetantsimise tahe taltunud ja praegu vaatab Mändla juba hea meelega kõrvalt. Ent nüüd on jälle teine häda: professionaalne kretinism lööb välja. *„Aga see ei ole minul üksinda. Me tantsuõpetajatega ikka räägime, et ei tea, millal see aeg tuleb, kui sa enam ei vaata, kas ta teeb seda labajalga korralikult või ei,"* naerab vestluspartner. Mändla kohta on

öeldud, et ta paneb karudki tantsima. Selle arvamisega on ta päri. Kõik, kes on tahtnud tantsida, on ta ansamblisse vastu võtnud. *„Kui on vaja, teed lisatunde. Ja olen teinud veel selgi aastal. Kui ikka näed, et inimene ise tahab, saab panna karud tantsima. Ta võib olla nii andekas kui tahes, aga kui ta ikkagi ei taha, ei tee mitte midagi,"* lausub rahvatantsuõpetaja. *„Kui inimene ei ole varem üldse tantsinud, on ta algul kohmakas, aga siis hakkadki aitama teda rütmiga kaasas käima ja selle järgi liikuma. Tantsus on kehamälu oluline, aga pea peab koos jalgadega töötama."* Mändla on veendunud, et absoluutselt kõiki on võimalik panna tantsima nii, nagu üks ansambel tantsib. *„Kunagi ei ole me tantsijaid valinud. Küll on ära läinud need, kes ei ole koormusele – kaks tundi järjest kaks korda nädalas – vastu pidanud,"* tõdeb ta. *„Kui sa tahad hästi tantsida, soovid, et laval sujuks kõik ilusasti ja et sa meeldiksid publikule, pead endaga tööd tegema."*

Selle üle, kui suure panuse ta Pärnumaa rahvatantsuellu kõigi nende aastatega on andnud, pole Mändla enda jutu järgi ülearu juurelnud, vaid ainult oma tööd teinud.

Juubelikontserdi lõpus avaldati Mändlale tehtud töö eest suurt tunnustust, ta sai muuhulgas kultuuriministri tänukirja ning Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi aumärgi.

70. aasta juubeliks valmis rahvatantsuansambli Kajakas ajaloost ja

Kajaka naisrühm. Foto Merit Hirvoja-Tamm

Kajaka noorterühm. Foto Merit Hirvoja-Tamm

Kajaka lasterühm. Foto Merit Hirvoja-Tamm

tegevusest raamat. Sealt võib lugeda, kuidas kõik algas. Raamatu koostas Maris Kull.

Anu Jürisson

ajalehe Pärnu Postimees ajakirjanik

Artikkel ilmus Pärnu Postimehes 30. juunil 2021.

Valikutest ja vanasõnadest – LiPsu tantsulavastus „Mo käes"

Asun Soela sadamas kõrkjate vahel oleva paadikuuri kõrval, taustaks merekohin, kaile kinnitatud paatide õõtsumine ning jutusumin ootusärevalt järjekorras seisvatelt inimestelt, kes on tulnud vaatama kohaliku tantsutrupi LiPs esimest täispikka lavastust. Sisenedes leian end kui teisest maailmast, sest paadikuurist on järel vaid kruus põrandal. Trupi mehed on nädalaga ehitanud sellest *blackbox* saali, kus kolmel õhtul jagatakse poolteist aastat kestnud loomeprotsessi vilju.

Soov luua midagi *live*-muusikutega oli Kanemägidel juba väga pikalt, kuid eelmise hooaja alguses uute kavade ideid vahetades andis just vanasõnade teema sügavus neile lõpliku tõuke luua oma esimene täispikk lavastus. Teekond ideest lavale toimus orgaaniliselt ja intuitiivselt. Loomeprotsessi kirjeldavad autorid kui rännakut, kus vahel joosti, vahel kõnniti ja vahel lihtsalt mõtiskleti. Koreograafiad tekkisid vastamisi ideid põrgatades ja kasvatades ning sõelale jäid vaid need, mis kõiki kõnetasid ja liigutasid. Olulise panuse andis ka ansambel Hartwin Dhoore Trio, kellega teineteist vastastikku inspireeriti.

Lavastus „Mo käes" on üles ehitatud väga kaasahaaravalt, pakkudes täpselt parajal määral tempo ja meeleolude vahelduvust. Mõtiskluste vahel on huumor, valguse vahel pimedus, liikumise vahel paus. Sümbioos tantsude, valguskujunduse ja muusika vahel tekitab lummava terviku, mis hoiab sind endaga algusest lõpuni. Põimides tuttavaid rahvatantsuelemente show ja kaasaegse tantsuga, loob lavastus turvalise silla ka nendele vaatajatele, kes muidu ehk kaasaegset tantsuteatrit pelgaks. Tasakaalu leidub ka lavastuse sisus, milles mõtted on edastatud piisavalt selgelt, et neid mõista, jättes samas nüanssidesse parajal määral isiklikku tõlgendusruumi. Kõik tantsud on loodud vanasõnade põhjal, millest nii mõnigi saab uue tähenduse, sest miks mitte ise valida, kuidas vanasõna meid kõnetab.

Just valikud on lavastuses „Mo käes" läbivaks teemaks. Selles analüüsitakse, mil määral on meie valikud mõjutatud välistest teguritest ning mil määral meist endist, meie soovidest ja hirmudest. Näiteks on avatants „Argpüks kardab ka oma varju" hirmu lahkav varjuteatri number,

Mida kõrgemale ronid, seda kaugemale näed. Foto Evelin Sepp

kus lava ette tõmmatud valgele linale kuvatud prožektori valgusvihk mõjub kui klaaskuul, millest pääseda sooviv neiu ei julge ühtgi välist kätt vastu võtta, kuigi tahe kuhugigi liikuda on suur. Oskuslik mäng proportsioonidega loob ühes muusikaga varjudele pahaendelise kuvandi nii, et endalgi tekib nende suhtes umbusaldus. Hirmu käsitleb ka tants „Silm on hinge peegel", kus teiste rada järgival tantsijal tuleb olenemata hirmust endale otsa vaadata ning selle tulemusel ennast leida. Püüdes teha teiste järgi, leiab ta end ümbritsetud peeglitest, mille eest põgeneda püüdes ta lõpuks neisse vaatab. Väikesed peeglid, mis tantsijat hirmutasid, asenduvad suurega, millega koos sambarütmis vabalt liigutakse.

Vabaduse ja enesekindluse tunnet valikute enda kätte võtmisest käsitletakse veelgi. Näiteks tantsus „Puhas taevas ei pelgä ei mürinat ei välku" lasevad naised poolenisti valgustatud laval puhurite poolt tekitatud tuulel kangaid kanda, sattudes viimaks ise nende kammitsaisse, ent teises pooles on linad naiste käes ja liiguvad kindlalt, võttes täpselt sellise vormi, nagu vaja. Hoogsa muusika ja täisvalgustatud lavaga mõjub see energiast ja enesekindlusest pakatavana. Sisemist jõudu nii-öelda rakmete enda kätte võtmisest leiab ka meeste tantsude kolmikust, kus oma himude võimu mõistvad mehed allutavad need

jõuliselt, justkui loitsides, enda tahtele. Kuid mis saab siis, kui me end ei kontrolli? Tantsus „Tark mees taskus“ avaldub, kui kerge on lasta end millelgi või kellelgi juhtida nii, et me sellest ise arugi ei saa. Algselt jäetakse publikule mulje, et tantsijate liikumist kureerib platvormil asuv juht, ent kui saali pimenedes jääb kõlama vaid laulja hääl, mõistad, kuidas kogu liikumine käis täpselt selle viisi rütmis.

Eriliselt paitab südant aga lavastuses tants „Igal asjal on oma aeg“, mis on sissevaade truppi endasse. Tantsu võlu peitub suuresti isiklikus kogemuses. See on kui *hommage* lavalolijate endi valikutele ja teekonnale, mis on neid toonud sellesse punkti, ning näitab läbi erinevate kildude neid just nii, nagu nad on – mitte ainult tantsijad, vaid pereliikmed, sõbrad, naabrid, kunagised õpilased. Kohalikule publikule, kes on nende teekonnale kaasa elanud, mõjub see liigutava peatuse ja südamliku tervitusena.

Oma unikaalsuse ja produktsiooniga on LiPsu „Mo käes“ kohalikul maastikul kindlasti märgiline kultuurisündmus, olles esimene taoline tantsulavastus harrastustrupilt.

Kristi Kandima,
tantsusõber, endine LiPsu liige

Puhas taevas ei pelgä mürinat ega välku. Foto Evelin Sepp

25. september on tantsuõpetajate päev

Karksi-Nuia kultuurikeskus koos Anneli Arraste õe, rahvatantsujuhi ja tantsupeomuuseumi kaasasutaja Angela Arrastega panid aluse uuele traditsioonile, mis juba esimesel aastal osutus rahvusvaheliseks ettevõtmiseks. 25. septembril 2021. aastal tähistati maailma esimest tantsuõpetajate päeva.

25. september on armastatud tantsuõpetaja Anneli Arraste sünnikuupäev. Anneli Arraste oli Karksi kihelkonnas tegus ja aktiivne folkloori- ja tantsuõpetaja kuni oma varajase lahkumiseni. Arraste austas erinevaid tantsuliike ning hoidis Karksi kihelkonna inimesi tantsusammul aastakümneid.

Karksi-Nuia Kultuurikeskus ja Angela Arraste kuulutasid välja ülemaailmse tantsuõpetajate päeva kummardusena Anneli Arrastele ja kõikidele tantsuõpetajatele. Karksi kihelkond on uhke oma arvuka tantsuõpetajate kogukonna üle. Esimesel tantsuõpetajate päeval avati Lille-Astra Arraste nimelise pingi teisel poolel tantsuõpetajate pink.

Tantsuõpetajate päeval avati Lille-Astra Arraste pingi teisel poolel Karksi kihelkonna tantsuõpetajate nimeplaat. Avamisel olid Angela Arraste, Ilse Israel, Tiina Talvet, Enna Vallas, Ele Villbach, Reet Kõõra, Tiiu Murekas, Ruth Kreem, Lille-Astra Arraste, Leili Nael, Ants Arro, Heiki Arro. Foto Mae Rae

Tantsuõpetajate päeval astus üles teiste seas ka Anna Raudkatsi Selts, juhendaja Roland Landing. Foto Mae Rae

Sellega täitus pingiomaniku kauaaegne soov. Tantsuõpetajate pingipoolel on üles loetud aastatel 1960–2020 Karksi kihelkonna folkloori- ja rahvatantsu õpetajad, kes on viinud oma kollektiivi tantsupeole: Angela Arraste, Anneli Arraste, Lille-Astra Arraste, Ants Arro, Heiki Arro, Silvi Hannus, Ilse Israel, Meeli Kadaja, Ruth Kangur, Alidia Kilk, Leili Kirik, Ruth Kreem, Elina Kukk, Piret Kõõra, Ivi Liiv, Helgi Linnas, Tiiu Murekas, Leili Nael, Reet Oolo, Vaike Pugal, Ive Saks, Tiina Talvet, Enna Vallas, Ele Villbach, Tiina Virit.

Pidupäeva puhul toimus Karksi-Nuia kultuurikeskuses tantsuetendus, kus lisaks kultuurikeskuse segarahvatantsurühmale Samm Sassis astusid üles pärnakad Anna Raudkatsi seltsist ja Aruküla Hallid Sõnnid. Viimati nimetatu on noorte meeste tantsurühm, kes avaldasid ise soovi esinema tulla.

Esimest tantsuõpetajate päeva ei tähistatud mitte ainult Karksi-Nuias. Tantsuõpetajaid peeti meeles ülejäänud Viljandimaal, Tallinnas, Pärnumaal, Valgamaal, Võrumaal ja mujalgi. Pidupäeva tähistati sellel aastal samuti Tamperes, kus toimus Eesti tantsurühmade kokkusaamine. Kuigi rahvatants on Eestis alati aukohal, on päev siiski pühendatud kõikidele tantsuõpetajatele, õpetagu nad sambat, balletti või näiteks sõutantsu.

Õnnitleme veelkord kõiki tantsuõpetajaid!

Leana Liivson
Karksi-Nuia Kultuurikeskuse
juhataja

RAHVAMUUSIKA

Wana Wõromaa Wunkorkester annab noortele rahvamuusikutele Vunki Mano!

Võrumaal räägitakse tihti mingisugusest müstilisest „wungist“ ning seda – tõhusat minekut, sujuvat mängulisust – otsitakse ka Wana Wõromaa Wunkorkestris. Idee viia *Wana-Wõromaa wunk* ja muusika (valdavalt) noorte ja Vanalt Võrumaalt pärit repertuaari kaudu rohkem *lakja*, tuli Võrumaa rahvamuusikult ning kultuurikorraldajalt Kadri G Laubelt. 2017. aasta jaanuari keskpaigas kutsus ta Kuutsile kokku suure orkestri, et see idee ellu viia. Veel nime ja repertuaarita koondorkester koosnes eri vanuses ning eri mängustaažiga rahvamuusika entusiastidest. Mõned neist olid pillimängu õppimisega tegelenud kõigest 4 kuud ning ülejäänud olid valdava enamuse oma elust noodipuldi taga mitmesugustel pillidel kätt proovinud.

Tänu toona äsja loodud Mõniste kooli muusikapesale olid leidnud oma tee rahvamuusikasse ja orkestrisse nii pensionieas vanavanemad kui pisikesed mudilased. Toonases ligi 35-liikmelises orkestris leidus nii keel- kui lõõtspillide mängijaid. Õpilasi oli kokku tulnud üle terve *Wana-Wõromaa*, nad õppisid valdavalt orkestri juhendajate Kadri Lepassoni, Kadri G Laube, Marju Varblase, Toomas Ojasaare või Kristjan Priksi käe all.

Esimeses laagris õpiti rahvamuusikale omaselt kuulmise järgi selgeks neli Vana-Võrumaa lugu ning juba teises laagris võeti ette Kristjan Priksi seatud 2017. aasta Mooste Folgi kohustuslik lugu „Kost laulu saaduq“. Eesmärgiga vallutada terve folk ja folgikoda hakkasid wunkorkestrandid regulaarselt igal kuul kokku saama, et pilli mängida, tantsida, mõnikord isegi laulda ning sarnaste huvidega inimesi vabal ajal rohkem liita. Ka Wunkorkestri nimi sündis Marju Varblase eestvedamisel ühes intensiivses laagris, kus kõik *wunki täüs* noored ja vanad pingelises ajurünnakus lõpuks *Wana-Wõromaa, Wungi* ning orkestri kokku panid ning koosseis sai lõpuks auväärse, kuid omapärase nime – Wana Wõromaa Wunkorkestri ehk lühidalt WWW.

Kui esimene folk välja arvata, siis üheks meeleolukamaks seiklu-

Wana Võromaa Wunkorkester 2021. aastal. Fotod Tom Martsen

seks Wunkorkestris võib pidada „Ringvaate“ saates esinemist. Enne suurt folgilava otsustasid wunkorkestrandid pakkida pillid ning sõita pealinna, et teha telemaailmas ajalugu. Nimelt mahutati 35-liikmeline orkester pisikesse Solarise stuudio kilukarpi, kuhu vaevalt kaameramees ning saatejuht sisse mahtusid. Saade levitas sõnumit Eesti kagunurga kultuuri- ning rahvamuusikaentusiastidest, kes hoiavad rohelist kaheksakannaga lippu ikka alati kõrgel. WWW esmakordsel ülesastumisel 2017. aasta Moisekatsi Elohelül saavutati ürituse patrooni, Ingrid Rüütli auväärne eripreemia, milleks oli väikekannel. Kannel on tänaseni kasutuses Kadri Lepassoni kandletundides.

Uuel, veel rohkem *wunki tääs* sügishooajal jätkusid regulaarsed proovilaagrid Vana-Võrumaa eri paikades. Orkestri proovides

üllatasid orkestrante erinevad külalisjuhendajad, lisaks määratletud prooviaegadele suurenes iga intensiivse orkestrilaagriga ka jämmimise ning selle kõrval rahvalike tantsude tantsimise populaarsus just noorte seas. Wunkorkesteri nimi täitis sõna otseses mõttes oma tähendust ja olulisust: tõhus minek ning sujuv mängulisus olid jõudnud ühest küljest erinevateni, kuid teisest küljest ühtsete (orkestri)inimesteni.

Iga hooajaga suurenes repertuaar, arenesid seaded, esinemiste rohkus jne. Palju liikmeid tuli ja läks, aga mõned jäid ning mängivad siiani. Wunkorkester jõudis mitmete hooaegade vältel nii hooldekodudesse kui rahvamajadesse, nii kunstinäitustele kui laatadele, nii metsa kui linna, Folgilahvkasse ja suurtele lavadele… Wunkorkester vallutas isegi ühel päeval kaks korda Võru Maksimarketi ostukeskuse, kus ruumi pillimänguks ning tantsimiseks jagus nii muusikutele kui ostlejatele.

Tänu paljudele kontsertidele kogus orkester tublisti raha ning Uma Leht kuulutas: „29. lehekuust 11. piimäkuuni and Ameeriga hummoguosa esi paigun kokko 10 kontsõrti Võromaa rahvapillimängjide punt".

Vahepeal olid orkestri juhendajateks kujunenud Kadri Lepasson, Ott Kaasik ning Kadri G Laube, kes üheskoos pilliõpilastega teisele poole ookeanit rahvamuusikat mängima tõttasid. *Wunk* oli läinud tõepoolest *lakja*. Ameerikas tutvuti kohaliku eluga ning tutvustati muusika, tantsu ja laulu kaudu *Wana-Wõromaa* tõelist väge. Tuur ei arendanud mitte ainult pillimängu tehnilisi oskuseid, vaid ka keelt, lavalist artistlikkust, iseenda väljendusoskust jpm.

Pärast kahenädalast tuuri Ameerika Ühendriikide idakaldal ootas ees veel palju esinemisi, laagreid ning lõputuid proove. Täna hoiavad *wunki* Wunkorkestris sees Kadri Lepasson, Ott Kaasik ning Kaisa Kuslapuu. Sügav kummardus ning tänu Kadri G Laubele, kes säärase idee ellu viis ning aastaid kultuuriedendamisse sellisel moel panustas.

Seniks kuni *wunk,* muusika ning inimesed kuhugi ei kao, Wunkorkester on ja jääb.

ELAGU W-A-N-A-W-Õ-R-O-M-A-A W-U-N-K-O-R-K-E-S-T-E-R!

Eliisabet Raju
orkestri liige ja rahvamuusik

Kandlemeister Ilmar Kukk 90

Ilmar Kukk sündis 13. oktoobril 1931. aastal Joel ja Alma Kuke peres Kolotsi külas Saaluse vallas Rõuge kihelkonnas. Õppis Siksali algkoolis ja Poksi 7-klassilises koolis, 1948–1957 Võru Kohaliku Tööstuse Tehnikumis tisleri-ja mööblitöö erialal. Ilmari diplomitöö teemaks oli „Rahvapilli (kannel) konstruktsioon ja valmistamise tehnoloogia“, diplomitööna valmis kolme kooriga viisikannel.

Nõukogude armeesse kutsuti Ilmar 1954. aastal, tehnikumis õppimise ajal. Armeesse võttis ta kaasa tehnikumis valmistatud viisikandle. Armeeteenistuse ajal luges ta kannelde ehituse alast kirjandust, mõtles välja mitmeid uuendusi, mida tahtis hiljem katsetada.

Esimeseks töökohaks oli Tallinna Klaverivabrik, kus ta töötas pillimeistrina, häälestajana, lühikest aega ka direktori asetäitjana. Klaverivabrikus valmistas ta kolme aasta jooksul peamiselt viisikandleid.

Võrru naastes jätkas tööd kandlemeistrina ja klaverihäälestajana. Esialgu töötas ta teeninduskombinaadis Tamula. Ka Võru Metsakombinaadis jätkus töö kandlemeistrina. Mõnda aega valmistas ta kandleid koos abilisega oma kodus Jaama tänaval. Lühemat aega töötas Võru sovhoosis ja ligi 15 aastat Munamäe sovhoosis. Kandleid valmistas ta siis oma uues kodus Uue-Saaluses.

1968–1969 arendas Ilmar Kukk välja valjuhäälse ja vastupidava kandletüübi, kuhu kuulusid bass-, alt- ja soprankannel. Nende kannelde hääl heliseb puhtalt ja tugevalt, lühidalt. Peamiselt läksid Ilmar Kuke valmistatud viisikandled Karjala-Soome, aga ka Rootsi (sealt sai ta kandlekeeli) ja Soome. Tema jooniste ja kannelde järgi valmistati Karjala-Soomes uusi kandleid.

Paljud Ilmar Kuke valmistatud kandled jäid aga Eestimaale, need olid suuremõõtmelised, hea kõla ja püsiva häälestusega 4–8 kooriga viisikandled ja saatekandled. 1960. aastal sai ta Harju- ja Tartumaalt palju tellimusi järgmiseks üldlaulupeoks. Ilmar Kuke kanneldel mängis võrumaalane Väino Kelp ja mängib tänaseni Harri Lindmets.

Raamipuuna kasutas meister Karpaatiast saadud pööki, saart ja kaske. Pulgad tellis Võru gaasianalüsaatorite tehasest. Töövahenditena kasutas ta lihtsaid masinaid, enda konstrueeritud elektrilist höövelpinki, raamistikuga paksusmasinat, treipinki, saage.

Kandlemeister Ilmar Kukk esinemas 1970. aastatel. Foto Võrumaa muuseum

Pillide häälestamiseks kasutas ta heliharke. Uue-Saaluses elades valmitas ta ka kümmekond kontrabassi, mis saadeti Rootsi ja Soome, ning mõned tšellod. Ühte kontrabassi võis näha Võru kapelli Kannel esinemistel.

Ilmar Kukk oli tark, andekas, uuriv ja katsetav meister, kes valdas pilliehituse peenemaid saladusi. Tema lemmikkandleks oli viiekooriline topeltkeeltega omapärase kujuga viisikannel. Väljas mängides kasutas Ilmar võimendust.

Ilmar Kukk oli üsna kinnise iseloomuga ja mitteseltsiv. Samas laulis ta aastaid Võru segakooris Tervis, esines paljudel asutuste ja perepidudel oodatud kandlemängijana, tihti saatis mängu laul. Ilmar Kukk suri 18. novembril 1986. aastal ja on maetud Võru kalmistule.

Võrumaa muuseumis on hoiul kaks tema valmistatud kannelt, mitmeid tööriistu, jooniseid.

Mitmed Võrumaa muuseumi kandlepäevad olid pühendatud Ilmar Kukele. Eksponeerisime tema pille ja tööriistu, pillide jooniseid. Muuseumi soovitusel uuris TÜ Viljandi kultuuriakadeemia tudeng Anu Vildak meistri kandleid, muuseumis säilitatavaid jooniseid, kohtus tema kolleegide ja tuttavatega. Suure töö tulemusena valmis A. Vildakul 2007. aastal diplomitöö „Võrumaa pillimeister ja pillimees Ilmar Kukk".

I. Kuke 75. sünniaastapäevaks koostas Võrumaa muuseum rändnäituse meistri elust ja tema pillidest, käesoleval ajal saab seda vaadata I. Kuke kodukoha lähistel Haanjas.

2021. aasta sügisel soovis Haanja Rahvamaja tähistada rahvamuusikute päevaga I. Kuke 90. sünniaastapäeva. Kahjuks lükkus see üritus koroona tõttu edasi uude aastasse.

Maimu Telk
Võrumaa muuseumi kandlepäevade korraldaja aastatel 2000–2010

Kandlekoja Pärimusa 20 aastat!

Juba 20 aastat on Kandlekoja Pärimusa laager toonud kokku kõiki neid, kel südames või saamas südamesse pärimusmuusika, koosmäng, pillmängu rõõm ning selle kaudu kujunev sõprusring ehk Pärimusa kogukond. Kokku on laagrites osalenud 800–1000 last üle terve Eesti. Neid on käinud õpetamas hulgaliselt suurepäraseid noori (pärimus) muusikuid, kes on ise juba mõne aasta pärast olnud suurtel lavadel teistele eeskujuks musitseerimas.

Miks üldse sellist laagrit korraldada ja kuidas on see nii kaua kestnud?

Tulles 2000. aastal Raplamaale ja asudes tööle Kohila Koolituskeskusesse ja Märjamaa Muusika- ja Kunstikooli, andes lisaks pillitunde Hageri Koolis ja Vana-Vigala Põhikoolis, saabus õige pea selgus, et peale igapäevatöö on vaja veel midagi, mis muudaks terve aasta eriliseks ja annaks ka õpilastele rohkem inspiratsiooni tundides käia. Lahenduseks saigi laste ja noorte pärimusmuusika laagri formaat, kus saaks õppida mängima erinevaid rahvapille ning lisaks pillitunnile toimuksid laulu-, tantsu-, koosmängu-, muusika kuulamise ja käsitöötunnid. Laager on see imeline koht, kus on võimalik saada kokku nii uute pillide kui ka paljude uute lastega, kes kusagil pärimust õpivad, et jagada üheskoos koosolemise- ja muusikamaagiat.

Oluline on õppida väärtustama oma pärimust, mis on nii rikas ja suure väega ning elujõuline ka tänapäeval.

2001. aastal 12.–18. augustil toimus Kohilas Tohisoo mõisas esmakordselt Raplamaa I laste ja noorte pärimusmuusikalaager, millest võttis osa 37 last ja noort vanuses 8–17 aastat. Nad tulid Kohilast, Hagerist, Märjamaalt, Vigalast, Juurust, Kaereperest, Kehtnast ja Raplast. Õpetajateks olid Cätlin Jaago, Elo Kalda, Janika Vaniko Viljandi Kultuurikolledžist, Sven Reitel G. Otsa Muusikakoolist, Marje Reimund ja Jüri Metssalu Raplast, Kadri Mägi Rakvere Muusikakoolist ja Margit Kuhi. Ühistel lõkkeõhtutel mängiti koos pilli, lauldi ja tantsiti. Laagris käisid külas Piret Päär, perekond Ehinid ja Sirje Pent. Laager lõppes suurepärase kontserdiga, kus esinesid kõik õpilased ja õpetajad.

See laager pani aluse uuele laagritraditsioonile Rapla maakonnas.

Laagris panime palju rõhku sellele, et eri vanuses lapsed ja noored omavahel palju suhtleksid ja tekiks justkui suur pere. Samuti olid olulised noored õpetajad, kes oma lahkel ja toetaval moel jagasid pillimängutarkuseid, käsitöösaladusi ja laulumaailma rikkuseid. Väga oluline oli turvalises keskkonnas toetaval viisil õpetuse edasi andmine, et tekiks usaldus õpetajaga ja üksteisega: soe ja edasiviiv õppimiskogemus.

Enamik lapsi käib laagris mitmel suvel ja läbi aastate, kuid alati on ka neid, kes tulevad päris esimest korda. Laagris kehtib süsteem, kus vanemad laagrilised võtavad uued tulijad enda hoole alla, nii tekib justkui suur pere, kus üksteise eest hoolitsetakse ja üksteist toetatakse. Alati on laagrid toimunud mõisates: Tohisool, Valgus, korra Vodjal ja juba 12 aastat Vana-Vigalas, mis on pikkade aastatega meie laagrikoduks saanud.

Kogu see mõisa, pärimusmuusika ja nimeste kooslus on niivõrd ligitõmbav, et nii mõnigi laagri vilistlane tuleb hiljem laagrilistele külla, et taas sealsest sünergiast korraks osa saada.

Pärimusa tugevuseks on kindlasti noored õpetajad, kes aja jooksul küll vahetuvad, kuid vahetumine on orgaaniline ja hoiabki laagri elujõulise ja inspiratsioonirohkena. Muidugi on eriline rõõm, kui endistest laagrilistest saavad õpetajad. Selline pealekasv ja järjepidevus näitab, kui olulist kohta laager paljude jaoks tähendab.

Aastate jooksul on tänu sellele laagrile tekkinud nii muusikalisi koosluseid kui ka paare. Näiteks pärimusmuusikute paar Meelika Hainsoo ja Lauri Õunapuu poleks 15 aastat tagasi ilma selle laagrita ilmselt kokku saanudki. Nii et Pärimusa ei ole vaid koht muusika ja inspiratsiooni jaoks, seal tekib ka palju armastust, hoolimist ja ühtehoidmist…

Pärimuskultuuril on suur jõud sees ja kes selle jõu ära tunneb, on päris õnnelik inimene.

Kandlekoja Pärimusa pilliõpetajad läbi aastate:

Elo Kalda, Margit Kuhi, Kadri Mägi, Meelika Hainsoo, Tuule Kann, Astrid Böning, Janika Vaniko, Sven Reitel, Cätlin Jaago, Pille Karras, Kristjan Priks, Jalmar Vabarna, Sandra Sillamaa, Tarmo Noormaa, Maris Pihlap, Ragnar Toompuu, Jaan Jaago, Juhan Suits, Karolin Übner, Mari Tammar, Säde Tatar, Henrika Trave, Merike Paberits, Eva Väljaots, Siim Sarv, Jaan Sarv, Silver Sepp, Kati Soon, Rasmus Kadaja, Kristel Kutser, Liisa Koemets, Kermo Kukk, Ann Maria Piho, Kärt Tambet, Jaan-

Eerik Aardam, Tanel Sakrits, Kelly Veinberg, Natali Ponetajev, Johan Kristjan Aimla, Rasmus Kadaja, Mattias Tirmaste, Lee Taul, Sänni Noormets, Maija Holopainen, Eva Väljaots, Eeva Talsi.

Naiste ja meeste laulu õpetajad läbi aegade: Marje Reimund, Jüri Metssalu, Mari Kalkun, Anu Taul, Maarja Soomre, Ain Sarv, Jaan Sarv, Lauri Õunapuu, Kati Soon, Taavi Tatsi, Rasmus Kadaja, Hedvig Ioanna Priimägi, Maili Metssalu.

Käsitööjuhendajad läbi aegade: Maarika Suurkivi, Kaidi Langei, Kadi Tamm, Koidu Archipov, An-Liis Amur, Kirsti Villard, Helen Lennuk.

Laagrijuhi abid läbi aegade: Erki Kaikkonen, Kadri Kalda, Kirsti Villard.

Kehaline liikumine: Martin Kork, Asko Külmsaar.

Margit Kuhi
Pärimusa laagri eestvedaja

Kandlekoja Pärimusa XX õpetajad. Foto Rait Pihlap

Kandlekoja Pärimusa XIX ühispilt. Foto Rait Pihlap

Kandlekoja Pärimusa XIX õpetajad. Foto Rait Pihlap

Kui muusik ei taha mängida, ei taha keegi ka kuulata

Jaanus Põlder. Foto Janek Laanemäe

Ribadeks kuulatud Kukerpillide vinüülplaat ja püüdlused luua kontakti pillide maailmaga on tunnustatud rahvamuusiku ja muusikaõpetaja Jaanus Põlderi viinud sinna, kus ta praegu asub: juhtima Kiviõli Kunstide Kooli ja õpetama pillimängu.

On temagi teele sattunud käänakuid, olnud loobumisi ja tõsiseid pingutusi. Väikesele Jaanusele, kelle peres tegeleti muusikaga mitu põlve tagasi, loodi ometi pinnas, et poiss jõuaks muusikani. Ta on rinda pistnud klaveriga, aga selle võistluse võitis klaver, proovinud klarnetimängu Nõmme muusikakoolis, kust tee viis juba edasi puhkpilliorkestrisse.

Muusikakool jäi küll pooleli, aga tol ajal Pioneeride Palees ehk praeguses Kullos huvitegevuses osalemine on temast kujundanud sellise õpetaja ja mehe, kes ta on täna. Ta usub, et igal lapsel on võimalus saada muusikuks, vaatamata sellele, kas tema peres on juba muusikud ees või mitte. Muusikaline eeldus on pigem vaimne, kas viitsid õppida või mitte. Kui tunned huvi, õpi või mitut eri pilli, ära see sind ei riku. Kuigi jah, on kolleege, kes arvavad teisiti. *„Et kui klassikalist viiulit õppida, siis rahvamuusikat mängida küll ei tohi, rikub ära. Ja äkki rikubki, võib juhtuda, et ei taha enam klassikalise muusikaga tegeleda,“* muigab Jaanus.

Igal oma käekiri

Öeldakse ikka, et igal tegijal on oma käekiri, mille peale Jaanus naerab, et on temalgi. Selleks on see, et tal pole midagi. Ta pole selleks sihilikult vaeva näinud, et olla tõeliselt hea õpetaja. On temagi otsinud ja katsetanud, kuid kui võrrelda oma tänast hetke õpetajakarjääris algusajaga, on olukord kindlasti oluliselt parem, aga laias laastus ikka samasugune. Ta on õpetaja, kes mängib koos õpilastega pilli ja räägib naljalugusid, olles neid hoiatanud, et muusiku elu ei ole kerge ja sellega käib kaasas rohkem hingeline kui rahaline rikkus. Kindlasti on neid õpilasi, kes püüavad tema moodi olla. Nii nagu tema on oma õpetaja Kullo puhkpilliorkestri dirigendi ja Kukerpillide akordionimängija Arne Haasma moodi.

„Mulle on öeldud, et ma rikun oma õpilased ära, neil on ees tupik – ma ei õpeta nooti, teooriat, neist ei saa elukutselisi muusikuid, kes mängivad ERSO-s,“ räägib Jaanus, *„aga muusikaauhindade jagamisel võtab Curly Strings kõik auhinnad, mis selles kategoorias võimalik. Kui see on tupik, siis tahaks mina ka seal olla,“* ütleb õpetaja oma õpilaste saavutuste kohta kindlameelselt.

Muusikakoole võetakse kui eelkutseõppeasutust, kust kasvavad välja kutselised klassikalise muusika interpreedid, aga tegelikult tuleks valdkonda vaadata laiemalt. Mis saab neist, kes muusikakooli lõpetavad, aga edasi õppima ei lähe? Kui vaadata seda muusikaliste oskustega noorte hulka, võiks igas kogukonnas tegutseda oma orkestrid ja tegusad pillimehed, kes tunneksid rõõmu koos musitseerimisest. Kus nad täna kõik on?

„Olen uhke kõigi oma õpilaste üle ja kui saan näha, et nemad on juba omakorda õpetajad, siis see on eriti mõnus tunne,“ lisab Jaanus rahulolevalt. Ja õnneks on ta oma 30-aastase õpetajakarjääri jooksul neid hetki kogeda saanud.

Õpilased õpetavad

Ka õpilastel on olnud Jaanusele ühtteist õpetada. Näiteks esimene kohtumine oma kitarriõpilastega lõppes sellega, et ta oli sunnitud kitarrimängu enda jaoks pulkadeks lahti võtma, et täpselt õpilastele seletada, mida ta tegi. Seepärast tuleb õpetajal üks kuni kaks tundi õpilastest ees olla, sest nad on kiired arenema. *„Mõtlengi, kui õpetaja pole ennast pidevalt arengutega kursis hoidnud, siis kuidas ta tänapäevaselt õpetab? Muusikastiilid, tehnilised võimalused pilli harjutamiseks muutuvad nii kiiresti. See mis oli kaks aastat tagasi, on juba ajalugu,“* nendib Jaanus.

Kindlasti on õpilased õpetanud inimeseks olemist, mõistmist. Nad ei lase Jaanusel paigale jääda, tirides ta tänapäeva, kus õpetaja muutub koos nendega. Nii on Jaanusegi tänaseks peamiseks inspiratsiooni pakkujaks Youtube. Kunagi sai ka arhiivis kolatud, aga mida rohkem internetis surfata, seda enam avastad, millistest kaunistest suurteostest pärinevad niinimetatud meie oma lood. Kahjuks on need mängitud hoopis lihtsakujulisemal viisil, jättes ära keerulisemad osad ja kaunistused. *„Oleks mul 15-aastasena olnud sellised tehnilised võimalused nagu täna Youtube'i näol, mängiks ma sadu kordi paremini. Tol ajal tuli kõik ise leiutada, mis täna tuleb kandikul kätte,“* tõdeb Jaanus. Näiteks jääb noortele täna arusaamatuks mingi autorlus ja selle kaitse, kuna maailmas toodetakse nii palju kraami, mida saab kergelt kätte. Tänapäeva noored vahetavad faile, bitte, baite,

Jaanus Põlder õpetamas. Foto Janek Laanemäe

mõtlemata autorile ja veel vähem sellele, et nad kuidagi seadust rikuks. Aga küll tuleb aeg, mil nemad on need, kes hakkavad seaduseid tegema ja mõtlema, kas kõike on vaja üle reguleerida. Pigem annab levitamisvabadus hoopis suurema kasu kui selle piiramine.

Kes pingutab, saab võimaluse

Ajaga kaasas käimisesse ja rahvamuusikale uue näo andmisesse suhtub Jaanus leplikult. *„Eks kõik võivad eksisteerida. Näiteks olime meie Viljandi Folgil üks väheseid bände, kes ei kasutanud luuperit. Kui need töötlused ja elektroonikaga toetamine aitab kaasa pärimuse ellujäämisele, las ta siis olla.“*

Sama on tõdenud Jaanus ka Kihnus viiulit õpetamas käies. See on nagu ööülikool, kus sul on võimalus olla kõige selle keskel – õppida, kogeda, olles vaatleja. Seal näed asju, mida olid enne ainult kuulnud, lugenud, aga ei osanud mõista. Kui puudus isiklik suhe selle kõigega. Me ei saa eeldada, et eri kultuuriruumides peaks elu seisma jääma, et säiliks autentsus, et pärimus justkui ei tohiks eluga kaasas käia. Kui pärimus ei muutu, siis saab sellest justkui muuseum. Kui osatakse aga kaasa minna nii, et säilib vana, mis toetab uut, on meie rahvakultuur säilitatud. Õnneks on olemas kogukondlik valik ja tuleb loota, et kõike ei aktsepteerita.

Elu on Jaanusele õpetanud, et palju pole vaja. *„Olen üritanud võimalikult vähe teha, aga ikka on seda kümme korda rohkem kui teistel,“* lisab ta naerdes. Nooruses võttis ta kõik vastu, mis pakuti, nüüd mõtleb rohkem kasuteguri peale, kas ikka on mõistlik näiteks kümme tundi kulutada sõidule, et mõned tunnid õpetada.

Jaanus toimetab koolis, ansamblis Untsakad ja on ise tegevmuusik. Ta kuulub mittetulundusühingute juhatustesse, on rahvamuusikamentor ja laagrites õpetajaks. Tänaseks on need tegemised jäänud rahulikumaks, mille üle on tal hea meel. *„Imetlen neid õpetajaid, kes õigel ajal teatepulga üle annavad, jäämata noortele tegijatele jalgu. Vahest seda uut tegijat kõrvalt vaadates mõtlen küll, kas mina just nii oleks teinud, aga eks neil tuleb endal kogeda ja õppida,“* tõdeb Jaanus.

Kahju on õpetajatest, kes tunnevad, et nende õpilased peavad kõiges tugevad olema. Nad püüavad anda kõik neid järgi aidates, ise stressi äärel kõikudes. Jaanus ei pea seda õigeks. Õpilasele tuleb anda võimalus siis, kui ta seda ise soovib ja selle nimel pingutab, seda ei pea tegema järeleaitamise korras. Ja kindlasti ei tohi õpetaja tunda, et tema on kehv, kui õpilane kaasa ei tule.

Suuremad teod on ees

Kui lasin Jaanusel võrrelda ennast 20-aastaselt ja tänapäeva noort muusikut, siis tõdes ta, et selle tasemega, millega tema omal ajal Viljandi Kultuurikolledži lõpetas, astuvad tänapäeval noored kooli sisse. Inimloomus pole küll muutunud, aga tase on kõrgem. Tänapäeval ollakse rohkem kuulnud, mis mujal toimub, aga ühisosa on väiksem. *„Meie tulime kokku, saime ühiseid lugusid mängida, mis täna on keerulisem. Tõden seda ka koolis õpetades. Näiteks oli nelja kitarriõpilasega pea võimatu leida ühist lugu, mida kõik teaks ja saaks koos mängida,“* tõdeb pilliõpetaja. Tänapäeval on ka loobumised kuidagi kiired tulema, kärmelt võetakse koolist paberid välja, kui õppetöö hakkab elulisi tegemisi segama. Suhtumine on muutunud ja ilmselt ei ole hariduse ja oskuste saamise vajadus oluline. Siin ei saa muidugi üldistada, aga üha enam on koolides selliseid olukordi.

Oma elus ei ole Jaanus suuri sihte seadnud ega elu eesmärki püstitanud, sest äkki läheb see täide, ja mis siis saab, tuleb hakata elu lõppu ootama. Ta teeb ja harjutab ning loodab, et suuremad asjad on veel ees ootamas. Ta on õnnelik inimene, kellel on palju sõpru, mis on tema jaoks väga kallis väärtus. Hetkel rõõmustab teda vanaisa roll ja vaatamine, kuidas areneb see väike inimene, kes kasvab muusika sees. Oma laste puhul seda olukorda polnud. Lapsed küll teadsid, et isa mängib, ja käisid kontserditel vaatamas, aga kodus pillimängimist nii palju ei olnud.

Temagi lapsed on õppinud pilli – poeg saksofoni ja tütar viiulit, kuid aktiivsed muusikud nad ei ole. Äkki tuleb see vajadus välja paarikümne aasta pärast. Nii nagu on sündinud Jaanuse poolt veetav Uhtna mandoliiniorkester, mis sai alguse sellest, et mindi koolilastele pakkuma võimalust asuda pilliõppesse, aga kuna laste soov oli nigel, lahendasid vanemad selle olukorra ning soovisid ise õppima tulla. Kuna nii paljudele soovijatele erinevate pillide õpetamine ajas isegi Jaanusel ajud kärssama, otsustati mandoliini kasuks. Hoolimata sellest, et pilli polnud pea keegi õppinud, on tänaseks saanud sellest perede ja sõpruskondade orkester, millel on kahe-kolme-tunnine repertuaar ja laulusolist ning valmidus esineda seal, kus vaja. Hästi tunneb orkester end rahvalikel esinemistel ja tantsuõhtutel, aga saab hakkama ka peenematel vastuvõttudel.

Kroonilise esinemispuudulikkusega mees

Nii nagu Jaanuse lapsepõlves said talle saatuslikuks Kukerpillid, on temagi muusika koos Untsakatega aidanud nii mõnelgi noorel kasvada ja olla eeskujuks. Täna on muusikamaastikul selle bändi n-ö asemikke päris mitmeid, kuigi õnneks päris samasugust ei ole. Ja eks selle tuntusega on ka nii, et on neid, kes teavad, ja neid, kes pole kuulnudki. Koolis õpetades on tal isegi hea meel, et kuulsus ei käi kannul. Aga Jaanusele meeldib väga laval olla ja pilli mängida, muu meediakära talle ei istu. Kooliajal heideti ette, et hindelisele ettemängule minnes tuleb Põlder nagu esinema. Ta ei saa tänaseni aru, milles oli probleem, koolis ju õpetatigi esinema ja tema nii tegigi. *„Tean, et mul on krooniline esinemispuudulikus,“* viskab ta oma legendaarse mõttekillu õhku.

Pillimängija arengus on neli etappi. Esimene on kiiresti, palju ja valesti. Teine: kiiresti, palju ja õigesti. Kolmas: aeglaselt, vähe ja valesti ning viimane: aeglaselt, vähe ja õigesti. Jaanus on veendunud, et siin ei saa ühtegi etappi vahele jätta ja et tema on hetkel seal teise ja kolmanda vahel. Järelikult on veel, kuhu sammuda. Peamine, et see teekond oleks täis soovi pilli mängida ja lõbusaid lugusid vesta. Nii nagu seda on meie armastatud rahvamuusika õpetaja siiani teinud – jäänud iseendaks.

Jaanusega vestles **Annika Aasa**
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Lääne-Virumaal

Kaarin Aamer, pikaaegne kolleeg Jaanusest:

Ta võtab pillikohvrist poleeritud viiuli ja lööb selle pillipuhastuslapiga veelkord läikima. Seejärel võtab paremasse kätte poogna, asetab viiuli lõua alla ning alustab – enesekindlalt ja graatsiliselt!

Ka vanasti mängis ta enesekindlalt, kuid hoiak ja noodid olid vähem graatsilised, pillilood kiiremad ja viiulit ei hoidnud ta lõua all, vaid õlast mõni samm madalamal – vasaku õlavarre all, südame kohal. Mis ei tähenda sugugi, et ta nüüd vähem südamest mängib. Aga seda võin küll väita, et nüüd mängib ta kogu hingest! Ta on küps muusik! Tegelikult ei oma see mingit tähtsust, kus tal mängides parasjagu pill on. Ta mängib seda hästi, kust tahes. Ta oskab seda!

20 aastat Jaanuse kolleegina on andnud mulle suurepärase aja tunda end ise muusikuna ning näha enda ümber rõõmsaid ning hea huumori üle rõõmustavaid kolleege.

Huumorit oskab Jaanus edasi anda sama usutavalt kui pillimängupisikut – nii suurtele kui väikestele. Neid viimaseid on tal palju. Möödudes tema klassist, ei jää märkamata pililugude vahele tehtud vahepausid, mil Jaanusele omased vigurdamised pillil asenduvad õpilaste naeruga. Jaanus teab, et inimestel on naeru vaja: see on tervislik ja vabastav. See viimane – vabastav – kajastub ka laval, mil õpilased mängivad pilli mõnuga, pingevabalt. Jaanusele teatud iseloomulik rõõm ning vigurdamine peegeldub ka õpilaste silmis, andes tunnistust, kes on nende õpetaja!

Kiviõli Kunstide Kooli juhina ja pilliõpetajana on ta sütitanud rahvamuusikasse uskuma paljusid, sest ta ise mängib rahvamuusikat usutavalt! Mis ei tähenda, et Jaanus end ise vaid rahvamuusikuks peab. Ta viljeleb ka teisi muusikažanre suure innustusega, arutledes ning filosofeerides seejuures teemal – mis on üleüldse rahvamuusika? Kus on piirid – kus need algavad ja lõpevad? Filosofeerida Jaanusele meeldib. Loominguline, filosofeerimishuviline kollektiiv koondub meeleldi tema ümber kohvitoas, et arutleda erinevatel teemadel alates kooli arendamisest ja lõpetades päevakajaliste uudispaladega. Ja seda kõike on vaja! Sest kool peab olema ajakohane ja huvitav. Muidu Jaanus „ei mängi".

Kool, mida Jaanus juhib, on suur, see on väljapaistev nii Kiviõlis kui ka kaugemal. Ka seestpoolt on maja ning ruumid suured. Vaatamata sellele jätkub igas ruumis tegevust. Ja kui juhtub mõni ruum tühjaks jääma, leitakse sinna kohe sisu: kas siis mõni uus huviala või midagi, mis oleks seotud kooli vajadustega. Kasvõi näiteks harjutamisklass õpilastele koos kõige vajaliku instrumentaariumiga. Sest Jaanus otsib täiuslikkust. Ja olgem ausad, ei saa kurta, et ta seda ei saavuta. Kui juhtub, et mõni nüanss siiski puudu jääb, siis see n-ö viimane lihv jõuab ükskord temani – olgu selleks siis järjekordne hea korralik muusikainstrument või kõige parema maitsega kohv, mida kolleegidega tähtsate jutuajamiste kõrval vahetunnis nautida.

Jaanust jätkub majas igal pool. Tema tulemist ja olemist on kuulda kaugele. Kui ta parasjagu ei mängi pilli või ei vilista, siis ta räägib – valjult ja veendunult. Tema infot ja teadmisi pakatav pea suudab fikseerida ning märgata neid, kellega oma teadmisi jagada. Neile, kes tema teadmiste vastu huvi tunnevad, on ta valmis hulga aega kinkima, olgu selleks mis tahes vestlusteemad. Lisaks kõigele on olulise tähtsusega anekdoodid. Mõnikord tundub, nagu oleks kõik anekdoodid justkui juba räägitud. Kuid ei, neid on veel. Ja kui osad korduvadki, siis pole lugu, sest kuulajatel on need niikuinii juba meelest läinud.

Ta on mees, kelle kaks jalga on gravitatsioon sedavõrd tugevalt maa külge kinni naelutanud, et ükski tuuleiil, torm ega isegi tornaado neid sealt ei kanguta. Ta teab, mida teeb. Ja teeb seda maksimumiga! Vaatamata tugevale gravitatsioonile meeldib talle siiski aegajalt mõtiskleda ning fantaseerida, „ära käia". Pärast aga tagasi tulla. Sest teda oodatakse.

Villu Talsi, Jaanuse õpilane oma õpetajast:

Jaanus oli minu esimene mandoliiniõpetaja, võiks öelda esimene õpetaja minu muusikalisel teel. Kuna muusika on ka praegu minu eriala, siis võib teda pidada üheks mõjukamaks persooniks mu elus.

Õpilase motiveerimine pilliga tegelema on delikaatne mäng. Küllalt palju teame juhtumeid, kus motiveeritakse väliste teguritega: laps harjutab õpetaja, vanemate või eksami pärast. Kui muusikakool saab läbi, pole enam kedagi, kelle pärast seda teha, ja nii jääb pill nurka seisma. Jaanus oskas motiveerida teistmoodi. Ta ei rääkinudki, miks on vaja harjutada, vaid algusest peale me lihtsalt mängisime pilli. Meie mandoliinitunnid möödusid mängides ja lõbusaid lugusid vestes. Muusikast rääkisime haruharva, seda tegid pillid me käes.

Jaanusel oli stiili, seda nii väljanägemises, pillimängus kui ka huumoris. See kõik kokku (ja ilmselt mõnedki komponendid veel) moodustas 10-aastase poisikese jaoks eeskuju, kelle puhul ei tekkinud küsimustki, miks pilli mängida. See oli kõige lahedam asi! Kõigist tema õpilastest ei saanud elukutselisi muusikuid, kõik ei harjutanud ka nii palju kui mina, kuid kõik tulid tema tundi hea tuju ja pillimänguhuviga. Mõne jaoks võib täna muusika olla elukutse, teistele hobi või võimalus suhtlemiseks.

13-aastasena liitusin ansambliga Meelelahutaja, mis koosnes viiest Jaanuse õpilasest. Bänd tegutses keskkooli lõpuni, mängisime rahvalikku muusikat mitmel pool Eestis ning ka välismaal. Neil reisidel juhtus vahel nii mõndagi, kuid Jaanus ei hakanud loengut pidama ja meie kallal näägutama, vaid lasi pigem elul meid õpetada.

Kui keskkoolis õppisin, lõi Jaanus muusikakooli bändiklassi. Ta ise meid rokki tegema ei õpetanud, kuid lõi selleks võimalused. Need paar aastat osutusid minu jaoks ülimalt loominguliseks. Kuna prooviruum oli avatud kõigile, mitte ainult muusikakooli õpilastele, hakkas seal käima teisigi, tekkis arvestatav punk- ja rokkbändide hulk ning see tegevus mõjutas mitme noore isiksuse arengut. Jaanusel on alati visiooni ja südikust, et oma mõtted ja ideed täide viia.

Nüüd on meie vahel vähem pillimängu ja rohkem rääkimist. Arutleme muusika, õpetamise ja elu üle laiemalt. Tema elufilosoofia on ikka samaks jäänud, ainult pikaajalise tööga kinnitust saanud. Vestlused pakuvad mulle mõtteainet nii inimese kui õpetajana. Tihtipeale, kas teadlikult või alateadlikult, sätin oma pedagoogitööle paralleeliks Jaanuse õpetamisviisid ja mõtlen, kuidas ta seda või toda õpetaks. Imestan, kuidas ta oskas nii noore mehena tasakaalukalt ja õigesti lapsi õpetada ja suunata. Noorena ootasin alati mandoliinitunde ja see oli minu jaoks iseenesestmõistetav. Praegu saan aru, kui suur õnn see oli, et Jaanus tuli Kiviõlisse ja otsustas siinsesse huviharidusse panustada.

Kaarini ja Villu mõtted kogus **Erika Kõllo**
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Ida-Virumaal

PUIKPILLMUUSIKA

Eesti Puhkpillimuusika Ühingust

Eesti Puhkpillimuusika Ühing (EPÜ) asutati 8. novembril 2003.

2022. aasta alguses kuulus EPÜ liikmeskonda 88 puhkpilliorkestrit.

Eesti Puhkpillimuusika Ühingu juhatuse liikmed on EPÜ volikogu otsusega alates 26. jaanuarist 2019 Kaido Kivi (esimees), Valdo Rüütelmaa (aseesimees), Aavo Ots, Triin Viljus-Schippers, Vallo Taar ja Mart Aus.

Alates aastast 2004 töötab EPÜ vastutava sekretärina Valdo Rüütelmaa.

Eesti Puhkpillimuusika Ühing korraldab festivale, koolitusi ja konkursse. EPÜ on sündmuste peakorraldaja või kaaskorraldaja ning koordineerib toimkondade tööd. Ühing annab kord kuus välja digitaalset infolehte ja jagab puhkpillimuusikaalast informatsiooni. 2021. aastal oli EPÜ korraldaja või kaaskorraldaja *ca* 30 projektis.

Eesti Puhkpillimuusika Ühing annab välja puhkpilliorkestrijuhtide kutsetunnistusi. Orkestrijuhid võivad taotleda 5., 6., 7., ja 8. taseme kutsetunnistust. Väljastatud on 57 kutsetunnistust.

9. oktoobril 2021 korraldas EPÜ Estonia Kontserdisaalis nüüd juba traditsiooniks kujunenud **Eesti Puhkpilli-muusika Ühingu aastakontserdi.** Esinesid aasta jooksul silmapaistnud puhkpilliorkestrid ja ansamblid. Anti üle teenetemärgid.

Teenetemärgi omanikuks said Tõnu Sal-Saller (Harjumaa), Toomas Paap (Hiiumaa), Väino Repp (Võrumaa), Tõnu Soosõrv (Raplamaa), Olev Roosa (Harjumaa) ja Arno Anton (Valgamaa) kauaaegse tegevuse eest dirigendina ning panuse eest puhkpillimuusika arendamisse.

Eesti Dirigentide Akadeemia Puhkpilliorkester Väike-Maarjas. Foto Mare Taar

EPÜ andis välja Hans Hindpere viieosalise teose puhkpilliorkestrile „Loomade karneval", millele tegi kaasaegse seade Heiki Laanemaa, ja meeleolumuusika kogumiku, mis koosneb kuuest teosest.

Dirigentide suveakadeemia toimus juba mitmendat aastat Väike-Maarjas, kus noored dirigendid said täiendõpet ja võimaluse juhatada festivaliorkestrit.

Eesti Puhkpillimuusika Ühingu toimkondade ja komisjonide esimehed:
Muusikatoimkond, esimees Aavo Ots;
Ajalootoimkond, esimees Andres Avarand;
Kirikumuusikatoimkond, esimees Kahro Kivilo;

Toimkond Seenioride Mõttekoda, esimees Leho Muldre;
Rivitrummarite toimkond, esimees Helen Kasemaa;
Noorte arendustoimkond, esimees Priit Rusalepp;
Repertuaaritoimkond, esimees Margus Kasemaa;
Eesti Puhkpilliorkestrite Turniiri toimkond, esimees Mart Kivi;
Kutsekomisjon, esimees Kalev Kütaru;
Hindamiskomisjon, esimees Priit Sonn;
Revisjonikomisjon, esimees Toomas Peterson;
Eesti Kooriühingu alaliitude esimeeste nõukogu liige Kaido Kivi;
Eesti Rahvuskultuurfondi D. O. Wirkhausi nimeline allfond, esimees Kalev Kütaru;
Eesti Kooriühingu puhkpillimentorid: Aavo Ots, Harry Illak, Valdo Rüütelmaa, Hando Põldmäe ja Priit Sonn;
Välismaal õppimisvõimaluste konsultant, Silver Niinemets;
Pillihoolduse töögrupi juht, Villem Endel Tiits.

Eesti Puhkpillimuusika Ühingu juures tegutsesid 2021. aastal üle-eestilised puhkpillimuusika kollektiivid:
Eesti Dirigentide Akadeemia Puhkpilliorkester: alaline külalis-dirigent Janis Purinš; dirigendid – orkestritegevuse koordinaatorid Triin Viljus-Schippers ja Valdo Rüütelmaa;
Eesti Noorte Puhkpilliorkester: dirigendid Riivo Jõgi ja Tarmo Kivisilla. Orkestri mänedžer Karl Villem Konsa;
Eesti Noorte Kontsertorkester: kunstiline juht Aavo Ots. Dirigendid Priit Sonn ja Kaido Kivi. Külalisdirigendid Jaan Ots ja Valdo Rüütelmaa. Orkestri mänedžer Villem Endel Tiits;
Eesti Noorte Brass: dirigendid Aavo Ots, Priit Sonn ja Valdo Rüütelmaa.

Tabasalu Muusikakooli puhkpilliorkestri rivitrummarid. Foto Geidi Kukk

Eesti Puhkpillimuusika Ühingu sündmuste kalender 2021. a.

26.–28.02. Nõmme Pasunapäevad
8.–9.05. Tabasalu Metsasarvepäevad
13.06. Eesti Puhkpillimuusika Ühingu volikogu
20.06. Eesti Kooriühingu aastakontsert
9.-11.07. Dirigentide suveakadeemia Väike-Maarjas
6.–8.08. Hiiumaa Puhkpillipäevad
7.08. Julius Vaksi nimeline noorte trompetistide konkurss Suure-Jaanis
18.–22.08. Võru Vaskpillipäevad ja Aavo Otsa trompeti suveakadeemia
10.–12.09. Festival „Halinga Puhkpill“
12.09. Laulu- ja pillilahing Pärnu-Jaagupis
19.09. Juubelikontsert „Aavo Ots 70“
24.–25.09. Rivitrummarite õppepäevad Tabasalus
9.10. Eesti Puhkpillimuusika Ühingu aastakontsert Estonia kontserdisaalis
28.11. Konverentsipäev Pärnus

Valdo Rüütelmaa
Eesti Puhkpillimuusika Ühingu
vastutav sekretär

Muusikakoor, pasunakoor, puhkpilliorkester

Nii on seda kollektiivi aegade jooksul nimetatud. Kui Suure-Jaani meeskoor oli laulupeol ära käinud ja seal Väägvere pasunakoori näinud ja kuulnud, siis tekkis mõte, et Suure-Jaanis peab ikka ka selline vägev asi olema. Asja arutati ja vaagiti koos köstri ja koolmeistri Joosep Kapiga. Ja siis pandi 1871. a rahad kokku ja telliti Riiast pillid ära. Härra Wirkhaus organiseeris need kohale ja asi läkski käima. Esimene lugu, mis ära õpiti, oli „Mu süda, ärka üles". Osa tahtis võtta 18 meest, aga pille oli 14. Sellest ei tehtud aga numbrit ja kohal proovis käisid ikka kõik ja maksid oma viis kopikat ruumi üüri ja petrooleumi eest. Kooliõpetaja Julius Nõmmik saadeti, viis rubla taskus, Väägverre pillikoori juhatamist õppima. Esimene kollektiivi juhataja oligi 1871–1887 Julius Nõmmik. Pillikoori seadus oli, et tuleb kasinasti elada nii sõnas kui teos. Joosep Kapp ei juhatanud, vaid oli koori hing ja pillimees.

1883. aastaks olid pillid juba pehmeks mängitud ja oli vaja uusi pille. Korjati siis raha, kuidas saadi. Tehti pidusid, väljamüüke ja korjandusi. 1887. aastal juhatas pillikoori Juhan Mein ja Suure-Jaani loodi haridusselts Ilmatar. Oli suur venestamise aeg, sest tsaar oli Aleksander III. Sellele tuli ju kuidagi vastu seista ja nii loodigi igale poole igasuguseid seltse. See oli ka orkestri jaoks ärev aeg, sest juhid vahetusid iga aasta või paari järel. 1891 oli juhiks Aadu Mägi, 1893 oli Mart Kielas, 1894 oli Hans Kapp ja 1896 jälle Aadu Mägi. Kuna orkestril oli raha väga vaja, siis määrati kindlaks ka mängutasu. See oli algul pool pileti hinnast ja hiljem isegi 90%. Ilmatari seltsi all olid kõik kollektiivid.

1893. aastal 13. juunil korraldati Enge mõisa pargis esimene suvepidu, millest sai alguse Suure-Jaani laulupidude traditsioon. Kui Juhan Mein lahkus, siis algas orkestril kriisiaeg. 1903. aasta 18. novembri Sakalast saab lugeda: *„Ehhitas Juhan Kurrik omal kulul Suure-Jaani alevisse maja suure saaliga ja lasi seda 7. novembril seltsimaja tarbeks sisse õnnistada. Siin toimus Ilmatari laulukoori kontsert, mis oli ilus ja kõlas hästi. Muusikamäng aga vaheaegadel puudus. Õrnatundelised mängumehed olevat sellepärast streikides ilmumata jäänud, et neid kuulutuse peale trükkimata jätmisega pole austatud."* Sealt see asi hakkas lagunema. Ilmatari pillimehed hakkasid ülbeks minema ja alam

rahvas, nagu kingsepad, sulased ja muu teenijarahvas, ei kõlvanud enam nende jaoks.

1907. aastal loodi Suure-Jaani priitahtlik tuletõrjeselts. Igal endast lugupidaval seltsil oli ka oma pasunakoori vaja. See selts oli igati demokraatlik ja sinna võeti mängima kõik, kes tahtsid. Pillid telliti välismaalt ja keegi ilma ei jäänud. Dirigendiks valiti endi seast klarnetimängija Karl Jaadla. See oli aeg, kui Suure-Jaanis oli korraga kaks pasunakoori. Kuna aga Ilmatari koor ei tahtnud igal pool mängida, siis juhtus nii, et see hääbus vaikselt ja jäi ainult tuletõrjeühingu oma. Karl Jaadla juhatas orkestrit kuni 1925. aastani. Edasi sai dirigendiks Jüri Vahtramäe. 1929. aasta augustis peeti Suure-Jaani Tuletõrjeühingu 25. aastapäeva. Pidustused olid vägevad ja selleks ajaks oli Suure-Jaani orkester Viljandimaa suurim oma 32 mängijaga.

1930–1933 juhatas orkestrit Aleksei Ramjalg. Edasi oli Karl Mikk kuni 1935. aastani. 19. augustil 1933. aastal peeti maha Joosep Kapi sajanda sünniaastapäeva pidustused. Tema oli ju see, kes pani aluse Suure-Jaani muusikakultuurile. Joosepi moto oli „Kus sa kuuled lauldavat, sinna istu maha, sest need, kes laulavad, ei ole halvad inimesed".

Suure-Jaani priitahtliku tuletõrjeseltsi puhkpilliorkester 1938. aastal, dirigent Aleksei Rampjalg. Foto Uno Jürissoni fotokogu, autor teadmata

Ja siis tulid segased ajad. Kes mobiliseeriti sinna ja kes tänna ning pillimäng jäi seisma. Kuni tuli aasta 1946. Suure-Jaani kooperatiivi esimees oli baritonimängija ja avastas Jõgeva kooperatiivi laost transamehe, kes oli professor Julius Vaks. Kohe aeti asjad nii, et Vaks toodi Suure-Jaani üle. *„Palka hakkad saama ikka nagu Jõgevalgi, aga tegema hakkad seda, mida sa kõige paremini oskad."* Ega Suure-Jaani ei olnudki see kõige hullem pagenduse koht, sest siin oli ees juba professor Artur Kapp. Julius Vaksi ajal edenes orkester kõrgemaile tasemele. 1948. aastal korraldati Tallinnas orkestrite võistumängimine, kus Suure-Jaani orkester saavutas esimese koha ja sai auhinnaks oboe, mida küll keegi siin mängima ei õppinud. 1950. aastal oli Suure-Jaani puhkpilliorkester ainuke, mis suutis kõik etteantud lood veatult ette mängida. 1952. aasta oli kurb aasta. Suri professor Artur Kapp. Vaks kutsus appi Viljandi orkestri ja Artur Kapi matustel mängis 60-meheline orkester. Kahjuks ei saanud aga Vaks sõbra surmast üle ja kahe kuu pärast oli juba ka temale orkestrit vaja. Nüüd tulid Vändra mehed ja kuulsat meest saatis veelgi suurem orkester tema viimasel teekonnal.

Pasunakoorimäng on Suur-Jaani kandis ikka au sees olnud, olgu võim missugune tahes. Kui 1950. aastatel oli Suure-Jaani rajoon, siis rajooni isetegevuslaste ülevaatusel oli neli orkestrit: Koidu kolhoosi puhkpilliorkester, Jälevere rahvamaja orkester, Kildu rahvamaja orkester ja Suure-Jaani kultuurimaja orkester. Kui pole parajasti juhti võtta, siis mõni ärksam pillimees teeb selle töö ära. Ei pea ju keegi orkestri ees seisma ja vehkima. Orkestrijuhi töö on valida lood ja kindlustada noodimaterjal ning õpetada asi selgeks. Siis tuli aga Suure-Jaani Johannes Laos. Tema võttis oma südameasjaks noorte koolitamise. 1956. aastaks oli Johannes Laose noorteorkestris 22 mängijat. Suure-Jaani rajooni ajaleht Oktoobri Lipp 15. juunil 1957: *„Mõned neist on veel kasvult väikesed nagu 10-aastased Arvi Ruusakink või niisama vana Villem Põrk, kuid see ei takista neid vapralt kaasa marssimast ja mängimast. Nagu Arvile kornet nii Villemile klarnet juba mitu aastat tuntud pill."* Ka see noorteorkester saavutas ülevaatustel kõrgeid kohti. Siinjuures on aga see häda, et kes aga midagi silmapaistvat saavutab, see varsti kuhugi parema koha peale ära haaratakse. Nii läks Johannes Laos Tallinna.

Suure-Jaani kooli saabus muusikaõpetajaks Albert Pettinen ja kes kord selle töö peale tuleb, see ka mõnd muusikakollektiivi juhatama

Suure-Jaani Puhkpilliorkester 2021. aastal, dirigent Rein Vendla. Foto Marko Reimann

hakkab. Albert oli nii tegus mees, et haaras enda juhatada kõik, mis siin juhatada andis. Segakoori, puhkpillikoori ja kõik ümberkaudsed kolhooside naisansamblid ka. Vahepeal jõudis ka muusikat kirjutada ja oli selleski väga viljakas. Meie pidime siis kõik ta lood läbi mängima ja arvustama, ega kusagilt plagiaati ei paista. Albert oli ka see, kes lapsed jälle pilli mängima utsitas. Koos noortega oli jälle üle 30 mängija orkestris. Aga nagu ikka „kala otsib, kus sügavam, inimene, kus parem". Albert läks ära Soome ja meie pidime jälle enda seast valima. Orkestrit hakkas juhatama Arvi Ruusakink. Arvi tegi meeletult tööd. Polnud ju siis ei Youtube'i ega printereid ega Sibeliuse programme. Kirjutas kõik noodid käsitsi nii puhkpilliorkestrile, bigbändile kui ka estraadiorkestrile. Kahjuks laostas see töö aga tema tervise ja jälle olime ilma juhita.

Siis aga suutsime ära rääkida endise Suure-Jaani mehe Rein Vendla, kes elab küll Pärnus, aga oli nõus meiega tegelema. Huvitav asjaolu on aga see, et Suure-Jaanis ei ole kunagi olnud muusikakooli, aga pasunakoor on alati olnud. Praegu on see küll kokku klapitatud Viljandi, Vändra ja Suure-Jaani pillimeestest. Ah soo, vabandust, üks daam käib ka Türi vallast.

Siinkohal tahan ära tuua ka kõik orkestrijuhid-dirigendid.
1871 – Julius Nõmmik
1887 – Juhan Mein
1891 – Aadu Mägi
1893 – Mart Kielas
1994 – Hans Kapp
1896 – Aadu Mägi
1907 – Karl Jaadla
1924 – Jüri Vahtramäe
1934 – Karl Mikk
1936 – Aleksei Ramjalg
1941 – Jüri Vahtramäe
1945 – Julius Vaks
1953 – Aleksander Põrk
1956 – Johannes Laos
1959 – Ester Sims
1970 – Jaan Joandi
1974 – Albert Pettinen
1991 – Arvi Ruusakink

Ja nüüd on juhatajaks Rein Vendla. Praegu mängib orkestris 11 mängijat. Keskmine vanus on küll juba täpselt pool orkestri vanusest ehk 75 aastat, aga nagu ütleb Reet Linna „Prillitoosi" saates: „Elame veel."

Uno Jürisson
Suure-Jaani puhkpilliorkestri esimene trompetist

Kuusalu pasunakoor *anno* 1870, Eesti üks vanimatest tänini tegutsevatest muusikakollektiividest

Prantsuse revolutsioon (1789–1799) on kõige põhjalikumalt mõjutanud kaasaegse puhkpilliorkestri kujunemislugu. Uue maailma korra loomise püüe ja rahvalik entusiasm andis tõuke, mis väljendus vitaalselt ka muusikas. Tol ajal oli see nn uus meedia: puhkpilliorkestrid loodi rahva poolt ja rahva jaoks ning need kasvasid nii suurteks, mida polnud enne nähtud. Seda nõudsid uued esinemispaigad: patriootilised pidustused, demonstratsioonid ja vabaõhufestivalid. 1789. a asutas noor muusik Sarrette 45-liikmelise orkestri, millest sai Prantsuse Rahvuskaardi puhkpilliorkester. 1790. a oli orkestris juba 70 liiget, neid hakkas toetama Pariisi linn. François-Joseph Gossec (1734–1829) oli puhkpillimuusikas juhtiv heliloojaja orkestrijuht koos Charles Simon Cateliga (1773–1830). Kuigi orkester saadeti 1792. a Rahvuskonvendi poolt laiali, olid orkestriliikmed tulevase maailmakuulsa Pariisi konservatooriumi algrakukesteks. Kuid suurte orkestrite võidukäik jätkus. Helilooja Hector Berlioz (1803–1869) kasutas mitmes oma teoses puhkpille täiesti uuel moel ning lõi oma teosega „Grand Treatise on Instrumentation" (1844) kaasaegsed puhkpillide orkestratsiooni alused, millele toetusid edaspidi paljud heliloojad (Richard Strauss, Richard Wagner jt).

Esimesed pasunakoorid Eestis olid pillikoorid, mis tegutsesid algselt peamiselt vennastekoguduste juures. Tähelepanuväärne oli 1818. a asutatud eesti pasunakoori tegevus (koosseisus 14–18 mängijat), milles said oma esimese õpetuse ka Adam Jakobson (Carl Robert Jakobsoni isa) Tormast ning Taavet Wirkhaus (David Otto Wirkhausi isa) Väägverest. Need mehed panid oma kodukohtades aluse pasunakooridele, mille tegutsemine oli aastakümneid eeskujuks ja innustajaks üle Eesti. Orkestreid tekkis Kärknas, Kursis, Põltsamaal jm. Vanim tänini tegutsev pasunakoor on Väägvere pasunakoor (*anno* 1839) ning see on järjepidevalt tegutsenud rohkem kui poolteist sajandit. Kuulsaim dirigent, kes on juhatanud Väägvere pasunakoori, oli David Otto Wirkhaus (1837–1912), eesti pasunakooride isa. Vanuselt järgmised on Torma pasunakoor

(*anno* 1848), asutaja Adam Jakobson (1817–1857), ning Põltsamaa pasunakoor (*anno* 1865), asutaja Tõnu Omel. Järgmisena, alates aastast 1870 alustas Kuusalu pasunakoor.

Jakob Priimann (1846–1923) oli eluaegne Kuusalu kandi talumees ja ärksa vaimuga kultuuriinimene. Mees, kes on olnud Kuusalu kihelkonnas paljude kultuuritegevuste käivitajaks, eestvedajaks ja juhiks. Ta oli Kuusalu pasunakoori ning hiljem Kuusalu muusikaseltsi üks asutajatest, viimases ka esimene seltsi esimees.

Et 1867. a hakkas pihta üldine muusikakultuuri arenemine kogu Kuusalu kihelkonnas, võib välja lugeda Jakob Priimanni mälestusest, kus ta kirjutab: *„Koorilaulu ja muusikamängu tegelik arendus Kuusalus kandus kirikuõpetajate hr. ja pr. Kentmanni (1863–1899) ajal külade koolmeistritele ja koolilastele. Eeloleja Ahrensi ajal ei olnud koorilaulu olemas, ainult veike orela oli kiriku väärі peale hakkama lasknud panna, millega köster Sütz kirkulaule kaasa mängis kirjutatud noodi järele. Sinnamaale olnud köster köstripingis laulmas."* (Jakob Priimann, „Meenutised").

I laulupidu Tartus 1869. Johann Voldemar Jannseni (1819–1890) üleskutse kooridele tulla Tartu laulupeole leidis vastukaja ka Kuusalu meeste seas. Teekond Tartusse võeti ette kahe vankri ja hobustega, kooris oli kokku 13 meest. Kaasa võeti lipp, noodid ja pisut leiba. Reisiks Tartusse kulus kaks nädalat. Lauljate seas oli ka Jakob Priimann, kes hiljem meenutab: *„Kõige enam vaimustasid mind need paar pasunakoori rongkäigus. Nad olid kõik lihtrahva riides, kõik mehed ja poisid. Laulupeolt ära tulles ja kodus olles oli see kuma aina vaimus ja mõttes liikumas. Rääkisime koolmeister Steiniga sellest peost ja mängukoori muusikast. Tema seal Tartus oli himuline mängu-muusika ligidal olema. Kui vahel jälle seal Kiiu koolitoas laulsime ja orelit-viiulit mängisime, pakitas see soov südamel, et oleks ka meil siin üks pasun."* (Jakob Priimann, „Meenutised").

Kuusalu pasunakoor. Jakob Priimanni oli Tartus I laulupeol pasunakoori mäng eriti võlunud. See oli andnud niisuguse tule südamesse, mis luust ja lihast läbi käis ja mida ta ikka jälle tahtis kuulata. Ta otsustas anda oma emalt päranduseks saadud raha – 60 rubla – pillide ostmiseks ja maksku mis maksab ka Kuusalusse pasunakoor asutada. Peeti nõu. Käidi Tallinnas pille vaatamas, aga et need olid liiga vanamoelised, siis jäi ost ära. Abi saamiseks pöörduti pastor Kentmanni poole, kelle kodukooliõpetaja kaudu telliti Tartust esimesed pillid, mis

omavahel koosmänguks sobisid. Pillid olid saksa päritoluga: üks pistonkornet, althorn, tenorhorn ja bass-tuuba. Need maksid kokku 120 rubla ja tolle aja kohta oli see suur raha.

Eesti tuntud botaanik, looduskaitsja, pedagoog, publitsist, koduuurija ja keelemees Gustav Vilbaste (1885–1967) on kogunud Kuusalu ja Jõelähtme kihelkonna etnograafilist ja folkloorset materjali, sealhulgas mõnda ka Kuusalu pasunakoori ajaloo kohta. Ta kirjutab, et pasunakoori asutamise ajal oli Kuusalu kiriku pastor Woldemar Friedrich Kentmann (1833–1901) aidanud Kuusalu mehi esimeste muusikariistade ostmisel. Esimeses neljahäälses pillikooris olid kiriku köster Karl Schütz ja Kiiu koolmeister Heinrich Stein n-ö muusikalise kirjaoskusega liikmed ja ühtlasi esimesed juhendajad. Kõige esimesed pillikoori mängijad olid veel Jaan Toomberg Pirsallika Mikkurilt ja Jakob Priimann Kahala Aialt. Keegi neist ei vallanud puhkpillimängu ja mänguvõtted omandati klaveri peal noodikõrgusi proovides ja neid kirja pannes. Kooskäimise kohaks oli algul köstrimaja ja esimesteks lugudeks kirikukoraalid ja vaimulikud laulud. *„Esimene avalik esinemine oli 1870. a sügisel leerilaste õnnistamise päeval 19. oktoobril s.o. luteriusu ülesvõtmise päeval,“* kirjutab Jakob Priimann. Koor mängis kirikuukse ees, kui leeripoisid läksid hommikul kirikusse. Et esimene (pilli)koori esinemine toimus kirikuukse ees, polnud arvatavasti mitte seepärast põhjustatud, et pasunakoor poleks kirikusse kõlvanud, vaid selline leeripoiste tervitamine sobis hästi kirikusse astumisel. Pärastpoole on pasunakoor mitmelgi korral mänginud kirikus vaimulikke laule ja kirikumuusikas ettenähtud lugusid.

Kuusalu pasunakoorile oli seega alus pandud 1870. a. Esiteks mängiti peamiselt koraale ja vaimulikke laule, aga pärast on kavas olnud ka lõbusamad lood. Kuid nende saamine pole olnud kerge. Telliti jällegi Tartust 16 nooti, milles olid marsid, galopid, polkad, masurkad, valsid ja isegi keisrilaulud. (Vabalt refereeritud Gustav Vilbaste „Jooni Kuusalu Muusikaelu arengust”).

1871. a mängiti köstri ema matustel ja kuna see meeldis kõigile, siis pandi rahad kokku viiendagi pilli ostmiseks. Jakob Priimann kirjeldab seda järgmiselt: *„Seal panid köstri minija, köstri vennad ja kirikuõpetajad rahad kokku 25 rubla Es-korneti ostuks. Viienda pilli saime sel moel aga järgneval aastal.”*

Vana-aastaõhtul mängisid mehed kirikutornist koraali „Ma tahan jätta maha”. J. Doombergi mälestus: *„See mäng kostis nagu ingli hääl taevast.”* (Jakob Priimann, „Meenutised”).

Jaan Toomberg, Jakob Priiman ja Mihkel Kreek esimeste pillidega *anno* 1895.
Foto Teatri- ja Muusikamuuseum

Koraalidega said mehed juba hästi hakkama ja nüüd hakkas neid ka muu muusika huvitama. Telliti uusi noote – Tartust saadi 8, kokku 16 lugu: marsid, polkad, gavotid. *„Nüüd vast läks lugu lahti! Noodid olid nii kribulised, et neid oli raske lugeda."* (Jakob Priimann, „Meenutised"). Tuli asuda noodiõppimisele ja mängutehnika treenimisele. Et noodist paremini aru saada, osteti noodiõpik ja ühtlasi pöörduti Loobu kooliõpetaja Paul Bergmanni poole, kes abistas noodiõppimisel ja viis pasunakoori kaunis heale järjele. Ta juhatas koori 10 aastat. Selle aja jooksul sai koor juurde veel mitu pilli ja võttis 1880. a osa III üldlaulupeost Tallinnas „Kuusalu mängukoori" nime all. Tänu Bergmanni juhendamisele ja Priimanni energilisele tegevusele oli nüüdseks Kuusalus olemas pasunakoor. Selle asukohaks ei jäänud edaspidi Kuusalu, kus tegevust alustati, vaid Kolga vald. Paiga muutus oli tingitud mitmest põhjusest. Esiteks, repertuaari ilmalikuks muutumisega ei sobinud see enam kirikumõisasse. Teiseks asus Jakob Priimann elama Kahalasse ja ka ülejäänud mängijad elasid Kolga vallas. Kolga orkestriks jäi ta kuni 1961. a sügiseni, siis sai temast jällegi Kuusalu orkester.

Auhinnameene „Jakob Priimanni meenutis". Kuusalu pasunakoor algatas tänaseks üle 10 aasta tagasi traditsiooni tunnustada inimesi, kes on jätnud oma pühendumuse ja tegemistega austustvääriva ja sügava vao Kuusalu kihelkonna kultuuriajalukku.

6. novembril 2010. a Kuusalu rahvamajas toimunud Kuusalu pasunakoori 140. juubelikontserdil pälvis „Jakob Priimanni meenutise" auhinna Mare Russak, muusikaelu edendaja, Kuusalu muusikakooli rajaja, Kuusalu pasunakoori dirigent ja muusikakollektiivide juhendaja.

7. novembril 2015. a Kuusalu rahvamajas toimunud Kuusalu pasunakoori 145. juubelikontserdil pälvisid „Jakob Priimanni meenutise" auhinna Taavi ja Niina Esko, Kuusalu Keskkooli muusikaõpetajad ja koorijuhid, kes on asutanud ka Eesti Noorte Segakoori ja kasvatanud tänaseks mitu generatsiooni lauljaid. Pronksist auhinnameene autor on skulptor Aivar Simson.

President Alar Karis andis Valklas kodanikuõpetuse välitunni Kuusalu koolinoortele. 30. novembril 2021 ehk Eesti omariikluse põlistumise päeval andis riigipea Valkla mälestuskivi juures kodanikuõpetuse välitunni Kuusalu Keskkooli noortele, kes valmistasid ette koolipere küsimused ja tegid intervjuu. Kohalesaabunuid tervitas äsja 150-aastaseks saanud Kuusalu pasunakoor.

Valkla piirikivi – Vabadussõja mälestuskivi meenutab sõjasündmusi tekstiga „Siia maani ja mitte kaugemale!“. 3. jaanuaril 1919 suutis Eesti sõjavägi kindral Johan Laidoneri juhtimisel Valkla külast Punaarmee taganema sundida. Meenutuskivi püstitati Valkasse aastal 1934 ja lõhuti seitse aastat hiljem. Kivi taastati vanas kohas 1989. a suvel ning avati pidulikult 10. augustil 1989.

Riigipea austas langenute mälestust lillekimbuga. *„Nendel päevadel tähistame matemaatilist murrangut, mil Eesti on olnud alates 1918. aastast kauem iseseisev kui sõltlane ehk okupeeritud,“* põhjendas riigipea, miks just nüüd ja selles paigas välitundi pidada. Selle aasta 30. novembril sai Eesti Vabariigi vabana elatud päevade arv ühe võrra suuremaks kõikide okupatsioonide all elatud päevade koguarvust. Iseseisvuse väljakuulutamise järel tuleb kõikide okupatsioonide ajal oma riigi päevi kokku 18 950.

„„Siia maani ja mitte kaugemale!“ lubab tekst Valkla kivil. Vabadussõja ajal oli paljudel julgust ja tarkust hakata vastu suurele vastasele, kelle vägi näis määramatult võimas ja tundmatu. Siin peatus rinne ja võit pöördus meie poole,“ rääkis president Karis. *„Täna on meil aga teised mured ja teised rinded kui 103 aastat tagasi.“* Ühena nendest rinnetest nimetas riigipea võitlust koroonaviirusega. Kahjuks ei kehti selles võitluses deviis „Siia maani ja mitte kaugemale“. Viiruse piiramisrõngas on tugev ja see on valusalt ka meie tagalas. *„Vajame nüüd tarkust ja julgust kanda igaühe vastutust kogu ühiskonna eest, mis tähendab oskust näha enda õigustest kaugemale, näha ühiskonda laiemalt. Selliste kriiside lahendamine on meie kõigi ühine vastutus,“* rõhutas president Karis.

Kuusalu pasunakoor on oma ajaloos teadaolevalt nüüdseks kahel korral pidanud edasi lükkama oma juubelikontserti. 1920. aastal ei saanud orkester tähistada 50. sünniaastapäeva Eesti Vabadussõja lõpuaasta keerulise aja tõttu ja kontsert tuli pidada aasta hiljem – 1921. 100 aastat hiljem oli Kuusalu pasunakoori 150. sünnipäeva kontsert algselt kavandatud toimuma 14. novembril 2020. Kontserdi toimumisaega on tulnud alates 2020. a kevadest alanud koroonaviiruse pandeemia tõttu edasi lükata nüüdseks kolmel korral: algul 17. aprilliks 2021, siis 30. oktoobriks 2021.

EV President ja Kuusalu Pasunakoor 30. novembril 2021 Valkla mälestuskivi juures.
Foto Raul Valgiste

Aga Kuusalu pasunakoor on visa, juubelikontserdi kava on põnev ja mitmekesine ja kontsert tuleb kindlasti – kalendris on uus Kuusalu pasunakoori 150. sünnipäeva kontserdi toimumise aeg – 21. mai 2022!

Kuusalu pasunakoor on Veljo Tormise Kultuuriselts MTÜ rahvakultuurikollektiiv ja tegutseb igapäevaselt Hugo Lepnurme Kuusalu Kunstide Kooli ruumides.

Ott Kask
Kuusalu pasunakoori dirigent

Kasutatud allikad:

Frederick Fennell (1914–2004) „The Time and the Winds"; Jakob Priimann (1846–1923) „Meenutised"; Gustav Vilbaste (1885–1967) „Jooni Kuusalu Muusikaelu arengust"; Endel Vahermaa (1916–1994) koduarhiiv; Anneli Rummi Tallinna Pedagoogilise Seminari diplomitöö „Kuusalu muusikaelu ajavahemikul 1867–1969"(2003); Kuusalu Rahvamaja arhiivimaterjalid; Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi arhiivimaterjalid; Vabariigi Presidendi Kantselei infomaterjalid; ajalehed Harju Elu ja Sõnumitooja.

Puhkpillipisik ja kuidas sellega toime tulla

Pisikutest ja viirustest rääkimine peaks olema tänasel päeval lubamatu. Aga siiski, mingi puhkpilliviirus on siin Eestimaal ringi tiirelnud juba üle 150 aasta. Mina nakatusin sellesse aastakümneid tagasi ja pole seda endast välja saanud. Veel hullem – olen nakatunud ka oma tütre ja pojatütre. Ilmselt sellega asi ei piirdu, see viirus nii kergesti ei taandu.

Minu kodukandis Türil on puhkpill olnud au sees väga pikka aega. Tänasel päeval ühendab puhkpillimängijaid orkester Türi, millel täitub uue aasta algul kahekümnes tegevusaasta. Orkestri uuendamise võtsid aastal 2002 ette kaks entusiastlikku puhkpillimeest: Rain Kaarjas ja Aivar Lai. Dirigent leiti muusikakoolist – õpetaja Ants Oidekivi. Vaja oli veel korralikku pilliparki ja kõige olulisem – leida huvilisi-mängijaid. Kuna õpetaja Ants asus usinalt oma õpilasi orkestrisse suunama ja läbirääkimisi peeti ka varem mänginud täiskasvanutega, siis 40-liikmeline kamp oligi koos. Õpilasi tuli aina juurde, ühed lõpetasid, teised alustasid ja pidev järelkasv oli olemas. Parimatel aegadel on orkestri nimekirjas olnud ligemale 50 mängijat. Puhkpilliorkestreid jagus ka üle Järvamaa, korraldasime isegi Järvamaa puhkpilli žanripäevi ja koosmängimisi. Siis äkki jäi Järvamaale ainult üks laulupeol marssiv orkester – Türi orkester. Puhkpilliorkestrite read hakkasid vähenema.

Mina kultuurikorraldajana hakkasin juurdlema põhjuste üle. Leidsin mitmeid, aga see on kõik ainult minu arvamus. Pikka aega räägime laulu-ja tantsupeost, kui oluline see on meile, eestlastele. Kuidas laulukoorid laulukaare all kõlavad ja milliseid mustreid teevad tantsurühmad staadionil! Ilus! Aga unustatakse ära, et ka pillimehed on käinud laulupidudel sama kaua, kui pidusid on olnud. Viimastel aegadel on pillimeeste värk nagu kaasa lohisenud ja püsinud entusiastlikel juhtidel, dirigentidel. Puhkpillimees on juba kord selline tagasihoidlik, ei trügi ega torma, saab ikka kuidagi hakkama.

Aastakümneid tagasi oli loomulik, et igas endast lugupidavas koolis oli oma orkester, mis sest et pillid olid Tuula või Leningradi samovarivabriku omad, ikka sai mängida, sest õpetaja ütles, et saab küll.

Minul on kogemus väikesest Kabala külast, kus põhikoolis õppis 60 last ja nendest 32 mängis orkestris. See oli meie jaoks loomulik vaba aja veetmise viis. Me mitte ainult ei mänginud õpetaja August Pärli käe

all, vaid saime sealt ka lavakogemuse, suhtlemisoskuse, kollektiivis tegutsemise põhimõtted, õppides viisakust, üksteisega arvestamist ja palju muud – saime pisiku, noh!

Kui ma lähen oma pasunaga peole, siis ma olen jalus igaühel. Lauluväljakul, kus on tuhanded lauljad imelistes rahvarõivastes, trügin mina T-särgis ja pasunaga laulukaare alla. Kümmekond aastat tagasi ei tulnud ühelegi rahastajale pähe, et ka orkestrimängijad võiksid tahta kaunist vormi, millega laulupeole minna. Laulukaare all peab sättima pulti ja noote, häälestama imevaikselt pille ja siis kolima oma pasunaga lavale, mis võtab ikka omajagu aega, ja siis jälle lavalt alla – pult ja pill ja noot! Aga muusika, mida mängitakse, kõlab laulupeoga imeliselt kokku. Mõelge nüüd ise, kui palju sekeldamist! Kes viitsib ometi tänapäevasel internetiajastul niipalju sahkerdada, kui laulukoori noodid saab kätte väikesest läpakast, lihtsalt kõnnid lavale ja laulad oma ilusad laulud ära! Aga puhkpillimängu pisik on küljes ja pääsu pole, õnneks mitmel tuhandel eestimaalasel!

Orkester Türi võlu on noortes mängijates, kes tulevad Türi muusikakoolist, ja nõudlikus muhu huumoriga dirigendis Ants Oidekivis. Oleme käinud kontsertreisidel välismaal ja Eestimaal, esinenud festivalidel, laulupidudel, perekondlikel sündmustel, avamistseremooniatel ja pidulikel sündmustel. Meeldejäävamaks võiks lugeda osalemist igasuvistel Hiiumaa puhkpillipäevadel, mille eestvedaja on üks suuremaid puhkpillientusiaste maamunal – Toomas Paap. Seal oleme osalenud 15 aastat. Hiiumaal käimine on esinemine ja puhkus käsikäes.

Orkester Türi laulupeol. Foto Anneli Kenk

Orkester Türi pillimehed peale esinemist Hiiumaa Kohvikutepäevadel.
Foto Kaja Hiis-Rinne

Paljud õpilased on saanud esmakordselt tulla kodust välja ilma vanemateta ja peavad iseseisvalt eluga toime tulema. Seda on tore kõrvalt vaadata. Üks noormees oli otsustanud muusikakooli pooleli jätta (nagu ikka 3. klassis), aga peale Hiiumaa reisi tormas koju ruttu emale teatama, et ärgu ta mingil juhul pilli ära viigu, nüüd alles mäng algab. Muusikakooli puhkpilliõpilaste väljund on orkester. Selle kaudu saavad muusikaõpingud hoopis teise tähenduse.

Omajagu negatiivsust puhkpillivaldkonda lisas ärevust tekitav olukord riigi esindusorkestri – Eesti Kaitseväeorkestri ümber. Südame tegi siiski soojaks ühiskonna reaktsioon toimunud otsuste suhtes ja avalik toetus kaitseväeorkestrile. Siit võib järeldada, et pikaaegse traditsiooniga puhkpillimuusika on eestlastele väga oluline.

Orkester Türi on jätkanud oma tegevust ka tänapäevasel keerulisel ajal vastavalt võimalustele. Mööduva aasta tähtsündmuseks oli suur vabaõhukontsert Türi lauluväljakul koos meie kandist pärit nimekate solistidega. Kaasasime professionaalseid Eestis tuntud pillimehi, mis oli orkestrantidele suur elamus – mängida ühes rivis oma valdkonna parimatega. Lavatäis pillimehi ja hea muusika oli kohale meelitanud üle 1000 kuulaja.

Need olid lihtsalt ühe eufooniumimängija mõtted aastal 2021. Kogu südamest soovin puhkpillivaldkonnale üle Eesti püsimist, väsimatuid eestvedajaid, hoolimist ja kokkuhoidmist! Märgakem enda ümber puhkpillimuusikat ja -mängijaid!

Ülle Välimäe
Orkester Türi eufooniumimängija

Muusikat peab olema meeldiv esitada ja kuulata

Muusikaarmastust ja laulupidude traditsiooni annavad ja kannavad Eestimaa eri paigus edasi meie laulukoorid ja orkestrid, kelle ees tegutsevad teotahtelised ja muusikat armastavad inimesed. Rõõmu teeb see, kui seda oskust kantakse põlvest põlve.

Juttu tuleb sellest, kuidas üks Tallinna poiss Lääne-Virumaale oma kodu rajas ja puhkpillimuusika taktis oma elu kujundas, nakatades sellega ka oma lapsi. Räägime Vallo ja Taavi Taari puhkpillimängu armastusest ja selle mõjust nende eluteel.

Väike-Maarja muusikakooli direktor ja puhkpilliorkestri dirigent Vallo Taar on sündinud Tallinnas, elutee viis ta pere Jõgevale, kus ta alustas kooliteed. Vallo vanemad ja vanavanemad ei ole olnud otseselt muusikaga seotud, kuigi ema-isa laulsid kohalikus kooris. Saatuse tahtel sattus Vallo pioneeriorganisatsioonis fanfaristiks ning kuna pillipuhumine tuli hästi välja, kutsus muusikakooli puhkpilliõpetaja ta pillimängukunsti õppima. Nii sai alguse trompetiõping Jõgeva muusikakoolis. Hiljem jätkas ta õpinguid Heino Elleri nimelises Tartu Muusikakoolis ja Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Talle meeldis väga erialaõpetaja Ilmar Lääne ja seepärast oli ta ka tubli pilliharjutaja. Tänaseks on Vallo mänginud 40 aastat trombooni. Ise on Vallo olnud väga suureks eeskujuks oma pojale Taavile, kes alustas 6-aastaselt isa juhendamisel eelklassis trompetiõpinguid. Täna on neist saanud kolleegid Väike-Maarja muusikakoolis.

Muusikakool hoiab orkestri elus

Puhkpillimuusika entusiaste on Väike-Maarjasse aastakümnete jooksul jagunud ja orkestridki on vahelduva eduga tegutsenud. Peale 22 aasta pikkust pausi hakkas 1995. aastal puhkpillimuusikale Väike-Maarjas taas hinge sisse puhuma ja seda au sisse tõstma Vallo Taar. 2020. aastal tähistati pasunakoori 25. tegutsemisaastat juubelikontserdiga.

„Teen seda selle pärast, et muusika on imeline, mängisin ise sõjaväeorkestris. Väike-Maarja orkestri lugu on natuke keerulisem. Elu tõi meid koos abikaasaga Väike-Maarjasse, kus olime koos kultuuritöötajad. Siin polnud juba palju aastaid orkestrit olnud, aga ümbruskonnas olid mõned muusikud, kellega läbi

Vallo Taar. Foto Kairi Voosalu

käisime. Nemad soovitasid, et hakka orkestrit tegema. Peamiseks mõjutajaks sai abikaasa Mare, kes mingi kavalusega mind selleni viis. Alustasime seitsmekesi, nüüd on orkestris mängijaid 26," meenutab Vallo algusaastaid.

„Puhkpillimuusika on Eestis olnud kaua au sees – sõjaväeorkestritest kuni tänapäeva kontsertorkestriteni välja. Kahju, et praegu on tekkinud olukord, kus professionaalsete muusikute vajalikkus on küsimärgi alla seatud. Olgu selleks ilmestavaks näiteks sündmused Eesti Kaitseväe orkestri, praeguse Sõjaväeorkestri ümber. Me vajame inimesi, kes rõhutaksid puhkpillimuusika olulisust," nendib Taavi.

Kuidas Taarid aga ise seda järjepidevust hoiavad?

„Saan orkestrit teha ainult tänu muusikakoolile, sealt tuleb peale noori muusikuid, peamiselt küll minu enda praeguseid ja endisi õpilasi. Esimesest koosseisust on jäänud vaid neli mängijat," selgitab Vallo.

Hetkel on peamiseks ülesandeks kollektiivi kooshoidmine. Koroonaviirus on tinginud selle, et esinemisi on vähemaks jäänud ning ka proovide tegemine raskendatud.

Meeldiv kuulata ja esitada

Taavi trumbiks on õppimine, analüüsimine, harjutamine ja õpetamine. Hetkel on tema prioriteediks magistriõpingud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias puhkpilliorkestri dirigeerimise erialal, milles väga oluline osa on praktiseerimisel, mida on hea teha kodukoha orkestriga.

Et olla hea juhendaja, tuleb seda kõike teha tihti oma aja ja pere arvelt ning suurest südamekutsest. *„Minu südameasi on minu kodu ja perekond. Kui aga puhkpillimuusikast rääkida, siis on selleks laulupidude repertuaar,"* tõdeb Vallo. Seetõttu andsin nõusoleku osaleda Eesti Puhkpillimuusika Ühingu juhatuse töös, sest viimastel laulupidudel on puhkpilliorkestrite repertuaar olnud tehniliselt liialt raske ja ebameeldiv. *„Muusikat peab olema meeldiv esitada ja ka kuulata!"* on Vallo veendunud.

Taavi jaoks on oluline jätkata puhkpillimuusika populariseerimist ka väiksemates piirkondades, mitte ainult linnades.

Kust aga leiavad orkestrijuhid-õpetajad oma tööks inspiratsiooni?

Eks ikka õpilastest, kodust ja orkestri tegemistest. *„Parimaks inspiratsiooniallikaks on õpilased ja loomulikult nende vanemad, kes neid suunavad ning aitavad kaasa võsukeste distsiplinaarsele suhtumisele ning järjepidevusele. Loomulikult on inspiratsiooni ka muusikast – geniaalsete suurkujude teostest nagu Beethoven, Tšaikovski jne. Meil on ka Eestis häid heliloojaid,"* selgitab Taavi.

Kriitiline, aga delikaatne

Iga õpetaja on mingis mõttes suunaja ja teenäitaja. Ehk siis valdkonna aktiivne mõjutaja, kelle sõna võetakse arvesse ning kelle ees tuntakse teatud määral aukartust. Eks ole nii Vallo kui Taavi omamoodi suunajad oma kogukonnas, et lapsed harjutaks pilli ja valdkond jääks kestma.

Öeldakse, et igal õpetajal on oma käekiri, mis on paljuski kindlasti kujunenud nende endi õpetajate eeskujul. *„Minu eeskuju on olnud minu õpetaja Jõgeval. Temal oli põhimõte, et õpilane, kes õpib puhkpilli, peab alates kolmandast klassist osalema puhkpilliorkestri töös. See arusaam kehtib ka minu juures ja see kannab vilja,"* kinnitab Vallo rahulolevalt. Taavi puhul on rõhk sõnadel: töö, kohusetunne, kõla, esitusilmekus, tehniline korrektsus. Tänapäeva noored muusikud on õpetajate arust teotahtelised – mida

rohkem harjutavad, seda paremini ka pillimäng välja kukub. Õpetaja töös peab olema ka parajalt kriitikat nii enda kui õpilaste suhtes, hoolimata sellest, et alati ei sõltu kõik enda tegemistest ja tahtmisest.

„Usun, et kriitikat tuleb osata delikaatselt serveerida ning analüüsida, et ei kaoks rõõm muusika tegemisest,“ on Taavi veendunud.

Õpetaja roll ei ole mitte ainult õpetada, vaid ka ise õppida. Vallole ja Taavile on nende õpilased õpetanud kannatlikkust, et järjepidev töö aitab kaasa eduka tulemuse saavutamisel. Vastastikune õpetamine lubab rõõmu tunda igast kordaläinud asjast. *„Pean kordaminekuks seda, kui minu õpilane esineb edukalt konkursil, selliseid õpilasi on mu õpetajakarjääris olnud mitmeid. Samuti on oluline oma poegade edu. Tänaseks on Taavi jõudnud orkestrijuhi ja pedagoogi ameti juurde. Anti, kes oli omal ajal konkursil osaledes oma vanusegrupis parim tuubamängija, elab praegu Austraalias, aga võimalusel tuleb ikka laulupeoks kohale, et olla orkestrile toetavaks jõuks,“* nendib Vallo.

Puhkpillimuusika peab kestma

Taavi peab üheks oma suuremaks kordaminekuks TÜ Viljandi kultuuriakadeemia lõpetamist, kus õppis neli aastat koolimuusika erialal. *„Õpingud pere ja töö kõrvalt nõuavad tohutut ajaplaneerimist, distsipliini ja tugevat sihti eesmärgi saavutamiseks. Väga oluline on lähedaste mõistev ja toetav suhtumine, mille eest eriline tänu abikaasa Pillele,“* kinnitab Taavi.

Iga õpetaja süda rõkkab rõõmust, kui tema õpilastel läheb hästi. Vallo pika õpetajakarjääri jooksul on neid tublisid olnud päris mitmeid. *„Nimetaksin ehk järgmised: Mart Aus, Taavi ja Anti Taar, Rainis Lükk ja Karolina Alt, viimased kaks on olnud lähiajal kõige tublimad. Aastate jooksul on neid olnud tublisti rohkem, kes on konkurssidel olnud edukad ja orkestris tublid pillimängijad. Mart ja Taavi on jätkanud muusiku- ja pedagoogikarjääri. Eks seegi annab põhjust rõõmustamiseks!“* lisab Vallo.

Taavi toob välja trompetimängijad Aleksis Akseli ja Mihkel Ilvese, nemad on ka orkestris tublid mängijad. *„Meil on mitmeid perekondlikke kooslusi. Mängivad isa, tütar ja lapselaps või vennad-õed. See annab lootust, et puhkpillimuusika siin veel kestab,“* on Taavi

Taavi Taar. Foto Elisa Taimre

veendunud. Kindlasti väärib ära märkimist õpilaste kodune suhtumine – järjekindlus ja distsipliin.

„Olen õnnelik inimene, et olen saanud teha tööd, mis minule meeldib ja rõõmu valmistab. Ees on ootamas uued proovid, konkursid ja esinemised. Olen tänulik kõigile, kellega oleme koos musitseerinud!“ heidab Vallo helge pilgu tulevikku.

Taavitki on ees ootamas aktiivne osavõtt ja kaasaaitamine nii muusikamaailmas kui kultuurielu edendamisel.

Ikka kannatlikkust muusikaarmastuse edasiandmisel väikestele muusikasõpradele!

Vallo ja Taavi Taariga vestles **Annika Aasa**
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Lääne-Virumaal

KÄSITÖ

Väljakutseid pakkuv käsitööaasta

Eestlased pole kunagi nii hästi elanud, meil on majanduskasv, palgatõus, küps ning elujõuline ühiskond, aga õhus on rabedus ja ärevus...

Endiselt pean nentima, et pea kaks aastat kestnud kriisis on enim kannatanud turismivaldkond, sealhulgas käsitööettevõtjad ning eriti Tallinna vanalinnas toimetavad käsitöölised. Suvi andis siiski mõnusa hoo siseturismile, hakkajad meistrid leidsid võimalusi käsitöömüügiks, töötubade korraldamiseks, aktiivseks käsitööeluks. Suve lõpp ja turistidele avatud Eesti tõi lõpuks rahva ka Tallinna vanalinna, aga seda ainult kuniks oktoobrini. Sügise saabudes ning koroonanumbrite kasvuga tulid uued piirangud, uued riiklikud soovitused.

Meie suurim ettevõtmine Mardilaat kolis taas virtuaalmaailma. Ärajäänud otsekontaktid ja kohtumised, mõõduvõtmised ning koosolemised oleksid pidanud andma uut energiat, teotahet ja uusi ideid. Käsitöö on loomevaldkonna tähtis osa, loomingu alalhoidmiseks on koostegemise sünergia hädavajalik. Loomulikult olime sel aastal, võrreldes eelmisega, virtuaalset laata korraldades kogemuse võrra rikkamad: mardilaat.ee statistika näitab, et käsitööhuvilisi jõudis kodulehele rohkem ja seal viibiti võrreldes eelmise aastaga kauem.

Aastaga on juurde ehitatud hulk uusi e-poode ja Facebooki kauplusi. E-käsitööpoe pidamine nõuab oskusi, palju töötunde ning vilumust seal toimetada. E-kaubandusel on käsitöös kindel koht, aga ideaalis peab see toimuma paralleelselt otsekontaktide, lugude jutustamise ja pärandi edasiandmisega. Teistmoodi aeg on pannud meid taas mõtlema ka käsitöö hinna üle, õiglase hinna peame kujundama meie ise. Käsitöö pole esmatarbekaup, lisaks esemele pakume ju emotsioone.

Keerulised ajad on ikka loonud pinnase uute ideede tekkeks. Ja vaatamata kõigele on õhus suur soov luua ja tegutseda, huvitavaid ettepanekuid on tulnud lähemalt ja kaugemalt. Laseme neil veel hetke ajas küpseda, et siis teile tutvustada.

Viimased kaks aastat oleme jutustanud lugusid käsitööd tegevatest meestest. Teema-aasta kuraator Meelis Kihulane on korraldanud virtuaalseid kohtumisi, koostanud näitusi ja katalooge väga eriilmelistest, eri käsitöötehnikaid viljelevatest meestest. Näitus „Mehed teevad käsitööd“ on nüüd mööda Eestit tiirule saadetud. Kui soovid peatust enda kodukohas, siis selleks on võimalus, anna meile märku!

Järgmisel aastal saab käsitööliidu taastamisest 30 aastat. Uus aasta toob ka uue teema: aastatel 2022–2023 on keskpunktis lapsed ja noored ning nende teod käsitöömaastikul. Koos pärijatega hoiame käsitöö elujõulisena!

Liina Veskimägi-Iliste
Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu
juhatuse esimees

Saarlased jutustasid lugusid XXIV käsitööpäevadel

1996. aastast alates on Eesti Rahvakunsti ja Käsitööliit korraldanud igal kevadel Eestimaa eri paikades käsitööpäevi. Nende eesmärk on tutvuda kohaliku traditsioonilise käsitööga, kuulata ettekandeid käsitööettevõtjatelt ning külastada nende meistrikodasid.

XXIV käsitööpäevad, mis pidid toimuma eelmise aasta kevadel, said teoks seekord hoopis 15.–16. oktoobril Saaremaal. Esimesel päeval toimus Kuressaare Ametikoolis konverents, mille põhiline eesmärk oli üle Eesti kokku tulnud käsitööhuvilistele näidata, et käsitöö ei ole ainult vanaemade sokikudumine. Programmi kokku pannes püüdsime näidata erinevaid käsitööettevõtluse vorme ja tehnikaid. On meil saarel ju olemas nii traditsioonilised käsitööliigid, nagu lõngatootmine ja villatööstus; rahvarõivaste valmistamine; kinnaste-, sokkide- ja kangakudumine; viltimine ja puidutöö; aga tegeletakse ka uuemate käsitööliikidega, nagu pilliroost esemete valmistamine ja makramee sõlmimine.

Kuressaare Edukontori juhi Kristel Oidenberg-Kelder ja Saarte Koostöökoja ettevõtluse suunajuhi Sulvi Munki ettekannete sisu andis kohaletulnuile teadmise, et edukad käsitöölised võivad tegeleda nende katusorganisatsioonide abil nii lapitööde õmblemise kui kreemide valmistajatena. Tore oli kuulda, et käsitöölisi toetatakse nii ruumide rendileandmisel kui ühisel turustamisel. S. Munk rääkis ettekandes ka Ehtse märgise ideest, kasutusvaldkondadest ja kasust käsitöölistele. Ehtse Saaremaa toote märgis antakse vilunud käsitöölistele, kes kasutavad oma tooteid tehes võimalikult palju kohalikku materjali ja teevad seda kõrgel tasemel. Märgis ongi omamoodi nagu kvaliteedimärk ettevõtjatele. Väikestele käsitöölistele on see tunnustus, sest sama märgist kannavad ka suured ja tuntud Saaremaa ettevõtted ja kaubamärgid. Nii saavad väikesed käsitöölised koos suurte ettevõtetega ühist Saaremaa lugu jutustades end edukalt turundada.

Ettevõtjatepoolseid ettekandeid oli konverentsil kolm. Põneva ettekande esitasid kaks noort naist: Kadri Tilk ja Siiri Künnapas, kes rääkisid makrameest kui väga vanast käsitöötehnikast. Me mäletame kõik oma lapsepõlvest, et toalilled rippusid makrameevõrkudes. Kuid tuli välja, et tänapäeval on sellest tehnikast saanud hinnatud kujundusdetail kodudes ja naised koolitajatena oodatud üle Eesti oma tarkusi jagama. Üllatusena tuli, et makramee on ka nõutud pulmakaunistus ja kahel noorel naisel käed-jalad pulmade kaunistamisel tööd täis. Sära nende silmis näitas, et noored on leidnud endale meelepärase tehnika ja koha käsitöömaastikul.

Jaanika Tiitson rääkis oma teest lapitöötegijana. Tema ettekandest jäi kõlama mõte, et ta ei müü mitte lapitehnikas õmmeldud tekke, vaid lugusid ja elamusi. Jaanika on leidnud oma niši, tehes pulma- ja juubelitekke. Tekk tellitakse kas kingisaaja päritolu, magamistoa värvide või tema tegevusalade järgi. Tihti tuuakse õmblejale ka oma väikseks jäänud riideid. Nii on hiljem kõik mälestused suurde tekki õmmeldud.

Seekordse aasta käsitööettevõtja tiitli, mida igal aastal annab välja Eesti Rahvakunsti ja Käsitööliit, pälvis Saaremaa mees Vello Kaasen. Vello on kuldsete kätega mees. Mõned aastad tagasi ehitas ta üksinda ja tööst mõnu tundes üles vana rehielamu. Kõik puidutööd tegi ta ise ja sai nii oma perele kauni kodu. Seda hinnati ka Saaremaa Kauni kodu tiitliga. Aga saarlased ei tunne Vellot ainult seoses puutöödega. 2015. aastal osales ta koduleiva konkursil, kus saavutas oma leivaga esikoha. Seda leiba võib siiani kauplustest osta Kopli talu käsitööleiva nime all. Oleme Saaremaal uhked, et meil on nii tubli, osav, töökas ja tarmukas meister!

Oma ettekandes rääkis Vello Kaasen, kuidas ta oma südamlike kiiklammaste, pinktallede ja -oinasteni jõudis. Läbinud mitmed koolitused ja katsetanud erinevaid ideid, jäi ta lõpuks puidust ja lambanahast tehtud lammaste juurde, mille puiduosa on osaliselt treitud, osaliselt käsitsi tahutud. Oma toodete valmistamiseks on ta inspiratsiooni saanud eestlaste vanadest käsitöötraditsioonidest ja ühendanud need tänapäevaste praktiliste vajadustega. Vello tõi välja ka mikroettevõtja probleemi: kust leida vajadusel abitööjõudu? Enamasti on käsitöölistest saanud loovettevõtjad, kes on teinud firma selleks, et elada teatud elustiilis, ja teha seda, mis meeldib.

2021. aasta parim käsitööettevõtja Vello Kaasen. Foto Mareli Rannap

Keeruline on aga suurenenud tellimuste puhul leida sama kirglikku ja pühendunud töötajat kui loovettevõtja ise.

Lugude jutustamise vajalikkusest oma toodete turustamisel ja loovuse arendamisest rääkis oma ettekandes konkursi „Saaremaa Päike“ projektijuht Triin Arva. Ta andis ülevaate Saaremaa noorte ettevõtlikkusest ja käsitöö osast selles. Tuli välja et mitmed koolinoored on edukalt jõudnud läbi konkursi käsitööturule, tehes näiteks puidust esemeid.

Saaremaa rahvariided on väga eriilmelised igas kihelkonnas. Palju esemeid on muuseumides säilinud, kuid osade kohta puuduvad nimetused. Väga põneva uurimistöö vilju tutvustas konverentsil pärandkultuurispetsialist Mari Lepik. Ta oli kahe aasta jooksul uurinud põhjalikult vanu rahvalaule ja kirjutanud neist välja erinevaid viiteid rahvarõivaste nimetuste ja nende kandmistraditsioonide kohta Saaremaal ja Muhus. Mari koos kaasautori Ainika Jakobsoniga kuulasid tunde rahvalaule ja saadud tulemustest koostas Mari Lepik graafikuid ja süstematiseeris saadud

andmeid. Nüüd on saarlaste sõnavara täienenud enam kui saja riideeseme nimetusega kohalikus murdekeeles. Ettekandja juhtis tähelepanu, kui oluline on põhjalik uurimine ja kui palju me oskuste omamisel rahvalauludest nii riietuse kui nende kandja kohta välja lugeda saame. Vastupidiselt tänapäevale, kus lauludes rõivastest eriti ei räägita, on vanad rahvalaulud täis viiteid rõivastele, mida inimesed 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses kandsid.

Päeva lõpetasid Muhu saare noored naised, Triinu Traumann ja Gea Promet, kes koos Piret Lemberi ja mannekeenidega tutvustasid kõigile, kuidas etnograafiliste sugemetega käsi- ja masintikandiga ning muude pärandtehnoloogiliste oskustega tänapäeva rõivaid

Muhulaste mood. Foto Mareli Rannap

kaunistada. Nii oli Piret Lember pannud muhu pätitikandid kleitide rinnaesisele, Triinu Traumann tikkinud masintikandina kleitidele muhu vanu mustreid ja kasutanud seda ka kangale prindituna. Gea Promet aga näitas, et muhu siilikuaia tikandit võib edukalt tikkida ka vööle ja seda mitte ühevärvilisena. Nende ettekandes oli kokku põimitud muusika, moedemonstratsioon, videoesitlus ja autoritepoolsed kommentaarid. Vaatajate ette toodi lood Muhu saare riietusest 19. sajandist tänapäevani.

Teisel päeval said saarele sõitnud inimesed käia paljude käsitööettevõtjate töökodades nende loomingu ja tööstiilidega tutvumas. Nii jagunesid inimesed mööda saart laiali. Kes käis vanas Leedri külas ekskursioonil ja sai maitsta ka Saaremaa kuulsaid kadakasiirupeid; kes käis aga Sõrve villaveskis tutvumas vanade traditsiooniliste käsitöövõtetega; kes sai osa Saare Vildi vildistuudios tehtavatest vilditoodetest ja tikanditest; kes käis Mare Kallase Nooda talus tutvumas tema haldjakuubede valmimise protsessi ja vanade toiduvalmistamise tavadega. Aga peale Saaremaa said huvilised käia ka Muhu saarel – seal tutvuti Muhumustri töökoja ja käsitööseltsi Oad ja Eed ruumidega.

Mareli Rannap
XXIV käsitööpäevade
peakorraldaja

Kangakudumisest Põltsamaal 2021. aastal

2021. aasta on olnud Põltsamaal kangakudumises viljakaim aasta! Põltsamaal on kangast kootud juba pikka aega. Siin piirkonnas on olnud tublisid naisi läbi aja. Asja juurde asudes tutvustame pisut kultuuritausta.

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) Põltsamaa Niguliste kiriku lõimeripstehnikas põrandavaibad, mis valmisid 1957. aastal, on kohalike naiste kootud. Vaipade mustri kavandas kunstnik Rudolf Sepp ning vaibad kooti kohalikus käsitöökombinaadis (meister Paula Roosvald, kuduja Aino Välbe-Meerits). Vaipasid on kokku viis: kaks pikemat kiriku vahekäikudes ja kolm kitsamat altari astmetel. Viimastel on kujutatud riste, ankruid ja südameid, mis sümboliseerivad vastavalt usku, lootust ja armastust. Altari ette minnes astuvad kirikulised (laulatuse puhul pruutpaar) mööda neid astmeid ja jäävad seisma kolmandale astmele – vaibale, millel on kujutatud südamed.

Kuna vaibad on juba üsna vanad ja kulunud, on neid püütud parandada, kuid tulutult. Seega sündis kahe kangakuduja Vilja ja Kersti peas hea mõte. EELK Põltsamaa Niguliste kirik vajab uut vaipa. Mõttetera veeretati kirikuõpetaja ja heade toetajate ette, kelle kaasabil hakkas mõttest valmima vaip. Toetajaid ja kaasaelajaid oli palju, tegijaid üks, et säiliks ühtlane kvaliteet ja kindel tempo. Kududa tuleb neli vaipa: vastavalt 27 m, 10,5 m, 4 m ning 3,5 m. Puhtalt kudumiseks kulub 2080 töötundi. Et ennast mitte lõhkuda, kehtestas Kersti endale piirnormi – ühel päeval ei koo rohkem kui 20 cm. Kokkuvõtteks ütleb ta: „Mis seal ikka erilist, naised on selliseid asju teinud ennegi.“ Üks vaip sai valmis ülestõusmispühadeks ja viidi kirikusse. Hetkel on vaip küll kirikus, aga rullis. Põrandale saavad vaibad täies ilus alles siis, kui kogu komplekt ehk altari astmete vaibad on ka valmis. Kersti kududa on veel ristide, ankrute ja südametega vaibad altari treppide jaoks: kolm põimevaipa.

Teine suurt tähelepanu pälvinud kangakudumisalane üritus toimus 2. oktoobril Põltsamaa kultuurikeskuses. XIX üle-eestiline kangakudujate infopäev tõi Põltsamaale hulga kangruid kõikjalt Eestist, kohapeal anti üle tiitel Kangasulane 2021. Päev Põltsamaal oli rahvarohke ja seda sai vaadata ka reaalajas läbi arvutiekraani, kus jälgijaid oli kõrghetkel 178 inimest.

Õigupoolest oli tegu lausa rahvusvahelise üritusega, sest näitusega osalesid ka kauaaegsed sõbrad Soomest Kokemäelt. Hanna Hakala-Rosu ja tema kolleegid küll sedapuhku ise koroonaviiruse tõttu reisida ei söandanud, kuid kangad õnneks koroonat ei karda.

Endine muuseumi juhataja Rutt Tänav andis külalistele ülevaate mineviku põltsamaalaste suurimatest käsitööalastest saavutustest ning kodu-uurijast kangur Anne Ütt rääkis kangaringi ajaloost.

Tänavuse infopäeva teemaks oli „Uuesti uus" ning kõige põnevamad ettekanded tutvustasid tõesti uudseid tehnoloogiaid. Jõgevalt pärit Mari-Triin Kirs, Kõrgema Kunstikooli Pallas õppejõud ning Eesti Kunstiakadeemia üliõpilane, tutvustas oma vaateid ning kuidas ta neid kangaks vormistab. Nimelt hindab Mari-Triin vabadust ja looduspärasust. Tema eelistuseks on kasinus kui kõlbeliselt puhas, karske ja vooruslik.

Veelgi vingemaid teoseid ja tehnoloogiaid esitles reguleeritavate piivahedega soa (RailReed) leiutaja, rohkelt rahvusvahelisi näitusi teinud ning auhindu saanud Kadi Pajupuu, samuti Kõrgema Kunstikooli Pallas õppejõud. Tema julgustas kõiki oma töödes ette tulnud apsudes nägema uut ja kordumatut saluuti.

Pärastlõunal rääkis Marju Raabe Eesti kirikutekstiilidest ning oligi aeg tutvustada Põltsamaa kiriku uue vaiba saamislugu.

Üldse oli Põltsamaa linna eri ruumides välja pandud kümme väiksemat või suuremat näitust:

1) Põltsamaa Kangaringi aastapäevanäitus „Sünnipäevaks" (Põltsamaa kultuurikeskus);

2) Härjanurme Maarahva Seltsi kangakudujate ühisnäitus „Unistus on täitunud" (Põltsamaa kultuurikeskus);

3) Vägari Külaseltsi kangakudujate näitus „Uued võimalused" (Põltsamaa kultuurikeskus);

4) Puurmani kangakudumisringi näitus „Taas avastatud" (Põltsamaa raamatukogu);

Vaibaga õues. Foto Iris Pook

5) Soome Kokemäe kangakudujate näitus „Soome kangrud eile, täna, homme" (Galerii P-Art Põltsamaa lossihoovis);

6) Kadipuu tekstiilid OÜ näitus „APSaluut" (Meistritemaja galerii Põltsamaa lossihoovis);

7) Anne Üti kaltsuvaipade näitus „Kaltsuvaiba lugu" (Meistritemaja Põltsamaa lossihoovis);

8) „Uus vaip on sündinud" (EELK Põltsamaa Niguliste kirik)

9) 2021. a kangasulase konkursi näitus „Uuesti uus" (Põltsamaa kultuurikeskus);

10) näitus „Koetud käterätid" (Põltsamaa lossimuuseum).

Päev lõppes kangasulase tiitli väljakuulutamisega, mis tuli Põltsamaale Kersti Poogile kirikuvaiba kudumise eest.

Kõiki infopäeva esinemisi saab Youtube'ist järele vaadata.

Oktoobri keskpaigas tähistas Põltsamaa Kultuurikeskuse kangaring 60. tegevusaastat. Kangaring alustas tegevust kohe, kui uus kultuurimaja avati, seega 1961. aastal. Esimeseks juhendajaks oli Paula Roosvald, kes oli ise Kehtnas õppinud ja viis ringi läbi

Kirikuvaibaga kangakojas. Fotod Iris Pook

nagu koolitundi: kõik töövõtted võeti läbi ja kõik tuli kaustikusse üles kirjutada.

Kõik teavad tema kuldseid sõnu: „Igast naisest saab kuduja, kui tal on kannatust harutada." Kui Paula Põltsamaalt ära läks, tuli juhendajaks legendaarne Miisi, õige nimega Emilie Jürjen. Kudujaid oli aga nii palju, et peagi tekkis kaks kudujate rühma. Üldse on ringis osalenud 135–140 naist. Kudujaid on juhendanud ka Armilde Keskel, Urve Moori, Linda Vahi, Leida Kimmel, Aino Meerits, Hilja Toome, praegu juhendab Kersti Pook. Kangaring on nagu ühine pere, siin peetakse koos sünnipäevi ja tähtpäevi, arutletakse päevakajaliste teemade üle ja jagatakse näpunäiteid. Kord kuus saadakse ühiselt kokku ja arutatakse põhjalikult läbi, mida ühiselt kududa või kuhu mõnd näitust vaatama minna.

Täna osaleb Põltsamaa Kultuurikeskuse kangakudumise ringis aktiivselt 14 kudujat. Kord aastas korraldab kangakudumise ring oma liikmete töödest ülevaatenäituse Põltsamaa Kultuurikeskuses. Kangaring on pühendanud oma näitusi Eestis toimuvatele suursündmustele, nagu laulupidu ja „Eesti 100" üritused. Käidi ka Eesti Vabariigi 100. juubelisünnipäevaks valminud 100 m pikkuse vaiba jaoks Heimtalis Põltsamaa kihelkonna triipu kudumas. Põltsamaa Kultuurikeskuse sünnipäevaks sai kootud dekoratsioonideks kolm traditsioonilist kaltsuvaipa.

2010. a aitasid kangaringi naised kududa XI noorte laulu- ja tantsupeo tarbeks istmealuseid.

2017. a osaleti Põltsamaa Kultuurikeskuse laste rahvatantsurühma Tõrukesed jaoks rahvariide seelikukanga kudumisel, kooti kaheksa seelikuriide kupongi. Lapsed said esineda nendes seelikutes XII noorte laulu- ja tantsupeol „Mina jään".

Oleme igal aastal osalenud Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu korraldatud kangakudumise infopäevadel, mis toimuvad oktoobris Eesti eri paikades. Sellel aastal siis korraldasime seda meie Põltsamaal.

Põltsamaa Kultuurikeskuse kangaring on järjepidevalt tegutsenud 60 aastat ja jätkab oma tegevust ka tulevikus. Igapäevaselt otsime uusi ja huvitavaid mustreid ja uusi tänapäevaseid lähenemisi kangakudumise maailmas.

Kersti Pook
Kersti Kangrukoja perenaine

Pärandoskuste õpetamine: lõimeripstehnikas Avinurme põrandateki kudumise kursus

Avinurme on tuntud puukäsitöönduse poolest, ent siin oli ka silmapaistev kangakudumistraditsioon, mis on seni vähem tähelepanu pälvinud. Lõimeripstehnikas põrandatekkide kudumine oli Avinurmes 1950.–1970. aastatel väga populaarne tegevus ning piirkonnas üheks oluliseks sissetulekuallikaks. Kujunesid välja ka piirkonnale omapärased tehnikad, värvide ja mustrite kombinatsioonid. Põrandatekke ehk vaipu müüdi üle Eesti ning mõnel pool neid tuntigi hiljem juba Avinurme vaipade nime all. Ent kuna nõukogude aja alguses oli individuaalne ettevõtlus keelatud ja karistatav, toimus kudumine ja müümine pikka aega salaja. Nii jäi ka see traditsioon laiema tähelepanuta ja tuntuseta.

Põrandatekkide kudumine hääbus osalt seetõttu, et 1980. aastatel tulid poodidesse müügile juba erinevad vabrikuvaibad, teisalt vähenes ka lõimeripsi jaoks sobiva materjali kättesaadavus, kuni viimaks ei olnud seda pikka aega üldse saadaval. Kuid tänapäeval on lõimeripsi jaoks sobiv materjal taas müügile jõudnud, mis annab võimaluse tuua lõimeripstehnikas vaipade kudumise traditsioon taas Avinurme.

Korraldasime 2021. aasta juulist oktoobrini Avinurme Ajavaka pärandikoolis lõimeripstehnikas Avinurme põrandateki kudumise kursused Veinika Västriku juhendamisel. Veinika oli juhendajana meie kursuse jaoks ainuvõimalik ja parim valik, kuna ta üksnes ei valda vastavat kangakudumise tehnikat, vaid on Avinurme põrandatekkidest teinud ka seni kõige põhjalikuma uurimustöö ning tunneb Avinurme kudumistraditsiooni ajalugu ja eripärasid. Kursusel osales 12 naist, kes paaridesse jagunedes kokku kuue põrandatekiga tegelesid.

Kursuseks seadsime Avinurmes sisse Ajavaka ateljee – nagu sellele üks kursusel osaleja nime andis –, kus oli üles pandud kuus eri aegadest pärit kangastelge ning vanad käärpuud. Nii pakkus ateljee ka ülevaate kangastelgede ajaloost: vanimad teljed olid u 100-aasta-

Avinurme põrandateki kudumine. Foto Katre Pärn

Avinurme Ajavaka ateljee. Foto Katre Pärn

sed ülaltlaetavad kangaspuud 2 tallalauaga, nende kõrval hilisemad 4 tallalauaga maateljed ja veel hiljem kasutusele tulnud kirikangasteljed 8 tallalauaga. Lisaks soetas MTÜ kohaliku omaalgatuse programmi toetusel uued 8 tallalauaga kiriteljed ja käärpuu. Ateljeesse kolisime ka Avinurme pärandihoidja, linamuuseumi looja Ilse Rummeli teljed koos tema viimase pooleli jäänud põrandateki lõimedega, et see tekk kursuse käigus lõpuni kududa. Nii sai kursuse käigus tõestatud, et meie vaaremade teljed on ka täna ning ka lõimeripsi keerukusega kangaste kudumiseks sobivad töövahendid.

Kursuse eeltööna valisime Veinika abiga olemasolevate pärandvaipade seast välja viis põrandatekki, mille eeskujul uued tekid kududa. Uute tekkide muster ja värviplokkide jaotus jälgis algupära, ent värvivalik tulenes hetkel saadaolevast materjalist ning seetõttu erines eeskujudest.

Kursus algas 27.–28. juulil Avinurme põrandatekkide kudumise traditsiooni ja eripärasid tutvustava loenguga Veinikalt. Seejärel seadsime üles käärpuud ning alustasime kanga loomise ehk lõimede käärimisega. Kui traditsiooniliselt kääriti müügiks kudumisel üles 50–70 meetrit pikad lõimed, siis meie alustasime tagasihoidlikumalt: igale teljele sai kääritud 15-meetrised lõimed, millest saab umbes 12 meetri jagu põrandatekke. Seejuures sai järgi proovitud nii käärimine käärpuudel kui ka käärimisraamil – ning välja selgitatud mõlema lahenduse tugevused ja nõrkused nii pikkade ning rohkearvuliste lõimede käärimisel.

Teisel koolitusel, 11. ja 13. augustil, õppisime kangast rakendama – lõimede telgedele seadmist, niietamist ja soastamist. Ehkki meie algne plaan oli jõuda koolituse lõpuks tekkide kudumiseni, selgus peagi, et lõimeripstehnikas kanga rakendamine on omajagu keerukas ja aeganõudev protsess. Väljakutseid pakkus nii 15-meetriste lõimede poomile keeramine kui ka nende niietamine ja soastamine. Kuna Avinurme põrandatekile omase värviskeemi taasloomiseks tuli osalt kombineerida erinevate tootjate lõngasid, ilmnes juba kanga rakendamisel, milline mõju on materjalide erineval venivusel, ilmsiks tulid ka apsud, mis käärimisel said tehtud. Kootavatel vaipadel oli 900–1400 lõime, mille niisikutest ja soast läbi ajamine oli aeganõudev protsess, eriti veel keerukama mustriga vaipadel. Seejuures kasutasime nii kaasaegseid nailonniisikuid kui ka vaaremadest

jäänud puuvillaseid niisikuid ning saime peagi tunda, mis vahe on niisikute materjalil, kui neid seada 16 tükki ühele sentimeetrile.

Augusti lõpuks olid kangad rakendatud, tallalauad seotud ja kudumine võis alata. Septembris ja oktoobris said kursusel osalejad endale sobivatel aegadel käia ateljees kangaid kudumas ning ka sõpru ja pereliikmeid kuduma kutsuda. Katsetada sai ka erinevate koematerjalidega takunöörist trikotaažkoeni. Iseseisva töö ajal käis meid abistamas ka vaibameister Leeda Ots. Ehkki kõik kangad ei saanud oktoobriks veel valmis, korraldasime enne külmade tulekut siiski "lõikuspäeva" ja õppisime tekke teljelt maha võtma ja nende otsasid viimistlema. Ent pooleli jäänud kangastel seoti lõimed taas ette ja kudumine võis jätkuda.

Tagantjärgi vaadates oli see erakordne kursus. Esmalt väärivad tunnustust kursusel osalejad, kellest paljudel puudusid varasemad arvestatavad kangakudumise kogemused ning kahtlemata ei olnud lõimeripstehnikas kangas kõige lihtsam alguspunkt. Ent üheskoos ja üksteise toel õppides said kõik kangad loodud ja kootud. Ning telgedel kasvavad värvideküllased kangad olid magusaks preemiaks kanga loomisel ja rakendamisel nähtud vaeva eest.

Just seltsis õppimine oli see, mis tõestas ennast suurepärase õpivormina pärandoskuste õpetamise vallas. Korraga sai kogemusi omandada erinevate käärimisvahendite ja -võtete vallas, järele sai proovitud töötamine eri tüüpi kangastelgedel, erinevate niisikute ja materjalide kasutamisel. Õppida sai üksteise apsudest ja õnnestumistest, selmet kõik õppetunnid omapäi sammhaaval läbi teha. Kursus kasvas küll algselt plaanitust pikemaks ja töömahukamaks. Samas andis proovitükkide asemel pikema kanga kudumine ka realistlikuma kogemuse tööst, mida põrandateki valmiskudumine nõuab.

Põrandateki kudumise kursuse taustal seadsime ateljeesse ka Avinurme põrandatekkide näituse. Kursusel osalejate abil kogusime kokku u 70 põrandatekki ja -vaipa 1930. aastatest kuni kaasajani. See andis omakorda inspiratsiooni Avinurme põrandatekkide kudumisega jätkamiseks. Juba uuel aastal alustame õpitud teadmiste ja oskuste järeleproovimisega ning ka Avinurme vaibapärandi uurimise ja talletamisega.

Katre Pärn
MTÜ Avinurme Ajavakk
projektijuht

Salapärane kupuliud

Teadaolevalt on just Tartumaalt paljud head ideed ja algatused hoo sisse saanud ning ka teoks tehtud. Otsisin minagi Tartumaa mustreid, mis ei oleks üle ekspluateeritud, oleksid uudsed ning piirkonda iseloomustavad. Olin kindel, et meie esivanemate pärandus ei ole kätketud vaid seelikutriipudesse ja kaheksakanda. Uskusin, et Tartumaad iseloomustavaid mustreid leiab väga erinevatest kohtadest – tarvis vaid silmad lahti hoida, otsida ja vaadata!

Netiavarustes surfates leidsin ühe toreda artikli 1936. a Postimehest, kus juttu Kodaverest leitud kupuliuast. Teema ja ese kõnetasid, kuid jäid ajapuudusel siiski oma aega ootama. Tänu sellele, et Tartumaal kuulutati välja meenekonkurss, sai idee teoks. Keraamiliste liudade tegemisel olid eeskujuks vanad laiad ja madalad puidust kausid, mille sees omakorda väiksem kauss. Selliseid kausse nimetati: kupuvaagen, napaliud, umik, tsopoliud, kupuliud, kupuga kauss jne.

Kui kupuliuast pikemalt rääkida, siis 1936. aastal Eesti Rahva Muuseumi (ERM) selleteemalisele küsitluslehele nr 17 oli vastajaid üle Eesti. Küsitluse eestvedajaks oli Amanda Raadla. Postimehe (nr 341, 17. detsember 1936) artiklis „Mõistatuslikke esemeid muuseumis“ anti teavet ja kutsuti küsimustele vastama. Väljavõte artiklist: *„Eesti Rahva Muuseumi on kogunenud aja jooksul mitmesuguseid esemeid, mis on ilusad ja huvitavad, kuid millede kohta sageli ei teata, mis asjad nad on olnud. Ei teata ka seda, kas nad on olnud mingid üldtarvitatavad esemed. Või nad on ainult juhuslikult mõne meisterdaja poolt valmistatud*

Kupuliud Eesti Rahva Muuseumi kogudest.
Foto: Eesti Muuseumide infosüsteem (MuIS)

imeasjad. Üks seesuguseid asju on muuseumis asetsev Kodaverest saadud „kupuliud", mis on suur puukauss, mille keskel on veel samast puust väiksem kauss. Arvatakse, et teda on tarvitatud pudrukausiks, kusjuures sisemises kausis on olnud sulavõi. Mõnelt poolt on seletatud ka, et suures kausis olnud kartulid ja sisemises pisikeses kartulikaste."

Küsitlust kokkuvõtvas proseminaritöös 1936. a tõi A. Raadla välja järgmist: *„Vaadeldes Eestis kupuliua tundmist, näeme, et teda on tuntud enam ida ja kagupoolses osas, ka läänes, kuid seal puuduvad tarvitamisest kindlamad teated. Kupuliualaadseid kausse tuntakse ka Rootsis, Lõuna-Ameerikas, Saksamaal, Šveitsis. Olevat olnud ka Venemaal, kuid leide ei ole. Raske on kõnelda välismõjudest, kuna andmed puuduvad, kupuliud vajaks lähemat uurimist"* (artiklikirjutaja lühikokkuvõte kirjutatust).

I. Mannineni „Etnograafilise sõnastiku" (Tartu, 1925) andmetel oli kupuliud omane Kodaverele.

„KUPULIUD (kupuvaagen): madalavõitu ümmargune u. 35 sm diameetriga „liud", kauss, mille keskel samast puust väljaõõnestatud (treitud) u.15 sm lai kausike, n.n. kupp (tops). „Liua" ja kupu ääred on ühetasa. Kupp „liua" keskel on selleks, et kastmeid, nagu soola, võid jne „liuas" olevast toidust (kartulid, puder) ära lahutada. - K. on seni tähendatud ainult Kodaveres".

Eesti murrete sõnaraamat näitab samuti seotust Kodaverega:

„kupu|vaagen kupuliud *kupuvuagen õli lepä puuss, `keskel õli kupusilm; `veiksen nägin kupu`vuagnad Kod".*

Lähme edasi tänapäeva – keraamiliste kupuliudadega. Valmistehtud ja kuivanud tööd põletasin kõrgkuumuskeraamikale sobival temperatuuril elektrilises keraamikapõletusahjus kaks korda. Eelpõletus ja glasuuripõletus, mõlemad on olulised selleks, et keraamika oleks tugev ja vettpidav. Pakendiks tellisin ümarad vineerkarbid, millel tekst „TARTUMAA – HEADE IDEEDE KODA".

Keraamika vajab kaitset mehaaniliste vigastuste eest. Kaunis pakend loob lisaväärtust, olles nii kinkijale kui kingisaajale visuaalselt kaunis ja pilkupüüdev. Eelmisel sajandil puidust valmistatud tarbeese – kupuliud e kupuga kauss – muutus materjalivahetuse tulemusena tänapäevaseks ja masinpestavaks. Konkursitöö sai esitatud! Ja mis saaks veel parem olla, kui idee ja teostus on žüriile meele järele ning võistlustööd peetakse preemiavääriliseks.

2021. aastal Tartumaa savist valminud kupuliuad. Fotod Aili Palm

Tänapäeval leiaks selline kupuga kauss kindlasti kasutust, serveerimaks dipikastet juurviljadega või mett soojade pannkookidega. Võib kasutada ka nii nagu meie esivanemad seda tegid – kupus kartulipudrust ümbritsetuna omavalmistatud või.

Keraamiline kupuliud arenes koos minuga. Viimasel aastal olen kupuliudadel glasuurina kasutanud oma põllu savi. Teadsin, et meie talu maadel ei taha põlluviljad eriti saaki anda, kuna põllumuld on liiga savine. Otsustasin võtta valge-punasekirju savi ning ette valmistada kasutamiseks glasuurina. Puhastasin, pesin ja sõelusin!

Endalegi üllatuseks sulas põllusavi kauniks punakaspruuniks glasuuriks. Tartumaa saviglasuuriga kaetud kupuliuad toovad nüüd rõõmu Tartumaa Omavalitsuste Liidu kingitustena nii Tartumaa Aasta Emale kui teistele kingisaajatele.

Aili Palm
Tartumaa tunnustatud käsitöötegija
Gleimotor OÜ juhatuse liige

Aili Palm on sündinud Viljandimaal viielapselise pere teise lapsena. Praegu elab ta Tartumaal ja tegeleb perefirmas keraamika valmistamisega. Aili püüab oma töödes välja tuua kohalikku ja rahvuslikku eripära. Alates 2017. aastast on Aili Palm keraamikafestivali Kedrafest korraldustoimkonna liige, korraldab potikedral treimise võistlust.

2009. aastast alates on Aili Palm MTÜ TuleLoo juhatuse liige. MTÜ TuleLoo sai alguse projektist „Käsitööga tööle“, kus Aili osales tugiisikuna. Tänaseks päevaks on ta ellu viinud arvukal hulgal erinevaid käsitööprojekte ja koolitusi nii MTÜ liikmetele kui huvilistele üle Tartumaa.

Aili Palm on korraldanud isikunäitusi ja osalenud grupinäitustel. Eriti oluliseks peab ta 2008.–2009. a toimunud seto valge pitsi ja setoainelise keraamika näitusi Tallinnas, Pärnus ja Tartus.

Näitusetöödes on Aili kasutanud ämma ja tema ema heegeldatud vanu pitse.

Sama olulised on olnud Ailile ka 2010.–2011. a näitused Kopenhaagenis ja mälestusnäitus „Tenokumardus“ Värskas Seto talumuuseumis.

Aili Palm on Seto Käsitüü Kogo ja leelokoori Ilolang liige.

Meelis Kihulane ja puukäsitööliste uus põlvkond

Möödunud aasta käsitöös oli pühendatud meestele. Selle idee autor ja koordinaator oli Põlvamaal Koorastes elav Meelis Kihulane, kes nimetab ennast puukäsitööliseks ja koolipapaks.

Kui „käsitöö meeste aasta“ mõte oli avaldada lugupidamist erinevatele käelistele oskustele ja tõsta esile tipptasemel, aga seni avalikkuse eest varju jäänud meistreid, siis Meelis Kihulase puutöökoolis Edev Eremiit õpitakse säilitama just traditsioonilisi käsitöövõtted.

Inspiratsioon Ants Viireselt

Meelis Kihulane teadis juba väiksena, et tahab saada kas mööblitisleriks või kullassepaks. Seetõttu tuli otsus minna õppima Tartu 16. kutsekooli tisleriks kergelt ning kohe õnnestus saada ka kahe väga hea meistri käe alla õppima. Kihulane kirjeldab ennast kui andunud fänni: *„Istusin meistri kõrval ja ei käinud isegi ettevõtetes praktikal, vaid tegin kogu praktika kooli puutöökojas meistri juures. Siin sain ka aru, mida tähendab otse meistrilt õppimine, ja millise asendamatu oskuste, teadmiste ja kogemuste pagasi see annab.“* Tisleritöö piirid jäid andekale õpilasele siiski kitsaks ja otsides parimat lahendust käeliste oskuste rakendamiseks, jõudis ta restauraatori ametini. *„See saatis mind üle 25 aasta kuni rahvapärase puutööndusenі.“*

Mingil hetkel tuli ka restauraatori ametis ette lagi, asjad hakkasid korduma ja väljakutseid jäi väheseks. Järjest süvenev huvi teema vastu viis Kihulase lõpuks kokku Ants Viirese raamatutega „Puud ja inimesed“ ja „Eesti rahvapärane puutööndus“. *„Mind ei oleks ilma Ants Viireseta siin, tema rajas meile oma suure tööga sellise vägeva silla.“* Viirese raamatutest tekkis tugev hasart asja edasi uurida ja see põnevus ning inspiratsioon on saatnud Kihulast juba 14 aastat ja ei näita mingeid raugemise märke. Nii ongi Meelis Kihulane võtnud missiooniks uurida, õppida ja õpetada rahvapärast puutööndust süvitsi ja anda edasi käelisi oskusi ja teadmisi kohandamata, traditsioonilisel kujul.

Seadmed ja tehnoloogia on lükanud käelised oskused tagaplaanile

Kihulase sõnul on seoses masinate kasutuselevõtuga meie käelised oskused kõikides valdkondades, eriti puukäsitöös ja eriti meeste hulgas väga taandarenenud. *„Me oskame terasid vahetada, pinke seadistada ja liivapaberit kasutada, aga kui annad kätte tavalise kirve ja sae ja ütled, et tee nüüd seesama asi ära kirvega nii, nagu tegid meie esivanemad, siis seda ei osata,“* kirjeldab Kihulane kurba olukorda. Tema missiooniks ei ole tuua kunstlikult vana tagasi, vaid säilitada käelise oskuse taset ja oskusi endid. Puukäsitööesemed on mõeldud tarvitamiseks ja kuna vajadus sellisel viisil meisterdatud esemete järele on ühiskonna muutudes kadunud, siis on ainuke viis neid oskusi kadumisest päästa neid teadlikult ja sihikindlalt säilitamise eesmärgil edasi õpetada.

Käsitöölisus kui elustiil

Käsitöölise kõige suuremad voorused on elustiil ja mõtteviis. Käsitöölised mõtlevad hoopis teisiti, kui tavainimene oma tarbimishulluses. Pole oluline, mis materjaliga käsitööline tegeleb, ta väärtustab paljusid asju hoopis elutervemalt ja mõtleb teisiti.

„Kui mina käin mööda metsa, siis minu jaoks on mets loodus ehk siis täistervik. Ma ei vaata tihumeetreid ega mõtle seda rahasse. Ma vaatangi nii, et: ahah, sellest puust saaks seda ja seda valmistada, või jällegi: siin on ilus mets, hea marjul ja seenel käia, aga tarbematerjali minu jaoks ei ole. Vaatan, et nii: kui ma tahan kahe aasta pärast hakata riidekirstu tegema, siis selleks sobiv puu kasvab seal, ja järgmine talv võtan selle puu maha. Mõtlen metsast niipidi, mitte et sellelt langilt saan järgmise Škoda või uue katuse.“

Kihulane on siiski optimistlik ja leiab, et tarbimisele suunatud mõttelaad hakkab järjest enam muutuma. *„Eriti on märgata seda noorte hulgas, nemad päästavad maailma. Nemad teadvustavad palju rohkem kui 1990-ndate põlvkonna inimesed, vähemalt need noored, kellega mina olen suhelnud, ja neid ei ole üks või kaks,“* paneb Kihulane noortele suure lootuse.

Meistriõpe

Rahvapärast puutööndust sellisel kujul, nagu teeb seda Kihulane, ei ole võimalik õppida linnades asuvates suurtes kutsekoolides. *„Puukäsitööline töötleb toorest puitu ja kasvatab sõna otseses mõttes*

oma tooraine ise, tisleril seda oskust vaja ei ole. Temale piisab oskusest valida tarbepuit saekaatrist või kuivatist,“ selgitab Kihulane erinevusi puukäsitöölise ja tisleri vahel. Ning seda oskust metsa lugeda ei saa linnakeskkonnas õpetada. Teiseks on rahvapärane puutööndus väga nišiasi, ühiskond ei vaja nii palju selliste sügavate teadmistega meistreid. Kihulase jaoks on oluline, et oleks grupp inimesi, kes neid oskusi valdaksid, mälus hoiaksid ja edasi kannaksid ning kelle käest saab vajadusel küsida. *„Ma ei propageeri seda, et puukäsitöö massidesse.*“

Puutöökool Edev Eremiit

2017. aastal tegi Kihulane üleskutse asuda õppima Edeva Eremiidi puutöökooli, mille esimene lend lõpetas kolmeaastase sessioonõppe 2019. aastal, ja hetkel on sessioonõppes lõpusirgel teine lend.

Kooli keskseks ideeks on süvitsi minev meistriõpe, mis põhineb õppekavadel, sihtidel, kohustustel ja eesmärkidel. Koolis õppimisel on kolm eesmärki: esiteks omandada valdkonnas käeline oskus; teiseks muuta oma mõtteviisi ja arusaamist; ning kolmandaks spetsialiseeruda, kes siis käsitööliseks, kes õpetajaks.

Kihulase jaoks on kõige olulisem koolitada välja meistreid, kes teadmisi ja oskusi muutmata kujul edasi annavad. Nagu vanasti, toimub ka praegu õppetöö kolmes astmes, alustades õpipoisi tasemelt, kus tehakse tehnoloogiatele ja tehnikatele tiir peale, seejärel kinnistatakse need oskused ja teadmised selliõppes, ja kolmandas, meistriõppes, spetsialiseerutakse sügavuti mingis valdkonnas.

Neile, kes valivad spetsialiseerumise õpetamise suunale, on olemas väljund sealsamas puukoolis. *„Tulevikus võiksid minu õpilased olla minu koolis õpetajad,*“ kirjeldab Kihulane.

Oma õpilastele ütleb Kihulane alati, et ärgu nad õppigu eesmärgiga, mis sellega nüüd peale hakata, vaid eesmärgiga ka päriselt neid oskusi omandada ja selle valdkonnaga edasi minna, seda edasi kanda. Ning boonusena hakkab see sulle siis elatist teenima.

„Oluline on oskuste päris kujul alles hoidmine ja minu eesmärk on see, et asju tehakse ka päriselt käsitsi. Selleks ei pea siin koolis õppima, et mõelda elatise teenimiseks välja, kuidas masinaga ilusaid kannusid teha. Seda saab õppida masinpingi operaatorina mujal,“ kirjeldab Kihulane.

Edeva Eremiidi puutöökooli õpilased. Foto Meelis Kihulane

Millised inimesed koolis õpivad?

Kooli astumise ja seal õppimise põhiliseks eelduseks on tahe ja huvi. Inimest peab see valdkond ka tegelikult süvitsi huvitama ja ta peab olema valmis minema õppega lõpuni. Kuna õppetöö toimub 10-liikmelistes gruppides, on olulisel kohal ka meeskonnatöö.

Keerulistele isiksustele, kes teistega arvestada ei oska, kuid on muidu väga heade käeliste oskustega, ei ole see õpe kahjuks mõeldud, kuna nendest ei ole tõenäoliselt ka selle oskuse edasiandjaid.

Eelnevate oskuste olemasolu kohta ütleb Kihulane, et neid ta ei eelda. *„Mul on väga põnevad õpilased, kes on alustanud täiesti nullist, ja väga kihvt on vaadata, kuidas inimene areneb ja kuidas see areng kogemuse skaalal järsult tõuseb, kuidas ühel hetkel käib klõks ja järsku on kõik arusaadav ja tuleb välja.“* Pigem on meistri sõnul keeruline teha ümberõpet, õpetada inimest mõtlema mitte masinakeskselt, vaid käsitööriistakeskselt, kuid ka need väljakutsed on õpetaja jaoks huvitavad ja inspireerivad olnud.

Lisaks rahvapärase puutööonduse õppesuunale on hiljuti tulnud koolile teiseks uueks suunaks juurde peentisleri meistriõpe, mis sisaldab töötamist elektriliste väikekäsitööriistadega. See õpe on suunatud nendele restauraatoritele ja tisleritele, kes päriselt vajavad peenkäsitöö oskusi, et saada hakkama keerukamate esemetega ja leida nutikaid lahendusi.

Eelnevale kahele suunale lisaks on plaanis 2023. aastast avada ka kolmas suund – noorte meistriõpe. *„Mõte tekkis juba ammu, aga sel aastal jõudsime teostuseni. Olen kohtunud paljude noortega, kes tõsiselt tunnevad huvi puukäsitöö vastu ja just nende tagasiside tõttu plaanin selle õppe avada,“* selgitas Kihulane uue suuna avamist. Uues noorte meistriõppes, nagu ka kogu Edeva Eremiidi puutöökoolis, ei ole määrav ei vanus ega eelnevad oskused, vaid noore huvi tõsiselt asjaga tegeleda ja valmisolek süveneda. Seetõttu ei ole tegemist ka avatud pakkumisega, vaid kutse noorte meistriõppesse teeb Kihulane suviste laagrite põhjal otse nendele noortele, kes on asjast sügavuti huvitatud ja kelles näeb potentsiaali.

Kihulane ise leiab, et kõige olulisem ja elementaarsem tulem siit koolist on arusaamine, mis on käeline oskus, selle väärtustamine. *„Õpetajana tahaksin muidugi ikka rohkem ning minu peaeesmärk on, et nad kannaksid neid teadmisi edasi ja ma teen kõik selleks, et neil oleks Eestis tegevusvälja, kas siis kursuste korraldajana või päris õppes osalejatena.“*

Mis siis esimesest lennust on saanud?

Üks lõpetaja on Hellenurme veskis möldriks, teeb seal õpitubasid ja on väga hea õpetajapotentsiaaliga. Üks noormees on valinud puukäsitöö oma elustiiliks, ta on selline ürgmees, kelle laual mingil hetkel tavanõud vahetusid puunõude vastu välja ja kes tegeleb igapäevaselt palkmaja ehitusega, viies seda oskust edasi oma elustiiliga. Kihulase kõige suurem rõõm on aga see, et üks vilistlastest otsustas minna TÜ Viljandi kultuuriakadeemia magistriõppesse ning valis teemaks laudnõud.

Käsitööesemete väärtustamine ja ostmine

Uus põlvkond väärtustab järjest enam jätkusuutlikkust, kuna saadakse aru, et tarbimisühiskond sellisena edasi kesta ei saa. Nad hindavad taaskasutust ja asjade tegemist eesmärgiga, et need kestaksid võimalikult kaua, ja puukäsitööasjad sellised on.

Esemete ostmise koha pealt Kihulane erilist tõusutrendi ei ole märganud. *„Kui on koolitustel küsitud, kas sa müüd ka midagi, siis ma olen pigem soovitanud oma õpilastele, et õpetage tegemist. Lihtne on osta. Minu mõte ei ole asju riiulile seismiseks teha. Need asjad on olnud tarbimise asjad, tarbekunst. Loodan, et kõik esemed, mida ostetakse, lähevad ka kasutusse ja selle mõttega olen ise tegijana ka asju teinud,“* selgitab Kihulane.

Kui on käsil uue museaali lahtimuukimise protsess, siis teeb ta vahel katsetamise ja arusaamise jaoks mitu eset ja mõnda neist ka müüb. *„Kuid mitte kunagi ei tee ma eset poodi riiulisse mõttega, et äkki keegi ostab ära. Turumajanduses on see võibolla vale suund, kuid see läheks vastuollu minu mõtteviisiga.“*

Kuidas lugeda töövõtteid välja esemelt, mille valmistamise osas on traditsioon katkenud?

Kihulase pakutava õppe eesmärk on teha esemeid käsitsi, kasutades selleks vaid käsitööriistu ja traditsioonilisi töövõtteid.

Kuidas aga aru lugeda välja, mis töövõtet on mingi eseme valmistamisel kasutatud?

Kihulane kirjeldab, et alguses oligi seda väga keeruline lugeda. Koodi esemete lugemiseks avastas ta enda sõnul alles üsna hiljuti ja selle oluliseks märksõnaks on terviklikkus. *„Sa panedki tervikuna kokku ajastu, siis selle, mis tingimustes inimesed elasid, mida nad sõid, milliseid tööriistu sellel ajal oli, kuni selleni, kus nad elasid, ja seejärel saadki juba loogikale toetudes lahenduse, mil viisil ta võis seda eset reaalselt valmistada,“* selgitab Kihulane. Tema sõnul on oluline paigutada ese tarbimisena just sellesse ajastusse, kus teda reaalselt on kasutatud. Näiteks ese, millel on lõhestamisjälg peal, tähendab, et see on tehtud enne sae kasutuselevõtu aega. Sest kui igas talus oli sel ajal juba olemas vajalik tööriist, miks pidi talumees valima nii primitiivse lahenduse? Järelikult on ese valmistatud varem. Niimoodi välistades ja tuletades tuleb lahendus.

Kihulane rõhutab, et see on valdkond, mida on puukäsitöös väga vähe või peaaegu olematult uuritud. *„Asju ja esemeid on korjatud küll, aga keegi ei ole tehnoloogia või oskuste kaudu sellist uurimust teinud. On uuritud materjale ja määratud ajastut, aga äärmiselt põnev on sinna juurde tuletada, millised olid tööetapid, kust materjal pärit, millised olid tööriistad ja teised peensused,“* selgitab Kihulane.

Kihulane kirjeldab, et kogu terviku nägemiseks on vaja sõna otseses mõttes taaskehastuda ja minna tagasi sinna pimedasse rehetarre, kus talumees peeruvalgel või napis aknast paistvas päevavalguses seda laudnõud valmistas. Tuleb ennast kurssi viia ka ajastu kirjandusega, et mõista konteksti. *„Siis saad aru, et tal ei olnud kruupinki, oli tavaline pink, et seetõttu nõu näeb selline välja. Või ei olnud tal erinevatel põhjustel seda tööriista ehk ta pidi lahendama mingid asjad teisiti. Siis saad aru, miks ja kuidas see ese on tehtud,“* selgitab Kihulane esmete lahtimuukimise saladust.

Siin kohal rõhutab Kihulane veelkord Ants Viirese koostatud raamatuid, mis on puukäsitööliste hulgas nii Eestis kui ka välismaal hindamatu väärtusega piiblid, ilma milleta oleks olnud võimatu taastada esemete valmistamise töövõtteid ja tehnoloogiaid.

Kati Taal
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
rahvakultuurispetsialist Põlvamaal

Naised Kosejõe Käsitöökoolis puutööd tegemas

Kui varasematel aegadel oli puutöö meeste pärusmaa, siis praeguseks on kujunenud tendentsid selliseks, et üle 90% puukäsitöö õppijatest on naisterahvad. Esialgne pelglik suhtumine naiste seas on muutunud. Lihtsamateks peetud puutööd, nagu korvipunumine ja tohutööd, on tekitanud Kosejõe Käsitöökoolis olukorra, kus naised peiteldavad küüpe välja ja voolivad lusikaid.

Puukäsitöö teeb meele rõõmsaks. Seda on palju kursuste ja koolituste läbiviimisel nähtud. Valdavalt on need toimunud õhtusel ajal peale intensiivset tööpäeva, kus töömured tahavad käsitöötundi kaasa tulla. Aga peagi läheb meel tegevusest ja puu lõhnast rõõmsaks.

Mis saladus on puukäsitöös peidus?

Palgatöö on tihti intensiivne, kiirustame ja rabame võimete piiril. Lisaks on meil kodune elu. Infoajastu inimesi morjendab sageli katsutava töötulemuse puudumine, tekkinud on rida faile, kokkulepitud asjad materialiseeruvad ilma meieta. Stress on normaalsus. Käsitöötunnis on iga liigutuse järel tulemus nähtav ja katsutav ning samm-sammult valmib ese. Töö käigus lisanduvad oskused-vilumused.

Kosejõe Käsitöökool on avanud õppevõimalused erinevas vanuses rahvusliku ja traditsioonilise puutöötlemise huvilistele.

Eelmise sajandi alguses jäi eestlastele omane puutööga tegelemine tagaplaanile masinate ja vabrikute tekke tõttu. 18. sajandil tegi maarahvas enamiku tarbeesemeid ise. Need tehti valdavalt puust, sest metsarahvas elas metsas ja tarbepuitu oli võtta. Seda ajastut on nimetatud ka puuajastuks. Maja oli puust, mööbel puust, lauanõud puust. Kanti ka puust kingi. Tööriistad oli puidust. Ainult tööriistade lõikeosas kasutati metalli. Erinevalt puidust oli rauamaagiga maarahval kehvasti, seda polnud. Sooraua tegemine oli väikse tootlikkusega ja vaevaline. Tulemuseks oli ka üsna rabe ja püsimatu materjal. On kuuldud arvamusi, et Kaali meteoriit taoti seppade poolt tarbelisteks asjadeks. Järele on jäänud ainult järveke, meteoriit on laiali kantud üle maa.

Traditsiooniline läänemeresoome puutöö on aga eriline. Puutöö algas juba metsas, kus langetuseks valiti vajaliku kujuga puu. Hobuse rakendi looka küll ka aurutati ja painutati, aga ka otse metsas painutati lookas olevat puud rohkem hobulooga sarnaseks ja lasti sobivaks kasvada. Üldse oli tollel ajal aega rohkem või oli ta siis aeglasem? Maa pöörlemiskiirus pole küll suurenenud, aga praeguse ajastu levinud ajataju väidab muud. Meil pole aega, kogu aeg on kiire. Seevastu traditsioonilist käsitööd tehes meie ajataju (mitte maa pöörlemine) aeglustub. Võimalik, et see on ka üks oluline meelt vaigistav põhjus. Tegija meel rahuneb ja töö lõpp on kaugel ees, tähtaega pole.

Igasugune füüsiline tegevus vabastab meis õnnehormoone ja puukäsitöö teeb seda. Suure looja eeskujul on ka käsitööline looja. Käsitööna sündinud ese on looming, erakordne, ainukordne ja isikupärane. Loodud ese kõneleb tema meistrist. Tasub mõelda, kas mööblitööstuses paneks masinaoperaator laua põhja alla oma nime, et mina tegin? Inimese silm ja ka käsi on väga tundlikud instrumendid, tarvilikud tööriistad. Aga see vajab „teritamist“ ehk treeningut.

Kogemus ütleb, et see on õpitav võimekus. Juba aasta pärast pole vaja mustreid ette joonistada ja vabalt võib alustada lõikamist või põletamist puidule nii, et kogu muster mahub täpselt ära.

Kuidas saada meistriks traditsioonilises puutöös? Meistril on väga head teoreetilised teadmised ja tohutu praktiline kogemus tööd tehes. Sõna tohutu on siin kohane, see on ühe asja valmissaamise samm pikal teel. Aga see pikk tee on rõõmus ja naudinguterikas. Tohutu töökogus jääb Kosejõe Käsitöökooli kursustelt välja, aga alusoskused ja teoreetilised teadmised mahuvad sinna sisse. Puu pole homogeenne materjal, tema omadused sõltuvad suunast. Asi on veel hullem, puit on liigiti ka erinev materjal. Ja hullem veel, et lisaks pole sama puu tüvi juurtest ladvani ja südamikust kooreni ühetaoline. Tuleb selgeks saada, kus millist puud kasutati ja millist puidu osa milleks. Koolis on vaja need osad selgeks saada. Pluss sinna juurde kaasaegsed teadmised puidu rakulisest ehitusest. Võib kinnitada, et materjaliõpetusena on puit põnev, sest seal on müstikat, seletamatust, saladuslikkust ja traditsiooni, mille üle pead vaevata.

Rahvakultuur on kogu aeg muutumises ja mõjutustega. Kosejõe Käsitöökoolil on võimalus anda oma loominguga panus ainelisse kultuuri. Kuigi on näha ka „kultuuripolitsei“ püüdlusi midagi õigemaks pidada ja midagi eitada, siis tegijat ei tohiks see heidutada.

Krapid ehk karjakellad. Foto Heidi Salo

Nõeltehnika nõelad. Foto Heidi Solo

„Kultuuripolitsei" hinnangute taga on valdavalt Liivimaa parima ratsutaja motiiv. Kõik liiga uus on kunagi vana ja kultuuri kuuluv osa.

Kosejõe Koolis on lemmiktööriistadeks kirves, käsisaag, peitel, nuga, höövel. Kõiki tööriistu käitab kondiaur. Nagu aur aitab puitu painutada, nii käitab kondiaur meie armsaid ja eelistatud tööriistu. Just need töövahendid loovad käsitöö kordumatuse ja tema hõngu ning ilu vaataja silmadesse. Nii mõnigi naine võtab tunnist kaasa lõhestatud toorest materjali, et kodus õhtusel ajal puutööd teha.

Naiste jaoks on ahvatlevamateks esemeteks eelkõige just sellised objektid, mida koduses majapidamises tänapäeval kasutada saaks. Seepärast ei soovinud õpilased näiteks koonlalaudu valmistada, aga tegid täkkekirjakatsetusi küüpide ja ummiknõude kaantel.

Ja seegi pole kõik, koolil on tööriistade-masinate kasutamisel ka „kolmas järk". Kes on kaks esimest (puhas kondiaur, elektrilised masinad) läbinud ja entusiasmi jätkub, neile saab osaks CNC (failist tooteni) kursus. Loome G- ja M-koodidega faili ning teeme valmis läänemeresoome traditsioonist lähtuva puueseme. Eseme kujundamine ja valik on osaleja teha.

Kes siis võiks Kosejõe Käsitöökooli õppima tulla? Kogemus näitab, et 90% on naised ja neile on puutöö täiesti jõukohane. Naised on väga võimekad puutöötegijad just eelneva käsitöökogemuse tõttu. Muuseas, algsed puuliited või tapidki olid õmmeldud! Traditsiooniline puukäsitöö on kaasajas *unisex* tegevus.

Ja nagu vanasti, kes kevadel kartulid maha panid, on oodatud. Kõige olulisem komponent on oma tahe või motivatsioon. Selles saab aidata 2/3 osas ja see viimane otsustav kolmandik on osaleja enda teha. Kosejõe Käsitöökoolis tekib alati täiesti eriline õhkkond, mis toidab vaimu. Kui päevaga on me vaim ära kurnatud ja tühjaks tehtud, siis õhtul täitub see uuesti ja meel läheb rõõmsaks.

Tihti on töö alustamine raske, see on niinimetatud kurikuulus „kättevõtmine", aga hoopis traditsioonilise puukäsitöö lõpetamine on raske – seda ei saa käest panna.

Tulge ja kogege!

Rein Reinpõld
Kosejõe Käsitöökooli traditsioonilise puutöö õpetaja

Heidi Solo
Kosejõe Käsitöökooli ellukutsuja

HARRASTUSTEATRID

BaltiRamp / Baltijos rampa / Baltjas rampa

Alates 2007. aastast on taastatud Eesti, Läti ja Leedu harrastusteatri valdkonna koostöö. Igal aastal toimuvad kolme riigi harrastusteatrite liitude kohtumised. Toimuvad teatrifestivalid ja tööseminarid.

VIII teatrifestival „BaltiRamp“ toimus 29. juulist kuni 1. augustini 2021 Eestis Viljandis.

Seoses sellega küsis Eesti Harrastusteatrite Liit kolleegidelt üheksa küsimust:

1. Mitu liiget on liidus?
2. Kui palju on riigis harrastusteatreid?
3. Millised on suurimad harrastusteatri- ja kooliteatri üritused?
4. Millised on liidu suhted rahvusvahelisel tasandil?
5. Miks on vaja festivali „BaltiRamp“?
6. Mis teeb harrastusteatrile enim muret?
7. Millised on viimaste aastate suurimad saavutused harrastusteatris?
8. Milline on harrastusteatrite ja kutseliste teatrite suhe?
9. Mida ootab liit koostööst Balti riikides?

Leedu Harrastusteatrite Liit (LMTS)

Vastas Auksė Antulienė, Leedu Harrastusteatrite Liidu rahvusvaheliste suhete esindaja.

1. Leedu Harrastusteatrite Liidus on 83 liiget: 72 teatrit ja 11 üksikliiget.

2. Kokku on Leedu kultuuri- ja haridusasutustes üle 600 harrastusteatri.

3. Riigi tasandil korraldab LMTS koos Leedu Rahvakultuuri Keskusega harrastusteatrite festivale:

täiskasvanutele „Atspindziai“, lastele „Simtakojis“, nukuteatritele „Molinuko teatras“.

Suur sündmus Leedu harrastusteatritele on teatripäeva tähistamine „Tegyvuoja Teatras”.

4. Leedu Harrastusteatrite Liit on ülemaailmse harrastusteatrite liidu (AITA/IATA) ja Põhjamaade ja Balti riikide harrastusteatrite

ühenduse (NEATA) aktiivne liige. LMTS-i juhatus valib Leedu esindajad AITA/IATA ja NEATA teatrifestivalidele. LMTS osaleb eri konverentsidel, seminaridel, töötubades jne.

Esimene NEATA teatrifestival toimus Leedus 2000. aastal. NEATA kümnendat teatrifestivali korraldas Leedus LMTS koos Leedu Rahvakultuuri Keskusega 2018. aastal.

5. Teatrifestival „BaltiRamp“ annab Läti, Eesti ja Leedu harrastusteatritele suurepärase võimaluse omavahel suhelda, teha koostööd, süvendada teoreetilisi ja praktilisi teatrikunstialaseid teadmisi, jagada häid ja huvitavaid teatrilavastusi.

6. Leedu harrastusteatrit häirib kõige rohkem meelelahutuskultuur, mis on toonud valdkonda tegijad, kes tegelikult harrastusteatrist ei hooli.

7. Leedu harrastusteatrite suurim saavutus on kõrge kunstiline tase. LMTS-i liikmesteatreid on valitud AITA/IATA teatrifestivalidele. 2021. aastal esindas Leedut Vilniuse teater Arlekinas AITA/IATA festivalil Monacos ja Kretinga laste- ja noorteteater Atžalynas AITA/IATA *online*-festivalil.

8. Leedu harrastusteatrid ja kutselised teatrid teevad head koostööd. Professionaalsed näitlejad ja lavastajad on osalenud erinevates harrastusteatri projektides. Harrastusteatri tegevusest ja ka kooliteatrist on kasvanud välja professionaalsed näitlejad ja lavastajad.

9. LMTS loodab koostöös Eesti ja Läti harrastusteatritega saada uusi ideid teatritegevuse arendamisel, jagada erinevaid teatrikogemusi ning tutvuda kolme riigi teatrisuundade ja -vormidega.

LMTS-i liikmed on rõõmsad, et „BaltiRamp“ ikkagi toimus 2021. aastal Eestis, arvestades keerulist pandeemiaperioodi. Festivalil oli hea teema „Legendid”. Mõlemad Leedut esindanud teatrilavastused avasid teema Leedu kultuuri ja traditsioonide vaatenurgast. Oli põnev võrrelda teiste lavastuste lähenemisnurka. Teemat toetas ka festivali toimumispaik Viljandi.

Festival oli hästi korraldatud, festivali õhkkond oli sõbralik ja hea. LMTS tänab siiralt Eesti Harrastusteatrite Liitu festivali „BaltiRamp“ korraldamise eest.

Läti Harrastusteatrite Liit (LATA)

Vastas Daina Kandevica, Läti Harrastusteatrite Liidu esinaine.

1. Läti Harrastusteatrite Liidus on 54 liiget: 48 teatrit (sh ka mõni kooliteater) ja 6 üksikliiget.

2. Lisaks kooliteatritele tegutseb Lätis umbes 400 harrastusteatrit.

3. Igal aastal valitakse aasta parim Läti harrastusteatri lavastus. Ülevaatust korraldab Läti Rahvakultuuri Keskus. Kooliteatrite jaoks korraldab teatrisündmusi Läti haridusministeerium, kuid mitte igal aastal. Läti suurimad harrastusteatrid korraldavad iga kahe aasta tagant rahvusvahelisi festivale. Festivalid toimuvad Riias, Liepājas, Rēzeknes, Limbažis ja Jēkabpilsis. Oleme korraldanud koostöös Läti Rahvakultuuri Keskusega festivali „BaltiRamp“ ja Põhjamaade ja Balti riikide teatrifestivali ning Läti, Leedu ja Eesti harrastusteatrite tööseminare.

4. Läti Harrastusteatrite Liit on AITA/IATA ja NEATA aktiivne liige. Läti suuremad harrastusteatrid korraldavad rahvusvahelisi teatrifestivale.

5. „BaltiRamp“ pole lihtsalt festival. See on kolme riigi harrastusteatri tegijate ühine teatrimaailm, eluviis; võimalus mõtestada lahti harrastusteatri sisu ja tajuda, mis on meil ühist ja mis on erinev; võimalus jagada kogemusi ja uusi avastusi.

6. Praegune ebakindlus teeb väga murelikuks. Kuidas harrastusteatri valdkonda edasi arendada? Kas suudame luua tingimusi edasi tegutsemiseks? Mis saab kultuuri arengu rahastamisest, kui riigile on oluline ainult majandus? Kuidas seatakse prioriteedid, kas tagatakse inimeste hea vaimne areng?

7. Oleme viimastel aastatel töötanud lubatud piirides. 2020. ja 2021. aasta parima lavastuse ülevaatusel oli aga väga häid ja kõrge kunstilise tasemega lavastusi. LATA korraldas koos Läti Rahvakultuuri Keskusega 2020. aastal Kokneses Balti riikide tööseminari teemal „Teine teater“.

Läti osales 2021. aastal teatrifestivalil „BaltiRamp“ Viljandis.

8. Koostöö professionaalsete teatritega on väga edukas. Harrastusteatrites lavastavad professionaalsed lavastajad, lavastustes mängivad ka kutselised näitlejad. Lavastuste kujundusi teevad professionaalsed teatrikunstnikud. Läti Harrastusteatrite Liidu seminaridel ja koolitustel osalevad ka professionaalsed teatritegijad.

9. Balti riikide koostööst ootame eelkõige kolme riigi kultuuriväärtuste ja -traditsioonide ja teatrikunsti süvendatud tundmaõppimist, kogemuste ja uute teadmiste jagamist.

Eesti Harrastusteatrite Liit (EHL)
Vastas Kristiina Oomer, Eesti Harrastusteatrite Liidu tegevjuht

1. Eesti Harrastusteatrite Liidul on 67 liiget.

2. Koos kooliteatritega tegutseb Eestis üle 400 harrastusteatri.

3. Eesti Harrastusteatrite Liit korraldab igal aastal lastele üleriigilise festivali „Kooliteater" kolmele vanuseastmele; õpilasetlejate riigikonkursi; kooliteatrite kirjandusliku teatriprojekti.

Täiskasvanutele korraldatakse üle aasta harrastusteatrite riigifestival ning igal aastal külateatrite festival ja lühilavastuste festival.

4. Eesti Harrastusteatrite Liit on AITA/IATA ja NEATA ning Euroopa laste ja noorte teatrikohtumise ühenduse (EDERED) aktiivne liige. EHL-i juhatus valib Eesti esindajad AITA/IATA ja NEATA teatrifestivalidele. EHL-i juhatus valib ka EDERED-i Eesti osavõtjad.

5. Balti riikide teatrifestival „BaltiRamp" on andud Eesti harrastusteatritele suurepärase võimaluse osaleda festivalil, aga olla ka ise rahvusvahelise festivali korraldaja. „BaltiRamp" on suur Eesti, Läti ja Leedu teatrimaailmade kohtumispaik. Festival annab võimaluse õppida, kogemusi vahetada ja kunstielamust saada.

6. Eesti harrastusteatrite suur mure on järelkasv. Puudus on nii harrastusteatrite lavastajatest kui ka kooliteatrite juhendajatest. Harrastusteatrite lavastustes jääb puudu mõtestatud ja sisu toetavast kujundusest (heli, valgus, lava, kostüüm).

7. 2021. a ilmus raamat „Teatriarmastajad". Alates 2018. a toetab harrastusteatri kunstilist kvaliteeti harrastusteatrite mentorprogramm. Praeguseni toimivad maakondlikud eelvoorud ja teatripäevad nii kooliteatritele kui ka harrastusteatritele.

8. Eesti teatrimaastikul on nii kooliteatril kui harrastusteatril kindel koht. Koostöö kutseliste teatritegijatega toimub hästi ja kahel suunal: harrastusteatrid kutsuvad oma lavastusprotsessi kutselisi teatritegijaid ja erinevates projektides löövad kaas harrastusteatri tegijad.

Harrastusteatrite mentorprogrammi mentorid on enamikus professionaalid.

9. Koostöös Balti riikidega oleme üha enam põhjalikumad ja sisukamad. Eesmärgiks ei ole enam ainult festivalide korraldamine. Oleme vahetanud lavastajaid, oleme süüvinud naabrite dramaturgiasse. Ees on ootamas lavastusprotsess, kus lavastuste juures aitavad kaasa dramaturgid.

Festivali "BaltiRamp" toimumiskohad:

I „BaltiRamp" toimus 2009. a Birštonases Leedus.

II „BaltiRamp" toimus 2010. a Palamusel Eestis.

III „BaltiRamp" toimus 2011. a Jelgavas Lätis.

IV „BaltiRamp" toimus 2013. a Brištonases Leedus.

V „BaltiRamp" toimus 2015. a Kuressaares Eestis.

2015. aastal oli festivali teemaks omadramaturgia, festivalil esitati ainult Eesti, Läti ja Leedu autorite loomingut. Leedu ja Läti harrastusteatrid valisid Eesti autoritest esitamiseks Jaan Tätte loomingu.

VI „BaltiRamp" toimus 2017. a Jūrmalas Lätis.

Sellel festivalil vahetati Balti riikide harrastusteatrite vahel lavastajaid. Eestit esindasid lavastajad Kalev Kudu (Tartu Üliõpilasteater) ja Tiit Alte (Teater KaRakTer). Välislavastajaga said töötada Salme vallateater Saaremaalt ja Teater KaRakter Rakverest.

VII „BaltiRamp" toimus 2019. a Kretingas Leedus.

Festival oli pühendatud esimesele leedukeelsele etendusele – Antanas ja Juozas Vilkutaitise (pseudonüüm Keturakis) „Ameerika saunas" (eesti keelde tõlkis Tiiu Sandrak). Näidend esietendus Palangas 20.08. 1899. 2019. aasta festivalil oli näidend jaotatud eri riikide harrastusteatrite vahel. Eestit esindas selles koostööprojektis Seasaare Teater Viljandist. Teine festivali teema oli klassikaline omadramaturgia. Eestit esindas Jõelähtme LavaGrupp koos Wäikese TantsuTeatri Meriga, tuues lavale Oskar Lutsu loomingu.

VIII „BaltiRamp" toimus 2021. a Viljandis Eestis.

Festival oli pühendatud legendidele, vaadata sai nii paikkondade kui isikutega seotud lugusid.

Kristiina Oomer
Eesti Harrastusteatrite Liidu
tegevjuht

Harrastusnäitemänguga tegelemine – kuue põlvkonna pikkune vaimne pärand Häädemeeste kogukonnas

Laulu- ja tantsupeod on ühed meie suuremad ning äratuntavamad vaimse kultuuripärandi jätkusuutlikkuse hoidjad. Võimas vägi, mis tõmbab inimesi kõige kõrgema laulukaare alla laulma ja kõige avaramale murule tantsima, on väga suur ja selle nimel tehakse tõsist tööd. Suured peod pakuvad võimalust tunda kõigil end ühe suure traditsiooni osana, mis ühendab kogu rahvast.

Eesti vaimse kultuuripärandi hulka kuulub kindlasti ka juba kauaaegse traditsioonina, kuid mõistetavalt vähem kandepinda leidnud harrastusteatriga tegelemine. Arhiivi- ja kroonikamaterjalid näitavad, et kogukonniti võib sel harrastusel olla pikk traditsioon, mis on seotud põlvkondlike tavadega. Oma esitus- ja väljendusvormidega edendab see kohalikku kultuurilist identiteeti.

Esimese laulupeo eestvedaja Johann Voldemar Jannsen on seotud ka sündmusega, mida loetakse eesti rahvusliku teatri ja ka eesti näitekirjanduse sünniks. Nimelt etendas Vanemuise Selts 1870. aastal Tartus Lydia Koidula näitemängu „Saaremaa onupoeg". Tegemist oli asjaarmastajatega. Rohujuuretasandil on paljudes kogukondades olemas oma kaugem või lähem teatritegemise lugu, mis väärib uurimist ja dokumenteerimist.

Eesti Vaimse Kultuuripärandi nimistusse tehtud sissekanne „Harrastusnäitemänguga tegelemine Häädemeeste piirkonnas" (https://rahvakultuur.ee/2020/03/17/harrastusnaitemanguga-tegelemine-haademeeste-piirkonnas/) sisaldab tõenduspõhiseid materjale, mis kinnitavad, et 2021. aastal täitus Häädemeestel harrastuse algusest ja selle järjepidevast kestmisest 121 aastat!

Tänaseks on see Häädemeeste inimeste isetegevusliku harrastuskultuuri üks valdkondi, millest tänu uurimusele on tekkinud terviklik mälupilt – näitemänguharrastajaid on jagunud kuude inimpõlve. Kindlasti aga on üheks eesmärgiks see, et nii pikaaegne harrastus kohalikus kultuuripildis edasi kestaks.

Alljärgnevalt väike kokkuvõtlik ülevaade nimistusse saanud kronoloogiast:

•Esimesed andmed Häädemeestel teatritegemise kohta on juba enne aastat 1900, kui Häädemeeste õigeusu kihelkonnakoolis etendus L. Koidula näitemäng „Säärane mulk ehk sada vakka tangusoola“ ning seejärel toodi kuni 1915. aastani igal aastal lavale üks kuni kaks näitemängu. Aastatel 1908–1909 tegutses Häädemeestel isegi kaks näitemängutruppi. Suurküla evangeelses luterlikus koolis koos käinud trupi lavastaja oli laiemalt ajakirjaniku, kirjaniku ja luuletajana tuntud Anton Suurkask. Tema lavastatud etenduste „Loreida“ ja „Leeni ehk vaeslapse jaaniöö“ kostüümidest on suurepäraseid fotojäädvustusi. Sajandi algupoolel (1900–1915) oli väga populaarseks autoriks August Kitzberg.

•1923–1944 oli Häädemeeste näiteseltskonna juhendajaks teadaolevalt Karl Kiin – Häädemeeste apteeker ja kohaliku näiteringi juhendaja. Tema lavastajakäe all on mõni hooaeg olnud vägagi viljakas – lavale on toodud lausa viis näitemängu. Aastate 1929–1933 näitemänguseltskonnast on samuti olemas fotojäädvustus. Populaarsed autorid olid tol perioodil taaskord Kitzberg, lisaks Oskar Luts, Eduard Vilde ja Hugo Raudsepp.

•1945–1960 olid näitetrupi juhendajaks kooliõpetajad Enda Kallas, Elisabeth Lilleste, Liidia Rips, Amanda Sõrmus.

• 1948. aasta trupi tegemistest on säilinud etenduse „Säärane mulk ehk sada vakka tangusoola“ foto. Näitemängu sisu ja teemad tolles perioodis olid väga mõjutatud valitsevast korrast – mõistetavatel põhjustel esitati Preobraženski, Suhhodolski, Majakovski ja teiste nõukogudeaegsete autorite loomingut. Hulganisti oli kavas sellele ajastule omaseid deklamatsioone, näiteks „Au sulle, kodumaa“ ja H. Rammo näidend „Konsultatsioon“ esitati Kilingi-Nõmmes toimunud isetegevusülevaatusel lisaks eesti keelele ka vene keeles. Paralleelselt tehti siiski tööd ka eesti algupärandiga, lavastati teadaolevalt Kitzbergi ja Lutsu näitemänge.

•1962–1966 oli trupi juhendajaks Milvi Saadjärv, kes on tolleaegse trupi tegemisi kirjeldanud.

•1972–1994 hakati rohkem tegelema estraadinumbritega, suurepäraselt valdas lavastajana seda žanri Häädemeeste kultuurimaja tollane direktor Ants Põrk. Estraadietteastetega esineti isegi raadiosaates „Rameto”.

• 1996. aastast on Häädemeeste teatritruppi juhendanud Aire Koop. Sellesse perioodi jääb 25 aastat näitemängu Häädemeeste

Huviteatri nime all. Huviringi eesmärk on pakkuda võimalust tegeleda kunstilise isetegevusega. Põhikoosseisus on aastaid olnud 13 liiget. Pärimuslugudes, suuremates vabaõhuetendustes on osalejaid umbes 20, milles on kogukonna kolme põlvkonna tegijaid.

Tänases teatritegemises on nii: juhendaja tellib Eesti Teatri Agentuurist trupi koosseisu arvestades näitemängud. Kogukondlike suursündmuste aastatel on valminud etendused, mille pärimusainesel põhinevad näitemängutekstid on aga juhendaja koostatud, näiteks 2006. aastal „Pildikesi Häädemeeste ajaloost"; 2008. aastal „Häädemeeste vallakohtu protokollid"; 2019. aastal tuntud kodulooouurija Marta Mäesalu kogutud tekstidel põhinev näitemäng „Minu emaema ol´li minu emal seda rääkinu, ema minul ja mina sinul esivanemate pärandust" jt. Samuti on näitetrupp osalenud kontsertkavades vabariigi aastapäevadel, muuseumi juubelil, Põhja-Liivimaa festivalil ja rahvakultuuri kalendritähtpäeva üritustel, näiteks mardipäeval „Hakkame santima!", maakonna tantsupeo „Pildikesi Pärnumaa ajaloost" lavastusgrupis ning rannaäärsete valdade konkursimõõtu isetegevuskavade esitamisel.

Sügiseti, hooaja alguses loetakse esimeses proovis ette juhendaja tellitud näitemängud, misjärel valitakse koos välja teatritekst, mis etendusena publiku ette tuua. Põhiproovid toimuvad pühapäeviti Häädemeeste seltsimajas, vajadusel tehakse lisaproove. Ühine prooviaeg on väärt ressurss, seetõttu on tähtis, et proovis valitseks töömeeleolu. Näitemänguga töösse asudes on oma kindel järjekord. Esmalt viiakse end kurssi autoriga, tehakse lugemisproove, tõlgendatakse lugu ja arutletakse, millised on sündmused ja laiem kontekst. Tutvutakse tegelastega, nende suhete ja tegevusega. Järgneb lavaproovide aeg ehk julge loov katsetamine, mil saavad paika misanstseenid. Lavastusterviku kujunemisel saab selgeks, milline võiks olla kujundus, kostüümid ja muusika. Harrastajatena teevad näitlejad kõike omast vabast tahtest. Etenduse lavastamiseks puudub enamasti väline toetus: trupp tegutseb üheskoos kujunduse ja kostüümidega, ehitab ja õmbleb. Koos leitakse vahendid ka autoritasude maksmiseks.

Trupil on omad kindlad, võõrale arusaamatud kiiksud, tegevused ja uskumused. Iga etenduse eel koguneb trupp lava taha, et teha energiaring, ühine käepigistus sooviga „teeme hästi ära!".

Esietenduse eel järgneb energiaringile kõigilt kõigile antav sõbralik põlvemüks istmikule. Samuti kehtib range reegel: kui tekstiraamat maha kukub, ei tohi seda enne üles võtta, kui sellele on peale istutud. Loomeprotsessi tulemusena valmib etendus, mis on tähtis nii neile, kes laval, kui ka neile, kes publikuks. Etendus on publikuga ühine energeetiline kogemus, publik reageerib saalist laval toimuvale ja vastupidi. Oma teatritrupi etendus on Häädemeestel ajast aega väga oodatud omakultuuriline nähtus. Publikul on huvi näha, tunda ja kaasa elada sellele, mida ja kuidas omad laval teevad. Huvi on isegi mõõdetav: trupi etendustel on saalid või õued alati rahvast täis. Näitemängu üle muljetatakse pikalt ja antakse tagasisidet nii otse peale etendust kui ka hiljem tänaval trehvates. Loomulikult muljetatakse nagu külaelus ikka sellest, kuidas, kes ja mis meeldis, mis mitte ja mida võiks muuta. Võib öelda, et harrastusteater on oluline kogukondlik tegevus nii trupi liikmetele kui ka publikule.

Eesti ühines vaimse kultuuripärandi konventsiooniga aastal 2006.

Konventsioon käsitleb vaimse kultuuripärandina kombeid, tavasid, teadmisi ja oskusi, mis on erinevatele inimrühmadele nende igapäevaelu ja identiteedi osana omased ja olulised. Need põlvest põlve edasiantud kultuurinähtused muutuvad koos aja ja oludega. Konventsiooniga soovitakse kaitsta elavaid kultuurinähtusi ja muidugi tähendab see eelkõige selle väärtustamist ja elavas kasutuses hoidmist. (UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsioon on leitav Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehel.)

Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt on võimalik vaadata ja tutvuda kõigi Eesti vaimse kultuuripärandi sissekannetega, fotode ja lisadega.

Aire Koop
Häädemeeste Huviteatri
juhendaja aastast 1996

Häädemeeste näitetrupp aastal 1909. Foto autor teadmata

Häädemeeste näitetrupi etendused. Fotod Kadri Teor, Aire Koop ja Haide Rannakivi

Oma esimese näidendikogumikuni jõudis näitekirjanik Janno Puusepp

Mis see teater siis on?

Me räägime küll harrastusteatrist ja kutselisest teatrist, aga lõppkokkuvõttes on see olemuselt üks ja sama teater. Inimesed, kes teevad teatrit, on erineva eesmärgiga. Mõni teeb seda elukutsena ja mõni hobina, aga fakt on see, et teatrit ei saa teha ilma teatud armastuseta või huvita selle meediumi vastu.

Kui ma alustasin teatriga, siis juhtus see küllaltki kogemata. Mulle meeldis teleteater ja kooliga käisime etendustel, aga see oli ikkagi mingi kauge maailm. Aastal 2003 olin ma inimesena kadunud. Mul polnud õrna aimugi, mis minust saab või kes ma olen. Põhikool sai just lõpetatud ja see oli üks piinarikas aeg ning pidin minema keskkooli. Ega ma väga ei tahtnud, aga mingit muud eesmärki ka polnud.

Jüri Lumistet kutsuti Rannu rahvamaja näitetruppi lavastama kohaliku legendi ainetel valminud „Barbara lugu". Kuna ma käisin Rannus koolis, siis juhtus nii, et mind kutsuti esimesse proovi, sest noori mehi oli vaja. Ega ma ei arvanud sellest midagi, sest ma ei saanud aru, miks keegi peaks mind kuskil lava peal vaadata tahtma. Jüri andis mulle isegi mitu rolli – narr, talupoiss ja Skriiba.

Esietendus oli ja on siiamaani üks kõige jubedamaid aegu. Kui täpne olla, siis terve esietendusele eelnev nädal on üks kole aeg. See on see aeg, kus kõik mõtlevad või no vähemalt mina mõtlen, miks põrgu (siia pane mõni ropum sõna) päralt ma selle asjaga tegelen. Kõik see närv ja kaos.

Esietenduse õhtul seisin ma eesriide taga ja mõtlesin, et siia ma suren. Hiljem, kui etendus oli läbi, seisin ma hämaras saalis. Rannu rahvamaja toona hallil laval tundsin, et siia ma sobin. Esimest korda elus tundsin, et see ruumi kontseptsioon, mis on loodud selle jaoks, et saaks teha sellist maagiat, sobib mulle. Samal ajal kõlasid kuskil kõrvalruumides hõisked ja naerukaja. Esietenduse pidu ju. Siis kuulsin samme ja rahvamaja alati pahura näoga tehnik Rein astus saali ning ma tegin mingisuguse väga piinliku vabanduse ja kakerdasin tagasi pittu. Ise mõtlesin, et nüüd ta kindlasti arvab, et ma tahtsin sealt midagi varastada.

Aastatega muutus see lava mulle armsaks ning sõbrad olid juba harjunud, et iga kord, kui kuskil mingi pidu oli, viibis Janno proovis või etendusel.

Hiljem sattusin teistesse teatritesse. Teistesse rollidesse. Oli häid lavastusi ja halbu lavastusi, aga üks asi oli sama. Iga kord, kui mul tuli mingi üliäge mõte, mingi riugas või vimka, mida sisse lavastada, siis lavastaja ütles enamasti „ei". Lavastajad peavadki seda tegema. Nemad näevad pilti. Nende töö on vaadata, et näitlejad üle piiri ei läheks.

Tuli välja, et ma vahepeal ikka unistasin ka kõva häälega, et tahaks ükskord kirjutada ja lavastada näidendi, kuhu ma saan kõik oma lollused sisse panna. Sest ma olen inimene ja inimesed ikka unistavad. Seda hetkeni, kui projektijuht teatas, et tema kirjutas projekti ja mina pean nüüd näidendi kirjutama ja lavastama, sest tema on tüdinenud minu vingumisest. Ma sattusin muidugi alguses paanikasse, sest ma olin unistanud, mitte vingunud ja teiseks… kas ma üldse oskan?

Oskasin.

Hobist sai märkamatult töö.

Ühest teksti kirjutamisest ja lavastamisest sai kümneid ja lõpuks jõudsid mõned neist ka raamatukaante vahele.

Lavastajad ja trupid hakkasid minu tekste lugema ja laval etendama. On ääretu suur au vaadata, kuidas keegi teeb oma nägemust sinu sõnadest ja mõtetest. Mõnikord on kahju ainult, et kuigi ma olen kõigile lubanud, siis ei julgeta enamasti minu sõnaga lustida. Teha seda endanäoliseks. Leida sealt oma lugu. Aga eks see olegi harrastusteatri võlu ja valu, kas mängida teksti või seda, mida see trupp tunneb ja teab. See oskus on vajalik, aga neid, kes selle oskuseni viiks, on puudu. Kuid sellegipoolest on ühel autoril rõõm olla kellegi inspiratsiooniallikaks.

On küsitud, MIKS selline valik minu 2021. aastal ilmunud esimesse näidendikogumikku „Minejad", olen ma ju praeguseks kirjutanud 38 erinevat teksti.

Tekstid raamatusse said valitud isiklikkuse ja esmasuse järjekorras. Kõik tekstid on mingi märgilise tähendusega ja isiklikud, näiteks „Minejad" sündis peale rasket autoavariid haiglas veetes ja lavastuse elu algas ühte rolli mõeldud näitleja surmaga ning

lõppes teise näitleja surmaga. „Venuses“ sündisid Anne-Mai Tevahi ja Ele Milistferi koostöös imeilusad laulud ja üldse oli see hästi õhuline ja taevalik lavastus, mis siis, et ma võitlesin samal ajal oma organismiga, mis kippus otsi andma. „Leselised“ oli esimene päris-päris näidenditekst.

Iga tekst on esimene oma žanri ja lahenduste poolest. Olen alati tahtnud avastada erinevaid stiile ja teemasid. Neist kümnest olen ma igaühest õppinud ja viinud õpitu üle järgnevatesse.

Harrastusteatrimaailm on radikaalselt kihiline – on teatreid, mis alles alustavad ning ahmivad sisse kõike, mis neile pakutakse, et järgmine kord olla oskuslikum. Ma ei ütle, et „parem“, sest „hea olemine“ on suhteline ja subjektiivne mõiste. Siis on veel teatreid, mis on juba aastaid tegutsenud. Neil on trupis üks või kaks „legendaarset“ näitlejat, kes igal festivalil kallatakse üle kallistuste ja ovatsioonidega. Huvitav, et ka nende kohta ei saa öelda „head“, vaid: nad on oskuslikumad.

Samas olen märganud festivalide näitel, et vanad teatrid kipuvad algajamaid teatreid natuke üleolevalt vaatama: küll on neil rekvisiite laval liiga palju, ei mängi nad sündmusi välja, ilmselgelt pole ju nad materjalist aru saanud jne.

Kuid vanad teatrid ja teatraalid unustavad ära või isegi häbenevad, et kunagi olid nad samasugused. Said žüriidelt vastu päid ja jalgu ja olid pärast räsitud nagu kuked.

Minu arvates on tekkinud üks sügav murekoht, et harrastusteatrid ei tea, kellele nad teevad oma lavastusi. Kas nad teevad publikule, neile küllaltki vähestele inimestele, kes tulevad saali ja tänuväärselt ahmivad ning elavad kaasa kõigele, või teevad seda festivali žüriide jaoks?

Paljude jaoks ongi festivalil käimine muutunud võistlemiseks, mitte kohaks, kus saaks õppida žüriilt ja kaasnäitlejatelt nippe, kuidas olla oskuslikum.

Konflikt on tekkinud ka kutselise ja harrastusteatri vahel, sest paljudki harrastusnäitlejad on piisavalt oskuslikud, et osaleda ja ka särada kutseliste keskel. Kutselised tunnevad ohtu, kuna nemad on õppinud aastaid selleks, et omandada seda rasket ametit, ja siis tuleb mingi harrastaja…

Aga võib-olla räägib see sellest, et kutseline teater on natuke kaugenenud oma publikust ja muutunud mugavaks.

Ning muidugi ei tasu ära unustada, et Eesti teater algaski harrastajatest.

Mis see teater siis on?

Teater on armastus. Armastus armastamise väljendamise vastu. Tahe muutuda armastuseks ja valmidus selle nimel üle elada kõik raskused, mida teatritegemine kaasa toob. Olla valmis loobuma oma eraelulisest armastusest, et olla teatris ja mängida lugusid armastusest. Süüdimatult armastada päeva jooksul lavapartnerit, minna koju ja armastada oma inimesi ning üldse mitte tunda end sellepärast halvasti.

See vast ongi teater. Või kas on?

Janno Puusepp
Tartumaa Kultuuripärl 2018
Tartumaa lavastaja, näitekirjanik, luuletaja ja näitleja
Teater Must JaAm lavastaja ja näitleja
Näidendikogumiku „Minejad“ (2021) autor

Unustamatu Ööbiku villa

Kas meenub hetki, kui keegi räägib oma lugu ja teda kuulates hakkavad pildid silmade ees jooksma? Just nii algab minu meenutus, kui Mall mulle rõõmsalt oma suveromaani lugemisest rääkis ja ma tõsimeeli küsisin ta käest, kas sellest annaks ka näidendi kirjutada. See juhtus augusti lõpus. Mõni päev hiljem lugesin Aliis Jõe „Unustamatu Ööbiku villa" ühe raksuga läbi ning kui tegelased ikka mu silmade ees elavnesid, siis peale sisu üle arutlemist pakkus Mall Värva end raamatu soovitajast ka dramaturgiks.

Sügis hiilis üha võimsamalt ligi, aga mina käisin mõttega ringi, kust leida peaosatäitja rolli sobivat noort naist. Sellega, et ma ise Mammi rolli võiksin sobida, leppisin vist kohe.

Varasemalt mängitud rollid eeldasid teistsugust karakterit. Nüüdne tegelane eeldas palju vanemat, mõnusa kuraasiga, aga elu näinud, abivalmis ning nutikat naisterahvast.

Dramaturg ütles, et kutselise näitlejana oleks Mammina hea võimalus elurolli mängida, aga ka väiksemad lavad ei vähenda selle võimalust.

Novembri keskel sättisin end Pilkuse külamajja etendust „Oskar" vaatama. Sellega kaasnes mõte, et võiks leida sealt ka Maarja osatäitja. Seal ta oligi: õrn ja habras, aga nii osav teksti edasiandmisel ja täiega rollis sees. Mõtlen veel nüüdki selle õhtu peale, nähes Kärt Kooserit Oskari tütart mängimas. Tutvustasin talle end ja tulevase etenduse sisu. Uurisin, kas tal on huvi ja aega võtta uus roll. Ta vastas kohe jaatavalt ning ütles, et väljakutsed talle meeldivad. Sel hetkel ei teadnud veel keegi, et tal tuleb peaaegu läbi terve etendus laval olla.

Maarja osatäitja leidmise tõttu julgesin kirjutada toetuse saamise avalduse Valgamaa Kultuurkapitalile, et etendus „Unustamatu Ööbiku villa" saaks peale pausi Otepää Teatri taas elama panna. Rahalist toetust saime loomulikult ka Otepää vallalt. Lavastajana nägin meie oma näitlejat Merilin Kirbitsat. Olin juba sügis otsa talle sellest rääkinud ja kui detsembri keskel Mall Värva mulle näidendi käsikirja saatis, sai see läkitatud kohe ka Merilinile.

Teades nüüd teiste osatäitjate karaktereid, pakkusin rolli ikka särtsakamatele. Peale Kärdi, kes on laval juba harjunud esinema, andsid esimest korda sõrme teatrile Katrin Marjapuu ja Anu Lomp. Kaidi Pajumaa, kes sel hetkel Elva Lendteatri näitlejana meile tuttav oli, sobis Merilini meelest just Tanka huvitavasse karakteriga rolli ja Merilini kutse peale liitus ka tema meiega.

Puuduolevate osatäitjate leidmiseks panime kuulutuse nii Otepää Teatri Facebooki lehele kui ka ajalehte Lõuna-Eesti Postimees. Nii saime kõik rollid täidetud. Leidsime Veelika Alandi osasse, kelle juures tüdrukute õhtut peetakse. Samuti sobis Martin Karjalainen Reio rolli ja Mihkel Kahro Luukase rolli, kes peategelase Maarja ellu satuvad. Viimane kirjutas enda soovist vaid mõni päev enne esimest kokkusaamist ja üllatava vastusena saigi ta kutse kohal olla neljapäeval 4. veebruaril kell 19 Otepää kultuurimajas.

Otsisime ka helimeest ja valgustajat. Merilinile, kes valgustamise siiski enda peale võttis, sai heaks partneriks helimees Mikk Sügis.

Nii see proovide aeg algaski. Merilin, kes meid kohe oma tiiva alla võttis, kirjutas raamatu põhjal käsikirja juurde veel paar puuduvat pilti, mis etendusele kindlasti kasuks tulid. Saime üheskoos veel ühe lugemisproovi teha ja siis tuli ikkagi pandeemia tõttu paarikuune paus. Kuna Merilinile oli see etendus esimene lavastamise kogemus, siis see põhjalikkus, millega ta etenduse paika pani, on siiani imetlemist väärt. Proovide graafik, rollide kujundamine, nende liikumise, hääle ja tunnetuse väljatoomine on keeruline, eriti kui tegemist on harrastajatega. Kui Otepää linna sünnipäevapidu edasi lükati ja uueks peopäevaks kuulutati 19. juuni, uuris Merilin, kas võtame väljakutse vastu ja teeme siis esietenduse. Olime kõik üksmeelselt nõus. See pingutus oli seda väärt.

Kas olete käinud etendusel, kus algusest peale iga pildistseeni vahel plaksutatakse? Mina ei ole ja uurides ka teiste käest, pole nemadki sellisel teatrietendusel käinud. Meil oli see võimalus olla näitlejatena laval, kus temperatuur oli kindlasti küll üle 30 kraadi. Kuigi saali lubati ainult pool mahtuvusest, oli publik väga rõõmsas meeleolus. Juba enne etenduse algust oli publiku tekitatud sumin just selline, nagu varasematel papa Kalju aegadel, kui esietendusel saal puupüsti kohalikku rahvast täis oli.

Tegelased koos lavastajaga lava äärel istumas vasakult Reio osatäitja Martin Karjalainen, Kärt Kooser Maarjana, Anu Lomp, Luukase osatäitja Mihkel Kahro, Ene Prants, lavastaja Merilin Kirbits, Kaidi Pajumaa, Veelika Aland, Katrin Marjapuu. Foto Valju Aloel

Etendus möödus hoogsalt. Saime hakkama. Meid võeti väga hästi vastu. Sama menukalt läks ka teine etendus.

Meenutame Otepää Teatri loojat Kalju Ruuvenit (3. detsember 1919 – 30. aprill 1996), kelle 100. sünniaastapäeva tähistasime 2019. aasta detsembri alguses, kui Otepää Teatristuudio lapsed esitasid Merilin Kirbitsa käe all ise tehtud suurte nukkudega Henrik Visnapuu kirjutatud etendust „Lembitu Võidumees", mille tegevus toimus 1217. aastal Otepää linnamäe all. Kalju Ruuven alustas Otepääl näitlejana Oskar Lutsu näidendis „Tagahoovis" ajakirjanik Pragi rollis ja mõistis, et ümberkehastumine laval pole talle loomuomane. Näitejuhina alustas Kalju Otepää kultuurimaja näiteringis 1950. aastal.

1954. aastal, kui valmis tolle aja kohta avar ja kaunis kultuurimaja, õpiti selgeks Katajevi „Puhkepäev", mida esitati kodulinlastele kaks korda ja esmakordselt etteütleja abita. 1956. aastal lavastati juba neli näitemängu ja näitlejaid-asjaarmastajaid oli üle kolmekümne.

Etendusest „Unustamatu Ööbiku villa" vasakult tüdrukuteõhtu Reelika (Katrin Marjapuu), Liina (Anu Lomp), Karmen (Veelika Aland) ja Tanka (Kaidi Pajumaa), peaosatäitja Maarja (Kärt Kooser) ning Mammi (Ene Prants). Foto Valju Aloel

1957. aasta oktoobripühadeks võttis näitering lavastada Korneitšuki näidendi „Eskaadri hukk", kuhu otsiti sobivaid madruseid kõikidest kohalikest asutustest ja kellest enamik peale etenduses osalemist jäigi teatrisse. Nimetatud lavastuse ning eelneva töö põhjal tehti ettepanek anda näiteringile isetegevusliku teatri nimetus. Kalju Ruuven tundis peanäitejuhina kohustust enamaks ja nõudis näitlejatelt suuremat meisterlikkust ning selleks hakati koos käima 4–5 korda nädalas ja igale proovile kulus 3–4 tundi. Esimesel isetegevuslike teatrite ülevaatusel saadi etenduse „Seotud silmadega" eest 2. koht. Meeldejäävaks kujunes A. P. Tšehhovi 100. aastapäevaks lavastatud „Onu Vanja", millega vabariiklikul ülevaatusel saavutati 1. koht. Lavastus kanti televisioonis üle 29. märtsil 1960. Sealt edasi lavastati vabaõhuetendustena „Lembitu" ja „Mahtra sõda", kus külastajate arv ühel etendusel ulatus 2000-ni. Edasi valiti repertuaari ka muusikalisi näidendeid ning komöödiaga „Siniste järvede maal" sõideti Leedu NSV-sse ja esineti Kupiškise keskuses. Neid Kalju Ruuveni meenutusi 1977. aastast on keeruline lühidalt kokku võtta, sest edu jäi ja näitlejad said kiidusõnu.

Kalju Ruuven. Foto Otepää teater

Väga hästi on Otepää Teatri ajaloo raamatusse „Teatrimaagia kütkes" kokku võtnud endine näitleja ja ajakirjanik Aili Miks.

Kalju Ruuven oli Otepää Rahvateatri eesotsas selle loomisest 7. novembrist 1957 ühtejärge 39 aastat, oma elupäevade lõpuni, pühendudes ühele huvile ja tööle, kasvades kogu Eestis tuntud ja tunnustatud teatrimeheks, jäädes meile ikka papa Kaljuks. Teater elas oma elu ikka edasi ja lavastajatena astusid esile E. Raiste, M. Hansing, I. Viigimets, M. Möll ja M. Soidra.

Kuigi meil on praegu keeruline aeg, kirjutan tänutundega neid ridu, et nii pikaaegne Otepää Teater on uuesti alustanud tegutsemist. Hetkel on meil ühe osatäitja vahetus. Otsimise tulemusena saime kokkuleppe meie teatri näitleja Ilmo Tammega. Nüüd on küll vaja proove teha, et end taas kokku võtta ja tuleval teatripäeval uuesti esineda „Unustamatu Ööbiku villa" etendusega.

Ene Prants
Otepää Teatri juhatuse liige
Kaasa teinud 14 lavastuses 43 aasta jooksul

Kiikla – küla, kus kõlavad muinasjutud

Muinasjututund Kalina rabas. Foto Ruth Linnard

2019. aastal liitus Alutaguse vald Eesti-Läti koostööprojektiga ACT Local, mille eesmärk oli kogukonnateenuse väljatöötamine. Viie projektiga ühinenud küla hulgas oli ka Alutaguse põhjaosas asuv Kiikla.

Kuna Kiiklal on olemas pikad muusikalised ja näitemängutraditsioonid, otsustas Kiikla küla kogukonnaaktiiv, et on mõttekas käivitada elamusteenus „Küla, kus kõlavad muinasjutud“.

Ühise arutelu tulemusena on valminud muinasjututeemalise õpitoa programm ja on alustatud teenuse osutamisega eri huvigruppidele. Teenusepakkujaks on umbes 10-liikmeline loometiim, keda abistavad vajadusel 25–30 kogukonna liiget.

Sisustatud on muinasjututuba, kus iga kuu eelviimasel reedel toimuvad muinasjutuõhtud, mille korraldamine on jagatud kogukonnaliikmete vahel.

Selleks, et senisest rohkem muinasjutte au sisse tõsta, innustada inimesi taasavastama vanu häid lugusid ja neid jutustama, korraldati 2020. a kevadel omaloominguliste muinasjuttude kirjutamise konkurss ja 2021. a kevadel valiti koostöös „Lasteekraaniga“ eesti rahva lemmikmuinasjututegelane.

Eesti rahva lemmikmuinasjututegelased. Fotod Kadi Sootalu ja Rene Kundla

Lemmikmuinasjututegelase kandidaate said kõik soovijad esitada 2021. a jaanuarikuus „Lasteekraani" kodulehel. Žürii valikul jõudis lõpphääletusele 25 muinasjututegelast, kelle seast sai veebruarikuus valida oma lemmiku.

Lemmikmuinasjututegelane kuulutati välja emakeelepäeval Kiikla muinasjutuküla veebis korraldatud muinasjutupäeva kulminatsioonina. Rahvahääletusel kogus enim hääli saabastega kass ja võrdsete häältega jäid teist-kolmandat jagama Tuhkatriinu ja reinuvader rebane.

Kaheksa parema hulka mahtusid veel muinasjutu „Kaunitar ja koletis" kaunitar, kratt, kakuke, vanapagan ja Punamütsike.

Kahest lõpphääletusele jõudnud hundist osutus edukamaks „Punamütsikese" hunt, kes jagas Lumivalgekese ja „Kullaketrajate" noorima tütrega 14.–16. kohta. „Kolme põrsakese" hunt jagas vahva rätsepaga 20.–21. kohta.

Kuigi pikalt piirangid seadnud viirus ei ole võimaldanud maksimaalselt kõike kavandatut ellu viia, on Kiikla muinasjutuküla rahvas siiski andnud oma väikese panuse, et väärtustada muinasjutte ja hoida elus jutuvestmisetraditsiooni. *„Elujõulise rahvakultuuri alustalad on tugevad kogukonnad, motiveeritud ja professionaalsed eestvedajad ning rahvakultuurist huvitatud noored,"* on kirjutatud rahvakultuuri veebilehel. Külas, kus kõlavad muinasjutud, on tugev kogukond, kes toob noori rahvakultuuri juurde muinasjutu kaudu.

Kõike seda saab lähemalt kiigata kogukonna tegemisi kajastaval veebilehel https://kiikla.ee/

Ruth Linnard
Kiikla Rahvamaja juhataja,
kogukonna eestvedaja

KULTUURIKORRALDUS

Eesti Rahvamajade Ühing juubeli eelõhtul

Eesti Rahvamajade Ühing (ERMÜ) on osa kultuurist.

„Kultuur“ tähendab esmajoones kunstilist eneseväljendust – mõne meelest professionaalset, mõne meelest igasugust. Kuid see pole tingimata nii. Kultuuri tuleb kindlasti mõista palju laiemalt, et oleks võimalik ka kunstiline väljendus paigutada avaramasse konteksti. (Rein Raud)

2021. a oli ERMÜ-le tegus aasta. Plaanitud tegevused viidi ellu: rahvamajade päev, suvekool, konverents, tunnustamissündmus „Kaheksakand“. Lisaks igapäevane suhtlemine, arutamine, mõttetalgud, kuidas kriisiolukorras kultuuri tarbida ja sündmusi korraldada ning rahvamajade raamatu projekt. Oluline oli olla suureks toeks huviringidele ja kollektiivide juhtidele.

Rahvamajade päev

23. oktoobril toimus Eestimaa rahvamajade päev „Keel. Kultuur. Kogukond”, mille projektijuht oli Kai Kannistu.

Rahvamaja on kogukonna mõistes üks olulisemaid kokkusaamise kohti, kuna seal tegeletakse erinevate huvidega – seeläbi hoitakse elavana ja arendatakse edasi kohalikku kultuurielu. Rahvamaja tegevuse abil saab kohalik omavalitsus täita ühte tähtsamat ülesannet – kasvatada kodukohatunnet, kaitsta ja arendada kohalikku identiteeti, hoida eesti keelt ja kultuuri, kasvatada eestlaste harituse taset professionaalse kultuuri kaudu, mis jõuab teatri-, kontserdi- ja kunstiorganisatsioonide näol üha rohkem eri kondadesse Eestimaal.

2021. aasta rahvamajade päeva eesmärk oli tõsta inimeste teadlikkust rahvamajade vajalikkusest ja olulisusest. Koos tegutsedes pakutakse elanikele kultuurist osa saamist ning kultuuriloome võimalusi kogu Eestis ning rõhutatakse kultuurielu järjepidevuse ja arengu olulisust. Rahvamajas on kõikidel võimalus end loominguliselt väljendada ja oma loomingut teistega jagada. Ühised huvid ja eesmärgid seovad eri eluvaldkondade inimesed ühtseks loominguliseks kollektiiviks. Vahetades ideid ja energiaid, sünnivad uued paikkondlikud vaimse kultuuri väärtused.

Rahvamajade ajalugu Eestis ulatub 19. sajandisse, mil hakati asutama seltsimaju. Vanim maarahvamaja asutati 1887. aastal Kanepis. Tänapäeval tegutsevad rahvamajad valdavalt kohaliku omavalitsuse allasutusena, on ka sihtasutusi ja veel mõned erandid.

Konverents

19. oktoobril 2021 korraldas ERMÜ Jõhvi kontserdimajas aastakonverentsi pealkirjaga „Aita omasid ja võta võõraid. Mitmekultuuriline kogukond – probleem või rikkus?"

ERMÜ arutles aastakonverentsil mitmekultuurilise kogukonna toimimise teemal. Projektijuhid olid Anne Uttendorf ja Kristo Kõrgnurm (Jõhvi kultuuri- ja huvikeskus) koos suurepärase loomingulise meeskonnaga. Moderaatorid: ajakirjanikud Rein Sikk ja Jüri Nikolajev arendasid konverentsi arutelu ligi 30 esineja ja panelistiga. Konverents oli jaotatud kolmeks teemaplokiks: keel, kultuur ja kogukond. Konverentsil osales kokku 200 huvilist igast Eestimaa nurgast.

ERMÜ tunnustamissündmus „Kaheksakand"

Kaheksakand sümboliseerib õnnetähte. Ta on Põhjanaela sümbolina suunanäitaja, mis ei näita ainult põhiilmakaari, vaid ka vahepealseid, nagu edel, kagu, kirre ja loe.

Koidu- ehk õnnetähena on ta ka uue päeva, uue õnne alustaja. See õnnetäht kaitseb kõike ja sellepärast on see paljude jõulukroonide põhijooniseks. Kaheksakand koosneb kahest teineteise peale asetatud ühesugusest ristist, millest üks sümboliseerib kaevurakkeid. Kui panete kaheksakanna jõulude ajal uksele, saavad teie esivanemate hinged koju tulla.

Tunnustamisel, märkamisel, hea sõna ütlemisel on uskumatult suur jõud. Sisemine tunne ehk motivatsioon on huvi töö enda vastu, mitte alati saadav rahaline tasu.

Iga-aastane tunnustamissündmus annab selle tunde, et oleme märganud aasta tegijaid eri kategooriates.

27. aprillil toimunud tunnustamisündmusel Valga Kultuuri- ja Huvialakeskuses kuulutati välja „Kaheksakand 2020" laureaadid.

Rahvamajade suvekool Hiiumaal

24.–26. augustil toimus Hiiumaal ERMÜ suvekool, kus osales kokku 156 kultuuritöötajat üle Eesti. Kolme päeva jooksul tutvuti Hiiumaa ja siinse kultuuriga, osaleti Märt Treieri juhtimisel rahvamajade võimalusi ja hetkeolukorda puudutavas vestlusringis, uuriti Valdek Alberi abiga, kuidas kujundada kutsuvaid plakateid, kuulati Kadi Aguraijuja kogemusi I Land Soundi rohelisest festivalikorraldusest, meisterdati Helin Juhe juhendamisel. Suvekoolis koguti inspiratsiooni, vahetati kontakte, arutleti suuremates ja väiksemates ringides nii kehtivate piirangute, võimalike lahenduste kui ka muude aktuaalsete teemade üle.

Eestimaa Rahvamaja on kindlasti rohkem kui sussisahin – ajalugu, pärand, aegade võlu ja valu, INIMESED, kogukond.

Juubeli eelõhtul teame, et sõna, muusikaline heli, tantsusamm, meloodia, tikand, kandlehelin saavad alguse majast, millel on ajalugu – EESTIMAA RAHVAMAJA.

Tiina Tegelmann
Eesti Rahvamajade Ühingu
projektijuht

Kultuur kohaliku arengu eeldusena

Kääpal toimunud kultuuriseminaril räägitust

Ametnike välitööde raames 2021. a 10. augustil Jõgevamaal Kääpa Rahvamajas toimunud kultuuriseminaril „Kultuur kohaliku arengu eeldusena“ käsitleti kultuuri arengukava „Kultuur 2030“ prioriteete ning nende seotust kohalike omavalitsustega.

Teemade sõelumine

Ametnike välitöid ette valmistades pakkus kultuuriministeerium välja teemad, mis oleksid olulised nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse (KOV) poolt vaadatuna ning annaksid sisendit poliitika kujundamisse riigi tasandil. Fookus suunati rahvakultuuri järjepidevuse teemadele ning kultuuri määravale rollile regionaalarengus. Kultuuriministeeriumile tuli koostööpartneriks Eesti Rahvakultuuri Keskus, võttis enda peale kandva rolli seminari ettevalmistamises.

Kuna uus kultuurivaldkonna arengukava „Kultuur 2030“ oli jõudnud ideede koondamisest kirjutamise-eelsesse kaasamise etappi, oli asjakohane teemapüstitus olemas. Lõppemas oli esimene nelja-aastane periood haldusreformi järel ja käes paras aeg arutada koos kohalike omavalitsustega, millised on reformijärgsed arengud kultuurivaldkonnas ja eriti rahvakultuuri valdkonnas ning milliseid tegevusi oleks vajalik riigi tasandil planeerida toetamaks kohalikke omavalitsusi kultuurivaldkonna arendamisel.

Tuumakas seminar

Kääpa kultuuriseminaril „Kultuur kohaliku arengu eeldusena“ uuriti, missugused on toimivad koostöövormid omavalitsusteülesel kultuuritegevusel, miks ja kuidas muuta kultuuripärand nähtavamaks ning mida teha selleks, et omavalitsustes töötaksid pädevad kultuurivaldkonna juhid.

Käsitleti teemasid, mis on olulised kõigile kuuele Kesk-Eesti omavalitsusele, kuid tõstatatud probleemid on aktuaalsed kõigi kohalike haldusreformijärgsete omavalitsuste puhul ja seminaril välja pakutud lahendusteedest tõuseb eeldatavasti laiem kasu.

Seminaril osales 42 inimest. Nende hulgas oli ametnikke ja spetsialiste kohalikest omavalitsustest ja nende allasutustest, mitmest ministeeriumist, Eesti Linnade ja Valdade Liidust, esindatud olid kohalikud vabaühendused ja üleriigilised rahvakultuuri katusorganisatsioonid.

Ettekanded tegid Kultuuriministeeriumi asekantsler Taaniel Raudsepp, Eesti Rahvakultuuri Keskuse direktor Kalle Vister ja vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja Leelo Viita ning OÜ Geomeedia juhatuse esimees, regionaalarendusekspert Rivo Noorkõiv. Seminari modereeris kultuuriministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse asekantsler Piret Hartman.

Ettekannetele järgnesid arutelud laudkondades maailmakohviku meetodil. Kuues eri rõhuasetusega arutelulauas toodi välja probleemid, mis on iseloomulikud Kesk-Eestile, kuid vajavad lahendamist ka laiemalt.

Milline roll ja võimalused on KOV-il kohalikus kultuurikorralduses? Kuidas KOV ise ja riik saaks seda võimestada?

Arutelulaua juht Silja Peters, Põltsamaa Vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja.

Läbivalt jäi kõlama, et KOV-id ei pea tihti kultuuri piisavalt oluliseks – vajalik on KOV-i juhtide teadlikkuse tõstmine, kultuuriteemad tuleb lülitada KOV-i juhtidele suunatud kesksete koolituste programmidesse. Kõrgemad kultuurikursused on vajalikud!

Kultuurivaldkonna arengu kavandamiseks on vajalikud kokkulepped, arengukavades peaksid olema kultuurivaldkonna teemad ja sihid põhjalikumalt kajastatud.

Kultuuris on oluline lähtuda järjepidevusest, mitte sõltuda poliitilistest tõmbetuultest. Tähtis on inimeste kaasamine, avatus uutele ideedele ja sädeinimeste tunnustamine.

KOV-i ülesandeks on kultuuritegevuseks vastava infrastruktuuri tagamine, koostöötahe teiste omavalitsuste ja riigiga. Samuti kohalike eripärade väljatoomine ja järjepidev turismiarendustöö (messid, reklaam), rahvusvaheline koostöö (Eesti-Vene, Eesti-Läti, Läänemere programmid jne).

Kuidas tagada professionaalne kultuur kohalikul tasandil? KOV-i võimalused ning vajadused.

Arutelulaua juht Ülle Juht, Valga Kultuuri- ja Huvialakeskuse juhataja.

Probleemidena toodi välja, et kohapeal napib professionaalset kultuuri hästi tundvaid inimesi, ei ole galeriisid, saale, mis on vajalikud professionaalse kultuuri kohapeale toomiseks.

Ligipääsetavuse parandamiseks oodatakse riigilt lisaks programmile „Teater maale“ ka programme „Kunst maale“, „Muusika maale“ jne.

Kuidas toetada ja võimestada kohapealseid kultuurikorraldajaid ning tagada nende pädevus?

Arutelulaua juht Kädi Koppe, Eesti Linnade ja Valdade Liidu nõunik.

Toodi välja, et igas omavalitsuses on vajalik pädeva kultuurijuhi ametikoht, kes on kaasatud arengukava ja eelarve koostamise protsessi. KOV saab toetada töötingimuste loomisega, eesmärkide seadmise ja kompetentside juhtimise ja arendamisega (koolitused, õppekäigud jms). Olulised teemad on nii palk, motivatsioonipakett, KOV-i sisene koostöö kui ka võrgustikutöö. Omaette teema on järelkasv ja noorte suunamine juurte väärtustamisele. Noortele motivatsioonipaketid tööle tulekuks, et tekiks huvi ja tahe panustada kultuurivaldkonda.

Keskvalitsuselt oodatakse suuniseid, infot (ka andmebaasid), juhendeid, vastavat seadusloomet, toetusmeetmeid ja kaasamist. Samuti tõstatati järelkasvu ja riikliku koolitustellimuse teema ning vajadus kultuuritöötaja kompetentsimudelil põhineva arendus- ja koolitusprogrammi järele.

Kuidas tagada laulu-ja tantsupeo (LTP) protsessi järjepidevus kohapeal? Kuidas peaks seda toetama KOV, kuidas riik?

Arutelulaua juht Kaja Allilender, Eesti Rahvakultuuri Keskuse regionaalosakonna juhataja.

Vajalik on KOV-i juhtide teadlikkuse tõstmine LTP protsessi toetamise olulisusest – ka kohalikud laulu-ja tantsupeod on osa sellest. Globaalsed trendid mõjutavad meie unikaalse laulu- ja tantsupidude

traditsiooni jätkusuutlikkust: globaliseerimine ja huvide paljusus ning hajusus; ääremaastumine, rahvastiku vananemine jms. Kuidas saada lapsed laulma ja tantsima, koolide õppekavad ei soosi seda praegu. LTP protsess vajab oma regionaalpoliitikat ja digilahendusi.

KOV saab kaasa aidata sellega, et tööl on kompetentne kultuuritöötaja, juhendajad on väärtustatud, tagatud on vastav taristu, ruumid ja transport ning KOV-i kultuuritöötajate palgad on ühtlustatud riikliku palgasüsteemiga. Kollektiividele on leitud esinemisväljundid.

Riigi ülesanne on haritud juhendajate koolitamine ja professionaalide kasvatamine. Senisest enam on vaja tegeleda LTP populariseerimisega muukeelses keskkonnas.

Täienduskoolitusele oodatakse süsteemsemat lähenemist ja järelkasvu tagamiseks riiklikku koolitustellimust rahvatantsujuhtidele.

Hea algatus on riigipoolne palgatoetus juhendajatele, mis peab jätkuma.

Kuidas teha kohalik kultuuripärand nähtavamaks?

Arutelulaua juht Leelo Viita, Eesti Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja.

Probleemina toodi välja, et kultuuripärand ei ole piirkonnas piisavalt nähtav ja tunnustatud. Põhjuseks nõrk teadlikkus oma olemasolevast kultuuripärandist ja väärtustamisest pärandina, kuna see on loomulik igapäevaelu osa. Kesk-Eestil on, mida esile tuua – toit, laadad (Türi lillelaat, Peipsiveere Sibulatee), erinevad festivalid, hooned, keskkond ja pärandipaigad (Põltsamaa loss, Palamuse), Kalevipojaga seotud lood, põllupidamine, maaharimiskultuur (Jõgeva Sordiaretusjaam, Avatud Talude päevad).

Kohaliku kultuuripärandi tutvustamisel teevad suurepärast tööd muuseumid. KOV-ide poolt oleks vajalik organiseerida laiemapõhjalisi mõttetalguid (piirkondlik kultuuripärand – toidukultuur, põllumajandus ja maaharimine) – elava kultuuripärandi teadlik esiletoomine mõttetalgute vormis, lood.

KOV-ide ülesanne on ergutada, anda hoogu, liita erinevaid osapooli – aidata luua võrgustikke, klastreid! Samuti teha turundust. Vajalik on Kesk-Eesti kultuuriruumi sõnastamine, kirjeldamine, sisustamine.

Keskvalitsuse tuge oodatakse teavituse ja koolitustena, samuti soovitakse erinevaid meetmeid pärandturismi ja ettevõtluse alustamiseks.

Millised võimalused, platvormid on maakonnaüleseks ning maakondade vaheliseks koostööks?

Arutelulaua juht Eva Linno, Koeru kultuurimaja direktor, Järvamaa Omavalitsuste Liidu kultuurikoordinaator.

Järvamaal tegutseb Omavalitsuste Liidu juures Järvamaa Kultuuri Nõukoda ja Jõgevamaal vastutab kultuuritöö korraldamise eest maakonna arenduskeskus koostöös Jõgevamaa Kultuurikoda MTÜ-ga.

Oluliseks peeti koostööd, probleemide väljatoomist ja ühise plaani loomist. Piirkond ei pruugi olla maakondadepõhine. Kesk-Eesti kultuuriprogrammi loomiseks peab olema ühine huvi. Sellele aitavad kaasa ühised koolitused, turismimarsruudid. KOV saab olla eestvedaja, teha koostööd riigi esindajatega maakonnas. Riigi tasandil võiks piirkondade määratlemine olla paindlikum, toetusmeetmed teema- ja piirkonnapõhised.

Ettepanekutest jõutakse tegudeni

Seminaril toodud ettepanekud olid kõik asjakohased ja täitsid seminarile seatud eesmärke. Arutelude ja ettepanekute põhjal saab edasi minna vastava poliitika kujundamise ja rakendamisega. Seminaride kokkuvõtted kanti ette välitööde lõpuseminaril ning töö nendega jätkub üleriigiliselt vastavate ministeeriumide ja kohalike omavalitsuste koostöös. Kultuuriministeeriumi ja Eesti Rahvakultuuri Keskuse koostöös oleme esmalt võtnud töösse ettepanekud, mis seotud kohaliku omavalitsuse kultuuritöötajate toetamise ja võimestamisega. Oleme kokku panemas kultuurijuhtide arendus- ja koolitusprogrammi, mille järgi väljendati seminari käigus vajadust. Lisaks planeerime mitmesuguseid tegevusi kultuurivaldkonna tähtsustamiseks, et senisest enam jõuda omavalitsuste juhtideni, sh uute volikogude liikmeteni.

Seminarist on poliitika kujundamiseks kasu ka ministeeriumile – saime tagasisidet, et „Kultuur 2030“ seatud eesmärgid ja

tegevused on asjakohased ja arengukava elluviimisel on kohalikud omavalitsused olulised partnerid, kellega peaksime veelgi enam süsteemselt koostööd tegema.

Kultuur on inimese üks põhivajadusi, mis annab elule tähenduse. Inimene elab meelsamini seal, kus kogu aeg midagi toimub, peetakse lugu traditsioonidest ning kus on võimalik ise osaleda kultuuris ja sellest ka osa saada.

Aitäh kõigile, kes seminaril osalesid ja oma mõttetööga edasiliikumiseks panuse andsid!

Urve Gromov
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
koolitusosakonna juhataja

Karin Närep
Kultuuriministeeriumi
strateegia- ja innovatsiooniosakonna arendusnõunik

Kultuurikorraldusest regioonides 2021. aastal

1. jaanuarist 2018 lõpetasid maavalitsused tegevuse, nende senised ülesanded jagati riigi- ja omavalitsusasutuste vahel. Eestis on pärast haldusreformi 79 omavalitsust (15 linna ja 64 valda). Mitmed seni maavalitsuse vastutusalas olnud ülesanded anti ühiseks täitmiseks omavalitsusliitudele või arendusorganisatsioonidele. Esimesed aastad pärast haldusreformi on toonud kaasa muutusi ka kultuurikorralduses maakondlikul tasemel. 2021. a sügisel toimusid järjekordsed kohalike omavalitsuste volikogude valimised – mida toob see kaasa kultuurivaldkonnale, on lähiaastatel näha.

Riiklikul tasemel on kultuurivaldkonnas strateegilisi sihte seadev dokument „Kultuuri arengukava 2021–2030“ („Kultuur 2030”), mille valitsus kinnitas 18.11.2021.

„Kultuur 2030” annab süsteemse ja tervikliku käsitluse, mis aitab tagada Eesti kultuuri elujõulisuse, ennetada ja maandada valdkonna arenguga seotud riske ning suurendada kultuurivaldkonna juhtimise tõhusust ning läbipaistvust. Lisaks aitab arengukava hoida kultuurivaldkonna arengut tasakaalus teiste valdkondade arenguga.

Eesti Vabariigi **põhiseaduses** on kirjas „Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, [...] mis **peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade** [...]“ (RT 1992, 26, 349). Seda on ikka hea aeg-ajalt meelde tuletada. Helilooja ja aasta muusik 2021 ning esseist Jüri Reinvere kirjutab, et Eestit ei eksisteeri ilma kultuurita ja „[…] kui me tahame riigi ja rahvana ellu jääda, siis see kõik saab toimuda ikka ennekõike kultuuri alusel“ (29.01.2022, ERR).

Maakondlikku pilti ja kooslõimingut aitavad koos hoida ühised laulu- ja tantsupeod jt traditsioonilised sündmused.

Aga kuidas siis toimis kultuurikorraldus maakondades 2021. aastal?

Kaheksas maakonnas vastutas kultuurikorralduse eest **omavalitsuste liit. Kolmes** maakonnas (Läänemaa, Jõgevamaa

ja Võrumaa) vastutas kultuuritöö korraldamise eest **maakonna arenduskeskus. Kahes maakonnas (Põlvamaa, Valgamaa) toimis kultuuri korraldamine koostöös maakondliku arenduskeskuse ja omavalituste liidu vahel.** Saaremaa koos Muhu ja Ruhnuga ning Hiiumaa tegutsesid sisuliselt omavalitsuste tasandil.

Kultuurinõunikud või kultuurispetsialistid olid 2021. a kaheksa maakonna omavalitsuste liidu või arendusorganisatsiooni juures: Harjumaal, Tartumaal, Võrumaal, Lääne-Virumaal, Põlvamaal, Järvamaal, Raplamaal ja Viljandimaal.

Kultuurikomisjon korraldas maakonna kultuuritööd Läänemaa Sihtasutuse, Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu ja Pärnumaa omavalitsuste juures. Saaremaa ja Hiiumaa omavalitsuses on kultuuri- ja haridusosakond. Jõgevamaa Arenduskeskus delegeeris kultuurivaldkonna ülesanded lepinguga Jõgevamaa Kultuurikoda MTÜ-le. Valgamaal toimuvad ühisüritused lepiti kokku ühises ümarlauas koos maakonna kultuuritöötajatega Valgamaa Arenguagentuuris, rahastus tuli Valgamaa Omavalitsuste Liidult.

Kohaliku omavalitsuse tasand

Pärast haldusreformi on omavalitsused võrreldes eelnevaga enamasti suuremad. Seetõttu pannakse omavalitsustes rõhku kogukondade arendamisele ning küla- ja seltsimajade toetamisele ja tugevdamisele. Paljudes omavalitsustes on tööl kogukonna eestvedamiseks ametnikud ja innustatakse valima külavanemaid, kes edendaks kogukonnaelu.

Alates 2021. aastast saab Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu küsida toetust laulu- ja tantsupeo kollektiivide juhendajate tööjõukulude katmiseks, mis kindlasti kannab olulist sõnumit kogu laulu- ja tantsupeo protsessi olulisusest ja riigi toest.

Oma jälje on 2020. ja 2021. aastal jätnud COVID-19-st tulenevad piirangud. Seetõttu on viimasel kahel aastal ära jäänud või edasi lükatud palju olulisi sündmusi – nii maakondlikke laulu- ja tantsupidusid kui ka mitmeid žanripäevi, kontserte ning etendusi. 2023. aastal toimuv XIII noorte laulu- ja tantsupidu on heaks motivaatoriks rahvakultuuri harrastustegevuse taashoogustamiseks.

Üldine võtmeprobleem omavalitsustes on elanike arvu vähenemine ja vananemine. Tänaste suundumuste jätkudes satub kultuurikorralduse jätkusuutlikkus maapiirkondades peagi raskesse seisu – ei jagu enam osalejaid ega ka juhendajaid. Juba praegu võib väita, et viimase kahe aasta jooksul on paljude kooride koosseisud vähenenud. Kõige tugevamat mõju avaldas olukord eakate kollektiividele. COVID-19 kriisi tagajärjel on päris paljude rahvatantsurühmade liikmeskond kahanenud ja väiksemates kohtades ei ole sageli võimalik autoritantsus etteantud koosseisusid komplekteerida (naisrühmas 12 naist ja segarühmas 8 paari). Autoritantsud on mõeldud täiskoosseisudele. See võtab rühmal ära võimaluse osaleda tantsupidudel, mis on tantsijate peamine eesmärk.

Viimaste aastate suundumus on ka see, et omavalitsuste hallatavates rahvamajades on käsil liitmine ja optimeerimine ning ühe omavalitsuse mitme rahvamaja (kultuuriasutuse) ühtse juhtimise alla liitmine.

Kriisiaeg on tugevalt mõjutanud ka kultuuriasutuste tööd. Palju sündmusi on ära jäänud, mille võrra on vähenenud ka tulubaasid. Samas on olukord sundinud tegema ümberkorraldusi, et üritused siiski jõuaksid oma publikuni. Kasutusse on võetud erinevaid võimalusi, sh on suurenenud vabaõhu- ja veebisündmuste osakaal.

Kultuuri rahastamine omavalitsuse tasandil sõltub omavalitsuse seatud prioriteetidest ja sihtidest. Kuna kohaliku omavalitsuse toimimise esmane põhimõte on kohaliku elu küsimuste iseseisev ja lõplik otsustamine ning korraldamine, siis on omavalitsustel vabadus määrata prioriteedid ja väärtused, mille alusel eri eluvaldkondi toetada ja arendada. Uute sammude ja sihtide seadmisel võiks ikka ja alati meeles püsida see, et kultuuritegevuse kaudu on võimalik luua olulist lisaväärtust nii regionaalses arengus, turismis kui ka ettevõtluses. Samuti mõjutab kohalik kultuuriruum ja tugev kogukond elanike motivatsiooni piirkonda jäämisel või sealt lahkumisel ning turismisektori kasvatamisel. Millised arengud ja muutused meid ees ootavad, näitab tulevik.

Kaja Allilender
Eesti Rahvakultuuri Keskuse
regionaalosakonna juhataja

Põltsamaa Kultuurikeskus – täna, siin ja praegu

Põltsamaa on Põltsamaa vallas asuv armas ja väike linn oma kõigi väärtustega! Siin on olemas ajakohased võimalused kultuuriga tegelemiseks, säilitatud on traditsioonid ning elanikkonnale on pakutud professionaalset kunsti. Siin on hea olla!

Põltsamaa valla suurim kultuuriasutus on Põltsamaa Kultuurikeskus, mille struktuuri kuulub 2018. aasta augustist Puurmani rahvamaja ja 2019. aasta aprillist Pajusi rahvamaja. Kultuurivaldkonna ühtse juhtimise alla viimise eesmärgiks oli vähendada kahe maja kultuuritöötajate koormust, mis on seotud kinnisvara haldamisega ja majandustegevusega, ning tõsta nende panust kultuurielu rikastamisel ja vaba aja tegevuste organiseerimisel oma piirkonnas. Praegune kultuurimudel toimib hästi, sest eesmärgid, milleni jõuda soovime, on kõigil ühised: olla avatud, toetav, säilitada rahvakultuuri ja pakkuda valla elanikele kultuuri ja huvitegevuse võimalusi.

Kultuurikeskuse eesmärk on hoida kultuuritegevuse järjepidevust valla igas piirkonnas, rikastada mitmekülgset kultuurikeskkonda, selle loomingulist vaimu, hoida rahvakultuuri traditsioone stabiilse arengu kaudu ning säilitada kultuurilugu tulevastele põlvedele.

Põltsamaa Kultuurikeskuses töötab kaheksa spetsialisti: direktor, tehnik, kultuurijuht, rahvakultuuri spetsialist, korraldusjuht, teenindusjuht ja kaks perenaist; Pajusi rahvamajas töötab kaks spetsialisti: kultuurijuht ja perenaine ning Puurmani rahvamajas töötab kolm spetsialisti: kultuurijuht, muusikastuudio juht ja perenaine.

Põltsamaa valla kultuuri olevik ja tulevik seisneb paljuski siin elavate inimeste tahtest, hinnangust ja osalemisest, mis tagabki kultuuri tarbimise ja arengu.

Meile on oluline, et inimene, kes meie kultuurimajasid külastab või ise kaasa lööb või lihtsalt naudib pakutavat, tunnetaks ja tunneks suurt kultuurielamust, head kvaliteeti ning tohutuid võimalusi.

Aastate jooksul on pakutav kultuuritegevuse järjepidevus ja aktiivsus säilitanud kultuurimälu meie tulevastele põlvedele: siin on kultuur talletatud nii fotode, videote, kirjutiste kui mälestuste näol.

Põltsamaa piirkonda on ikka ja alati kutsutud rahvakultuuri kantsiks: siin on pikkade traditsioonidega sündmused, huvitegevus ja kollektiivid. Suuremad sündmused on tuntud ka kaugemal: Põltsamaa lossipäev, Uno Naissoo vokaalansamblite konkurss, naistepäeva-kontsert, Augustikuu Muusika, suvelavastused „Põltsamaa lood“, Kodu Käsitöölaat. Eesti lipu juubeliaastatel on toimunud erinevad suursündmused ja helilooja K. A. Hermanni loomingut hindame ja hoiame tänaseni.

Meie suur uhkus on linnaorkester, mis on asutatud 1865. a ja tegutsenud järjepidevalt tänaseni. Meil on pikkade traditsioonidega rahvatantsurühmad: segarahvatantsurühm Kaljaan (asutatud 1939), segarahvatantsurühm Virmalised (asutatud 1952), naisrühm Uhka (asutatud 1972). Samuti on kõik meie laste- ja noorterühmad juba 10-aastased. Segaansambel tähistas hiljuti oma 25. sünnipäeva ja Pajusi naisansambel 10. sünnipäeva. Kangaringil täitus sel aastal 60. sünnipäev. Puurmani rahvamaja muusikastuudios saavad lapsed õppida laulmist ja bändi tegemist ning erinevaid pille.

Oleme uhked selle üle, et meie põhiväärtused on unikaalsus, professionaalsus ja usaldusväärsus, kaasaegsus ning koostöö, milleta meie rahvamajad ei toimiks.

Koostööpartnerid ja toetajaid on meil mitmeid: Põltsamaa allasutused, piirkonna ettevõtjad, noored, huvitegevuses osalejad, kellega koos oleme saavutanud, säilitanud ja loonud palju erinevaid sündmusi ja muid toredaid tegevusi Põltsamaal. Nende panus on hindamatu!

2021. aasta tõi meile kaasa palju väljakutseid ja uusi ideid, mida me teostasime vaatamata raskele ja keerulisele ajale. Aprillis, kui tähistasime kultuurikeskuse 60. sünnipäeva, salvestasime oma esimese saate – „Teie meie loos“, mis viis meid minevikku, hoidis olevikus ja väga palju vaatas tulevikku.

Samuti sai meie tellimisel loodud kultuurikeskuse laul, mis kandis pealkirja „Teie meie loos“ (sõnade autor Liina Tiirats, viis Kaarel Orumägi), ja ilmus esimene raamat kultuurikeskuse ajaloost „Et uus saaks tulla, tuleb vana meelde tuletada“. Nende tegemistega talletasime mälestused, hetked, rõõmud ja uued avastamised. Oleme uhked! Nii nagu ütleb meie kultuurikeskuse laul „Teie meie loos” – meie teiega, kallis kultuurirahvas, ja teie meie loos!

Janne Karu
Põltsamaa Kultuurikeskuse
direktor

Eesti lipp 135 Põltsamaal

Linnaorkester Lossipäeva äratusmängul

Suveetendus “Põltsamaa lood – Meie Hermann”. Fotod Põltsamaa Kultuurikeskus

Kultuurikorraldusest Valgamaal

Piirkonna kultuuritegevused tugevdavad paikkondlikku identiteeti, soodustavad omavalitsuste koostööd ja elavdavad omaalgatust. Kultuurisündmused annavad külalistele põhjust tulla Valgamaale, avastamaks siinset eripära ja tegemaks tutvust pikkade kultuuritraditsioonidega.

Maakondlik kultuurikorraldus on täna omavalitsusliitude ja maakondlike arenduskeskuste ülesanne, selle hulka kuuluvad maakonna kultuuripoliitika kujundamine ja elluviimine ning maakondlike arengustrateegiate väljatöötamine, täiustamine ja elluviimine; üleriigiliste laulu- ja tantsupidude maakondliku komisjoni töö korraldamine; maakonna kultuurialase ühistegevuse koordineerimine ja korraldamine; maakonna ja kohaliku identiteedi teadvustamine ning kultuuriajaloolise eripära ja järjepidevuse säilitamine ning kaitsmine.

Kultuurikorraldus Valgamaal toimib täna Valgamaa Omavalitsuste Liidu, Valgamaa Arenguagentuuri ja Valgamaa Rahvakunsti ja Käsitöö Keskseltsi koostöös. Maakondliku kultuurielu korraldamise probleemiks on vastutuse piiride hägusus, mistõttu struktuurid ja kohustused ei ole üheselt mõistetavad ning puudub kultuurivaldkonna arengukava maakondlikul tasemel.

Vaatamata probleemidele ja keerulisele COVID-19 kriisiaastale on kultuuritöötajad särasilmsed ja täis teotahet, üheskoos viidi läbi mitmeid traditsioonilisi sündmusi ning uusi algatusi. 14-ndat korda toimus Puka öölaulupidu, mis seekord oli pühendatud Eesti taasiseseisvumise 30. aastapäevale. Traditsiooniline Valga militaarfestival on tuntust kogunud Eestist kaugemalgi, festivali raames on võimalus saada ülevaade Eesti riigikaitse ja siseturvalisuse ajaloost ning tänapäevast erinevate tegevuste abil. Sündmus, mida oodatakse ja milleks terve aasta valmistutakse, on Valgamaa laulu- ja tantsupidu. Esimest korda toimus Kagu-Eesti rahvamuusikapäev.

Lennart Meri ütlus „Olukord on sitt, kuid see on meie tuleviku väetis" sobib hästi ilmestama tänast olukorda kultuurimaastikul. COVID-19 piirangud on pannud kultuuriinimesi otsima uusi lahendusi kultuurielu korraldamiseks, millest mõned on tulnud, et jääda. Maakondlikus kultuurikorralduses on vaja probleemidest teha väljakutsed ning kokku leppida kultuurivaldkonna arengusuunad.

Anneli Kattai
Valgamaa Arenguagentuuri
juhatuse esimees

Neli ühes

Kõigepealt natuke taustainfot: kui räägime Saue vallast, siis millest me mingite arvnäitajate mõistes tegelikult räägime. Saue vald on Eesti mandriosa rahvarohkeim vald, mis sündis 24. oktoobril 2017. aastal Kernu valla, Nissi valla, Saue linna ja Saue valla ühinemisel. Meie vallas elab pea 24 000 inimest, siin on 50 küla, 3 alevikku (Laagri, Riisipere ja Turba) ja 1 linn (Saue). Kultuuriasutusi oli seega ühise suure valla algushetkel meil päris parasjagu: neli kultuurimaja, kaheksa raamatukogu ja üks spordikeskus. Lisaks veel MTÜ-de majandada (ja seega valla rahastada) olevad seltsimajad ja üks mõiski.

Loomulikult puudutas omavalitsuste ühinemine ka kohalikke kultuuriasutusi. Üks, milles kohe alguses ühel meelel olime, oli see, et kohe ja kõike me liitma-lahutama ei hakka. Selline nett arvutuskäik paberil ei pruugi kultuurivaldkonnas maastikule pannes midagi paremaks muuta. Pigem võib minna kõik risti vastupidi, tekitada pingeid, hirmusid ja vastutöötamistki. Pikal tutvumisperioodil püüdsime aru saada, kuidas on teistes majades ja asutustes olnud kombeks tööd teha, millised on parimad töömeetodid, mida võiks ülevallaliselt üle võtta, milline on see töökultuur või harjumus, millest võiks tasapisi eemale astuda.

Kõige keerulisem ongi olnud mõista, et töökultuur ja kohati ka tööharjumus on asutustes olnud väga erinevad. Ja selle kõige kõrval on olnud väga erinev valdkonna rahastamine – kus korraldati kultuuri suures osas kultuurkapitali projektide rahast, kus valla omast; kus tuli kohvikutepäev korraldada 200 ja kus 12 000 euroga jne jne.

Üks asi on ise arvata, kuidas meil elu käib, milline paistab ning milline veel olla võiks, teine on kõrvalseisja pilk. Peale omavalitsuste ühinemist tellis vallavalitsus 2019. aastal auditi, millega analüüsiti hallatavate asutuste ühinemisjärgset struktuuri ja töökorraldust ning selle optimaalsust ja vastavust vajadustele.

Kultuurimajade puhul leidsid audiitorid, et ei ole mõistlik hoida nelja kultuuriasutust ja nende juhte eraldi, vaid soovitati kaaluda kultuuriasutuste ühendamist üheks allasutuseks, kuid nii, et olemasolevate töökohtade arv jääks samaks ehk ühinemise käigus ei tekitataks täiendavat juhtimistasandit. Üsna samal ajal, kui audit valmis, soovis töölt lahkuda üks kultuurijuhtidest, ja kui arutasime, millisesse asutusse ja millist rolli täitma me ootaks uut inimest, jõudsime

arusaamisele, et on õige aeg ette võtta kultuurimajade ühendamine. See oli 2020. aasta kevadel.

Kõigile kultuurimajade töötajatele pakuti võimalust jätkata tööd endisel tööpostil ja endise palgaga, juhatajatele pakuti võimalust jätkata oma piirkonna kultuurijuhina endise ehk juhataja palgaga. Allasutuse uue juhi leidmiseks korraldati 2020. aasta suvel avalik konkurss. Eelläbirääkimiste käigus soovis töölt lahkuda Riisipere kultuurimaja juhataja ja nii oli võimalik osa tööülesandeid ümber jagada ja luua Haiba ja Riisipere kultuurimaja peale üks kultuurijuhi koht (täideti hiljem konkursi teel). Kummassegi kultuurimajja jäi üks administraatori ja üks administraator-koristaja koht. Laagri kultuurikeskus jätkas tööd samas isikkoosseisus, endisest juhatajast sai kultuurijuht ja oma kohal jätkas maja administraator ja kaks administraator-koristajat. Kõige enam muutus Saue linna piirkonna meeskond, kuna sealt omal soovil lahkunud kultuuritöötaja asemele tuli leida uus inimene, samuti lisandus meeskonda uus allasutuse juht, huvitegevuse juhina jätkas endine Saue kultuuri- ja huvikeskuse juhataja.

Mida sellest ühinemisest võideti? Üsna palju ja pigem võideti, kui kaotati. Tööl on palju ühtsem meeskond, kes ajab üht asja ja on üksteisele toeks. Kõige olulisem vast ongi see, et kui varem oli kultuurimaja juht oma piirkonnas üsna üksi oma mõtete ja plaanidega, siis nüüd on laua taga 4-5 inimest, kes räägivad ühisest asjast ning kellele on võimalik oma mõtteid kõva häälega välja rääkida ja katsetada, kas mõte võiks ka teoks saada. Samuti on ühtne teadmine kultuurimajade inventarist ja kalli raha eest rentimise asemel saavad kultuurimajad asju üksteiselt laenata. Ka suurematel üritustel ei pea enam üksi rabama, vaid kultuurisündmuste kalendreid saab sättida üksteisega arvestades.

Kindlasti on plusspoolel see, et meil on nüüd tiimis kolm noort Viljandi kultuuriakadeemia haridusega kultuuritöötajat, kes on toonud kaasa uued mõtted, noorema põlvkonna nägemuse ja selle kaudu kindlasti ka uut publikut.

Omavalitsuste ühinemine tõi kaasa sellegi, et kaks kultuurimaja on saanud põhjaliku uuenduskuuri: Riisipere ja Haiba. Laagri kultuurikeskuse saalid saavad ventilatsioonisüsteemi ja natuke värskendust 2021. aasta lõpuks ja loodetavasti on aastaks 2023 või 2024 oma uus kultuurisaal ka Saue linnal. Saue linn on tänu ühinemisele ühe uue kontserdipaiga võrra juba rikkam – Saue uue vallamaja fuajee on kasutusel nii kontserdi- kui näitusesaalina.

Natuke ka raamatukogudest. Nagu kirjutasin, oli omavalitsuste ühinemise hetkel meil kokku kaheksa raamatukogu. Õigemini üheksa, kuid see üheksas on Hüüru mõisas tegutsev raamatukogu, mis on *de jure* Laagris asuva Saue vallaraamatukogu filiaal, kus teavikute laenutuse teenust osutab kohalik MTÜ Hüüru külaselts.

Tellitud audit soovitas sarnaselt kultuurimajadele ühendada ka raamatukogud üheks allasutuseks, sest kaheksast raamatukogust viis olid allasutused, kus tööl oli ainult juhataja. 2021. aasta septembris tulid kõik raamatukogude juhatajad kokku ja otsustasid, et soovivad ühineda üheks allasutuseks. Ühtegi olemasolevat raamatukogu ei suleta, kuid teenust saab paremini korraldada ühe asutuse all. Ka juhataja on nad endi seast välja valinud ja usaldanud ühinemist ette valmistama.

Seega on Saue vallas kaks allasutuste ühendamise lugu – üks n-ö ülevalt alla ja teine alt üles. Kumb on parem või kas seda üldse saab niiviisi võrrelda, selgub aja jooksul. Mingid kohanemisraskused toob iga muutus kaasa, ka see on selge. Kuid igal juhul julgen väita, et võita on olnud rohkem, kui kaotada.

Kaija Velmet
Saue Vallavalitsuse
kultuuritööjuht

Saue vallamaja. Foto Erik Riikoja

Mulgimaa pealinnast soome-ugri kultuuripealinnaks

ehk mulkide julgus ja ärksus viivad alati sihile

27. novembril andis Abja-Paluoja soome-ugri kultuuripealinna tiitli üle Udmurdimaale ning soome-ugri kultuuripealinnade liikumise sümbol tsirk lendas sealsesse külla nimega Baiterek. Mida õppida selja taha jäävast aastast kultuuripealinnana ning kuidas mulkide julgus viis Mulgimaa ajaloolise pealinna meie hõimurahvaste ja 25 miljoni inimeseni?

Mulke teatakse töökate, nutikate ja eriliselt ettevõtlikena. Kui ülemöödunud aastal selgus, et konkurss soome-ugri kultuuripealinnaks kandideerimisel on olnud edukas ja tsirk saabub just Abja-Paluojale, tõi see loomulikult kaasa suure võidurõõmu. Teisalt saabus teadmine, et ees ootab äärmiselt suur töö. Töö, mis toob loodetavasti kokku erinevad inimesed, organisatsioonid ja vallad, et Mulgimaa hõimurahvaste seas välja paistaks, edendaks kultuuriliikumist ja põimiks meid hõimurahvastena veelgi tugevamalt kokku.

Soome-ugri kultuuripealinnaks olemine pole mitte üksnes suur au ja võimalus, vaid äärmiselt vastutusrikas ülesanne. Selleks, et kogu masinavärk õnnestuks, peab iga väiksemgi detail olema läbi mõeldud ja mõtestatud. Kuidas seda teha aga olukorras, kui maailma tabab pandeemia, millesarnast varem nähtud pole, ning mis seab piiride ületamisele reaalsed takistused, mida üksnes ärksusega pole võimalik ületada?

Kultuuriaasta algus langes kokku COVID-19 pandeemia raskuskeskmega. Meie piiritagused hõimurahvad ei saanud Abja kultuurimaja ees toimunud suurele pidupäevale tulla. Otsustasime siiski planeerimist jätkata ja kultuuriaasta avasündmus sai peetud. Oma kohaletulekuga austasid meid tollane riigipea Kersti Kaljulaid, mulkide patroon ja president Toomas Hendrik Ilves ning kultuuri- ja hõimuliikumise edendajad, kes oma toetusega andsid jõudu ja motivatsiooni raskustele vaatamata edasi liikuda.

Terve aasta vältel oli äärmiselt mahukas kultuuriprogramm suure pinge all, sest olud muutusid kiiresti ja ettearvamatult.

Pidime tegutsema väikese etteteatamisajaga, paindlikult ja otsustavalt. Täna tundub, nagu oleksid kõrgemad väed Mulgimaad soome-ugri kultuuripealinnana hoidnud, sest teoks sai suur hulk kultuuriprojekte ja vahetati erinevaid kogemusi. Hõimurahvad said üksteisega tuttavaks: kui mitte füüsiliselt kohtudes, siis moodsaid suhtlemisvõimalusi kasutades. Tundsime rõõmu mulgi kultuuri, mustrite ja traditsioonide tutvustamise võimaluse üle ja näitasime eeskuju, et ka väike piirkond võib maailmas suuri tegusid teha.

Õnneks saabusid suvel kergemad olud ja meie aasta soome-ugri kultuuripealinnana jõudis kulminatsioonini Mulgi peoga, mis kandis juhtmõtet „Mia ja sia ütenkuun“. Täna on just see mõte kõige olulisem, mida kultuuriaastast kaasa võtta ja edasi arendada.

Selleks, et saaksid sündida suured ideed, on vaja pealehakkamist. Julgust mõelda teisiti ja isegi hulljulgelt. Ometi oli ka meie kultuuripealinnaks kandideerimisel tunda, et on kahtlejaid. Siiski otsustasin projektijuhina, et Mulgimaa teeb selle ära, kaasates inimesi, kes usuvad õnnestumisse ja mõtlevad kaasa.

Tänapäeval on soome-ugri maailmas kõigest kolm rahvast: eestlased, ungarlased ja soomlased, kes saavad rõõmustada omariikluse üle. Nagu ütles Toomas Hendrik Ilves kultuuriaasta lõpetamisel: „See on vabadus saada kokku hõimlastega ja öelda, mida arvame. See on luksus, mis meil täna on, aga samas on see luksus, mis nii paljudel hõimuvelledel puudu on.”

Jätkan meie patrooni mõtet ja ütlen, et on luksus näidata mulgi kultuuri. See on tänases kultuurilises mitmekesisuses luksus ja omapära, et meil on identiteet, mis ei tee meid eriliseks mitte üksnes soome-ugri kultuuriruumis, vaid kogu maailmas.

Ma tänan südamest neid inimesi, nii mulke kui mittemulke, kes panid oma käe külge selleks, et Mulgimaa saaks soome-ugri kultuuripealinnaks, ja aitasid kogu sellel teekonnal. Nad tegid seda tingimusteta ja sisuliselt, mõtlesid kaasa, toetasid ja julgustasid ka neil hetkedel, kui tundus, et üksi mulgi ettevõtlikkusest jääb keerulistes oludes väheks.

Suured asjad sünnivad alati koostöös. Nii ka aasta kultuuripealinna puhul. Meid, mulke, on maailma mõistes käputäis, kuid üheskoos tegutsedes suudame korda saata tegusid, mis kõnetavad ka riigipiirist kaugemal.

Mulgi konverentsil arutlesime, mis on see Mulgi asi, mis võiks Mulgimaalt suurde maailma jõuda. Kõigi teiste suurepäraste mõtete kõrval võiks see olla ka mulgi julgus ja ärksus, mis laseb koostöös sündida suurtel edulugudel.

Ma loodan, et aasta soome-ugri kultuuripealinnana on üks kogemus, mis defineerib edaspidi selle, kuidas me mulkidena koos suurelt mõtleme ja need suured mõtted ka tegudeks vormime. Meid on kõigest paarkümmend tuhat, mis tähendab, et peame hoidma kokku. Tugevamalt kui eales varem. Vaid nii elab mulgi kultuur ajas ja ruumis.

Elagu Mulgimaa!

Ave Grenberg
Mulgi Kultuuri Instituudi juhataja
Soome-ugri kultuuripealinna eestvedaja

Mulgi naine Alli Laande andis soome-ugri tsirgu 27. novembril Abja-Paluojal üle udmurdi naisele Ljubov Arhangelskajale, et tsirk jõuaks uueks aastaks Udmurdimaale Baitereki külla. Õpetuseks lisas Alli Laande, et tsirgukest tuleb hästi hoida, samas ei maksa kinni hoida – ta tuleb lendu lasta. Just nii, nagu mulgid seda tegid. Foto TaaVID Meedia

Oru kultuurisaali saamisloo võti on kogukonna edukas koostöös

Oru kultuurisaali algus ulatub aastasse 2013, mil Oru vald valmistus esimest korda ühinema naabritega suureks Lääne-Nigula vallaks. Nagu valdade liitmisega ikka, sai iga vald ühinemislepingusse kirja panna, mis on tema piirkonna arenduse eelistuseks. Oru valis kultuurisaali rajamise, mis kataks ära nii kooli puuduoleva aula vajaduse kui rikastaks piirkonna kultuurielu.

Nelja järgneva aasta jooksul ehitamiseni ei jõutud, küll aga alustati hoone projekteerimisega. Selleks ajaks oli loodud ka MTÜ Linnamäe Arenguselts, kes nähes, et vallal jääb jõudlusest puudu, koputas valla uksele ning pakkus omapoolset tuge asjaga tegelemiseks. Vald abi üle esialgu rõõmsalt käsi ei plaksutanud, kuid lõpuks võttis kogukonna koostööpakkumise siiski vastu.

Arenguseltsi eestvedamisel said kokku erinevad osapooled – tellija, kogukond ja kasutajad ehk siis kool, kultuuriinimesed, valla ja arenguseltsi esindajad. Mitu pead on mitu pead ning töörühm pani kirja kõik funktsioonid, mis selles tulevases unelmate saalis olla võiks. Meeskond käis tutvumas teiste Eesti kultuurimajadega, uudistati erinevaid valgus- ja helitehnikalahendusi, arhitekt Tiit Trummal kaasas projekteerimisse Eesti parima akustiliste lahenduste väljatöötaja Linda Madaliku jne. Töörühm

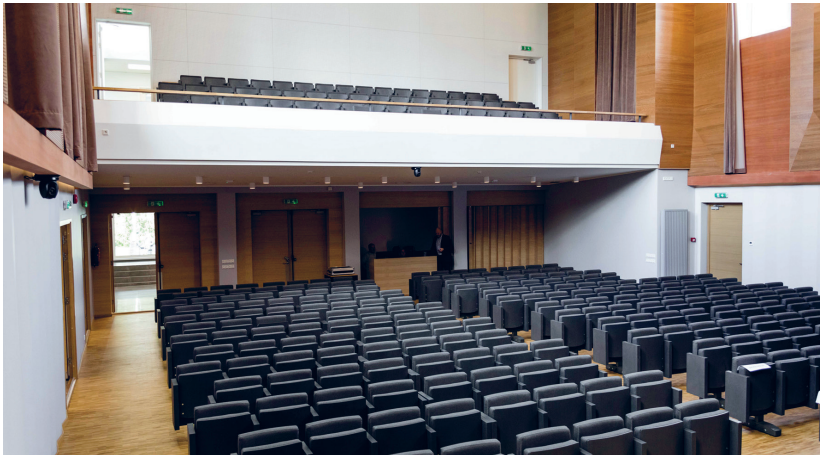

Oru kultuurisaal. Foto Mari-Helen Kurikka

sai aru, et mida rohkem ta asjasse süüvib, seda vähem ta neist asjust tegelikult teab. Näiteks võib kontsertsaalide ja kultuurimajade tehniline lahendus olla väga erinev ning igaüks kiidab just oma valikut. Õnneks hoidis töörühma joonel suurem pilt ja visioon, kuhu taheti jõuda.

Hoone esialgne projektlahendus valmis 2017. aastal, mil toimus uus valdade ühinemislaine. Ka seekord sai ühinemislepingusse kirja Oru kultuurisaali ehitamise soov. Projekt oli küll valmis, kuid see ei tähendanud, et edaspidi oleks asjad lepase reega läinud. Vastupidi, esimene ehitushange, mille sees olid kõik suured unistused, läks valla investeerimisvõimekust arvestades niivõrd lõhki, et see tuli tühistada. Kui kogukonna töörühm oli oma haavad lakkunud ning esialgse pettumuse üle elanud, pandi pead jällegi kokku. Ei saa ju olla nii, et üks suur soov ja unistus läheb vett vedama! Tulevikuvisioon silme ees, vaadati projektile otsa, mida saaks muuta, ringi teha, et ehitus nii kulukas ei tuleks. Koostöös arhitektiga leiti ruumiplaanis teised lahendused, vähendati ehitusmahtu ning uue hanke väljakuulutamisel loobuti tehniliste asjade kohesest soetamisest. Ja oh seda rõõmu, kui järgmine ehitushange mahtus valla poolt seatud piiridesse!

2019. a lõpus löödi kopp maasse ning unistuste saali rajamine läks lahti. Ei jäänud seegi objekt puutumata esimese koroonalaine mõjust, maja valmimine venis pea aasta planeeritust pikemaks. Kui arenguseltsi eestvedajatel, kes kokkuleppel vallaga protsessi juhtisid, läkski meel vahepeal mõruks, siis kogukonna inimesed lohutasid: „Aga juba on seinad püsti!“, „Aga juba on katus peal!“. See andis meeskonnale indu ning tegutsemistahet juurde. Ehituse venimises oli oma positiivne külg – nii sai aega juurde ning valmimise ajaks suutis kogukond erasektori kaasaabil kultuurisaali puuduoleva tehnikaga ära sisustada.

2021. a septembris maja pidulikul avamisel võis juba nautida hea akustikaga kontserti, imetleda valgussõud, vaadata toimuvat otseülekande teel veebist. Kõik, mis on ühe kultuurisaali tegutsemiseks vajalik, oli olemas.

Oru kultuurisaali ehitus on hea näide kogukonna-valla-erasektori koostööst. Mis peamine – see on julgustus teistele väikestele kogukondadele, et tuleb unistada suurelt ja mõelda „kastist välja“, siis juhtub ime, et väike vald saab uhiuue kultuurimaja.

Elle Ljubomirov
OÜ Oru Kultuurisaal
juhatuse liige

Kotuse kolmas öölaat liitis Harglas taas tuhandeid

Heitlikul ajal ei teagi täpselt, kuidas ning milleks valmistuda, eriti kui kõne all on kultuurikorraldus. Aga Kotussõ „Uma üülaat" eeldab suuri ettevalmistusi, palju mõttetööd, kümneid kätepaare, perede kaupa panustamist. Risk sai võetud ning öölaada korraldusotsus kehtima jäetud. Õnneks koroonanumbrid andsid meile siiski võimaluse teha ja ilm oli ka tänavu taas harglalaste poolel. Nii oligi juba nädal varem võimalik alustada Hargla kooli lähistel asuva ajaloolise laadapaiga piduehtesse seadmisega. Sihvakatele mändidele sai üles seatud sadu meetreid valguskette, laadaplatsile pandud muidki valgusallikaid. Kaunistusmeeskonna heledates toonides nägemus muutus vilka töö käigus iga päevaga aina nõiduslikumaks illusiooniks. Lõplik punkt sättimisele sai pandud öölaadapäeval, mil külaelanike korjatud janused lillesülemid jagunesid paljude platsil olevate vaaside vahel. Siis olimegi valmis. Valmis vastu võtma kauplejaid ja külalisi, valmis üheskoos nautima Eestimaa imelist suveõhtut. Ja olime kuidagi kindlamad kui varem, ettevalmistunumad kui varem.

Öölaat ei ole vaid ostlemise koht, see sündmus on palju, tõesti päris palju enamat. Kotussõ „Uma üülaat" on ellu kutsutud, et luua rõõmu ja rahu, ilu ja harmooniat. Et inimestel oleksid hetked, mis võimaldaksid olla hetkes. Siin kohtuvad käsitöö, kohalik toit ja öökontsert, et koos kõlada, et koos helisedes kauaks meelde jääda. Siin muutub suvekuumuses lõõskav päev tasahilju ööpimeduse varjus nõiduslikuks võlumetsaks, mis haarab enda embusesse ja sunnib unustama argikiiruse ja -toimetused. Siia on oodatud mudilased ja elukogenud pered ning sõpruskonnad, noored ning armunud. Ja nad tulid ning olid, unustasid ning unistasid. Maal teatakse hästi, et kõik on võimalik, kui on julgust uskuda ja soovida, kui on piisavalt pealehakkamist, et proovida, ja kui hirm ebaõnnestuda ei jää domineerima. Töökus ja unistus kokku moodustavad tõesti võimsa kombinatsiooni, loovad reaalsust, mis unistuse moodi.

Lummav Kotussõ „Uma üülaat" tõestas taas, et maal on elu ja lootust, helgust ning valgust. Seda ilmselt ka neile, kes Hargla ja Tallinna vahelist kaugust mõõtes lausa hämmingusse langesid.

Kotussõ “Uma üülaat” 2021. aastal. Fotod Ülla Tamm

Jah, kontsertelamuse Hargla mustikametsas tõid publikuni seekord Tallinnast tulnud Lauri Saatpalu ja temaga kaasas olnud suurepärane Peeter Rebane. Tänulik publik kuulas, laulis ning mõtles kaasa. Ühtehoidmine võttis maad ja laotus laiali. Ning kaugused muutusid ebaoluliseks, jäidki lõpuks tähenduseta.

Ning siis oligi aeg minna. Kaasas kotid ja korvid imemaitsva laadakaubaga. Kaasas tunded, mis hoidmist väärt. Mindi lahkete sõnadega. Mindi rõõmsalt ning lootusrikkalt, heade soovide ja tagasitulekuplaanidega.

Paarsada inimest jõudsid hoolimata südaöisest ajast veel enne lõplikult koduteele asumist läbi põigata tuledesäras Hargla kirikust, kus kesköine vigiilia võttiski kokku ühe imelise juulikuu päeva Harglas.

Kotussõ "Uma üülaat" faktides:

• toimus 24.07.2021 Vana-Võrumaal, praegusel Valgamaal, Hargla külas;
• osalejaid 2900;
• kauplejaid ja töötubade korraldajaid 70;
• öölaada korraldamist toetasid Taheva Valla Külade Selts, kohaliku omaalgatuse programm, Valga vald, Valgamaa Partnerluskogu ning Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA) Leaderi programmi kaudu;
• korraldas Taheva Valla Külade Selts koos Kotuse koostöö. võrgustikuga;
• öölaada korraldamisse panustas üle 80 vabatahtliku. Täname ja kiidame! Kiidame kogu südamest ja hingest! Teieta ei oleks see kuidagi võimalik.
• rohkem infot ikka aadressilt www.kotus.ee ja Kotuse Facebooki lehelt.

Monika Rogenbaum
Hargla küla elanik

Ilmar Kudu – Võrumaa kuldne kultuurikorraldaja

27. aprillil 2021 Valgas toimunud Eesti Rahvamajade Ühingu tunnustus-sündmusel „Kaheksakand 2020“ pälvis Ilmar Kudu aunimetuse Kuldkand.

21. augustil 1936 Võrus sündinud Võrumaa kultuurijuht, näitleja ja sõnakunstnik Ilmar Kudu on tegus pensionipõlveski. Nimetus Kuldkand 2020 on saadud eluaegse töö eest Võrumaa kultuuripõllul. Laureaadi saavutuste jäljerida ulatub 20. sajandi keskpaigani.

Aga moodsa aja projektijuhi staaž algas Võrumaa akordionimuusikapäevadega taas iseseisvas Eestis, seejärel tulid Võru vaskpillipäevad. Oluliseks sammuks tuleb pidada Võru Sümfoonilise Muusika Ühingu taasasutamist selle sajandi algul.

Viimati nimetatud ühingu asutas Eduard Tamm (1879–1941) Võrus aastal 1934. Ilmar Kudu eestvõttel on nõukogude ajalgi tähistatud helilooja Eduard Tamme 85. ja 100. sünniaastapäeva. Aastal 2004 oli õige aeg Tamme traditsioone taaselustada. Piirid on lahti ja suurejoonelisel Eesti puhkpillimängijaid ühendaval Eduard Tamme nimelisel Võru puhkpillifestivalil on igal aastal esinenud ka eksklusiivsed väliskülalised: solistid, orkestrid, meistriklassi õppejõud. Festivali kontsertide kõrval tegutses aktiivselt puhkpillimängijate ansambli- ja orkestrikool: Ilmar Kudu on toetanud kõiki suviseid ettevõtmisi muusikavallas. Nii mahub iga suve augustikuusse palju puhkpillimuusikaalaseid ettevõtmisi. Viimati toimus Võru Sümfoonilise Muusika Ühingu kaudu Võru vaskpillipäevade muusikafestival alapealkirjaga „Võru kõla 2021”. Võru Sümfoonilise Muusika Ühingu kaudu koordineerib, finantseerib, korraldab majutust ja toitlustamist Ilmar Kudu. Ta on teenitult pälvinud Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali aastapreemiaid: 2002. a Võru vaskpillipäevade eestvedamise ja 2010. a puhkpillimuusika propageerimise eest.

Ta on ka olnud Eesti NSV teeneline kultuuritegelane (1975), Võru linna teenetemärgi omanik (1995), 2009. aasta Võru linna kultuuritegelane, 2018. aasta Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupi elutööpreemia laureaat.

Ilmar Kudu on alati ajaga ühte sammu astunud. Kätt n-ö sündmuste pulsil hoides on ta nii sobival kui sobimatul hetkel leidnud parima tee Võru omakultuuri kestmise ja arengu kindlustamiseks. Ise õppides, oma võimetes kaheldes ja tihti ametiõigustest üle astudes on Kudu diplomaadi ettevaatliku osavusega kultuuritegelaste uusi ideid valitsevates ringkondades kaitsnud, isiklikku vastutust kandnud ja liigse rahvuslikkuse eest noomidagi saanud.

Ilmar Kudu meelitas andekaid inimesi Võrru tulema ja paigale jääma, hoolitsedes nende töö- ja elutingimuste eest. Korteri väljarääkimine koorijuhile, muusikule, tantsujuhile või muusikakooli õpetajale polnud kerge ülesanne. Võimude poolt mittesoositud kultuuritegelased leidsid Võrus varjupaiga ja töö: Võru Rahvateatri juht Rudolf Adelmann, Võru tantsumemm Kai Leete, paljud Võru sümfoonia- ja puhkpilliorkestri pillimehed.

Kudu töö kultuurivallas algas tegelikult aktiivse isetegevuslasena. Võru Kohaliku Tööstuse Tehnikumi õpilane sai teatripisiku kultuurimaja draamaringis. Harrastusnäitleja, vabariiklike deklamaatorite konkursside laureaat, Võru estraadiorkestri Neo konferansjee, mõnusate naljapalade esitaja, tangotantsuga publiku meeli vallutav sarmikas kontsertkavade rikastaja jäi silma nii Võru publikule kui kultuurimaja juhtkonnale.

Kultuurirahva mahitusel saigi mööblitsehhi meistrist viimaks Võru rajooni RSN TK kultuuriosakonna juhataja. Ilmar Kudu töötas sel ametikohal aastatel 1963–1991. Tänu järjepidevale selgitustööle, veenmisoskusele ja isiklikule sarmile saavutas Ilmar Kudu positsiooni, mis võimaldas taastada eesti laulu- ja mänguseltsi Võru Kannel nime. 1962–1964 ehitati endise seltsimaja vundamendile uus hoone, mis avati 1964. aastal ja sai nimeks Võru Kultuurimaja Kannel. Niimoodi rehabiliteeriti 1940. aastal nõukogude võimu poolt suletud eesti kultuuriseltsi nimi. 1981. aastal tähistati Ilmar Kudu initsiatiivil suure pidulikkusega Kandle seltsi 100. aastapäeva.

August Teppo üle-eestiline avalik mälestuse jäädvustamine võeti ette Ilmar Kudu soosingu ja kaitse all: rahvamuusikapäeval „Võru 1971" tulid võistumängimisele kultuurimajja Kannel kokku lõõtsamängijad Tallinnast Võruni. Pillimeistri kodutalus avati mälestuskivi.

Võrumaa tähed Mari Kalkun ja Ilmar Kudu. Foto Kalle Nurk

1974. aastal tähistati Võrus August Teppo 100. sünniaastapäeva.

1982. aasta viis Ilmar Kudu mõtted Võru linna 200. aastapäeva pidulikule tähistamisele. Ta kõneles ideest täitevvõimu esindajatele, veenis neid linna juubelit tähistama. Täitevkomitee juurde moodustati vastav komisjon. Parteikomitee otsis korraldusrahad. Arhitekt Tsentropov projekteeris Põlvasse ehitatud laululava eeskujul samasuguse Võru Kubijale. Kuid kontrolliva ja täitevvõimu esindajate nõudel tuli linna tähtpäev ühendada Võru fašistlikust ikkest vabastamise 40. aastapäevaga. Mõlemad tärminid õnneks augustikuus 1984. Tuli teha kompromiss ja taluda sellest tulenevaid pingeid. Sündmuste peakorraldaja Ilmar Kudu õppis tundma linna ajalugu nii eestiaegseid kui nõukogude väljaandeid uurides. Kavas oli kontsert uuel laululaval, kus otsustati esitada stseene Võru ajaloost Kudu koostatud stsenaariumi järgi. Ilmar Kudul tekkis nii palju ideid, et ühte kontsertkavasse need ära ei mahtunud. Tasakaaluka

järjekindlusega tegutsedes viis ta ellu aastaringse ürituste sarja, mille logol Võru vapimärgi kuusk.

Mõistagi pani valitsus kaksiktärmini tähistamisel rõhku numbrile 40. Sõjaveteranide kokkutulekuga avati 11. augustil 1984 Kubija lauluväljak. Kultuuritegelased pidid järgmisel päeval põõsastesse pudenenud pidutsejate kõlisevad ordenid ämbritesse koguma, peoplatsi korrastama ja lavaproove tegema. EKP esimene sekretär Karl Vaino oli saabunud oma delegatsiooniga Võru Kosele, et avada mälestussammas „Vabastaja Tank". Kui Vaino tanki „õnnistas", korraldas Kudu Võru Kubijal rahvakunstiõhtu peaproovi, kus olid kohal kõik Võrumaa koorid ja rahvatantsurühmad, külla oli tulnud Istra koor Moskvast, lähemad naabrid Lätist ning Leedust. Proov lõppes ja sajad isetegevuslased pidid poolteist tundi ootama raudteeülesõidu järjekorras. Liiklus oli suletud, sest Kosel kõneles seltsimees Vaino. Esinejad ei pääsenud linna peorõivaid selga panema. Rahvakunstiõhtust 12. augustil 1984 kujunes siiski väärikas Võru linna juubeli tippsündmus.

Taas iseseisvas Eestis aitas Ilmar Kudu Võru Muusikakooli endisesse parteimajja kolida. Temast sai algul Võru Muusikakooli sajandivahetuse direktor.

Võru Rahvateatris oli Ilmar Kudul 30 osatäitmise hulgas Beckmanni kaksikroll Wolfgang Borcheti näidendis „Ukse taga". Lavastaja Rudolf Adelmann. Kudu sai Beckmanni eest 1969. a vabariiklikul rahvateatrite ülevaatusel laureaaditiitli.

Võru Rahvateater esines lavastusega Eesti Draamateatris ja televisioonis. *„Erakordselt keeruline ja huvitav näitlejatöö,"* on Ilmar Kudu oma parima rolli kohta öelnud. Keeruline ja huvitav – need sõnad iseloomustavad ka tema elutööd Võrumaa kultuurijuhina.

Silvi Jansons
vabakutseline kultuuritöötaja

„Tartu Folk-Off“ – lahing, kus kõik võidavad

„Tartu Folk-Off“ on rahvusvaheline veebisaade, mis sai alguse 2020. aastal alternatiivüritusena Tartu Noorte Folkloorifestivalile. Esimene Tartu Noorte Folkloorifestival toimus 2016. aastal ning koondas Balti- ja Põhjamaade folkloorikogukondi. Noortefestivali kutsus ellu ja korraldas folklooriklubi Maatasa. 2020. aastal pidanuks toimuma juubelifestival, kuid kuna koroonapiirangute tõttu rahvusvahelist üritust korralda ei olnud võimalik, tuli otsida uusi lahendusi. Nii tekkis idee veebisaatest, mis sai endale nimeks „Tartu Folk-Off 2020“ ja tähendas sisuliselt folgilahingut. Veebisaate formaat tundus õige ka seetõttu, et tegelikult jäid eesmärgid festivaliga samaks: noorte omavaheline kommunikatsioon, kultuurivahetus ja rahvusvaheline folklooripärandi tutvustamine.

Uudne formaat – väljakutse nii osalejatele kui korraldajatele

Saates osalejate leidmiseks võtsime ühendust kõigi Tartu Noorte Folkloorifestivalil osalenud folkloorirühmadega Eestist, Lätist, Leedust ja Soomest. Jaotasime 8 rühma paaridesse ning palusime igal rühmal oma repertuaarist välja valida ja videosse filmida pärimuslaul ja -tants, mida teine rühm peab hakkama ära õppima. Meie rõõmuks haarasid kõik rühmad ka ideest kinni. Saate formaat tundus põnev juba ka seetõttu, et tegu oli otsesaatega, mis pakkus piiranguterohkel ajal siiski võimalust rahvusvaheliselt reaalajas suhelda. Samal ajal kui koosseisud lahendasid esitatud väljakutseid, oli kogu *folk-off*'i korraldus Maatasa meeskonnale samuti korralik väljakutse, sest saate formaat, sisu, kujundus ja nimi tuli välja mõelda paari nädalaga. Lisaks puudus meil endal eelnev kogemus sellise saate korraldamisel ja ka osalevad rühmad jäid järjest isolatsiooni. Vaatamata kiirustamisele toimis formaat üllatavalt hästi. Tulemus oli meeleolukas ja osalejad oma väljakutsetega nutikad. Kiideti saate ülesehitust, Maatasa vaheklippe, üldist tehnilist teostust ja ka hindamissüsteemi. Saate lõpus andsid oma hääled nii osalejad kui publik, žüriina olid kaasatud kõik Tartu gümnaasiumid ja Luunja Keskkool. „Tartu Folk-Off 2020“

Eetris on Eesti koosseis – Leesikad. Foto Kaarel Kõvatu

võitjaks tuli Soome rahvatantsurühm Motora ja saadet vaatas esimesel aastal 1300 inimest viiest Euroopa riigist. Saadet juhtisid Helin Pihlap, Meelis Pihlap ja Kristjan Häggblom.

„Tartu Folk-Off 2021" ja uued tuuled

Folk-off oli mõeldud ühekordseks projektiks, kuid kui selgus, et ka sel aastal ei ole rahvusvahelise festivali teostamine võimalik, võtsime taas ette veebisaate korraldamise. Kuigi formaat ja meeskond jäi samaks, oli teise saate korraldamisel pinget isegi rohkem. *Folk-off* ei olnud enam uudne idee, lisaks oli kõigil veebiüritustest väsimus, seega tuli olla leidlikum ja professionaalsem, et saade end õigustaks ja osalejatel oleks jätkuvalt põnev. Maatasa korraldusmeeskonnaga liitus Folklooriklubi Maatasa uus tantsutreener Raul Markus Vaiksoo, kes haakus meeskonnaga suurepäraselt, tõi juurde kõrvaltvaataja värske pilgu ja panustas tugevalt oma loominguga. Saates esilinastus Maatasa ja rahvatantsuansamblitega Trambali (Luunja Kultuuri- ja Vabaajakeskus) ja Triskel (Tartu Kutsehariduskeskus) koos filmitud muusikavideo „Hobusemäng", mis vihjas erinevatele vastasseisudele – hunt ja hobune, pimedus ja valgus.

Kui möödunud aastal tutvustasime vaheklippides eri riikide rahvustoite, siis sel aastal lähtusime novembrikuust, hingedeajast ja müstikast ning tutvustasime mardi- ja kadripäeva kombestikku. Ka sai 2021. aasta saade lõpunumbri, mis võttis maha avanumbriga tekitatud pineva õhustiku ning kutsus üles üksteist hoidma ja märkama.

Meeskond ja koostööpartnerid

„Tartu Folk-Off 2021“ veebisaate reaalne ettevalmistusperiood oli 2020. aastal toimunud *folk-off*'iga sama ja kestis septembrist novembrini. Selle aja jooksul filmisid kaheksa folklooriühma viienädalase perioodi jooksul kaks videot, millega võistlema asuda. Folklooriklubi Maatasa seadis ja salvestas kolm uut lugu, filmis kolm videoklippi ning uue muusikavideo. Korralduse hulka kuulusid lisaks osalejatega suhtlemisele ka järjest tihedamad Zoomi-koosolekud, pildistamised, sõidud Luunja Kultuuri- ja Vabaajakeskusesse, stuudiosalvestused, palju videovõtteid, videote monteerimist, tõlketööd ja turundust.

Protsessis tegi kaasa kogu Folklooriklubi Maatasa liikmeskond vanuses 7–30, põhimeeskonna moodustasid Halliki Pihlap (produtsent), Helin Pihlap (peatoimetaja), Raul Markus Vaiksoo (pealavastaja), Meelis Pihlap (IT-konsultant, tehniline juht), Kristjan Häggblom (saatejuht), Jasmin Saar (sotsiaalmeedia turundus), Tuule Pihlap (assistent), Carol Maask (assistent) ja Jürgen Laks (tehniline tugi). Ülekande eest vastutas taaskord Eesti Rahva Muuseumi tehniline meeskond OÜ Teatritehnoloogia. Ka toetajate ja koostööpartnerite ring on olnud tugev. „Tartu Folk-Offiga“ teevad koostööd Tartu ja Luunja omavalitsuste kõrval Eesti Folkloorinõukogu, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Pärimusmuusika Keskus. Ka mitmed ettevõtted aitasid täiendada folk-off'i auhinnafondi: Grüne Fee, RemedyWay, Mahetark, Tamme talu jpt. Saadet toetasid ka Eesti Kultuurkapital, Eesti Rahvakultuuri Keskus ja Maatasa katusorganisatsioon Tartu Kristlik Noortekodu.

Võidujooks ajaga – koroonapiirangud ja folk-off'i menu Lätis

Koosseisudevaheliste väljakutsete kõrval oli mõlemal aastal kõigi ühiseks ja suureks väljakutseks koroonapiirangutega toimetulek. Kõige keerulisem oli olukord Lätis, kus ettevalmistusperioodi alguses oli võimalik regulaarselt proove teha, kuid vaid kaks nädalat hiljem

oli kogu riik lukus. See ei heidutanud aga Läti folkoorirühmi ning ülesannetele läheneti mõlemal aastal väga loovalt. Läti rühm Kokle kirjeldas, et kuna piirangute tõttu tuli kogu video filmida distantsilt oma kodudest, andis see samas võimaluse kaasa teha ka neil liikmetel, kes elasid välismaal. Üks suuremaid üllatusi „Tartu Folk-Off 2021" puhul oligi saate suur menu Lätis. Juba enne saadet olid lätlastest osalejad väga aktiivsed infot sotsiaalmeedias jagama ning teave jõudis Lätis nii rahvakultuuriga tegelevate organisatsioonideni kui ka raadioeetrisse. Saate toimumise ajal oli Läti vaatajaskond napilt Eesti järel teisel kohal. Infot aitas naaberriigis levitada ka meie väga hea koostööpartner Riiast – ansambel Teikas Muzikanti, kellega said loodud head sõprussuhted juba Tartu Noorte Folkloorifestivali ajal.

Veebisaate eelised

Korraldajatena oleme tõdenud, et kuigi veebisaade ei asenda tavafestivalil toimuvat otsesuhtlust, annab see samas uusi võimalusi. „Tartu Folk-Offile" on võimalik näiteks kaasa elada üle maailma. Viimasel saatel oli vaatajaid 12 riigist, sh Ameerika Ühendriikidest ja Kanadast. Kokku on 2021. aasta saate YouTube'i ja Facebooki otseülekannetel vaatamisi praeguseks üle 4000. Kuid ka sisulises osas ei saa veebisaate formaati alahinnata. Osalejatel on rohkem aega süveneda teise riigi kultuuripärandisse ja pikemalt omavahel suhelda. Võistlusklippide vahel oli vastastikku väljakutseid esitanud rühmadel võimalus otse-eetris läbi Zoomi kohtuda ja tagasisidet jagada. Enamik rühmi nimetas suurimaks väljakutseks just võõras keeles laulmise, kuid keeruliseks osutusid ka šoti tantsud, mida õppinud leedu folkloorirühm Dolija oma sõnul 40 korda videost vaatas, et üldse tantsu joonistest aru saada.

„Tartu Folk-Off" – folgilahing, mis loob sõprussuhteid

Hoolimata võistlusmomendist ei ole saate eesmärk tekitada folkloorirühmadest konkurente, vaid julgustada teineteiselt õppima, tutvustama oma pärandit ning arutlema meie kultuuripiltide erinevuste ja sarnasuste üle. Kuigi saade toimub veebis, on mõlemal korral olnud tajutav rühmadevaheline soe ja südamlik õhustik: üksteisele elatakse kaasa, omadele hoitakse pöialt, publik leiab oma lemmiku. Lahku minnakse sõpradena, rikastatuna üksteise pärandist.

Tartu Folk-Off 2021 korraldajad Tartu Folklooriklubi Maatasa. Foto Kaarel Kõvatu

„Tartu Folk-Offil“ on osalenud: Leigarid (Eesti), Leesikad (Eesti), Putni (Läti), Kokle (Läti), Vīteri (Läti), Teikas Muzikanti (Läti), Dolija (Leedu), Ratilėlis (Leedu), Motoran Vinhakat ja Motoran Säpäkät (Soome) ning Dunedin Dancers (Šotimaa).

Halliki Pihlap
Tartu Folklooriklubi Maatasa juht, „Tartu Folk-Offi“ korraldaja

Helin Pihlap
Tartu folklooriklubi Maatasa muusikute juhendaja, „Tartu Folk-Offi“ korraldaja

PaideWay – suvine kultuurimaraton Paide keskväljakul

PaideWay 2021. Foto Ants Leppoja

Juba neljandat aastat sulges Paide linn suvel autodele oma ajaloolise keskväljaku, mis muidu on kasutusel ringristmikuna, ning rajas sinna suvise puhkeala nii linlastele kui ka külalistele. Autosid küll täielikult keskväljakult minema ei tõrjutud, kuid nende liikumissuunad muudeti ajutiselt ringi.

Ruumieksperiment, nagu linlased seda julgelt kutsuvad, on pälvinud palju tähelepanu, sest ei juhtu just sageli, et sõiduteele pannakse lillekastid, monteeritakse lava, istepingid, malelauad, ronimisala jm. Tänavu kandis ruumieksperiment esmakordselt nime PaideWay. See sõnaühend valiti nii tähenduse kui ka kõla pärast – teha midagi Paide moodi ning kõlalt on see laialt levinud ingliskeelse fraasi *(by the way)* sarnane.

Et ruumieksperiment püsib jätkuvalt eksperimenteerimise faasis, on see igal aastal olnud veidi erinev – muudetakse liiklusskeeme, sisustuselementide ning ruumi lahendust ja asukohti, õuemööbli disaini ning isegi õuetaimede sorte. Ikka selleks, et kujundada puhkeala inimsõbralikumaks ja ohutumaks ning sõidukite läbipääsud mugavamaks.

Ruumieksperiment sisaldab terve suve kestvat sisukat programmi, hõlmates kultuuriüritusi, noorteüritusi, pidusid, treeninguid, töötubasid ja muid tegevusi.

Kultuuriprogramm on traditsiooniliselt Paide Muusika- ja Teatrimaja koostada ning korraldada. Sel aastal oli rõhk kinoõhtutel, lastehommikutel ja kontsertidel.

2021. aasta ruumieksperiment toimus 3. juunist augusti lõpuni. Avakontserdi andis džässkollektiiv koosseisus Lembit Saarsalu, Olav Ehala, Toivo Unt, Lea Gabral ja Kaisa Gabral. Olgu mainitud, et tuntud saksofonist Lembit Saarsalu esines kodupubliku ees, kuna kolis Paidesse elama.

PaideWay 2021. Foto Maarit Nõmm

Suve jooksul esinesid veel akordionist Tuulikki Bartosik ja Duo Telluur ning Paide noored muusikud Paula Kivimäe ja Sabine Krais koos sõpradega. Paide raekojas andis kontserdi Joel Remmeli trio Jazzkovsky, Paide muusika- ja teatrimajas esinesid Teele Tali ja Risto Iljas. Viimaste kontsert toimus vihma tõttu katuse all.

Toimus ka kolm lastehommikut, mida vedasid Paide Muusika- ja Teatrimaja muusikastuudio õpetajad Sirje Grauberg ja Tiina Kivimäe. Esmakordselt külastas Paidet Tartu Elektriteater, mis tegi keskväljakul kahel õhtul vabaõhukino. Vaadata sai filme „Rain" ja „Järgmine ring".

Ruumieksperiment oli sel aastal ka Paide Hooviteatrite Festivali osaks – keskväljaku laval etendus kaks teatritükki ning toimus pidu DJ Erkin Antoviga.

Lisaks Paide Muusika- ja Teatrimaja kureeritud sündmustele korraldasid kultuuriüritusi ka Paide Kunstikool ja Järvamaa Keskraamatukogu, lisaks väiksemad kultuurimajad, mis pakkusid linlastele mälumänge ja bingoõhtuid.

Paide ruumieksperiment on end mõne aastaga tõestanud hea suvise kooskäimiskohana nii linlastele kui ka turistidele.

Suurt rolli selle õnnestumisel mängib lisaks programmile ka ilm ning ümberringi asuvad kohvikud. Eriti populaarne on keskväljak noorte seas, kes kasutavad ala igapäevaselt. See on ka näidanud, et suvel pole Paide inimtühi ning hea meelega veedetakse seal oma vaba aega ning kohtutakse sõpradega.

Ruumieksperimenti korraldab Paide linn koostöös linna allasutuste ja mitme vabatahtlikuga, ruumilahendus ja ehitus on MTÜ-lt Uus Ruum, toetavad Eesti Rahvakultuuri Keskus ja Eesti Kultuurkapital.

Maarit Nõmm
Paide Linnavalitsuse
avalike suhete peaspetsilist

Eesti Kultuuriseltside Ühendus 2021. aastal

Eesti Kultuuriseltside Ühendus (EKSÜ) on seltside liit – keskselts, mis ühendab eesti kultuuri vaimsuse ja rahvusliku kasvatuse edendamise nimel tegutsevaid seltse nii Eestis kui välisriikides. 2021. aasta septembri seisuga on EKSÜ-l 53 liikmesseltsi, neist 27 kodumaist ja 26 välismaist.

Olime juba 2020. aastast suunanud oma põhitähelepanu veebikesksete sündmuste korraldamisele. Algus sai tehtud virtuaalse emakeelepäevaga. Kui aastal 2020 jäi üritus üldse ära, siis seekord kutsusime meile virtuaalselt külla Keiti Vilmsi. Emakeelepäeva teemaks sai „Keel mängu või meel kängu".

Väga põnevaks väljakutseks kujunes seltside kahetunnine kevadtervituste veebikontsert, mis korraldati mais. Väga tore oli näha niivõrd erinevaid maailmanurki ja eripalgelisi ülesastumisi. Oma tervituse eesti seltsidele edastas kultuuriminister Anneli Ott.

Juhatus jätkas juba varem kasutatud põhimõtet – saada Eestimaal tegutsevate liikmesseltsidega kokku nende endi juures. Nii leidis aset kohtumine juunikuises Põlvas ja Kanepis. 11. juunil kohtusid Kanepi seltsimajas kohvilaua taga EKSÜ tegevjuht Liina Miks, Kanepi Laulu Seltsi, Jakob Hurda nimelise Põlva Rahvahariduse Seltsi, EKSÜ juhatusse kuuluva Narva Eesti Seltsi ning Rõka Külaseltsi liikmed. Hubases ja väga heas korras seltsimajas said liikmesseltsid anda viimase aja tegemistest lühiülevaade nii uuele juhatusele kui ka üksteisele.

Üle aasta julgesime taaskord koguneda meie kõige oodatumale kokkusaamisele – seltside suvekooli. Kuna piirangud olid teinud kõiki ettevaatlikuks, siis muutsime esialgseid kavasid. Sündmus toimus ERM-is ainult kahepäevasena. Kokku võttis sündmusest osa 40 inimest 21 eri seltsist nii Eestist kui välisriikidest. Kõige kaugem külaline oli Vera Oinets Krasnojarskist. Päevakava oli tihe. Kõik seltsid said ainult 5 minutit enesetutvustuseks.

Oktoobri alguses leidis aset kohtumine Virumaa seltsidega.

Sügiskirevas Viru-Nigulas said vanas pastoraadis kokku EKSÜ Virumaa liikmesseltsid. Ühise teelaua taga osalesid Ilma Lausvee Muuga Maanaisteseltsist, Endel Roosimölder Rakke Seltsist, Tiiu Toom

Narva-Jõesuu Seltsist. Ilona Kolberg tutvustas Soomes elavate eestlaste seltsielu. Veebi kaudu jagas meile värskeid uudiseid J. Kunderi Seltsi kohta Maia Simkin.

Kahjuks jäi esialgselt plaanitud kujul ära K. A. Hermannile pühendatud mälestusõhtu koostöös Vanemuise Seltsi segakooriga. Küll aga leidis aset meenutuskoosolek suurmehe kalmul Tartus Uus-Jaani kalmistul.

Oktoobris kohtusime Tallinnas tegutsevate liikmesseltsidega ning novembris tõime Zoomi aknasse Tartus tegutsevad liikmesseltsid.

Oluline saab olema detsembri algusesse plaanitud jõulureportaaž seltsidega.

2021. aastal toetas EKSÜ oma liikmete kirjastustegevust. Toetust oma trükiste väljaandmiseks said mitu seltsi. Üks neist oli ka Londoni Eesti Selts, mis 2021. aastal tähistas oma 100. tegutsemisaastat.

Igas kuus ilmus EKSÜ kuukiri.

Kuna EKSÜ liikmete hulgast pooled on väliseesti seltsid, siis on EKSÜ olnud aktiivselt kaasatud valitsuse tasemel toimuvale aruteludesse ülemaailmsest eestlusest.

Novembris 2020 käivitas EKSÜ juhatus täiesti uue algatuse – veebiseminaride sarja "Mina, eestlane". 2021. aasta jooksul toimus kokku 12 erinevat saadet. Juunis oli jaanilaulude laulmise kontsert ning detsembris sarja formaadis jõulumõtisklus. Kõik meie seminarid on järele vaadatavad meie kodulehel (kultuuriseltsid.ee). Sari jätkub 2022. aastal. Sarja eesmärk on vaagida eestluse olemust ning kuulata sellel teemal erinevate elualade esindajate seisukohti nii kodu- kui välismaalt.

Aasta lõpus valmis 2022. aasta seltside kalender.

2022. aastal jätkab EKSÜ oma tegevust vastavalt uuele arengukavale ja tegevuskavale. Kindlasti jätkame alustatud veebiseminaride sarja. Kuna oleme rahvusvaheline ühendus, siis planeerime ka edaspidi mitmeid algatusi just eelkõige veebi kaudu. See võimaldab kõikidel meie liikmetel sündmustest osa saada ning tagab ka publikule laiema kättesaadavuse.

Kahtlemata saab olema aasta kõige oodatum sündmus ikkagi meie seltside suvekool juuli lõpus.

Liina Miks
Eesti Kultuuriseltside Ühendus
tegevjuht

RAHVAKULTUURI TUNNUSTUSED 2021

EESTI KULTUURKAPITAL

Rahvakultuuri sihtkapitali elutööpreemia

Ottilie-Olga Kõiva – viljaka töö eest folkloristina, rahvus- ja rahvakultuuri tutvustaja ja talletajana

Rahvakultuuri valdkonna peapreemia

Kristi Jõeste – raamatu „Eesti silmuskudumine 3. Labakindad" publitseerimise eest

Rahvakultuuri sihtkapitali aastapreemiad

Krista Taim – armastatud raadiohääl, väsimatu pärimuse tutvustaja ja populariseerija
Meelis Kihulane – traditsioonilise rahvapärase puutöö järjepidevuse hoidja ja silmapaistev meister
Elo Unt – loominguline ning pühendunud rahvatantsu edendaja
Kristi Alas – rahvapärase viiulimängu edendaja ja pühendunud õpetaja
Külli Kiivet – särav koorijuht, armastatud lauluõpetaja
Salme Vallateater – tegus ja särav Saaremaa harrastusteater

EESTI RAHVAKULTUURI KESKUS

Kõrgem preemia – hõbeprees

Maie Orav	Tantsurõõmu hoidmise ja elutöö eest

EESTI RAHVAMAJADE ÜHING

Kaheksakand 2021 laureaadid

Mulgi Kultuuri Instituut	Aasta tegija
Pilleriin Kannel	Aasta tegija eri Suvekooli korraldamise eest Hiiumaal
Kristo Kõrgnurm	Noor tegija

I Võro-Seto Noortefest	Aasta tegu
Ene Vohu ja Silvi Jansons	Kuldkand
Maire Sillavee	Kaheksakand

EESTI RAHVAKUNSTI JA KÄSITÖÖ LIIT NING EESTI RAHVAKULTUURI KESKUS

Pärandihoidja aastaauhind esemelise rahvakunsti alalhoidmise ja edasiarendamise eest, elutöö või aasta jooksul saavutatud silmapaistvate tulemuste eest.

Pärandihoidjad 2021

Kristi Jõeste	Rahvusliku kindakudumise traditsiooni alalhoidmise ja edendamise eest
Mareli Rannap	Paikkondlike rahvuslike käsitöötraditsioonide alalhoidmise ja edendamise eest
Liis Luhamaa	Paikkondlike rahvuslike käsitöötraditsioonide alalhoidmise ja edendamise eest

EESTI FOLKLOORINÕUKOGU

Teotugi auhinnaga tunnustatakse pärimuskultuuri kandjaid, kelle tegevus aitab mõtestada ja väärtustada pärimust kui elu loomulikku osa ning kes eeskujuna innustavad teisi enda ümber pärimusega tegelema.

Teotugi 2021

Tarmo Noormaa	Lõõtsamees ja pärimusmuusika sädeinimene

EESTI RAHVATANTSU JA RAHVAMUUSIKA SELTS

Lokulaud 2021

Krista Tõldmaker	Aasta tantsujuht
Tuuleviiul	Aasta rahvamuusika kollektiiv
Tantsuansambel Soveldaja	Aasta rahvatantsu kollektiiv
Maria Michelson ehk Kuraga Mari Kihnust	Aasta rahvamuusik

MAAKONDLIKUD TUNNUSTUSED 2021

HARJUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI HARJUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Elena Kalbus	Pikaajalise tantsuedendamise eest Harjumaal

Kultuuripärl

Merike Hallik	Rahvakultuuri järjepideva hoidmise ja edasikandmise eest Harjumaal

Aastapreemia

Liina Talts	Kuuldemängudefestivali „Pind Kõrva” korraldamise eest
Keila Kultuurikeskus	65 aastat järjepidevat kultuurilise tegevuse koordineerimist Keila linnas
Kose Pasunakoor	140 aastat puhkpillimuusika edendamise eest Kose vallas
Kuusalu Pasunakoor	150 aastat puhkpillimuusika edendamise eest Kuusalu vallas
Ott Kask	Mitmekülgse pedagoogilise ja loomingulise tegevuse eest Harjumaal
Olev Roosa	Puhkpillimuusika arendamise ja pedagoogilise tegevuse eest Kose vallas
Urmi Sinisaar	Pikaajalise ja pühendunud muusikakultuuri edendamise eest Saku vallas
Jekaterina Semenova	Silmapaistva ja mitmekesise kultuurilise tegevuse eest Maardu linnas

Aira Jõõts	Loomingulise töö eest Raasiku raamatukogus
Kristiina Liivik	25 aastat noorte muusikute kasvatamise eest Saue vallas
Piret Kunts	Muinastulede öö teatetantsu korraldamise eest Harjumaal
Toomas Aru	Kogukonna kultuurimälu talletamise eest Rae vallas
Külli-Katri Esken	Tubli töö eest ansambliga Uurikad

HIIUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI HIIUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Helle Nittim	Koorijuhina laulurõõmu hoidmise ja elutöö eest

Kultuuripärl

Endrik Üksvärav	Pühalepa Muusikafestivali suurepärase korraldamise eest

Aastapreemia

Ragne Rüütelmaa	Kooritsükli „Iiu elu“ loomise ja ettekandmise korraldamise eest
Külli Kreegi	Laulurõõmu hoidmise ja südamega tehtud töö eest

Tunnustuspreemia

Toomas Paap	Hiiumaa XV puhkpillipäevade korraldamise eest
Arvo Haasma	Festivali „Gambavaim“ korraldamise eest
Maret Kukkur	Näituse „Genius Loci II“ korraldamise eest

HIIU MAAKONNA TEENETEMÄRK

Mart Mõniste	Hiiumaa fotograaf, Hiiumaa ajaloo ja kultuuriloo uurija ja jäädvustaja, trükiste kujundaja ja küljendaja

ERKF KÕPU MAJAKA FONDI STIPENDIUM

Leelo Sarapuu	Kohaliku raamatukogutöö ja kultuurielu edendamise eest

IDA-VIRUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI IDA-VIRUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Aastapreemia

Raivo Kallas	Puhkpillimuusika arendamise ja Jõhvi Big Bandi juhatamise eest 25 aasta jooksul
Svetlana Kekiševa	Õpilaste suurepäraste konkursitulemuste eest
Rural Urban Art MTÜ	Tänavakunstifestivali RUA läbiviimise eest
Ansambel Boamadu	Säravate muusikaelamuste eest

IDA-VIRU EHE 2021 TUNNUSTUSED

Kultuurisündmus „Muusika vee peal“	Aasta uus algatus
Kooslaulmispidu „Sõida tasa üle silla“	Aasta kultuurisündmus
Svetlana Korotkova Kohtla-Järve Kultuurikeskuse direktor	Aasta kultuuritöötaja
Aleksandr Ivasjuk Jõhvi Kultuuri- ja Huvikeskuse helitehnik	Aasta tehniline tugi
Ave Jääger-Nurgamaa (lisaku tantsõpetaja)	Aasta kultuurikollektiivi juht

JÕGEVAMAA

EESTI KULTUURKAPITALI JÕGEVAMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Taimi Geraštšenko	Pikaajalise pühendunud tegevuse eest Jõgevamaa muusikaelus

Aastapreemia

Liina Abram	Suvelavastuse „Kuldõun puukausis" projekti eestvedamise eest
Tiina Mihhailov	Jõgevamaa parim maaraamatu-koguhoidja
Kersti Pook	Pühendunud tegevuse eest käsitöötraditsioonide hoidmisel
Põltsamaa Kodanik MTÜ	Põltsamaa Kogukonnaraadio algatamise ja loomise eest
Katre Pärn	Kohaliku pärandkultuuri hoidmise eest
Viivi Tell	Pikaajalise sisuka tegevuse eest Põltsamaa raamatukogus
Rutt Tänav	Pühendunud tegevuse eest Põltsamaa ajaloo- ning kultuuripärandi hoidmisel ning kultuurielu edendamisel
Janek Varblas	Suvelavastuse „Kuldõun puukausis" loomise eest

Tunnustuspreemia

Romet Allingu	Tuleviku pärimusmuusikule
Õie Aruoja	Pühendunud tegevuse eest muusikaelu edendamisel Põltsamaa vallas

Marta-Helene Hansing	Tuleviku pärimusmuusikule
Indro Koks	Tegevuse eest Jõgevamaa kultuurisündmuste korraldamisel
Raimo Metsamärt	Põltsamaa piirkonna kultuurisündmuste kajastamise eest ajalehes Põltsamaa Valla Sõnumid
Kaarel Orumägi	Põltsamaa Kultuurikeskuse laulu „Teie Meie Loos” loomise eest
Reet Pappe	Pühendunud tegevuse eest Mustvee valla muusikaelus
Raina Rumvolt	Puurmani ajaloopärandi talletamise ja tutvustamise eest
Laidi Zalekešina	Pühendunud tegevuse eest Mustvee piirkonna kultuurisündmuste eestvedamisel
Liina Tiirats	Põltsamaa Kultuurikeskuse laulu „Teie Meie Loos” loomise eest
Karl Vilks	Sündmustele valguskujunduse loomise eest

JÄRVAMAA

EESTI KULTUURKAPITALI JÄRVAMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Kultuuripärl

Kaja Kraav	koorijuht ja rahvamuusikaõpetaja

Aasta kultuuritegija

Anneli Siimussaar	SA Piimandusmuuseum juhatuse liige

Aasta kultuurisündmus

Käru muuseumi laiendus

JÄRVAMAA OMAVALITSUSTE LIIDU TUNNUSTUSED

Aasta kultuurielu edendaja

Mariliis Peterson — Paide Muusika- ja Teatrimaja kultuurijuht

Aasta kultuurihoidja

Rait Pilipenko — Väätsa Rahvamaja kultuurispetsialist

Aasta parim kollektiiv

Naisrahvatantsurühm KABALAbajalad

LÄÄNEMAA

EESTI KULTUURKAPITALI LÄÄNEMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Kultuuripärl

Tiiu Randmann-Mihkla — Loomingulise tegevuse ja kunstihariduse edendamise eest

Aastapreemia

Eve Tamm-Hinno — Ajaloolise pärandi kogumise ja jäädvustamise eest

Anne Heimann — „Risti raamat 3. Hariduselu“ koostamise ja väljaandmise eest

Mai Aavasalu — Pikaajalise panuse eest Läänemaa kunstiharidusse ning loomingulise tegevuse eest

Tunnustuspreemia

Maaja Moppel — Muusikaelu järjepideva ja pikaajalise edendamise eest Läänemaal

Triin Reemann	Ilon Wiklandi elu ja loomingu uuendusliku interpreteerimise eest kaasaegse tantsukeele kaudu
Indrek Jets	Isikunäituse „Unund barbaarsuse lumm“ eest
Krista Kumberg	„Risti raamat 3. Hariduselu“ koostamise ja toimetamise eest
Jürgen Kusmin	Väljaande „Risti raamat 3. Hariduselu“ digitaalse fotopanga ja käsikirjade tehnilise toimetamise eest
Aakos. A.K. OÜ	Villakultuuri pärandi edasiarendamise eest
Andres Kase	Muusikaelu järjepideva ja pikaajalise edendamise eest Läänemaal

LÄÄNE-VIRUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI LÄÄNE-VIRUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Reet Alavere	Kauaaegse kultuuri edendamise eest

Kultuuripärl

Ahto-Lembit Lehtmets	Kadrina vallas silmapaistva kultuuritöö eest

Aastapreemiad

Karl-Ander Pais	Rakvere Gümnaasiumi ja Sumedate Suveõhtute filmifestivalide korraldamise eest
Karl Andreas Sprenk	Rakvere Gümnaasiumi ja Sumedate Suveõhtute filmifestivalide korraldamise eest
Tiina Teras	Rahvusvahelise filmifestivali „Festheart“ filmiprogrammi koostamise eest
Johannes Pihlak	Noorteürituse Funkfest julge korralduse algatuse eest

Raivo Riim	Virumaa kultuuri- ja ühiselu edendamise, kultuuritutvustamise ja Rakvere Galerii edendamise eest
Merili Vipper	Lääne-Virumaale uute ürituste toomise eest

LÄÄNE-VIRU MAAKONNA KULDNE VAPIMÄRK

Volli Käro	Panuse eest maakonna kultuuri arengusse 2020
Rein Sikk	Panuse eest maakonna kultuuri ja maaelu arengusse 2021

PÕLVAMAA

EESTI KULTUURKAPITALI PÕLVAMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Ülo Needo	Pikaajalise rahvakultuuri viljelemise ja arendamise eest

Kultuuripärl

Arhanna Sandra Arbma ja Margot Suur	Lauluvõistlustel edukate esinemiste ja rahvusvahelise lauluvõistluse „Star Rain Cup" Grand Prixi eest

Aasta Tegija

Mihkel Sildoja	Suurepäraste tulemuste eest üleriigilisel noorte pärimusmuusikute e-võistumängimisel

Aasta Tegu

Lutsu Teatri Selts	Esimese lõõtsamuusikali „Lõõtsajumal" lavale toomise eest

PÕLVAMAA ARENDUSKESKUSE JA PÕLVAMAA OMAVALITSUSTE LIIDU TUNNUSTUSED „PÕLVAMAA PARIMAD 2021“

Inge Parring	Kodanikuühiskonna Põlvamaa aasta vabatahtlik
Postitee Pillerkaar	Aasta kodanikualgatus
Andre Laine	Põlvamaa Sädeinimene 2021

JAKOB HURDA NIMELINE RAHVUSKULTUURI AUHIND

Meelika Hainsoo	Regivärsilise rahvalaulu, laulumängude ja lugude mitmekülgne ja järjepidev uurija ning esitaja
Reet Roop	Põlva Talurahvamuuseumi (1. juulist 2019 Karilatsi Vabaõhumuuseum) direktor ja juhataja

PÄRNUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI PÄRNUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Alli Põrk	Rahvakultuurivaldkonna väsimatu armastamise, hoidmise ja arendamise eest

Kultuuripärl

Indrek Aija	Pärnu kui kunsti- ja kultuurilinna maine hoidmise ja arendamise ning mitmekülgse panustamise eest

Aastapreemia

Pärnu Muuseumi kollektiiv	Näituse “Peegeldades päikest. 150 aastat kuurordimoodi” korraldamise eest

EESTI KULTUURKAPITALI RAHVAKULTUURI SIHTKAPITALI TUNNUSTUSPREEMIA

Aire Koop	Harrastusteatri valdkonna arendajale ja suunajale
Toomas Voll	Silmapaistva töö eest Eesti koorimuusika arendamisel ning ürituste korraldamisel

PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE LIIDU TUNNUSTUSED

Andres Tölp	Aasta üllataja
Kendro Härm	Aasta noor kultuuritöötaja
Indrek Aija ja Ado Kirsi	Aasta(te) tegijad
Anu Randmaa	Aasta rahvakultuuritegija

RAPLAMAA

EESTI KULTUURKAPITALI RAPLAMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Kultuuripärl

Aivar Arak	Raplamaa rahvamuusika eestvedaja, kandle mängija ja -õpetaja, kultuurisündmuste korraldaja

Kultuuripreemiad

Kalev Kiviste	Sügava aja- ja koduloohuviga fotograaf ja kultuurilooliste fotode säilitaja
Mai Mänd	Pikaaegne ja pühendunud Hageri koguduse organist
Anneli Vesiallik	Pühendunud raamatukoguhoidja ja laste lugemisharjumuse kujundaja

Aastapreemiad

Hannes Altrov	Heatahtlik ning järjekindel klarneti- ja saksofoni-õpetaja Märjamaa Muusika- ja Kunstikoolis
Ulvi Mägi	Suure südamega rahvatantsuleegi kandja ja jagaja
Tõnu Soosõrv	Pikaajaline ja nõudlik vaskpilliõpetaja Märjamaa Muusika- ja Kunstikoolis ning Rapla Maakonna Noorte Puhkpilliorkestri juhendaja

SAAREMAA

EESTI KULTUURKAPITALI SAAREMAA EKSPERTGRUPI JA SAAREMAA VALLA AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Olavi Pesti	Pikaaegse ja kõrgetasemelise töö eest Saaremaa kultuuriloo uurimisel

Hendrik Krummi nimeline kultuuripreemia

Ain Anger	Kuulsaim saarlane maailma ooperilavadel

Aastapreemiad

Maria Faust	Laiahaardelise muusikalise tegevuse ja Saaremaa rütmi- ja improvisatsioonilaagrisse panustamise eest
Eeva Mägi	Hingeminevate dokumentaalfilmide eest, mis peegeldavad Saaremaad mõtlemapanevate nurkade alt
Pilvi Karu	Muusikamaastiku rikastamise eest autorialbumiga „Padrikus”
Õie Pärtel	Väljapaistva loomingulise tegevuse ja pedagoogilise töö eest
Martti Nõu	Digipädevuse arendamise eest õpetamise ja kultuuri jagamise eesmärgil uudsetes oludes

Juhan ja Kadri Kanemägi Ainulaadse ja omanäolise tantsuetenduse „Mo käes“ loomise ja lavale toomise eest

TARTUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI TARTUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Piret Talts Südamega tehtud töö eest koorimuusika valdkonnas

Kultuuripärl

Reet Kruup Peipsiäärse kolmekultuurilise piirkonna arendamise eest

Aastapreemiad

Kodavere Pärimuskeskus Pärimuskultuurialaste ürituste korraldamise ja kultuurpärandii hoidmise eest

Eve Paap Koolimuusika arendamise ja hoidmise eest

Külli Petersell Tartumaa rahvatantsutraditsiooni edenemise eest heaseismisel

Tunnustuspreemia

Liidia Konsa Südamega tehtud töö eest rahvatantsu valdkonnas

Kairi Güsson Peipsiääre vanausuliste kultuuripärandi hoidmise ja arendamise eest

Janno Puusepp Loomingulise tegevuse eest harrastusteatri valdkonnas

Anne-Mai Teevahi Loomingulise tegevuse eest harrastusteatri valdkonnas

Tiia Pärtelpoeg	Panuse eest Maarja-Magdaleena piirkonna kultuuriarendajana
Merilin Seer	Panuse eest koorimuusikasse ja eduka esinemise eest Hans Hindpere laulu konkursil
Ergo-Hart Västrik	Pärimuskultuurialaste ürituste korraldaja ja Kodavere keelekooli eestvedaja

TARTUMAA OMAVALITUSTE LIIT

Maakonna kõrgeim teenetemärk Tartumaa Kuldne Tammeoks 2021

Kalev Lindal	dirigent

TARTUMAA RAHVATANTSUJUHTIDE LIIT

Helju Mikkeli nimeline rahvatantsupreemia

Anne Jürimäe	Pikaaegse ja põhjaliku panuse eest rahvatantsu õpetamisel Nõo Põhikooli ja Nõo Reaal-gümnaasiumi rühmadele

Noore tantsujuhi preemia

Katrin Roodla	Silmapaistva ja positiivse panuse eest rahvatantsu õpetamisel noortele

VALGAMAA

EESTI KULTUURKAPITALI VALGAMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Esti Kittus	Kunstielu edendaja

Aastapreemia

Andres Rattasepp	Traditsiooniliste puukäsitöövõtete hoidja
Katrin Uffert	Uuenduslik kultuuriedendaja

Tunnustuspreemia

Rasmus Onkel	Uuenduslike ideede ellukutsuja
Merle Soonberg	Vaimse kultuuripärandi hoidja
Maria Sikk	Kiiresti kohanev tantsujuht

VALGAMAA RAHVAKUNSTI JA KÄSITÖÖ KESKSELTSI PÄRANDIHOIDJA SÕLG

Elutöö

Maie Kala	Tõrva muusikakooli õpetaja
Merce Mäe	Valga valla kultuurijuht

Käsitöö

Eve Toompalu	Riidaja käsitööringi juhendaja

Rahvamuusik

Lauri Õunapuu	Rahvamuusik, arhailise meestelaulu seltsi asutajaliige ja ansambli Metsatöll liige

Noor rahvakunstnik

Jorma Riivald	Otepää Kultuurikeskused juhataja
Ella Maria Raud	Käsitöömeister ja käsitööuurija

VILJANDIMAA

EESTI KULTUURKAPITALI VILJANDIMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Kalle Tamra	Suure panuse eest maakonna muusikahariduse edendamisse

Kultuuripärl

Ave Grenberg	Soome-ugri kultuuripealinna programmi eduka ja õnnestunud eestvedamise eest

Aastapreemia

Mulkide Selts	Juhan Simmi loomingule ja koorimuusikale pühendatud omakultuuripäeva korraldaja

Tunnustuspreemia

Iivo Hakkaja	Pikaaegse tegevuse eest kultuuritöötajana ja puhkpillimuusika arendajana Lõuna-Viljandimaal
Enn Siimer	Tunnustus TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia kauaaegsele rektorile rahvamuusikaosakonna 30. aasta tegevusjuubeli puhul
Ene Lukka-Jegikjan	TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvamuusikakateedri idee autorile ja eestvedajale
Priit Oks	„Nukitsamees 40“ kontsert-etenduse korraldamise eest

VILJANDIMAA RAHVAKULTUURI AUHINNAD

Mulgi Kultuuri Instituut	Mulgi kultuuritraditsioonide hoidja ja edendaja Mulgimaal
Mulgi Segakoor, dirigent Kristjan Õmblus	Aktiivne koorilaulu traditsioonide kandja ja edendaja Viljandimaal
Ave Matsin	Aktiivne rahvusliku käsitöö valdkonna eestkõneleja ja UNESCO loovlinnade võrgustiku „Pärandilinn Viljandi“ eestvedaja
Eva Maaten	Gobelääänvaibakuduja ja käsitöötraditsioonide hoidja

VILJANDIMAA RAHVAKUNSTIÜHINGU TUNNUSTUS

Viljandimaa rahvakunstimeister

Inna Raud	Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu mentor, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õppejõud

VÕRUMAA

EESTI KULTUURKAPITALI VÕRUMAA EKSPERTGRUPI AASTAPREEMIAD

Elutööpreemia

Ülle Voitka	Südamega tehtud töö Võru kultuurisündmuste korraldajana läbi aastakümnete
Ago Ruus	Vana-Võromaa fotograafia ajaloo pikaaegne pühendunud uurimine ja tutvustamine

Kultuuripärl

Jalmar Vabarna	Lõuna-Eesti kultuurielu rikastamine unikaalse Treski välilava rajamisega

Aastapreemiad

Kaie Püvi	Võru Kesklinna Kooli õpilaste muusikalide lavastaja
Jana Valge	Lasteraamatute illustreerija
Kadri Mähar	Pärimuskultuuri hoidja
Marika Vaher	Võrumaa kultuurielu kaunistaja
Müüdud Naer MTÜ	Omanäolised võrukeelsed teatrielamused

Tunnustuspreemiad

Evelin Leima	Võru ja seto kultuuriruumi siduja
Margus Kurvits	Pühendunud skulptor-kiviraidur
Anneli Lõhmus	Piirkonna kultuurielu eestvedaja
Helena Kudre	Setomaa pärimuse hoidja
Sirje Pärnapuu	Piirkonna kultuurielu eestvedaja
Kris Kelp	Filmimaailma toomine võrumaalasteni uuenduslike ja atraktiivsete vahenditega

VÕRU MAAKONNA TEENETEMÄRK

Maie Pau	Pikaajalise väärika panuse eest Võru maakonna rahvakultuuri- ja rahvatantsutraditsioonide hoidmisel, kultuurimälu talletamisel ning kultuuri elu edendamisel

BERNARD KANGRO KIRJANDUSPREEMIA

Erkki Koort	„Salakuulaja Vastseliinas“, „Kättemaks Kirumpääl“ ja „Veritasu Tartus”

KREUTZWALDI MÄLESTUSMEDAL

Toomas Kuusing	Võrukeelse “Kalevipoja” illustreerimise eest
Urmas Kalla	Eepose “Kalevipoeg” tõlkimise eest võru keelde; võru keele ja kultuuri pühendunud hoidmise eest

KREUTZWALDI STIPENDIUM

Romer Raamat	Võru Gümnaasiumi 11. H klassi õpilane

EESTI RAHVAKULTUURI KESKUSE TUNNUSTUSED 2021

TÄNUKIRJAD 2021

Ilmar Kudu	Täname Teid noortele puhkpillimängijatele pühendatud töö ja Ed. Tamme nimelise puhkpillifestivali korraldamise eest
Verner Mölder	Täname Teid kontserdi „20 helisevat aastat“ korraldamise ja Avinurme puhkpillimuusika traditsiooni hoidmise eest
Eveli Jürgenson	Täname Teid märkimisväärse panuse eest Jõgevamaa kultuurielu rikastamisel ja Kultuuritee ellukutsumisel
Katre Arula	Täname Teid kollektsiooni MUST TOONEKURG loomise ja eesti rahvusliku käsitöö hoidmise eest

Heino Ilves	Täname Teid pikaajalise meestelaulu traditsiooni edendamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 90. aasta juubelil
Kersti Pook	Täname Teid Põltsamaa Niguliste kirikule käsitööna valminud vaiba kudumise ja eesti rahvusliku käsitöö hoidmise eest
Põltsamaa Kultuurikeskus	Täname tunnustustvääriva panuse eest rahvakultuuri edendamisel ja hoidmisel Põltsamaa vallas. Õnnitleme 60. aastapäeval
Jõgeva Kultuurikeskus	Täname tunnustustvääriva panuse eest rahvakultuuri edendamisel ja hoidmisel Jõgeva vallas. Õnnitleme 60. aastapäeval
Mustvee Kultuurikeskus	Täname tunnustustvääriva panuse eest rahvakultuuri edendamisel ja hoidmisel Mustvee vallas. Õnnitleme 60. aastapäeval
Pille Tutt	Täname Sind pühendunud töö eest rahvakultuuri valdkonna kujundamisel. Õnnitleme 15. aasta tööjuubeli puhul
Helle-Mare Kõmmus	Täname Sind pühendunud töö eest rahvakultuuri valdkonna kujundamisel. Õnnitleme 20. aasta tööjuubeli puhul
Leelo Isidora Viita	Täname Sind pühendunud töö eest rahvakultuuri valdkonna kujundamisel. Õnnitleme 5. aasta tööjuubeli puhul
Krista Lember	Täname Sind pühendunud töö eest rahvakultuuri valdkonna kujundamisel. Õnnitleme 20. tööjuubeli puhul
Maie Pau	Täname Sind pühendunud töö eest rahvakultuuri valdkonna kujundamisel. Õnnitleme 20. aasta tööjuubeli puhul
Meelis Juhandi	Täname Teid näitemänguharrastuse traditsiooni hoidmise ja pikaajalise tegevuse eest Salme Vallateatris

Maire Sillavee	Täname Teid pikaajalise ja tulemusliku näitemängu edendamise eest Salme Vallateatris
Maie Orav	Täname Teid pikaajalise rahvatantsu-traditsioonide väärtustamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 80. aasta juubelil
Tarmo Alavere	Täname Teid kultuuritraditsioonide väärtustamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 55. aasta juubelil
Urmas Lindlo	Täname Teid kultuuritraditsioonide väärtustamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 50. aasta juubelil
Maie Kala	Täname Teid pikaajalise koorimuusika traditsiooni väärtustamise ja edendamise eest. Õnnitleme 70. aasta juubelil
Ilmar Kõverik	Täname Teid kultuuritraditsioonide pikaajalise hoidmise ja edendamise eest. Õnnitleme 70. aasta juubelil
Reet Alavere	Täname Teid pikaajalise panuse eest kultuurielu edendamisel ja hoidmisel Roelas
Kati Taal	Täname Sind pühendunud töö eest rahvakultuuri valdkonna kujundamisel. Õnnitleme 15. aasta tööjuubeli puhul
Sirje Õruste	Täname Teid pühendunud tegevuse eest rahvakultuuri hoidmisel Uue-Kariste rahvamajas. Õnnitleme 70. aasta juubelil
Jaanus Põlder	Täname Teid pikaajalise rahvamuusika traditsiooni hoidmise ja väärtustamise eest. Õnnitleme 50. aasta juubelil
Noorte Rahvamuusika-orkester „Karupojad“	Täname teid rahvamuusika traditsiooni hoidmise eest. Õnnitleme 25. aastapäeval
Epp Tamm	Täname Sind pühendunud töö eest rahva-kultuurivaldkonna kujundamisel. Õnnitleme 5. aasta tööjuubeli puhul

Tiiu Kolk	Täname Teid pikaajalise panuse eest Misso kandi tantsuelu edendamisel ja tantsurühma Meelespea juhendamisel. Õnnitleme 80. aasta juubelil
Misso rahvamaja tantsurühm Meelespea	Täname teid Misso kandi rahvatantsutraditsiooni hoidmise ja väärtustamise eest. Õnnitleme 20. aastapäeval
Misso rahvamaja vokaalansambel Meelespea	Täname teid Misso kandi ansamblilaulu traditsiooni hoidmise ja väärtustamise eest. Õnnitleme 20. aastapäeval
Pilvi Lepiksoo	Täname Teid pikaaegse rahvakultuuri hoidmise ja väärtustamise eest Lääne-Virumaal. Õnnitleme 70. aasta juubeli puhul
Silvi Jansons	Täname Teid pikaajalise töö eest Võrumaa kultuurielu rikastamisel, ajaloo uurimisel ja säilitamisel, pärimuskultuuri edasikandmise ning hoidmise eest. Õnnitleme 70. aasta juubelil
Rein Vendla	Täname aktiivse ja pühendunud tegevuse eest rahvakultuuri hoidmisel Suure-Jaani Kultuurimaja puhkpilliorkestris ja õnnitleme 75. sünnipäeval
Suure-Jaani Kultuurimaja puhkpilliorkester	Täname puhkpillimuusika traditsiooni hoidmise eest Viljandimaal ja õnnitleme 150. aastapäeval
Ülle Sok	Täname Teid märkimisväärse panuse eest koorilaulutraditsiooni hoidmisel ja MTÜ Võru Segakoor Tervis eestvedamisel. Õnnitleme 60. aasta juubelil
Saarepeedi Rahvamaja	Täname teid aktiivse tegevuse eest rahvakultuuri hoidmisel. Õnnitleme 50. aastapäeval
Külli Salumäe	Täname Teid pikaajalise pühendunud tegevuse eest rahvakultuuri hoidmisel ja edendamisel Viljandimaal. Õnnitleme 60. aasta juubelil
Lehtse Kammerkoor	Täname teid laulutraditsiooni hoidmise ja mitmekülgse muusikalise tegevuse eest. Õnnitleme 40. aastapäeval

Uue-Antsla rahvamaja	Täname teid pikaajalise panuse eest Urvaste kandi kultuurielu rikastamisel. Õnnitleme 60. aastapäeval
Helle Nittim	Täname Teid pikaajalise koorimuusika-traditsiooni hoidmise eest. Õnnitleme 80. aasta juubelil.
Ene Jakobson	Täname Teid märkimisväärse panuse eest tantsuõpetaja ja loojana ning rahvatantsu-traditsiooni hoidmisel. Õnnitleme 75. aasta juubelil
Tõlliste-Puka-Sangaste segakoor	Täname teid koorilaulutraditsiooni väärtustamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 20. tegevusaasta täitumisel
Imavere naisrühm Pillerpäkad	Täname teid rahvatantsutraditsiooni hoidmise ja edendamise eest. Õnnitleme 25. aastapäeval
Rahvatantsuansambel Tarvanpää	Täname teid tantsutraditsioonide hoidmise ja väärtustamise eest. Õnnitleme 75. aastapäeval
Rahvatantsurühm Hopsani	Täname teid pikaaegse tantsurõõmu jagamise ning rahvakultuuri hoidmise eest Raplamaal. Õnnitleme 70. aastapäeval
Heino Sulger	Täname Teid pikaajalise laulutraditsiooni edendamise ja hoidmise eest. Õnnitleme 80. aasta juubelil

TUBLI TEGIJA 2021

Margus Külm	Täname Teid IV Võru talvise tantsupäeva laada korraldamise eest
Merle Tombak	Täname Teid panuse eest projektijuhina Võrumaa laste folklooripäeva korraldamisel
Silja Otsar	Täname Teid Võru Gümnaasiumi noorte suurepärase õpetamise ja muusikali „Grease” väljatoomise eest

Sirje Kuuseorg	Täname Teid suurepärase töö eest Võrumaa Maateatripäeva 2020 korraldamisel
Natalja Mägi	Täname Teid Kasepää kogukonna kultuurielu edendamise ja hoidmise ning Jõgevamaa kultuurimaastiku rikastamise eest
Karmo Toome	Täname Teid noorte laulu- ja muusikahuvi hoidmisel ja arendamisel Palamusel ning viljaka loometegevuse eest
Ahto-Lembit Lehtmets	Täname Teid kultuuritraditsioonide hoidmise eest. Õnnitleme 45. aasta juubelil
Siiri Saaremets	Täname Teid kultuuritraditsioonide hoidmise eest. Õnnitleme 45. aasta juubelil
Alevtina Jermakova	Täname Teid kultuuritraditsioonide hoidmise eest. Õnnitleme 35. aasta juubelil
Marina Pulver	Täname Teid Sangaste kultuurielu korraldamise eest. Õnnitleme 60. aasta juubelil
Ene Kaas	Täname Teid kultuuritraditsioonide hoidmise eest. Aitäh, et olete pikaajaliselt tegutsenud Lüllemäe kultuurimaja eestvedajana
Pala Kultuurimaja lauluansambel Eluhelmed	Täname teid laulutraditsiooni hoidmise ja mitmekülgse muusikalise tegevuse eest. Õnnitleme 15. aastapäeval

Valik 2021. aastal rahvakultuuri valdkonnas tehtud uurimistöid

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
Soome-ugri osakond
Doktoritöö

Kaisa Langer „Estonian folklore collections in the context of Late Stalinist folkloristics“ („Eesti rahvaluulekogud hilisstalinistliku folkloristika kontekstis“). Juhendaja Ergo-Hart Västrik.

AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
Arheoloogia osakond
Bakalaureusetööd

Roland Rikolas „Jõelähtme kihelkonna perekonnanimede areng 19. sajandil“. Juhendajad Fred Puss ja Aigi Rahi-Tamm.

Helina Välb „Nõidumine ja maagia 12.–13. sajandi Skandinaavia õigustekstides“. Juhendajad Kerli Kraus, Anti Selart.

FILOSOOFIA JA SEMIOOTIKA INSTITUUT
Semiootika osakond
Magistritöö

Kristel Põldma „Rahvusliku käsitöö kontaktõppe ja veebiõppe keskkondade vaheline dialoog auditiivse, olfaktoorse, taktiilse ja visuaalse modaalsuse kaudu“. Juhendajad Maarja Ojamaa ja Eleri Lõhmus.

KULTUURITEADUSTE JA KUNSTIDE INSTITUUT
Eesti ja võrdleva rahvaluule osakond
Bakalaureusetööd

Hildegard Reimann „Joonistamisest folkloristikas ja folkloristlikust joonistusest“. Juhendaja Elo-Hanna Seljamaa.

Marju Kurvits „Usundilised elemendid muinasjutus „Kurat saunas kosimas“. Juhendaja Merili Metsvahi.

Etnoloogia osakond
Magistritööd

Terje Lill „Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekande „Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepääl” koostamine“. Juhendajad Ester Bardone ja Ülle Jukk.

Maarja Roosi „Kultuurikorraldajate kogemused graafilise disaini tellimisel“. Juhendajad Ester Bardone ja Marge Pärnits.

Leana Liivson „Omavalitsuste kultuuripoliitika Mulgimaa näitel“. Juhendajad Art Leete ja Marju Mäger.

Sotsiaalteaduste valdkond
HARIDUSTEADUSTE INSTITUUT
Bakalaureusetöö

Inga Kikre „Lapsevanemate arvamus muinasjuttude ettelugemise tähtsusest koolieelses eas Põhja-Sakala valla lasteasutuste lapsevanemate näitel”. Juhendaja Ilona Võik.

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA
Pärandtehnoloogia
Magistritööd

Tuuli Jõesaar „Keskaegsete jalatsite valmistamismeetodid Kadrioru koge leiukompleksi näitel“. Juhendajad Ave Matsin, Erki Russow.

Jaana Ratas „Õmbluskunst keskaegsetes linnades: Tallinna Jahu tn arheoloogiliste leidude näitel“. Juhendaja Riina Rammo.

Kersti Siim „Eesti vesiveskite sisseseade dokumenteerimise uurimus jahuveskite näitel“. Juhendajad Madis Rennu ja Liisi Jääts.

Markus Pau „Pärandit hoides ja sünteesides: maakivimüüride seespoolne soojustamine kanepibetooniga Mooste mõisa tall-tõllakuuri näitel“. Juhendajad Madis Rennu ja Targo Kalamees.

Lüüli Kiik „Seto naise peavöö algupärane punumistehnika ja tänapäevased valmistusviisid“. Juhendaja Inna Raud.

Bakalaureusetööd

Edvards Puciriuss „Mõne hauapanuse pindpanusest: taušeerimistehnikast eesti arheoloogilistel leidudel“. Juhendajad Indrek Jets ja Väino Niitvägi.

Tiia-Mai Tiikoja „Sõnumiga sõrmused”. Juhendaja Indrek Ikkonen.

Maarja Palu „Soome-ugri kaitsemaagilistest uskumustest inspireeritud ehte-kollektsioon“. Juhendaja Indrek Ikkonen.

Piret Albert „Tori kihelkonna meeste nahkpükste rekonstrueerimine ERM-i A 563:998 näitel“. Juhendaja Riina Tomberg.

Birgit Pere „Põimevaiba rekonstruktsioon Tõhela rahvamaja-raamatukogu sisustustekstiilina Pärnumaal“. Juhendaja Christi Kütt.

Kätli Saarkoppel-Kruuser „Muhu pruuttekk uues kuues: kollektsioon „Juurkood““. Juhendaja Kristi Jõeste.

KULTUURIKORRALDUS
Loov-lõputööd

Elsbeth Heinaste „Paide hooviteatrite festival 2020“. Juhendaja Marko Lõhmus.

Birgith Puhmas „Autoorienteerumine vabatahtlike päästjate toetuseks“. Juhendaja Marju Mäger.

Johann Sirel „19. Tudengite teatripäevade festivali korraldamine“. Juhendajad Hannele Känd ja Allan Kährik.

Johanna Kollom „Viljandi kitarrifestival 2020“. Juhendaja Marju Mäger.

Joanna Peegel „Patricia Piccinini näituse „Elusäde” publikuprogramm Kai kunstikeskuses“. Juhendajad Hannele Känd ja Marko Lõhmus.

Hege-Lee Paiste „Multimeedia kunstinäituse „Kondas 120” produtseerimine“. Juhendaja Tiiu Männiste.

Margus Christopher Kalda „Teatrifestival „Tudengite teatripäevad 2020”“. Juhendajad Hannele Känd ja Allan Kährik.

Marit Oja „Uue Maailma tänavafestival 2020“. Juhendaja Marju Mäger.

Eget Velleste „Kontserdisari „Made” 2020/2021“. Juhendajad Merli Antsmaa ja Allan Kährik.

Ave Vilpo „Teatri Kodu kooliteatrite meistriklasside sari“.
Juhendaja Marju Mäger.

Kerstin Kingo „Filmimuusika kontsert „Teeme kino: duubel 2”“.
Juhendaja Marko Lõhmus.

Birgit Suurorg „Kontserdisari „Made” 2019/2020“.
Juhendajad Piret Aus ja Allan Kährik.

Siim-Sander Ammon „Autokontserdid Saku Suurhallis“.
Juhendaja Marju Mäger.

Getter Marii Kalvik „Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia teatrikunsti 13. lennu diplomilavastus „Perplex” produktsioon“.
Juhendaja Marko Lõhmus.

Henri Karmiste „OmaMood 2020 moeetendus koostöös Estonian Fashion Festivaliga“. Juhendaja Tiiu Männiste.

Marleen Vitsut „Kontserttuur oratoorium „Kristus”: loov-praktiline lõputöö“.
Juhendaja Marju Mäger.

TALLINNA ÜLIKOOL
BALTI FILMI, MEEDIA, KUNSTIDE JA KOMMUNIKATSIOONI INSTITUUT
Magistritööd

Kristin Tagam „Metamodernsete põhimõtete ja meetodite väljaselgitamine ning tõlgendamine tantsulavastuse loomisel“. Juhendajad Heili Einasto ja Alissa Šnaider.
Karoline Suhhov „Juhuse kasutamine koreograafia loomisel lavastuse „umbes 6:42“ näitel“. Juhendajad Sille Kapper ja Madli Pesti.

Bakalaureusetööd
Kristina Sorgus „Eesti rahvatantsu oskussõnavara tundmine noorte segarühmade tantsijate seas“. Juhendaja Sille Kapper.

Anastassia Massalova „Avatud tantsutund „Olen kohal““.
Juhendajad Tiina Ollesk ja Eike Ülevain.

Huvi- ja harrastuskollektiivid valdkondade kaupa 2021

Maakond	Folkloor	Harrastus-teater	Instrumen-taal-muusika	Koorilaul	Kultuuri-korraldus	Kultuuri-seltsid	Käsitöö	Muu või puudub	Puhkpilli-muusika	Rahva-muusika	Rahva-tants	Tants	Vokaal-muusika	Kokku
Harjumaa va Tallinn	8	39	8	177	0	1	32	0	25	29	210	8	32	**569**
Hiiumaa	2	3	0	7	0	0	4	1	1	1	21	0	2	**42**
Ida-Virumaa	9	21	5	66	0	1	20	1	5	8	69	6	17	**228**
Jõgevamaa	1	22	7	41	2	1	11	5	7	6	59	8	10	**180**
Järvamaa	0	9	4	36	0	0	2	0	2	7	75	0	6	**141**
Läänemaa	5	14	3	40	0	0	2	0	4	8	57	3	4	**140**
Lääne-Virumaa	5	24	5	67	0	0	8	0	4	12	78	7	27	**237**
Põlvamaa	7	17	1	29	0	2	26	0	2	5	41	10	13	**153**
Pärnumaa	22	26	13	105	0	2	31	0	10	27	130	3	57	**426**
Raplamaa	2	25	2	52	0	1	18	0	4	7	77	4	7	**199**
Saaremaa	9	19	8	49	0	1	13	0	4	11	81	4	22	**221**
Tallinn	29	54	12	323	0	0	27	1	27	29	155	7	14	**678**
Tartu	3	24	5	95	0	0	6	0	13	9	109	0	5	**269**
Tartumaa va Tartu	5	21	1	65	0	0	2	0	3	9	67	4	27	**204**
Valgamaa	4	12	4	22	0	1	13	6	3	10	46	11	21	**153**
Viljandimaa	7	24	13	59	0	3	38	3	6	18	112	5	48	**336**
Võrumaa	22	29	21	49	0	1	37	1	6	20	51	21	46	**304**
Välis-Eesti kollektiiv	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	**2**
Üle-eestiline ja/või mitmes maakonnas	5	10	1	11	0	0	5	0	1	3	34	5	6	**81**
Kokku	**146**	**393**	**113**	**1293**	**2**	**14**	**295**	**18**	**127**	**219**	**1473**	**106**	**364**	**4563**

Allikas: Eesti Rahvakultuuri Keskuse andmekogu

Rahvakultuuri harrastajate arv valdkondade kaupa

Maakond	folkloor	harrastus-teater	instrumen-taal-muusika	koorilaul	kultuuri-korraldus	kultuuri-seltsid	käsitöö	muu või puudub	puhkpilli-muusika	rahva-muusika	rahva-tants	tants	vokaal-muusika	Kokku
Harjumaa va Tallinn	44	447	108	4425	0	9	314	0	430	237	3251	72	308	**9645**
Hiiumaa	39	23	0	186	0	0	44	6	7	4	268	0	24	**601**
Ida-Virumaa	113	314	58	1640	0	45	321	25	96	69	1047	91	202	**4021**
Jõgevamaa	19	199	42	865	0	12	119	30	129	32	755	14	54	**2270**
Järvamaa	0	71	20	743	0	0	15	0	67	71	966	0	33	**1986**
Läänemaa	56	233	62	853	0	0	34	0	57	52	832	79	51	**2309**
Lääne-Virumaa	78	274	100	1851	0	0	91	0	95	151	1058	74	238	**4010**
Põlvamaa	79	196	15	554	0	38	307	0	55	44	554	92	125	**2059**
Pärnumaa	361	346	122	2596	0	22	406	21	243	223	1881	42	558	**6821**
Raplamaa	30	302	45	387	0	15	300	0	50	68	983	95	38	**2313**
Saaremaa	129	283	66	1152	0	15	143	0	64	83	1124	32	167	**3258**
Tallinn	341	781	330	10650	0	0	299	0	589	269	2862	119	116	**16356**
Tartu	36	397	135	3862	0	0	73	0	378	59	1758	0	55	**6753**
Tartumaa va Tartu	91	268	6	1736	0	0	14	0	65	67	1032	44	243	**3566**
Valgamaa	49	135	90	512	0	40	232	99	49	60	656	144	222	**2288**
Viljandimaa	83	189	184	1320	0	55	360	15	163	151	1411	55	394	**4380**
Võrumaa	324	292	152	1222	0	4	534	10	69	162	682	428	436	**4315**
Välis-Eesti kollektiiv	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	**20**
Mitmes maakonnas	40	133	16	253	0	0	40	0	22	21	497	70	47	**1139**
Kokku	**1922**	**4883**	**1551**	**34807**	**0**	**255**	**3646**	**206**	**2628**	**1823**	**21627**	**1451**	**3311**	**78110**

Allikas: Eesti Rahvakultuuri Keskuse andmekogu

Sisukord

Sissejuhatus. *Kalle Vister* 3
Tagasivaade 2021. aastale. *Margit Salmar* 7
Rahvakultuuri andmekogu võib valmida 2024. aastal. *Kaja Liivak* 17
Tervis olgu ERK. *Kaja Liivak* 19

Vaimne pärand
Vahtset vaimse kultuuripärandi nimistus. *Epp Tamm* 23
Uuringust „Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused" 2021. *Leelo Viita* 34
Uuringust „Vaimne kultuuripärand ja noored". *Leelo Viita* 41
Võilill õitseb igal kevadel vaatamata olukorrale meie ümber. *Mercedes Merimaa* 46
Mõtteid ja muljeid „Baltica foorumilt". *Kristiina Siig* 50

Koorimuusika
Mõtteid koorimuusika-aastast 2021. *Kaie Tanner* 55
140 aastat laulu- ja tantsupidusid Võrumaal. *Siiri Toomik* 59
Jõgeva meeskoor Mehis on andnud meestele oma laulu. *Marge Tasur* 65
Laula elu ilusaks – Canzone 20. *Marju Viitmaa* 68
„Vaba Rahva Laulu" traditsioon. *Riin Kivinurm* 71

Rahvatants
Uus luud pühib. *Karel Vähi* 77
Rakvere – imeline linn, kus igaüks on rahvatantsija. Vähemasti hinges. *Rein Sikk* 80
Mait Agu „Suur ELU" – minevik, olevik ja tulevik. *Reti Ann Niimann, Karmen King, Rünno Tammela, Elor-Tõnuri Lees* 83
Tallinna Rahvatantsujuhtide Seltsi uus tulemine. *Tiiu Üksik* 86
Algaja rahvatantsujuhi koolitus toob toreda lisa maakonna rahvatantsu-juhtide perre. *Erika Kõllo* 89
Rita Mändla andis elutöö üle Ulla Helin-Mengelile. *Anu Jürisson* 91
Valikutest ja vanasõnadest – LiPsu tantsulavastus „Mo käes". *Kristi Kandima* 95
25. september on tantsuõpetajate päev. *Leana Liivson* 98

Rahvamuusika
Wana Wõromaa Wunkorkester annab noortele rahvamuusikutele Vunki Mano! *Eliisabet Raju* 101
Kandlemeister Ilmar Kukk 90. *Maimu Telk* 104

Kandlekoja Pärimusa 20 aastat! *Margit Kuhi* 106
Kui muusik ei taha mängida, ei taha keegi ka kuulata. *Annika Aasa* 110

Puhkpillimuusika

Eesti Puhkpillimuusika Ühingust. *Valdo Rüütelmaa* 119
Muusikakoor, pasunakoor, puhkpilliorkester. *Uno Jürisson* 122
Kuusalu pasunakoor *anno* 1870. *Ott Kask* 127
Puhkpillipisik ja kuidas sellega toime tulla. *Ülle Välimäe* 134
Muusikat peab olema meeldiv esitada ja kuulata. *Annika Aasa* 137

Käsitöö

Väljakutseid pakkuv käsitööaasta. *Liina Veskimägi-Iliste* 143
Saarlased jutustasid lugusid XXIV käsitööpäevadel. *Mareli Rannap* 145
Kangakudumisest Põltsamaal 2021. aastal. *Kersti Pook* 150
Pärandoskuste õpetamine: lõimeripstehnikas Avinurme 155
põrandateki kudumise kursus. *Katre Pärn*
Salapärane kupuliud. *Aili Palm* 159
Meelis Kihulane ja puukäsitööliste uus põlvkond. *Kati Taal* 163
Naised Kosejõe Käsitöökoolis puutööd tegemas. *Heidi Solo, Rein Reinpõld* *170*

Harrastusteatrid

BaltiRmp / Baltijos rampa / Baltijas rampa. *Kristiina Oomer* 175
Harrastusnäitemänguga tegelemine – kuue põlvkonna 180
pikkune vaimne pärand Häädemeeste kogukonnas. *Aire Koop*
Oma esimese näidendikogumikuni jõudis näitekirjanik 185
Janno Puusepp. *Janno Puusepp*
Unustamatu Ööbiku villa. *Ene Prants* 189
Kiikla – küla, kus kõlavad muinasjutud. *Ruth Linnard* 194

Kultuurikorraldus

Eesti Rahvamajade Ühing juubeli eelõhtul. *Tiina Tegelmann* 197
Kultuur kohaliku arengu eeldusena. Kääpal 200
toimunud kultuuriseminaril räägitust. *Urve Gromov, Karin Närep*
Kultuurikorraldusest regioonides 2021. aastal. *Kaja Allilender* 206
Põltsamaa Kultuurikeskus – täna, siin ja praegu. *Janne Karu* 209
Kultuurikorraldusest Valgamaal. *Anneli Kattai* 212
Neli ühes. *Kaija Velmet* 213
Mulgimaa pealinnast soome-ugri kultuuripealinnaks. *Ave Grenberg* 216

Oru kultuurisaali saamisloo võti on kogukonna edukas koostöös. *Elle Ljubomirov* 219
Kotuse kolmas öölaat liitis Harglas taas tuhandeid. *Monika Rogenbaum* 221
Ilmar Kudu – Võrumaa kuldne kultuurikorraldaja. *Silvi Jansons* 224
„Tartu Folk-Off“ – lahing, kus kõik võidavad. *Halliki Pihlap, Helin Pihlap* 228
PaideWay – suvine kultuurimaraton Paide keskväljakul. *Maarit Nõmm* 233
Eesti Kultuuriseltside Ühendus 2021. aastal. *Liina Miks* 236
Tunnustused (riiklikud, keskseltsid, maakondlikud, ERK) 238
Uurimused ja teadustööd. *Urve Gromov/Eeva Kumberg* 263
Rahvakultuuri statistika. *Kaja Allilender* 268